הוצאה לאור צוף
נתן פלדמן

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

המחיר 7 ₪
ניתן לשלם בעמדות נדרים פלוס וקהילות

פרשת בשלח | גיליון 252 | שבט תשפ"ג

ממגד גרש ירחים

פנינים משלחנו של רבינו הגדול מרן רשכבה"ג **הגרי"ג אדלשטיין** שליט"א

בענייני המן | ענוותנותו של משה רבינו דרכי הלימוד - אופן קבלת התורה מרב

חשבתי דרכי

הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצוק"ל

החיבור למקור החיים - חיים של התחדשות תמידית

עומק דעת

הגאון הגדול רבי **יהושע אייכנשטיין** שליט"א

גדר הבטחון הנדרש מבני תורה בענייני פרנסה

שיעור חומש

הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א

מערכי תפילה - ד' ימלוך וגו'

ועד ליל שבת

הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

המקנא הרי הוא ככופר בעיקר

שיעורי בינה

שיעורי ספר המצוות

מצות זכירת מעשה עמלק

נחל אליהו

הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

השקעה מולידה אהבה • הארות והערות בשירת הים

שלימה משנתו

פרקים לדמותו הזכה ולחיבוריו
של הגאון המובהק מחבר ספרים רבים בהלכה
אגדה מוסר ונסתר

הגאון הגדול רבי **יוסף ליברמן** זצללה"ה

בעל המשנת יוסף על שביעית
שו"ת י"ד חלקים ועוד
ראש כוללי שומרי החומות ורב דבהמ"ד סדיגורה
נלב"ע שבת קודש י"ד טבת תשפ"ג

עטרת המועדים

הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א

שיעורי ט"ו בשבט

בנתיבות הפרשה

הגאון רבי **נחום קסטנר** שליט"א - "והגית"

שבילך במים רבים

עומק הפשט

דיוני הלכה אקטואליים

דיני דבר-חריף

דבר העורך: סכין פרווה - חובה!

תמצית הש"ס

הקדמה וסיכום קצר על כל מסכת נזיר לרגל תחילת מסכת נזיר ב'דף היומי'

פניני הלכה

מראשי החבורות בישיבת מיר

ט"ו בשבט - ענייני ברכות

פרויקט 'אבן הטוען'
מחזירים אבידה עם
אבן הטוען

מגיד דבריו ליעקב • משא ומתן • יעלת חן • לדעת • עינינו גל • מחשבה קצרה על הדף • מענה יחזקאל • ברומו של עולם • אמונה בין בתרי הפרשה • אז נדברו • תוספת שבת • וכל מאמינים • אבני חן • בירור הלכה • מים זכים • קיצור הלכות נשיאת כפיים • עם הספר •

לעילוי נשמת ר' שמואל מרדכי ב"ר צבי הערש קנול ז"ל א' שבת תשנ"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת בשלח

	כניסה	יציאה	ר"ת
ירושלים	16:40	17:53	18:29
בני ברק	16:54	17:54	18:31
חיפה	16:44	17:53	18:30
מודיעין עילית	16:48	17:54	18:30
בית שמש	16:39	17:54	18:30

הוצאה לאור צוף
ספר יוצא לאור בצוף

הקלדה | עריכה | הגהה | עימוד | הדפסה | הפצה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

מערכת "אוסף גיליונות" עורכת סקר לצורך היערכות לחידוש פני האוסף ולהתרעננות על מנת להגדיל את ההפצה ולהגיע לקוראים נוספים.

נשמח לקבל את דעת הקוראים הנאמנים וללמוד על צרכיהם וציפיותיהם לתועלת הכלל

בכדי להשתתף בסקר יש לשלוח מייל
לכתובת האוסף - 9518479@gmail.com

ולאחר שמתקבלת הודעה אוטומטית, יש ללחוץ על הקישור המתקבל סקר אוסף גיליונות
ולהשיב בקצרה על כמה שאלות.

בתודה ובברכה
מערכת אוסף גיליונות

סדרת הספרים המופלאה "כמטר לקחי"

לרגל יום השנה ד' אדר לפטירת המשגיח הגה"צ רבי מנחם מנדל פריימן זצ"ל התקבלה תרומה של סדרת הספרים המופלאה "כמטר לקחי"

לזכרו של המשגיח זצ"ל עבור בתי כנסת וישיבות.
ניתן לקבל ללא עלות ברחוב קורדברו 3 קומה 4 גבעת שאול ירושלים

לפרטים נוספים: gmail.com@4009047

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות בעמדות **"נדרים פלוס"** או **"קהילות"** בחיפוש קופת **"אוסף גיליונות"**

וכן **בהעברה בנקאית** לחשבון **"הילכתא ע"ר"**
בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778

ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46 על כל תרומה לאוסף גיליונות (למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:
הרב **נתן פלדמן** שליט"א

חברי המערכת:
הרב **צבי קנול** שליט"א
הרב **חיים וכסלר** שליט"א
הרב **משה הכהן** שליט"א
הרב **יוסף בן יהודה** שליט"א
הרב **עקיבא יוסף לוי** שליט"א
הרב **יוסף שלמה בייפוס** שליט"א
הרב **בנימין יודלביץ** שליט"א
הרב **אליעזר וייס** שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

אוסף גליונות מופיע בסיוע הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

ממגד גרש ירחים | 7

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג **הגרי"ג אדלשטיין** שליט"א

חשבתי דרכי | 9

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

עומק דעת | 11

הגאון הגדול רבי **יהושע אייכנשטיין** שליט"א
ראש ישיבת יד אהרן

שיעור חומש | 13

מאת הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 15

שיעורים ע"ס המצוות
מאת הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

ועד ליל שבת | 17

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מפי הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 19

"מאת הגאון רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א
ראש ישיבת כף החיים"

נחל אליהו | 21

משיעורי הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

עטרת המועדים | 23

שיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א
שיעורי ט"ו בשבט

משא ומתן | 25

הגאון רבי **חיים קאהן** שליט"א
פסקי דינים ונידונים שונים בעניני חו"מ

בנתיבות הפרשה | 27

הגאון רבי **נחום קסטנר** שליט"א

.יעלת חן | 29

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א
אב"ד חיפה

תמצית הש"ס | 31

תמצית דף היומי

לדעת | 36

מבחן בדף היומי

לדעת | 37

מבחנים במשנה ברורה

לדעת | 38

מבחן בחפץ חיים

עינינו גל | 39

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 43

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 47

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

מחשבה קצרה על הדף | 53

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג **יחזקאל הרטמן** שליט"א

מענה יחזקאל | 56

הרה"ג **יחזקאל הרטמן** שליט"א

ברומו של עולם | 59

גיליון היוצא מבית ועד לחכמים העוסקים בעניני תפילה

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 63

תובנותיו של הרה"ג **מרדכי דוד נויגרשל** שליט"א

אז נדברו | 65

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 71

מעלת השבת וקדושתה

וכל מאמינים | 73

גליון שבועי מבית 'בני אמונים'

אבני חן | 77

ביאורים והערות בפרשת השבוע

בירור הלכה | 79

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

מים זכים | 83

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

קיצור הלכות נשיאת כפיים | 85

שלימה משנתו | 87

פרקים לדמותו הזכה ולחיבוריו
של הגאון המובהק מחבר ספרים רבים
בהלכה אגדה מוסר ונסתר,
הגאון הגדול רבי **יוסף ליברמן** זצללה"ה
בעל המשנת יוסף על שביעית,
שו"ת י"ד חלקים ועוד,
ראש כוללי שומרי החומות ורב דבהמ"ד סדיגורה
נלב"ע שבת קודש י"ד טבת תשפ"ג

עם הספר | 91

פרסומים, מודעות וכתבות שונות
מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

אלעד

בית הכנסת **"מאור שרגא"**
כולל **"ישיבת הר"ן"**
ישיבת **"תורה בתפארתה"**

אופקים

בית הכנסת **"שיויתי"**

בית שמש

ישיבת **"אור לישרים"**
בית הכנסת **"היכל אברהם"** קריה
בית הכנסת **"לב אליהו"** רמה א'
בית הכנסת **"חניכי הישיבות"** רמה א'
בית הכנסת **"משאת מרדכי"** רמה א'
בית הכנסת **"פני שמואל"** רמה א'
בית הכנסת **"אהבת תורה"** רמה ג'
בית הכנסת **"הכולל"**

ביתר עילית

בית הכנסת **"באר אברהם"** גבעה A
בית הכנסת **"ישיבת הר"ן"** גבעה A
בית הכנסת **"בני הישיבות"** גבעה B

בני ברק

כולל **"פוניבז'"**
כולל **"חזון אי"ש"**
כולל **"בית הלל"**
כולל שעל ידי **"בית הכנסת הגדול"**
ישיבת **"אורחות תורה"**
ישיבת **"בית מדרש עליון"**
ישיבת **"תפארת ציון"**
ישיבת **"סלבודקא"**
ישיבת **"גאון יעקב"**
בית הכנסת **"יד אהרן"** רמת אהרן
בית הכנסת **"תפארת נחמן"** כולל הרב קלאר
בית הכנסת **"המרכזי"** שיכון ה
בית הכנסת **"נחלת משה"**
בית הכנסת **"רמת אלחנן"**
בית הכנסת **"משכנות יעקב"**
בית הכנסת **"נאות יוסף"**
בית הכנסת **"בית אריה"**
בית הכנסת **"צא"י"** נחלת סירוקה
בית הכנסת **"לדרמן"**
בית הכנסת **"הליכות חיים"**
בית הכנסת **"דרכי איש"**
בית הכנסת **"צעירים"** רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת **"בית אליהו"**
בית הכנסת **"בני הישיבות"**

זכרון יעקב

בית הכנסת **"מסילת ישרים"**

טלזסטון

בית הכנסת **"קהילת בני תורה"**

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת **"מיר"**
ישיבת **"חברון"** גבעת מרדכי
ישיבת **"יד אהרן"**
ישיבת **"אהבת שלום"**
ישיבת **"תורה אור"**
ישיבת **"הר"ן"** - רמות ד'
ישיבת **"בית שמואל"**
בית הכנסת **"מנחת שלמה"** בית וגן
בית הכנסת **"מנין אברכים"** בית וגן
בית הכנסת **"חניכי הישיבות"** נוה יעקב
בית הכנסת **"אהל יוסף"** רמת שלמה
בית הכנסת **"המרכזי"** רמת שלמה
בית הכנסת **"חזון איש"** רמת שלמה
בית הכנסת **"ערוך לנר"** רמת שלמה
בית הכנסת **"באר שמואל"** רח' סורוצקין
בית הכנסת **"חניכי ישיבות"** זכרון יעקב
בית הכנסת **"ברכת יוסף"** גבעת שאול
בית הכנסת **"משכן באב"ד"** גבעת שאול
בית הכנסת **"אמרי שפר"** הר נוף
בית הכנסת **"בוסטון"** הר נוף
בית הכנסת **"ויז'ניץ"** הר נוף
בית הכנסת **"קהילת בני תורה"** הר נוף
בית הכנסת **"שערי תבונה"** רמות א'
בית הכנסת **"משכן שרגא"** רמות א'
בית הכנסת **"זכרון אברהם"** רמות ג
בית הכנסת **"צא"י"** רמות ג'
בית הכנסת **"שומרי החומת"** רמות ד'
בית הכנסת **"אהל יוסף"** רמות פולין
בית הכנסת **"בני הישיבות"** סנה"מ
בית הכנסת **"בני הישיבות"** רמת אשכול
בית הכנסת **"משכן אסתר"** סנהדריה
בית הכנסת **"פאג"י אשכנז"** סנהדריה
בית הכנסת **"אוהל לאה"** שיכון אוריאל
בית הכנסת **"בנות עזרת ציון"** פאג"י
בית הכנסת **"מאור חיים"** סנהדריה המורחבת
בית הכנסת **"עזרת תורה"** סנהדריה המורחבת
בית הכנסת **"כנסת יהודה"** סנהדריה המורחבת
בית הכנסת **"המרכזי"** סנהדריה המורחבת
בית הכנסת **"ברסלב"** גוש 80
בית הכנסת **"אוהל משה"** גוש 80
בית הכנסת **"בית ישראל"** עזרת תורה
בית הכנסת **"אהבת תורה"** קרית צאנז
בית הכנסת **"שארית יוסף"** סורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת **"מיר"**
כולל **"עטרת שלמה"**
כולל **"יששכר באהלך"**
כולל **"כתר תורה"** (הרב אברמוב)
כולל **"מגדל עוז"** (הרב אתרוג)
בית הכנסת **"בית תפילה"**
בית הכנסת **"אילת השחר"**
בית הכנסת **"חניכי הישיבות"** רשב"י
בית הכנסת **"אהל תורה"** יהודה הנשיא
בית הכנסת **"קהילת רבי עקיבא"**
בית הכנסת **"זכרון משה"** קרית ספר
בית הכנסת **"היכל יצחק"** קרית ספר
בית הכנסת **"בני הישיבות"** גרין פארק
בית הכנסת **"חזון דוד"**
בית הכנסת **"משובב נתיבות"**
בית הכנסת **"אהל אברהם"** חפציבה
בית הכנסת **"נאות הפסגה"** המרכזי

נתיבות

בית המדרש **"משכן התורה"**
בית הכנסת **"בית יצחק"**

פתח תקוה

ישיבת **"לומזא"**
בית הכנסת **"אבי עזרי"**
בית הכנסת **"אהל אברהם"** גני הדר
בית הכנסת **"הבעש"ט"** גני הדר

ראשון לציון

ישיבת **"עטרת שלמה"** שדה חמד

רחובות

בית הכנסת **"כולל בר שאול"**

רכסים

שיבת **כנסת חזקיהו** גבע א
ביהכ"נ **בית יצחק** גבעה ב
ביהכ"נ **אהל מלכה** גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת **"תפרח"**
בית הכנסת המרכזי **"בית יוסף"**

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' — לימיתי הן ישרים כשיוצאין מפי יש'ר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל בילקוט תהלים)

פרשת בשלח שנת תשפ"ג לפ"ק (שנה ד') * גליון 128* עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

'הנני ממטיר לכם כו'

בשכר ויקח חמאה וחלב - הנני ממטיר לכם לחם כו'

איתא בגמ' ב"מ (פו,ב) אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל מה שעשה אברהם על ידי שליח עשה הקב"ה לבניו על ידי שליח וכו', ויקח חמאה וחלב - הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וכו', יקח נא מעט מים - והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם, ע"כ.

והיינו משום שכאשר עושה בעצמו זה מראה על אהבת הדבר וחשיבותו אצלו, ולכן מה שעשה אברהם אבינו בעצמו ולא על ידי שליח, קיבל שכר במדה כנגד מדה, שעשה הקב"ה לבניו בעצמו, באופן שמראה את אהבת הקב"ה לכלל ישראל, ובזכות שלקח חמאה וחלב בעצמו ולא על ידי שליח, זכה שהקב"ה בעצמו המטיר לבני ישראל את המן במדבר.

ואולי יש להוסיף עוד בזה, כי הרי ירידת המן היא מעשה נסים למעלה מן הטבע, ויש לבאר בזכות מה זכו בני ישראל במדבר לנס כזה, ונראה כי גם זה היה במדה כנגד מדה, בזכות אברהם אבינו שנשתדל כל כך ביום השלישי למילתו לקיים מצות הכנסת אורחים, והיתה זו השתדלות למעלה מדרך הטבע, שלא התחשב כלל בצער המילה, ורק ביקש לעשות חסד מתוך אהבת חסד, ובשכר השתדלות כזו במצוה למעלה מן הטבע, זכה למדה כנגד מדה שיעשה הקב"ה נסים לבניו למעלה מן הטבע לאכול את המן במדבר.

'ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה'

שפע ברכת השבת

אמרו חז"ל (בראשית רבה יא,ב) על הפסוק 'ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו', ברכו במן שהיה יורד בערב שבת לחם משנה, וקדשו במן שלא ירד מן בשבת.

ולכאורה וכי רק זו הברכה והקדושה שיש בשבת, והאם קודם ירידת המן לא הייתה קדושה וברכה בשבת? ונראה כי מה שאמרו ברכו במן וקידשו במן היינו שבירידת המן ראו את זה בחוש [עיין רש"י רמב"ן וגו"א בבראשית שם], אבל גם קודם ירידת המן הייתה קדושה וברכה בשבת, וכפשוטו של מקרא ויברך ויקדש אותו שכבר היה כן מבריאת העולם, ואף על פי שעדיין לא נצטוו אז על השבת, מכל מקום כבר הייתה קדושה וברכה בשבת, והשומר שבת היה מתברך.

שבת היא "מקור הברכה", ומשפיעה ברכה על כל השבוע, וכל הברכות שיש במשך השבוע הם מכח ברכת השבת, כל מה שיש ברכה בצמחים ובבעלי חיים, וכן בבני אדם, מה שיש להם בריאות וכל מיני הצלחות במשך השבוע, הכל מכח השפעת השבת שהיא מקור הברכה (עי' זוהר שמות פח,א).

'קח צנצנת אחת... לפני ה' למשמרת לדורותיכם'

השפעת 'צנצנת המן'

פירש רש"י: למשמרת - לגניזה, לדורותיכם - בימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת המן, אמר להם אתם ראו דבר השם, שמעו לא נאמר, אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו, ע"כ.

והיינו כמו ששנינו באבות (ג,ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ; אם אדם רק מקבל עליו עול תורה, מובטח לו מן השמים שלא תחסר לו פרנסה, וכדי להמחיש ענין זה צוה הקב"ה להניח צנצנת המן למשמרת לדורותיכם, כדי שיתעוררו ויאמינו לענין הזה שמי שמקבל עליו עול תורה אינו צריך לדאוג לפרנסה, והאמונה בכך תהיה ברורה על ידי שיראו בעיניהם - את צנצנת המן.

וברוך ה' גם בזמנינו אפשר לראות זאת, שמי ששקוע בתורה ומקבל עליו עול תורה ודבוק בתורה, אין לו קשיים, ומן השמים מסייעים לו, כמו שאמרו חז"ל (יומא לח,ב) הבא ליטהר מסייעין אותו, יש סייעתא דשמיא לתורה ואין דאגות של פרנסה, כך רואים במציאות וזה בדוק ומנוסה.

ואמנם אף על פי שרואים זאת, לא כל אחד מושפע ממה שעיניו רואות, כפי שכתוב בצנצנת המן והנח אותו "לפני ה'", "ויניחהו אהרן לפני העדות", היינו ליד הארון ששם היו לוחות העדות, והיינו, מי שעוסק בתורה - שהוא בבחינת "לפני העדות", הוא מקבל את ההשפעה מצנצנת המן, אבל מי שרחוק מתורה, אפילו כשרואה בעיניו את צנצנת המן, זה לא משפיע עליו, כי היצר הרע חזק מאד, ומונע את קבלת ההשפעה.

'ונחנו מה'

דרגת ענוותנותו של משה רבינו

מבואר כאן מדרגת הענווה של משה רבינו, שלא החשיב עצמו לכלום, ואמר 'ונחנו מה', שמרגיש שהוא כאין וכאפס ואינו חשוב כלל, ובחולין פ"ט אמרו על הפסוק לא מרובכם מכל העמים חשק השם בכם כי אתם המעט מכל העמים, אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר לפני 'ואנכי עפר ואפר', למשה ואהרן אמר 'ונחנו מה', לדוד אמר 'ואנכי תולעת ולא איש', ואמרו בגמ' שם, גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה.

ושמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שנאמרו כאן שלוש דרגות בענווה. הא' ונחנו מה, וב' עפר ואפר, וג' תולעת. והדרגה הגבוהה ביותר היא הענווה של משה רבינו, שאמר ונחנו מה, שלא החשיב עצמו לכלום, ואף לא כמו תולעת ולא כמו עפר ואפר, ואילו אברהם אבינו אמר ואנכי 'עפר ואפר' שיש לזה קצת משהו חשיבות, ודוד המלך אמר ואנכי 'תולעת' שהוא עוד יותר חשיבות מעפר ואפר, כי תולעת יש בה רוח חיים ויכולה לנוע ולזוז, ועפר ואפר הוא דומם, והם דרגות במידת הענווה.

והסיבה שרק משה רבינו אמר ונחנו מה ולא אברהם ודוד, מפני שכל אחד אמר את האמת כפי מה שהרגיש בעצמו, ומשה רבינו שהיה העניו מכל האדם, הוא היה היחידי שלא הרגיש כלל שהוא קיים, ולא החשיב את עצמו לכלום, [ואמנם גם אהרן אמר ונחנו מה, אבל אף על פי כן משה רבינו היה עניו גם יותר ממנו, וכפי שמשמע לשון הפסוק 'והאיש משה עניו... מכל האדם' משמע אפילו יותר מאהרן], אבל אברהם אבינו ודוד המלך הרגישו משהו, כמו עפר ואפר, וכמו תולעת, והם חילוקי דרגות בדקות לפי גודל מדרגתם, וכיון שהרגישו כך לא היו יכולים להכחיש את האמת ולומר ונחנו מה, כי צריך להיות עם מידת האמת ולא לרמות את עצמו...

וענוותנותו זו של משה, באה מפני גודל דרגתו בהכרת השי"ת, וכמו שאמרו חז"ל (יבמות מט, ב) שראה באספקלריה המאירה, וככל שאדם מכיר ורואה את האמת, הוא מבין יותר שאין שום סיבה להחשיב את עצמו, כי כל כוחותיו הם מן השמים, ובאמת כולנו מאמינים בזה, אבל אצלנו זה נשאר כידיעה בעלמא, ואילו משה רבינו שראה את האמת בבהירות מוחלטת הרגיש בחוש 'ונחנו מה'.

וזהו שאמרו "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה", היינו שלא הרגיש כלל שהוא מדבר בעצמו, רק השכינה מדברת מתוך גרונו והוא אינו שייך לזה, וזו הדרגה הגבוהה ביותר של מידת הענווה, ואף יותר ממה שנאמר באברהם ודוד ע"ה.

*

והנה בתפילת שמונה עשרה אנו מבקשים "ונפשי כעפר לכל תהיה", היינו שנזכה לדרגת ענווה שנרגיש כמו עפר, ולכאורה הרי נתבאר שיש שלוש דרגות בענווה, ונחנו מה, כעפר ואפר, וכתולעת, ומדוע מבקשים רק על הדרגה האמצעית 'כעפר', ולא על דרגת 'ונחנו מה' שהיא הדרגה הגבוהה ביותר כמו משה רבינו.

ויש לבאר מפני שמשה רבינו התורה העידה עליו (במדבר יב, ג) "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" והיינו שהוא היה האדם היחיד בעולם שזכה לדרגת ענווה כזו, וכמשנ"ת שהוא היה היחיד שנסתכל באספקלריה המאירה, ועל ידי שראה את האמת בבהירות מוחלטת כזו הגיע לדרגתו הגבוהה בענווה, אבל אנחנו אם נבקש על דרגת 'ונחנו מה' זוהי תפילת שווא, כי לא שייך שיהיה אדם בדרגת הענווה כמו משה רבינו, כמבואר בתורה, לכן אנו מבקשים רק על דרגתו של אברהם אבינו, שנרגיש כעפר, ולזה גם אנחנו יכולים לזכות כמו שאמרו חז"ל (תדא"ר פכ"ה) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב, (ובמק"א אמר מרן אחרת, שגם לענוה של אברהם לא בכוחנו לבא ואכמ"ל).

*

שח מרן שליט"א: נשאלתי פעם מאת בחורים צעירים, שאגלה להם את 'הסוד' כיצד נעשים אדם גדול... כפי הנראה הם חשבו שיש איזה סוד שאינו ידוע להם ואני יודע את הסוד...

אמרתי להם שמי שיחשוב על כך בודאי לא יהיה גדול... אדם שחושב על גדלות ומרגיש שהוא גדול הוא כבר לא גדול (כמובן בלא למעט בתחושת ההכרה וההערכה העצמית הנצרכת לכל אחד, ואכמ"ל בזה). משה רבינו אמר 'ונחנו מה' ולא הרגיש שום חשיבות בעצמו ולכן זכה להיות משה רבינו, אבל מי שמרגיש חשיבות בעצמו כבר אינו יכול להיות גדול, כי זה תרתי דסתרי, וכל מה שמרגיש יותר חשיבות הוא יותר קטן...

בעקבי הצאן- מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן שליט"א

דרכי הלימוד - אופן קבלת התורה מרב (מאמר שביעי)

הנה השלב הראשון בהשגת החכמה, מבואר בדברי חז"ל כי הוא בשימוש חכמים, וכפי שהרחבנו במאמר הקודם ששמיעת שיעורים מרב היא הנחשבת ל'שימוש חכמים' המביאה בסופה לכל דרגות ההבנה בתורה, והיינו שהרב מלמד את תלמידו גם את הידיעות הנצרכות להשגת התורה, ובכלל זה גם מוסר לו את הסברות המקובלות ומוסמכות בידו בהבנת דברי התורה, ועוד החכם מנווט את התלמיד לידע איזוהי סברא ישרה ואיזו לאו.

"ויש לדעת כי בגיל הצעיר כשנמצאים בישיבה, עיקר ההבנה מקבלים ממה ששומעים בשיעורים, ואין זה הזמן לחפש לחדש חידושים, אלא צריכים קודם הרבה שימוש חכמים עד שיודעים לחדש לאמיתה של תורה".

ואמנם בקרב הצעירים שינו זלזול בערך זה של שמיעת השיעורים, כביכול בא הדבר על חשבון פיתוח ההבנה האישית, שתבוא דוקא כשילמד לפי הקצב האישי וההבנה לבד, אך מרן שליט"א, אשר דורות של תלמידים ראו עיניו, שולל מכל וכל את הטענה הלזו, כי עיקר ההבנה באה דוקא משמיעת שיעורים, בודאי לצעירים שעדיין לא למדו את המסכת מפי רב, אך לא רק, אלא אף למבוגרים יותר ישנה תועלת בשמיעת שיעורים: **"...יש בישיבות הרבה אברכים ובחורים מבוגרים ששומעים שיעור יומי, מפני שיש להם תועלת רבה מן השיעורים, ואין לחשוש כיצד אחר כך יידעו ללמוד בעצמם, כי דווקא על ידי השיעורים, ששומעים הרבה ידיעות עם הבנה ישרה, בזה לומדים כיצד ללמוד ולבסוף יכולים להיות גם מרביצי תורה... וידוע שדווקא אלו ששמעו שיעורים בגיל מבוגר הם מבוקשים יותר בתור מרביצי תורה, מפני שיש להם הרבה ידיעות והבנה ישרה, ויכולים ללמד לאחרים בדרך שקיבלו מרבותיהם..."**

"ויש כאלו שחושבים שאינם צריכים לקבל תורה מרב, כי די להם בזה שיש גמרא ומפרשים, וסבורים כי הם יכולים ללמוד לבד בלי לשמוע שיעורים... אבל זו טעות, גם בחורים מבוגרים הרבה זקוקים לשיעורים, ורובא דרובא בלי שיעורים חסר להם ה'למדתי מרבותי', ובלי 'מרבותי' חסר גם ההמשך..."

וממחיש לנו מרן את דבריו ע"י מעשה שהיה: **"לפני הרבה שנים, אחד שלמד בישיבה ראה את חברו כותב שיעורים ששמע, ולעג ואמר לו "אתה כותב שיעורים ששמעת, ואילו אני כבר מכין בעצמי שיעורים..."**, **ולבסוף, החבר שכתב את השיעורים נעשה מרביץ תורה ואומר שיעורים, ואילו הוא נשאר לעצמו עם השיעורים שהכין,... כך היא המציאות בתורה".**

אכן, בודאי חלק מההתפתחות בלימוד היא לימוד הסוגיא באופן עצמאי, ואמנם זהו תפקיד ההכנה לשיעור, שבכדי לקנות את התועלת הנרצית משמיעת השיעורים, נצרכת הכנה כראוי של הסוגיא קודם לכן.

ומדריך מרן כיצד יש להכין את הסוגיא: **"כדי לקבל תועלת מהשיעורים צריכים להכין את הסוגיא לפני השיעור לכל הפחות שתי פעמים, פעם ראשונה ביום הראשון, ולמחרת לחזור שוב על מה שהכינו אתמול... ובפעם הראשונה לא להתעכב יתר על המידה, מפני שהרבה דברים שאינם מובנים בתחילה יתבררו בנקל בחזרה, ועדיף ללמוד בתחילה בפשטות, ולמחרת לחזור שוב פעם שנייה, ואז יותר קל להבין את הפרטים שלא הובנו בפעם הראשונה".**

[ובמק"א אמר מרן כי החלוקה לשני ימים היא מפני שבדרך כלל לחזור שוב באותו היום הוא דבר קשה, ומשכך תועלתו פחותה, ואולי כונתו עוד משום שהרווח שבין לימוד ללימוד מועיל להוסיף בהירות בפעם השניה, ולגבי מספר הפעמים שיש ללמוד את הגמ' בהכנה, הזכיר מרן במקום אחר כי אמנם יש מוכשרים שיכולה להספיק להם גם פעם אחת, אך לרוב נצרך לימוד הגמ' פעמיים].

ואמנם זו היא ההכנה המוכרחת בכדי להפיק תועלת מהשיעור, אך עוד מדריך מרן היאך היא ההנהגה היותר שלמה ומועילה בהכנה זו (נאמר בפני בחורים העולים לישי"ג, והקדים מרן כי בישיבה קטנה ישנה עזרה לתלמיד בהבנת פשט הסוגיא, שמסבירים את פשט הגמ' בשיעור, משא"כ בישי"ג, ועוד יש להאריך במטרת השיעור בישי"ק ואכ"מ): **"בישיבה גדולה צריך לבד להכין את הגמרא כדי שיוכל להבין את השיעור, ולהכין לבד גמרא רש"י ותוספות זה לא פשוט, והעצה לזה כפי שידוע ובדוק ומנוסה, להתחיל בפעם הראשונה ללמוד את הגמרא רק עם רש"י בלי תוספות, ולמחרת לחזור עוד פעם עם רש"י, ורק כעבור עוד יום, ביום השלישי, לחזור שוב גם עם התוספות, וביום רביעי לחזור עוד פעם עם התוספות, וכך הכל יוצא ברור ומובן, כי כל חזרה מוסיפה גם בפשט וגם בהבנה... וזוהי ההכנה לשיעור, שחשוב שתהיה בכמה ימים, בכל יום חזרה נוספת, ועל ידי החזרה בכמה ימים מקבלים בהירות בהבנת הדברים".**

ומבאר מרן שלזה כיוונו חז"ל באומרם כי השלב השני בלימוד החכמה הוא בדיבוק חברים (ויש גור' בדקדוק חברים), כלומר לימוד דברי הרב בדקדוק ובדיבוק חברים: **"אמרו 'הרבה למדתי מרבותי ומחברי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולם', ויש לפרש כי אמנם מקבלים ולומדים מהרב יותר ידיעות ממה שלומדים מהחבר, אבל לענין הבנה יש תוספת הבנה בדיבוק חברים, כשחוזרים עם חברותא על מה ששמעו בשיעור, וכל חזרה בדיבוק חברים מוסיפה הרבה בהבנה... כשחוזרים עם חברותא על מה ששמעו מפי הרב, על ידי זה מתבהרים הדברים יותר ומועיל גם לזיכרון, לכן חשוב מאד לחזור בכל יום על השיעורים ששומעים בישיבה, וגם אם זה לוקח זמן כדאי להשקיע בזה, ואם רוצים להספיק ללמוד דברים אחרים בכמות, אפשר למצוא זמנים אחרים לזה, שלא על חשבון חזרת השיעורים".**

ויש לשוב ולהדגיש את אשר הזכרנו במאמר הקודם, כי מטרת השיעור הוא פיתוח ההבנה, ולא לשמוע דברים שאינם מובנים, ומשכך, אומר מרן כי אין על התלמיד להבין את כל השיעור, אלא אם יש דבר שהוא גבוה מהשגתו אין צריך להתאמץ עליו יותר מדי וגם אין לו להישבר מכך, רק העיקר שיהיה לו תועלת מהשיעור לפי רמתו, בהבנה ובבהירות, ובס"ד אט אט יתעלה בהשגתו עוד ועוד, עד שיוכל להבין גם דברים עמוקים יותר, כי רק כך היא דרך השגת ההבנה.

"אך המציאות בימינו היא שחושבים לא כך... היה תלמיד חכם גדול שאמר שיעור בישיבה, והתלמידים הבינו את כל מה שאמר, מפני שהיתה לו הסברה טובה וידע להסביר לפי הבנתם של התלמידים, אך כשראו שהם מבינים הכל התפלאו ושאלו מה הוא חידש בזה, הרי הכל פשוט ומובן, והיו סבורים כי אם הם מבינים את כל השיעור זהו שיעור "בלי רמה"... ובזמן האחרון גם כן סיפר לי אחד, ראש ישיבה מפורסם, כי בשבת באים בחורים מישיבות קטנות לראות את הישיבה, ומבקשים גם שיאמרו בפניהם שיעור, וניגש אליו אברך ואמר לו, כשאתה הולך לומר שיעור לתלמידים מישי"ק, שים לב שתאמר להם גם דברים שלא יבינו, כי אם יבינו את כל מה שאתה אומר - לא ירצו לבוא לישיבה שלך... זוהי המציאות כיום...

ועוד עובדא שמעתי מאחד שהתחיל לאחרונה לומר שיעורים בישיבה גדולה, ולאחר השיעור ניגש אליו אחד התלמידים בטענה למה השיעור כל כך פשוט, ומדוע הוא אומר רק דברים פשוטים? שאל אותו המג"ש 'כיצד הבנת מה שאמרתי בענין זה וזה...' והתברר כי לא הבין כמו שצריך להבין, שוב שאל אותו על עוד פרט, וגם זה לא הבין... אבל הוא חשב שהוא מבין את הכל, עד שהייתה לו תמיהה שאם הוא מבין הכל זה לא שיעור טוב...

כזו הבנה מסולפת של צעירים... מחפשים רמה גבוהה למרות שאינה לפי כוחם... ככה נשתבשו הדרכים בזמנינו, וצריכים מאד לדבר ולעורר כנגד השיבוש הזה, שהורס תלמידים, ורבים נשברים מזה..."

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMEGED111@GMAIL.COM
כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

גרבינוביץ 0534103168

חשבתי דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת בשלח תשפ"ג

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל **לוין** ע"ה

החיבור למקור החיים – חיים של התחדשות תמידית

מה החידוש ב"ויקם מלך חדש"

"ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך". וברש"י, "לא אשים ואם אשים כאילו לא הושמה. ולמה, כי אני ה' רופאך". הדברים אינם מובנים לחלוטין. לא אשים, אבל אם אשים, כאילו לא הושמה, ולמה כי אני ה' רופאך. ננסה להיכנס לעניין, ולהבין.

בהקדם, נרחיב מעט בדברים עקרוניים בעניין גלות וגאולת מצרים. גלות מצרים החלה ב"ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף". התורה קוראת לו חדש, מילה שלא משתמשים עמה בדרך כלל אלא לדבר חידוש, ונחלקו בזה בגמרא בעירובין (נ"ג ע"א) "רב ושמואל, חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו", אכן, הדברים צריכים ביאור לשתי הדעות, למאן דאמר שקם מלך אחר מדוע הוא נקרא חדש, הרי אין כאן שום חידוש במלך שעומד במקום מלך אחר, ואף למאן דאמר השני שנתחדשו גזירותיו אין זה מובן, איזה דבר חדש יש כאן כשמלך גוי גוזר גזירות על ישראל.

חז"ל דנים בזה במדרש בתחילת שמות רבה, והכי איתא התם "רבנן פתחי לה פתחא להאי פרשתא, בה' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש את חלקיהם (הושע ה'), ללמדך, כשמת יוסף הפרו ברית מילה, אמרו נהיה כמצרים. מכאן אתה למד, שמשה מלן ביציאתן ממצרים, וכיון שעשו כך הפך הקדוש ברוך הוא אהבה שהיו המצריים אוהבים אותם לשנאה, שנאמר עתה יאכלם חודש את חלקיהם, אל תיקרי חודש אלא חדש, שחידש עליהם גזירותיו". חז"ל מבארים את הפסוק בהושע המדבר על טענות שה' טוען על כלל ישראל, שהיה כאן מצב של בגידה, והדבר הזה הוא סיבה שעכשיו "יאכל חדש את חלקיהם". ולשון הילקוט בספר הושע (רמז תק"כ) "מדבר במצרים, בה' בגדו כי בנים זרים ילדו, שהיו מולידים ולא מלים, עתה יאכלם חדש, שנאמר ויקם מלך חדש, אמר הקדוש ברוך הוא אתם חדשתם על עצמכם עבודה, אף אני אעמיד עליכם מי שמחדש עליכם שעבוד. את חלקיהם, שנחלקו מאחר הקדוש ברוך הוא".

בני ישראל לא מלו אלא "אמרו נהיה כמצרים", לא ניבדל מהם, כך מתקיים הפסוק "בה' בגדו כי בנים זרים ילדו", אם אין בהם אות ברית, הם זרים שאי אפשר להכיר בהם, הם לא ניכרים. "זרים" היינו מי שהוא נכרי ולא מוכר, [כאשר יוסף רצה שהשבטים יכירו אותו הוא הראה להם שהוא מהול, זו היא ההכרה]. לכן, אומר המדרש, "עתה יאכלם חדש שנאמר ויקם מלך חדש, אמר הקב"ה אתם חידשתם כו'" היינו להיות אנשים חדשים, אחרים, להיראות ולהיות מעוצבים באופן חדש, בצורה חדשה. על כך אומר הקב"ה אני אעמיד עליכם מלך שהוא יעמיד עליכם שיעבוד. חז"ל מתכוונים ללמדנו שב"ויקם מלך חדש" היה כאן משהו חדש, ונבאר.

מציאות של חיים היא חידוש תמידי

אנו יודעים, בורא העולם ברא את הבריאה, והוא מקיים אותה, ומחדש אותה בכל עת ובכל שעה, "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". והנה, הבריאה היא כדוגמת חיים, אנו משתמשים תמיד כלפי בורא העולם בביטויים כגון "קל חי", "אלקים חיים", "כי עמך מקור חיים", וכך אנו אומרים בתפילה "אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחייה את כולם", כלומר, כל מה שהבריאה מכילה, שמים, ארץ, וימים, בורא העולם "מחיה את כולם", קיום הבריאה אינו אלא קיום של חיים, הבריאה היא חיה וקיימת.

המושג חיים הוא כדוגמת "מים חיים". מים שנובעים בלי הפסק, נביעה בלתי פוסקת, כבאר או מעיין שנובע בלי הפסק, זה נקרא "מים חיים". אם הוא מפסיק זמן כל שהוא זה נקרא בלשון חכמים "מעיינות המכזבים" הפסולין למים חיים הנצרכים לזבים ומצורעים ולמי חטאת, וכפי ששנינו במסכת פרה (פ"ח מ"ט) "המים המכזבים פסולין אלו הם המים המכזבים המכזבים אחד בשבוע", מעיין המכזב פעם אחת בשבע שנים פסול ל"מים חיים". כל חיים שהם המשך של קודם, אלה לא חיים, זה נקרא "מפרכסת". 'חיים' פירושו, אנו חיים כעת כי אנו חיים כעת, לא בתור המשך של מה שחיינו קודם. בהמה שלוקחים ממנה את החיות ושוחטים אותה ויש עדיין חיות באברים, נקראת מפרכסת, אע"פ שיש תנועה באברים, תנועות שדבר מת לא מסוגל לעשות, אבל זה לא נקרא 'חיים'.

"ואתה מחיה את כולם", פירושו, שקיומם של השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה, הימים וכל אשר בהם, הם חיים כעת כי הם חיים כעת. הם לא חיים כהמשך, הקיום הוא "חיים" ולא המשך. לשם "אלקים" שהוא השם שבו נברא העולם, מצטרפת המילה "חיים", כגון "השמע עם קול **אלקים חיים** מדבר מתוך האש כמונו ויחי". כביכול בורא העולם נקרא "אלקים חיים", וכן נקרא "קל חי", מפני ששורש הבריאה הוא חסד ("עולם חסד יבנה") ונאמר "חסד קל כל היום", שני השמות האלו הם המקור של הבריאה, ורק לשני השמות האלו מצטרפת המילה "חיים" בעצם, מה שאין כן ביתר השמות, החיים אינם מצטרפים לעצם השם.

כשאנו אומרים "ואתה מחיה את כולם", היינו זה הקיום. הקיום הוא קיום של חיים. במושג חיים אין התיישנות. בדבר שנמשך, ככל שמתרחקים מהמקור שייכת התיישנות, אך לומר התרחקות מהמקור בדבר חי, זה דבר שסותר את עצמו. אין חיים שהם המשך. מי שחי כעת, אז הוא חי כעת. זאת נביעה של עכשיו, של כעת. "המשך" ו"חיים" אלו שני מושגים הסותרים אחד את השני. ממילא החיים הם לעולם חידוש, כך שכל רגע הוא חדש, דבר שלא היה קודם. חיים פירושם חידוש. חיים זה כעת, זאת נביעה שנובעת כעת. בני אדם אינם חיים כך. התודעה של חיים, האופן שבו אנו תופסים את חיינו, איך אנחנו חיים ומרגישים, הרי שאנו מרגישים המשך, ולא מרגישים את החידוש שיש בכל רגע בחיים. הדבר הוא אמיתי וקיים, כך היא צורת הדברים באמת. אך אנחנו לצערנו לא חיים את זה.

זאת לשון הברכה שאנו אומרים "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". גם "בכל יום", וגם "תמיד". והנה, כאשר אנו אומרים "המחדש בטובו בכל יום" זה קצת ניכר, כאן אנו מזדהים עם ההרגשה, כי גם אנחנו מרגישים שזה יום חדש, דף חדש, וכפי שאנו מברכים בכל יום גם על דברים שברכנו עליהם אתמול אף שאין שום אפשרות שהדבר ישתנה מאתמול להיום, כגון "שלא עשני גוי", אין בזה שום חידוש, זה דבר שכבר ברכתי אלפי פעמים, אך החידוש הוא ביום ולא בברכה. היום הזה מחייב ברכה לעצמו. היום הזה הוא חדש וקיומי היום הוא קיום מתחדש. דבר זה אכן קיים בתחושה, בתודעה. אך אנו מוסיפים "בכל יום – תמיד", אנו מתחדשים גם "תמיד". המציאות הזו שנקראת "חיים", היא "תמיד" בעצם הגדרת המושג, חיים בעצם הם תמיד. אלא שאחר שאין אפשרות שנעמוד בלי הפסק ונברך "שלא עשני גוי", אנו אומרים זאת כל יום. היום, זהו קיום אחר. וכשאנחנו מברכים על עצם הקיום "יוצר המאורות", אז התוספת היא "המחדש בטובו כל יום תמיד מעשה בראשית". מעשה בראשית שלהם הוא כולו חידוש. אנחנו נתבעים לחיות את זה, להרגיש כך, ולחיות כך, באופן שהתפיסה הזו תצטרף לעצם חיינו.

כשהמצב שלנו "ונושנתם" בורא העולם מחזיר אותנו לחידוש

כשהדברים מתיישנים, אז כביכול בורא העולם דואג שאנחנו נחזור לחיות את החידוש. כשהדברים באמת מתיישנים הם מתקלקלים, ונכנסים למהלך השונה לגמרי מהמכוון שהבריאה נבראה אליו. כך אנו רואים בפרשת הגלות שאנו קוראים בתשעה באב, שם נאמר "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ", הכוונה, שהדברים התיישנו ואיבדו את החידוש, וההמשך הוא "העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ וגו'", ואיתא בסוף גיטין (פ"ח ע"א) שהקב"ה עשה צדקה עם ישראל שלא המתין עד ל"ונושנתם" אלא הגלה אותנו שתי שנים קודם לכן, וכפי שמפרש רש"י שם "היינו צדקה שמיהר להביא הרעה לסוף ח' מאות וחמשים דהיינו ב' שנים קודם ונושנתם דהיא בגימטריא ח' מאות וחמשים ושתים ואם שהו עד ונושנתם היה מתקיים בהן כי אבד תאבדו". לדבר שהתיישן באמת, אין לו המשך. אין המשך לדבר שהתיישן עד מוות. שורש המילה "ישן", כפי שכותבים הראשונים, הוא גם "יָשָׁן" וגם "יָשֵׁן", וכן מצינו בכמה מקומות בחז"ל שדורשים "יָשָׁן" ו"יָשֵׁן", כאשר אדם יָשֵׁן אז הקיום של החיות לא קיים, נשארת בו החיות שמקודם. אליבא דאמת אכן זה לא כך, אך ההרגשה היא שכרגע הוא לא נראה כמשהו חי ומה שנמצא איתו זה החיים הנושנים, למרות שכמובן יש בו קצת פעולות של חיים כמו לנשום ולהתנועע. וכלשון הגמרא בפסחים (ק"כ ע"ב) "היכי דמי נתנמנם, אמר רב אשי, נים ולא נים תיר ולא תיר, כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר". אכן הוא יודע לענות אך סברא אינו יכול לומר, מה שנשאר לו מהחיים זה מה שהתיישן, כך זה לפחות בהרגשה.

בורא העולם מזהיר אותנו מה"ונושנתם", אך זה חוזר וקורה. מכך עלינו להיזהר, הדבר מחייב שנחזור לתפיסת החידוש, מחייב לזעזע אותנו. כל "ונושנתם" זאת שקיעה במין מצב קבוע, רגיל, זה מבטל את הערנות, ומגיע למצב של קרוב לתרדמה. שומר חייב להיות ער לגמרי., חושיו חייבים להיות חדים, ובערנות מופלגת. זה נקרא "חרד", מי שחי עם פחד שמא יקחו את הדבר ממנו, פחד שלא לשקוע במשהו של תרדמה. בורא העולם קורא לנו, "שמעו דבר ה' **החרדים** אל דברו", כך אנו נקראים היום, אך הלוואי והיינו חרדים. חרד זה מי שנמצא במתח מתמיד שהוא חלילה לא יכשל בשום דבר. שלא יתחלל שם שמים על ידו. העולם מלא מכשולות, תקלות, וניסיונות, כל הדברים שקיימים בעולם. אי אפשר להסתובב בעולם בלי להיות חרד. זאת התפיסה שעומדת נגד ה"ונושנתם".

נכתב באישור המשפחה להערות והארות ובכל ענייני "חשבתי דרכי" ניתן לפנות ל 02-6424736 לקבלת הגליון ניתן לשלוח לכתובת מייל HISHAVTI2@GMAIL.COM

בורא העולם נוהג איתנו בהתאם לכך, את זה מראים לנו ברגע שאנחנו עוזבים את הדבר הזה, חוזרים להיות כשאר אנשי העולם ושוקעים במצב של דרך הטבע, אז, בורא העולם מראה לנו שהוא מחדש בכל רגע את הבריאה, ואנו מקבלים מכות שהם כנגד דרך הטבע, מכות שהם כולם חידוש. אחת הדוגמאות לכך היתה בגלות בבל, ובגלות פרס ומדי שהיא ההמשך שלה. שם כתוב שבאו זקני ישראל ליחזקאל הנביא ואמרו לו "עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש להם זה על זה" (עי' סנהדרין ק"ה ע"א), הברית של מעמד הר סיני הופרה, והמצב הוא כעבד שמכרו רבו ואישה שגרשה בעלה, איך אפשר לדרוש קשר ממי שהברית עמו הופרה. במעמד הר סיני זכינו לתורה, לנבואה, לבית המקדש, לארץ ישראל. וכל זה נלקח מאיתנו. הנבואה פסקה, הוגלינו מארץ ישראל, ובית המקדש נחרב, אין שום קשר בינינו, זאת היתה הטענה של זקני ישראל. תשובתו של בורא העולם היתה (יחזקאל כ' ל"ג)) "חי אני נאם ה' אם לא ביד חזקה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם". התולדה של אותה טענה היתה משהו שהוא לגמרי לא טבעי ולא מובן, ["מעמיד להם מלך קשה כהמן", עי' סנהדרין צ"ז ע"ב], מלך שנותן לאחד משריו עם שלם "לעשות בו כטוב בעיניך", והמכוון היה "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד". זה דבר שעדיין לא קרה, אין מציאות כזו בתוך סדר העולם. אין סדרי מלכות כזו, לקחת עם שלם, ולגזור עליו בלי שום סיבה גלויה לעין. "ישנו עם אחד מפורד ומפוזר בין העמים.. ולמלך אין שום להניחם", והוא הציע לקנותם והמלך מכר לו. זה דבר חידוש. אך החידוש הזה הגיע לנו, כדי שאנחנו נחזור ונחדש עלינו את קבלת התורה, את מעמד הר סיני.

דבר דומה ראינו בחורבן של הדור האחרון. הדברים היו ידועים מראש, וכבר כתבו זאת גדולי ישראל הרבה לפני שהדבר קרה. כלל ישראל, לפחות רוב מנין, החליטו להיות ככל העמים. "לחיות ככל העמים" פירושו "ונושנתם". אז באו וחידשו עלינו. ידוע מה שאמרו אותם גדולים בדורות של קודם החורבן על החורבן של הדור האחרון "עזבתם את השולחן ערוך, הדבר הזה יהא סיבה שיכתב שולחן ערוך מפורט ומדוקדק עד לפרטי פרטים איך להכות אותנו". תכנית איך לחסל אותנו. מה שקרה זה היה דבר חידוש. דבר לא טבעי, קרה כאן דבר בלתי אפשרי, שמכל זווית אפשרית שנסתכל, הוא מחוץ לכל סדר ומהלך, זה דבר שלא קרה בהיסטוריה. מערכת שלימה, מדוקדקת ומסודרת, פועלת בביטחון גמור, בלי חיפזון, בצורה גלויה, בתוך עולם שכולם בני אדם. זו מערכת שכולה חידוש. ברגע שאנו נכנסים ל"ונושנתם", אז החידוש מכה על פנינו. אותו חידוש שהפסדנו אותו, שאנו לא חיים אותו. אנו מקבלים אותו כמכה, הוא מכה בנו.

נתבונן עוד. האם שייך שבתוך הטבע יקומו בני אדם בהמוניהם, במספר של מיליונים, ויצהירו שהם מוכנים להרוג את עצמם כדי להרוג יהודים. כיצד שייך דבר כזה. בני אדם לאלפים ולמיליונים מצהירים שהם מוכנים לעשות את הדבר הזה כדי להרוג כמה שיותר יהודים. נעשינו "ונושנתם", אז החידוש מכה בנו. אנו חיים כאילו בסדר העולם, לא בתפיסת חיים של חידוש, אז החידוש מגיע אלינו מצד אחר, כמכה.

"נהיה כמצרים" גורם "ויקם מלך חדש"

זה מה שקרה במצרים. "ויקם מלך חדש על מצרים". ברגע שאנחנו החלטנו "נהיה כמצרים", ניכנס לתוך סדר אחר, נתחדשו גזירות ונתחדש עלינו שיעבוד. זה היה "חדש". ההדגשה היא, שה"חידוש", במקום לחיות אותו, הוא עבר להיות הדבר שמכה בנו. אלה מכות שהם כולם חידוש. כאשר אדם בא ומתאבד כדי להרוג אותי, זה חידוש לא מובן, מה העניין שלו שאני אמות עד כדי שהוא ימסור על כך את הנפש. אין שום אפשרות להבין את הדבר הזה. זה דבר שהוא כולו חידוש. מפורש להדיא בתורה, שזאת הסיבה לגלות מצרים, זה השיעבוד שהתחדש עלינו. זה התחדש עלינו בעקבות כך שאנחנו רצינו להתיישן, ואז בא החידוש והכה בנו.

לשון המדרש "הפרו ברית מילה". "ברית מילה" זה החידוש שאנחנו מחדשים בעולם. טבע בריאת האדם הוא במצב ערל, ואנו מחדשים כאן את ברית המילה. [פירוש המילה "ברית" ענינה "בריאה" כפי שכותב הרמב"ן בפרשת נח, כל ברית היא בריאה חדשה, המילה "ברית" היא מילה נסמכת, כאילו אמרנו "בריאה". כל ברית היא חידוש של בריאה. כל הבריתות שבורא העולם כרת עם האבות, ואיתנו כלל ישראל, הם מציאות חדשה בעולם. "ברית מילה" זאת הברית שמחברת כל אחד ואחד מישראל למקור. זאת הברית שמחברת אותנו למקור החיים. כך אנו מחוברים לנקודת המקור של הבריאה,] להפר את ברית המילה זה נקרא לעקור את החידוש.

"עתה יאכלם חדש". אנחנו לא חיים את החידוש, אז הוא אוכל אותנו. סיבת גלות מצרים היתה "ויקם מלך חדש", וסיבת יציאת מצרים היתה "החודש הזה לכם". כשיש חידוש אז כבר אין סיבה לגלות מצרים. כך שיציאת מצרים נמתחת בין "ויקם מלך חדש" - שהחידוש מכה בנו, לבין "החדש הזה לכם", שהחודש איתנו. ישראל מונים ללבנה הנקראת "חודש" כנוסח הברכה "מחדש חדשים". מיציאת מצרים ואילך, כל המכות שאנו מקבלים הם אך ורק לשם כך. להחזיר אותנו חזרה, להשיב אותנו לצורת החיים האמיתית. לתפיסה הנכונה של "ואתה מחייה את כולם", ל"המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית".

עצם המכות הן רפואה עבורנו

כך צריך להבין את דברי רש"י שפתחנו בהם "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, ואם אשים כאילו לא הושמה. ולמה, כי אני ה' רופאך", פירוש, "המחלה אשר שמתי במצרים" היא מכה, ואם אשים, זאת לא מכה, זאת רפואה. אני לא מכה אותך, אני רק מרפא אותך. את המכות שהוא נותן לנו, הוא נותן לנו כרופא ולא כמכה. מצרים קבלו מכות אבל אם אנחנו מקבלים מכות אז הוא מעין ניתוח, סילוק של משהו מיותר, משהו פגום וחולה. היינו המכה עצמה נתפסת מלכתחילה כרפואה ולא כמחלה. 'ואם אשים הרי היא כלא הושמה', זאת לא מכה, זאת רפואה. מכות הם פוגעות ומחלישות, מכות סותמות, אך רפואה היא פותחת, מחדשת, ומחברת, מוציאה מהגוף כוחות חדשים. זה מה שהתחדש בגאולת מצרים, שכל המכות הם בעצם כדי להחזיר אותנו לתפיסת החיים האמיתית. אדם חולה, פירושו של דבר, שהוא יצא מעצם טבעו הרגיל. אדם שעזב, ולא מקיים את מה שמתחייב כפי טבעו, זה גורם לכל מחלה. המכה שבאה, בעקבות השינוי שאנו משנים את המהלך הנכון, היא בעצם להחזיר אותנו חזרה למקור החיים. וחיבור למקור החיים, הוא תמיד חידוש, "אני ה' רופאך", בזה עוסק בורא העולם, לרפא את יוצאי מצרים.

כך הוא המצב אם אנו צמודים ליציאת מצרים כראוי. "כי אני ה' רופאך". הרפואות האמיתיות הם אלו שמוציאות כוחות חדשים מהגוף ומרפאים אותו. כל מחלה נקראת "מחצתי" כלשון הכתוב "מחצתי ואני ארפא", חז"ל אומרים כי הלשון 'מחצתי' היא מלשון מחיצה. (קהלת רבה פרשה א') "מחצתי ואני ארפא – מחיצתי אני ארפא", כל מחלה היא מחיצה מסויימת, המקום נסתם ואין שם זרימה אמיתית של חיים, לכן הרפואה נקראת "תעלה", זהו מקום שבו זורמים מחדש אותם כוחות חיים, המחיצה מסתלקת ויש כאן תעלה. גם זה שייך לחידוש של החיבור ליציאת מצרים. חיבור אמיתי ליציאת מצרים מחבר אותנו לחיים באופן שגם את המחלות זה מפקיע. [כך הוא כאשר יציאת מצרים היא כתיקונה, בלי הבשורה שהם עתידים לחטוא ולא להגיע לארץ ישראל, אך אחר החטא, שנגזרה הגזירה שלא יגיעו וגם בניהם שהגיעו זה היה לזמן קצר, והיציאה היתה באופן ש"והבאתי אתכם אל הארץ" אינו מהלשונות של יציאת מצרים, שם נמצאות המכות, הזקנה, וההתמוטטות, כל העניינים שהם התרחקות מהמקור האמיתי. זה נמצא כשאין חיבור שלם ליציאת מצרים], תפקידנו, וה' יעזרנו לכך, שנזכה גם אנחנו להיות יוצאי מצרים באמת.

פירות האילן – המצב האמיתי שלנו

נוסיף עוד בזה, בעניין יום חמשה עשר בשבט. היום הזה נהיה ליום מועד, לא אומרים בו תחנון, לא מספידים, ורבים אף אינם מתענים בו. הדבר אינו מובן, איזה מועד זה בשבילנו ראש השנה לאילן, "לשמחה מה זו עושה". אף אחד אינו חוגג את ר"ה למעשר בהמה, (אלא רק מחמת שהוא חל בר"ח..) מה לנו ולזה, מה עניינו של יום זה. על פי מה שנתבאר, נוכל להאיר נקודה אחת אף בעניין זה. בורא העולם ברא את האדם מלכתחילה להיות ניזון מפירות האילן. "ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר", "גן עדן" זה מקום שאין בו שום דבר אלא רק עצים, וה' אמר לאדם "מכל עץ הגן אכל תאכל". ואיתא בחז"ל [בסוף פסחים קאי על "וקוץ ודרדר תצמיח לך" אולם באדר"נ פ"א דרשוהו על "ואכלת את עשב השדה"] שכאשר אמרו לאדם שיאכל מעשב השדה, זרעים במקום אילנות, "זלגו עיניו דמעות, אמר אני וחמורי נאכל באבוס אחד". וכן מצינו (בראשית רבה פרשה ט"ו) דאיכא מ"ד שעץ שאכל ממנו אדם הראשון חיטה היה. והקשו במדרש היאך אפשר שחיטה היה והרי הכתוב קוראו עץ, ותירצו "מתמרות היו כארזי לבנון". כתוב כאן דבר מאד מחודש. עיקר מזונו של אדם, החיטים, מתחילה היו עצים, ואחר כך נהיו לזרעים.

העניין בזה כפי הנראה, כך הוא עיקרו של דבר, האדם נברא כדי לחיות לעולם, פירוש הדבר, כל פיסת חיים שאדם חי נחשבת כפירות. כל יום זה פרי. הקרן עצמה נשארת, זה לא מכליא קרנא. אכן, מאז שנגזרה מיתה על האדם, כל יום שהאדם חי זה מכליא קרנא. קודם גזירת מיתה האדם היה אוכל פירות, אולם לאחר החטא הפכו חיינו למכליא קרנא. בזמן שחייו של אדם היו פירות אז הוא אכל פירות. ובזמן שחייו של האדם הם מכליא קרנא אז הוא אוכל זרעים. כל אכילה שאנו אוכלים, זאת מכליא קרנא, הקרן נאכלת. כשחייו של האדם היו באופן שהקרן היתה תמיד קיימת. היה האדם ניזון מדבר שהוא קיים, ולא אכל את הקרן. אך כשאדם חי ומכלה את הקרן אז הוא צריך להיות ניזון מדבר שכאשר הוא אוכלו הוא מכלה את הקרן. האדם נברא בעצם עם חיבור לפירות האילן. כשהוא חי את חייו הנכונים, הוא מחובר לפירות האילן. אולם כשהוא חי את חייו הלא נכונים, הרי שהחיטים, הפירות האלו הפכו להיות קרן.

הגר"א חוזר כמה פעמים על כך, שאילו משה רבינו במי מריבה היה מדבר אל הסלע ולא מכהו, התורה היתה נקנית שלא ביגיעה. אילו משה רבינו היה מדבר לסלע ומוציא את מימיו על ידי דיבור, אז גם האדם היה יכול להוציא את חייו שבכח, על ידי דיבור, והדברים היו נמשכים עוד ועוד, הנביעה היתה נעשית ממילא. האדם נושא בתוכו הכל בכח. כמו שהאילן נושא בתוכו את כל פירותיו בכח, כך האדם נושא בתוכו את התורה בכח. מלמדים אותו כעובר את כל התורה כולה, וכשהוא יוצא הוא צריך להוציא זאת מהכח אל הפועל. אילו זכינו, חייו של האדם היו מונבעים ממילא. היגיעה היתה רק עד הזמן שהוא נהיה עץ, ולאחר שהוא נהיה לעץ הוא כבר רווה מגשמי שנה ונותן את הפירות לבד. העץ עושה את הפירות מעצמו. הפירות של שנה הבאה ואף של כל שבעים השנים הבאות, הכל נמצא פה, ואיני צריך לעשות מאומה בשביל זה. בעוד שבזרעים אנו צריכים לעשות את כל מלאכות הפת ורק כך הדברים מגיעים להיות ראויים לאכילה, הרי שפירות האילן רובם מגיעים אלינו כראויים לאכילה. כאן אין את גזירת "בזעת אפיך תאכל לחם", הקללה הזו קיימת רק מאז שאנו אוכלים זרעים. פירות האילן מחזירים אותנו למצבנו האמיתי, "כי האדם עץ השדה". הטרחה והיגיעה אינן נמצאות בפירות האילן, והיינו הפירות היוצאים אחר שהעץ כבר נמצא, ובדרך כלל בני אדם נולדים לעולם שהוא כבר מלא אילנות, ובהם לא נמצאת הקללה של "בזיעת אפך תאכל לחם".

מכיון שההשוואה בינינו לאילן [לבד מהכתוב "כי האדם עץ השדה", שדרשוהו חז"ל להשוואה בינינו לאילן] היא בעצם העובדה שהאדם נוצר כניזון מפירות האילן, ואנחנו ירדנו מזה, נתקלקלנו, וירדנו להיות ניזונים מזרעים. מה שמזכיר לנו את המצב היותר גבוה שלנו, למה שאנו נגיע אליו בבוא היום, מצב שאנו נתרוה מכל הגשמים ואת פירותינו נוציא בלי טורח ובלי יגיעה, הוא פירות האילן. חטא מי מריבה הביא את הצורך שהאדם חייב להכות את עצמו, כדי שאותם "מים עמוקים עצה בלב איש ידלנה" יתגלו, וכלשון הרמב"ם (פ"ג מהל' ת"ת הי"ב) "מצער גופו תמיד", "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה". מי שמצער ומכה את גופו תמיד, הוא זוכה לתורה. אותו חידוש, שבורא העולם ברא אותנו שבו אנו צריכים לחיות, צריך להיות קיים איתנו. ממילא האדם פותח את פיו ומתחיל לדבר דברי תורה, ואז הנביעה יוצאת מפיו. העץ מזכיר לנו את הדבר הזה, שאנחנו והעץ היינו שווי ערך, אולם אנחנו הסתלקנו מזה והפכנו להיות זרעים, הפכנו להיות מכליא קרנא. כשאנו רואים את העץ הדבר מזכיר לנו את אותו "חידוש", שגם אנו מצפים אליו.

פרשת בשלח

גדר הבטחון הנדרש מבני תורה בענייני פרנסה

לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן

"ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא" (שמות טז, ד). וברש"י: 'למען אנסנו הילך בתורתי - אם ישמרו מצוות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט'.

אחד הדינים המיוחדים שנצטוו ישראל בעניין המן הוא שלא להותיר ממנו ליום הבא, אלא בכל יום יורד מן חדש עבור אותו היום; ואיתא במכילתא: 'דבר יום ביומו - מי שברא יום ברא פרנסתו. מכאן היה ר' אלעזר המודעי אומר כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מחוסר אמנה, שנאמר למען אנסנו הילך בתורתי אם לא'. עוד נאמר שם: 'מכאן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן הא כיצד, היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן אוכל ושותה ומהיכן היה לובש ומכסה, לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן'.

מבאר הנצי"ב (בפירושו על המ כילתא), שבפסוק נאמר "למען אנסנו הילך בתורתי", והיינו שעל ידי שפרנסתם תרד מן השמים, יהיה להם זמן לעסוק בתורה ולא יוצרכו לדאוג לפרנסה. ואף שכל אדם מצווה בלימוד התורה גם אם עוסק בפרנסתו, וכדכתיב "והגית בו יומם ולילה", אולם כאן מדובר על עמל התורה בעומק העיון, המתאפשר דווקא כאשר לא טרודים בענייני פרנסה. זהו דיוק לשון הפסוק "למען אנסנו הילך בתורתי", שהלשון 'הילוך' פירושו עסק ועמל התורה.

וביסוד הדבר כותב הנצי"ב: 'שעמל התורה בעומק העיון אי אפשר אלא בדעתא צלותא מפשטת מכל טרדות פרנסה. והדבר הזה נמצא ביותר באוכלי מן שהיו בטוחים במזונותיהם ולא נצטרכו לשום אדם אפילו לאיזה טובת הנאה'.

זהו שורש הציווי שלא להותיר מן המן ליום המחרת, היסוד בזה הוא לא לדאוג על הפרנסה של יום המחר, ובהעדר טרדת הפרנסה ניתן לשקוע בלימוד התורה בעומק העיון כראוי.

דרגות במידת הבטחון

רבינו בחיי בתחילת פרשת מקץ מביא בשם החובת הלבבות, המונה שמונה שלבים ודרגות במי שם האדם בטחונו. כאשר נולד תינוק קטן, הוא בוטח ונשען על שדי אמו ומכיר בכך שזהו מקור חיותו, כמבואר בדברי הפסוק "מבטיחי על שדי אמי" (תהילים כב, י). השלב השני הוא שאמו מאכילה אותו והוא בוטח בה שתתן לו מאכלים ערבים ותספק לו צרכיו. כאשר הוא גדל מעט יותר, מתחיל לבטוח באביו מאחר ומכיר בכך שהאבא דואג לפרנסת הבית, ואף אמו תלויה באביו. כאשר הילד גדל ונהיה עצמאי מגיע השלב שהוא בוטח בעצמו, שעל ידי מלאכתו ופועלו יוכל לפרנס את עצמו ולדאוג לצרכיו.

המדרגה החמישית היא שאדם בוטח בה' בדברים מסוימים שהם מעבר ליכולתו הטבעית, וכגון חקלאי העובד את האדמה, ושם מבטחו בה' שיוריד גשם בכדי התבואה תצמח. זוהי מדריגה מסוימת במידת הבטחון, לפי שאינו תולה את הדברים במקרה או במזל אלא שם מבטחו בה' לכה"פ במה שאין בידו לפעול בצורה טבעית.

הדרגה השישית היא שאף בדברים שהם במסגרת יכולתו הטבעית של האדם, הוא בוטח בה' שיזמין לו פרנסתו בדרך קלה, ומוריד מעט מן ההשתדלות המעשית. לאחמ"כ ישנן מדרגות גבוהות שהעומד בהן אינו צריך להשתדלות כלל וכלל (ובזה מבאר את הטענה על יוסף הצדיק שעשה השתדלות מסוימת לצאת מבית האסורים, עיי"ש).

השתדלות לפרנסה

בדורנו המצב הוא שאברכים בני תורה יושבים ולומדים במשך כל היום, ומתבססים על פרנסת האשה, על אף שבדרך הטבע ובמקרים רבים אין די בכך לפרנסת הבית. והנה הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל מבאר ששבט לוי מובדלים לעבודת ה' ואינם עוסקים בפרנסה ובענייני העולם כלל, וכל אדם אשר מקדיש את חייו לעבודת ה' נחשב כמו שבט לוי (עיי"ש בדבריו). ובסו"ד כותב הרמב"ם: 'ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים'.

נמצא שאלו הנוהגים בדרך זו ושקועים בעולמה של תורה, אין הדבר נחשב שמפקירים עצמם לסמוך על הנס, שהלא ישנה הנהגה מיוחדת לבני שבט לוי שהקב"ה ידאג לצרכיהם. דומה הדבר לחייל המשרת בצבא המלך שאינו עוסק בפרנסתו והמלך דואג לכל צרכיו. אמנם, מאחר ואיננו אוחזים בדרגה הגבוהה שמדבר עליה הרמב"ם, לכן אנו צריכים השתדלות מסוימת, ובזה סומכים על עבודתה של האשה.

ובאופן כללי נראה לומר שגדר ההשתדלות הנדרשת מבני התורה, השקועים בעולמה של תורה, היא הדרגה השישית המבוארת בדברי רבינו בחיי; שאמנם פועלים ומשתדלים ודואגים לפרנסת הבית אך לא עושים השתדלות גמורה, אלא בשלב מסוים ממעטים מעט את ההשתדלות, ובוטחים בה' שישלח את הפרנסה הנצרכת בדרך קלה יותר.

בהעדר מידת הבטחון ניתן להגיע למצב שהראש תפוס כל היום בחשבונות כיצד להרוויח עוד ממון, עד שאף בעניינים חשובים ועקרוניים כגון בחירת כולל ללמוד בו, עיקר השיקולים נעשים לפי גובה המילגה ולא לפי מה שבאמת מתאים, ומחפשים עוד ועוד הכנסות קטנות מכל עבר, עד ששקועים בחישובים כלכליים ורדיפה אחר ממון. זהו דבר פסול לחלוטין, לפי שאף שאנו רחוקים מלהיות בדרגת אוכלי המן, אולם לכה"פ יש לנו למעט קצת בהשתדלות. עלינו לזכור שהקב"ה שולח את הפרנסה וככל שאדם מקבל על עצמו עול תורה, הוא זוכה לסייעתא דשמיא, וההשתדלות הזו אינה נכונה.

ומעבר למה שנוגע למידת הבטחון, מבואר כאן שכאשר המחשבה תפוסה בענייני פרנסה, הטרדה הזו מפריעה מאוד ולא ניתן ללמוד בדעת צלולה ובעומק העיון. בני תורה השקועים בעמלה, עליהם להתרגל לפי דרתם להתקרב מעט לחייהם של דור אוכלי המן שלא היו טרודים כלל בענייני פרנסה, ועליהם נאמר 'לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן'.

יתן ה' שנזכה להיות מן המקבלים עול תורה, ולנהוג בצורה נכונה בדרכי הבטחון וההשתדלות.

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

"ויראו ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו" (יד, לא). מבואר בפסוק שבשעה שראו בני ישראל את הניסים הגדולים בקריעת ים סוף, הגיעו לידי אמונה בה' ובמשה רבינו. לכאורה הדבר תמוה, שהלא בני ישראל ודאי האמינו בה' כאשר ראו את עשרת המכות ויציאת מצרים, ואף עצם היציאה ממצרים אל המדבר היתה מכוח האמונה, כפי שמעיד עליהם הפסוק: "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיה ב, ב), ומה התחדש כעת בקריעת ים סוף שלא היה קודם לכן.

האור החיים הק' כותב בביאור הפסוק: 'ויראו העם את ה' - פירוש יראת הרוממות. אבל יראת העונש מן הסתם היתה להם קודם במצרים... ועל כל פנים ביראת הרוממות הכתוב מדבר מאומרו וירא ישראל את היד הגדולה וייראו וגו'. ואומרו ויאמינו כי זה תשלום האמונה בהם'.

נראה מדבריו שאמנם היתה לעם ישראל אמונה בהקב"ה כבר ביציאת מצרים, אולם את שלימותה השיגו רק בקריעת הים כאשר ראו את ידו הגדולה של הקב"ה, ויראו ממנו יראת הרוממות שהיא שלימות האמונה. יש לבאר מהי שלימות האמונה המדוברת כאן, וכיצד היא קשורה ליראת הרוממות.

והנה בפסוק הנזכר כתוב "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", ולא נאמר 'ויאמינו לה' ולמשה עבדו'. המלבי"ם עומד על דיוק הלשון ומבאר: 'אמונה שאחריו למ"ד מציין שמאמין אל מה שאומר לו לפי שעה ואמונה שאחריו בי"ת מציין שמאמין בהעצם עצמו ובכחו שהוא האמונה לעולם' (יעוי' בדבריו מה שביאר).

ישנם שני שלבים שונים בנתינת אמון. למשל: ראובן מבטיח משהו מסוים לשמעון, ושמעון מאמין לו שההבטחה תקוים. אמנם שמעון מאמין לדבריו של ראובן ומצפה שראובן יקיים את הבטחתו, אולם עדיין אין כאן נתינת אמון מלאה בראובן, אלא שלאור נסיבות המקרה, שמעון בוחן את דברי ראובן, ונראה שראובן אכן יעמוד בהבטחתו. אין זו נתינת אמון בראובן עצמו, אלא אך ורק אמון בדבריו ובהבטחתו. אולם במקרה ששמעון מכיר את ראובן כאדם ישר ושלם וכאדם אמיתי ואמין, באופן זה הוא נותן אמון בראובן עצמו לכל מה שיאמר או יבטיח בלי לשקול ולחשוב האם הוא צודק בדבריו, מאחר והוא מכיר היטב את ראובן ונותן בו אמון מלא.

כאשר יצאו כלל ישראל ממצרים, הם האמינו שכאשר יאמרו להם 'פקוד יפקוד' זהו סימן שהקב"ה גואל אותם, והאמינו בכך ואף יצאו אל המדבר בארץ לא זרועה והאמינו לדברי ה'. אמנם היתה כאן אמונה חזקה, אך עדיין לא הכירו במציאות ה' באופן מושלם. אולם כאשר ראו את יד ה' הגדולה בקריעת ים סוף, ו'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואתו', עד שעמדו ואמרו 'זה קלי ואנוהו' - כעת הכירו במציאות ה' והגיעו לאמונה שלימה בו. זוהי היראה מפני רוממותו יתברך שהיא שלימות האמונה.

מוקדש להצלחת החתן החשוב אברהם ישעיהו בן רחל, מתלמידי רבינו שליט"א

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת בשלח תשפ"ג

ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם וגו'. (י"ג, י"ז). בביאור הענין ד'ולא נחם אלוקים' איתא במדרש אע"פ ששלחם פרעה, לא נתנחם הקב"ה, משל למה הדבר דומה, למלך שנשבה בנו, והלך אביו והצילו מן הלסטים והרגן, והיה הבן אומר לאביו, כך וכך עשו לי, כך וכך הכו אותי ושעבדו אותי, אע"פ שהרגן לא היה מתנחם, אלא היה אומר כך וכך עשו לבני, כך עשו המצרים שעבדו את ישראל שנאמר וימררו את חייהם, הביא עליהם הקב"ה עשר מכות וגאל את בניו, אעפ"כ היה אומר, איני מתנחם עד שאהרוג לכולן, שנאמר 'וינער ה' את מצרים בתוך הים', וכתיב 'סוס ורוכבו רמה בים', וכתיב (יואל ד') 'מצרים לשממה תהיה', לכך נאמר ולא נחם.

מבואר מדברי המדרש, דאף לאחר שכבר הביא עליהם עשר מכות, ונגאלו ישראל ממצרים, אעפ"כ היה הקב"ה אומר איני מתנחם עד שאהרוג לכולן, ורק מחמת זה שלא נתנחם הוא דניער אותם בים, ומשום כך נענשו במה דכתיב ביואל 'מצרים לשממה תהיה'. ומבואר דיש ענין מיוחד והנהגה מיוחדת של הקב"ה שאינו מתנחם, ומכח הנהגה זו הוא דנענשו המצרים, נוסף על עשר המכות.

והנה דבר זה צריך הסבר, דהלא המצרים נענשו במכות כדין הראוי להם על כל מה שעשו לישראל, כמפורש בדברי חז"ל שהיה זה מדה כנגד מדה על מה שהצרו לישראל, ומבואר בפסוקים דכל ענין המכות היה לקיים ההבטחה של ברית בין הבתרים ד'גם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי', ובמסכת עדיות תנן דמשפט המצרים שנים עשר חדש. א"כ צריך להבין מה ביאור ההוספה על הדין, אשר נדונו ונענשו בכח הנהגה זו שהקב"ה לא נתנחם.

ונראה לבאר בזה, שכשם שכלפי מדת הדין, יש הנהגה של מדת הרחמים, שהיא הנהגה ליכנס לפנים משורת הדין, כן על משקל זה יש הנהגה להיפך, והיא הנהגת חימה להוסיף עונש על שורת הדין, דנחמה עניינה הוא להיות נח מחימה, ולא נתנחם עניינו הוא שלא נח מהחימה, דאע"פ דכבר נעשה הדין והעונש כשורת הדין הראוי, מ"מ לא נח הקב"ה מחמתו, ועי"ז שלא נח נוסף עוד עונש, וזהו הנהגה של לא נתנחם. ודבר זה מבואר בפסוק בענין חטא העגל דמשה רבנו אמר 'כי יגורתי מפני האף והחימה אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם', והיינו דאע"פ שכבר ניחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות, מ"מ עדיין פחד משה מהאף והחימה, ועיי"ש בתרגום יונתן וברמב"ן שהאריכו בזה. וכן מבואר בפסוקים בישעיה (פרק ה') בענין החורבן והגלות, דאפילו שכבר גלו מ"מ 'בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה', הרי דגם אחר שכבר נעשה הדין והעונש, מ"מ יש ענין והנהגה של חרון אף וחימה, שמכוחה ומחתה באים עוד עונשים.

ודרך הנהגה זו דאף וחימה הוא שהקב"ה מעניש עד כדי כליה גמורה. ומצינו דבר זה בפסוקים בכמה דוכתי, דהנה בפרשת והיה אם שמוע באזהרה על ע"ז כתוב 'וחרה אף ה' בכם וגו' ואבדתם מהרה'. וכן מבואר במה שהבאנו לעיל דמשה רבנו אמר 'כי יגורתי מפני האף והחימה אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם'. ובשירת האזינו כתוב 'כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית'. וכן בסוף פרשת ואתחנן כתוב 'פן יחרה אף ה' בך והשמידך מעל פני האדמה'. ואצל פנחס בסוף פרשת בלק כתוב 'ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם וגו' וישוב חרון אף ה' מישראל', ובריש פנחס כתוב 'פנחס בן אלעזר בן אהרון הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו' ולא כליתי את בני ישראל', [ובחז"ל נקרא פנחס משיב חימה בן משיב חימה], הרי מבואר דרק מחמת דשב חרון אף השם הוא דלא כילה אותם. הנה מבואר דיש הנהגה של חרון אף וחימה שהקב"ה מביא פורענות עד אבדון וכליון גמורים.

ונראה דזהו ביאור ההנהגה דלא נתנחם דאיתא במדרש, דהיינו דגם אחר שנתקיים בהם הדין המגיע להם, וגם אחר שנידונו י"ב חודש כדתנן בעדיות, וכבר נענשו בעשר מכות, ונתקיים בהם הדין שהובטח בברית בין הבתרים לאברהם אבינו, מ"מ לא נתנחם הקב"ה ולא שב מחמתו עליהם, ונהג עמהם במידת אף וחימה, ומכח זה נוסף להם עוד עונש ופורענות. והנהגה זו של חימה היא הוספת פורענות עד אבדון וכליון גמורים, וזהו דאיתא במדרש דאמר הקב"ה איני מתנחם עד שאהרוג לכולן, היינו דלא ישוב חרון אפו מהם ולא ינוח מחמתו עד שיהרוג את כולן, והיינו שיאבדו ויכלו לגמרי, וזהו שכתוב ביואל 'מצרים שממה תהיה', דהיינו דתאבד לגמרי ותידון לכליון גמור, דהרי כך הוא ההנהגה של חימה וחרון אף.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וגו' (י"ג, י"ט). הנה מפורש דהטעם שלקחו עצמות יוסף, הוא משום השבועה דיוסף.

ונראה לומר בזה עוד, דהנה כתוב בתהלים 'הים ראה וינוס', ואיתא בחז"ל (תנחומא נשא ל"ד) דהים ראה ארונו של יוסף, ועי"ז נקרע הים, ומבואר דארונו של יוסף היה נצרך לעצם היציאה ממצרים, דקריעת ים סוף היא גמר היציאה ממצרים.

ובתוס' שאנץ סוטה דף יג. הביא דברי המדרש, ששמו עצמות יוסף בתוך עור של כבש, ונכנסה בו באותו עור רוח חיים, והיינו דכתיב בתהלים נוהג כצאן יוסף. ויש ללמוד מזה שארונו של יוסף שהיה מהלך עם ישראל במדבר, היה זה בבחינה שיוסף הנהיג את עם ישראל בצאתם ממצרים.

לעילוי נשמת הגאון המובהק רבי אברהם יצחק ב"ר נתן שלוסברג זצ"ל

מותיקי פארי תלמידי רבנו מרן הגרי"מ זיע"א

וא"כ י"ל דמטעם זה היו צריכין להעלות את עצמות יוסף עמם, וזה גופא גם הטעם למה דהשביע יוסף את בני ישראל להעלות עצמותיו עמם, דזהו מפתח לגאולתן ממצרים, וכשם שעל ידו ירדו למצרים, על ידו גם יצאו ממצרים, ולכן היו צריכין ליקח עצמותיו עמם.

מרכבות פרעה וחילו ירה בים וגו'. (ט"ו, ד'). יש להעיר בלשון הפסוק דבתחילה כתוב ירה בים בסתמא, ולבסוף כתוב טבעו בים סוף. ונראה לבאר עפ"י דברי המכילתא שטבעו היינו בטיט, דאין טביעה אלא בטיט, והיינו הטיט שהיה באופן מרכבות מצרים כמו שהביא רש"י שעמוד ענן היה יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתיחו, ונענשו בזה מצרים במדה כנגד מדה, דכנגד וימררו את חייהם בחומר, נעשו להם המים כטיט ונשתקעו בהן.

והנה עוד איתא במכילתא עה"פ ירדו במצולות, מה ת"ל במצולות, מלמד שנפרץ הים הגדול לתוכו והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורעניות, הנה מבואר בדברי המכילתא דלא רק מימי ים סוף היו שם, אלא גם מימי הים הגדול היו שם.

אשר לפי זה יש לפרש דמרכבות פרעה וחילו ירה בים, זה קאי על מה שטבעו במים, וזהו לשון ירה, שהוא לשון השלכה וזה היה למים, והמים הרי לא היו רק מימי ים סוף, אלא גם מי הים הגדול היו שם, על כן כתוב בסתמא ירה בים, וסיפא דקרא דטבעו בים סוף, דזה קאי על מה ששקעו בטיט, זה היה בקרקעית הים, וזה היה רק בקרקעיתה של ים סוף, על כן כתוב טבעו בים סוף.

ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם וגו'. (ט"ז, ל"ח). הנה כפל הכתוב את ענין אכילת המן. וביאור הכפילות הוא כמבואר בדברי רש"י דבסדר ירידת ואכילת המן היו שתי חלקים, ונחלקו בזמניהם, דבז' באדר שמת משה, פסק המן מלירד, אבל עדיין המשיכו לאכול מהמן עד שהקריבו העומר בט"ז בניסן. ורישא דקרא מדבר מזמן אכילת המן, שזה היה עד בואם אל ארץ נושבת, וסיפא דקרא מדבר מזמן ירידת המן, שזה היה עד בואם אל קצה ארץ כנען, שזהו ערבות מואב, מקום קבורת משה.

ומבואר דהכתוב מחלק את שתי העניינים, ומזכיר את זמן ירידת המן בפני עצמו, ואת זמן אכילת המן בפני עצמו. וצריך ביאור דכיון דהמשיכו להסתפק מן המן גם אחר שפסק מלירד, איזה נפק"מ יש מזה שפסק מלירד, ולמה הוזכר זמן הפסקת הירידה כזמן בפני עצמו.

ונראה לבאר דבמן היו שתי עניינים נפרדים, דמלבד שהיה את עצם הדבר שהיה להם מן לאכול, גם היה בזה ענין בפני עצמו של ירידת המן, וביאור הענין בירידת המן, הוא על פי הכתוב בתהלים פרק ע"ח, וידברו באלוקים אמרו היוכל קל לערוך שולחן, ועל זה אומר הכתוב להלן שם, ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח, וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו וגו'. ומבואר בכתוב דירידת המן היה בגדר של עריכת שולחן שהקב"ה ערך שולחן לישראל.

וכן מבואר להדיא מדברי הגמ' ביומא דף ע"ו איסי בן יהודה אומר, מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר תערוך לפני שולחן נגד צוררי. הרי דירידת המן, היה בגדר של עריכת שולחן, שהקב"ה ערך שולחן לישראל.

ויש לומר דזהו הביאור בענין ירידת המן, דירידת המן, זה היה עריכת השולחן שערך הקב"ה לישראל, וזהו ענין בפני עצמו, מלבד עצם הדבר שהיה להם מזון לאכול. ולפי זה מבואר היטב שהכתוב מונה את זמן ירידת המן בפני עצמו, דירידת המן הוא ענין מיוחד לעצמו של עריכת שולחן, וזה היה רק עד ז' אדר שנסתלק משה רבנו.

מערכי תפלה

שירה חדשה שבחו גאולים לשמך על שפת הים יחד כולם הודו והמליכו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד. זה מיוסד על הכתוב בסוף שירת הים 'ה' ימלוך לעולם ועד'. ובביאור הכתוב כתב בתרגום יונתן 'כד חמון עמא בית ישראל ית נסיא ית פרישוותא דעבד להון קודשא יהי שמיה משבח, על ימא דסוף, וגבורת ידיה וכו' עניין ואמרין אלין לאלין, איתו ניתן כליל דרבו, בריש פרוקן וכו', דדיליה הוא כליל מלכותא, והוא מלך מלכין וכו'. והיינו דבעת שראו ישראל את הנסים והנפלאות שנעשו בים סוף, ואחר שנתנו שבח ושיר על זה, ענו ואמרו זה לזה לקבל על עצמם עול מלכות שמים, ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד. וע"ז נתייסד יחד כולם הודו והמליכו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד, דמלבד ההודאה והשירה שאמרו, גם המליכו. ולמדים מזה יסוד גדול, דבעת שנותנים שבח והודאה להקב"ה על הנסים והנפלאות, לא סגי בזה, אלא צריך שיחד עם זה יהא קבלת עול מלכות שמים, ולכן בסיום השירה, היה צריך שיקבלו על עצמם עול מלכות שמים. ויש לומר דזהו הביאור במה שבקדושה אחר שאומרים קדוש וברוך, מסיימים ואומרים ימלוך ה', ובפשוטו אינו מובן מה שייך זה לענין הקדושה. אכן הביאור הוא דבכל נתינת שבח להקב"ה, לא סגי בנתינת השבח, אלא צריך שיחד עם זאת יהא קבלת עול מלכות שמים, ולכן בסוף שבח הקדושה אומרים ה' ימלוך לעולם ועד.

הדור אתם ראו

מתוך דברי חיזוק במעונו ביסוד קרן 'ברכת ציון ולואיס' להחזקת עמלי תורה לקראת ימי חג הפסח

פרנסת עמלי תורה היא פרנסה הבאה מן השמים בדרך נס ובאורח פלא, כל מי שמתמצא ירואה זאת בעיניו דבר יום ביומו, הקב"ה ציוה את משה לקחת צנצנת מן ולהניחה בקודש הקדשים, למשמר לדורותיכם, כתוב ברש"י שמדובר על דורו של ירמיהו, שבני דורו אמרו שאינם עוסקים בתורה כי מנין יתפרנסו, הוציא להם צנצנת המן ואמר להם הדור אתם ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו. במכילתא מוסיפים חז"ל שירמיהו אמר להם 'אף אתם אם תעסקו בתורה הקב"ה יפרנסכם מזה', והיינו שפרנסת עמלי התורה באה היא מצנצנת המן עצמה.

נמצא כי אלו העוסקים בהעמדת הפרנסה לעמלי התורה הרי הוא כנכנס לקודש הקדשים להוציא משם את צנצנת המן ולהביא המזון לעמלי התורה, למדנו את גודל ועוצם דרגתם ומעלתם של התומכים והמעשים בדבר החזקת עמלי התורה, שהם כמו כהן גדול הנכנס לפני ולפנים. צריך לדעת כי אע"פ שכאן בעולם הזה לא רואים את זה, והכל נראה אותו דבר, אבל האמת היא שלכל דבר יש את הפנימיות שלו, והפנימיות של החזקת עמלי התורה הוא להכנס לפני ולפנים ולהוציא להם את פרנסתם מצנצנת המן.

מצוה קפט

לזכור מה שעשה עמלק תמיד

שנאמר זכור את אשר עשה וכו'

זכירת מעשה עמלק - להוציא בפה

נאמר בפרשת כי תצא "זכור את אשר עשה לך עמלק... לא תשכח" (דברים כד יז-יט), ואמרי' עלה בברייתא (מגילה יח.) "'זכור' יכול בלב, כשהוא אומר 'לא תשכח' הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור בפה". ובפשטות החיוב של זכירה הוא להוציא בפה את הדברים.

מדברי החינוך (מצוה תרג) נראה דהמצוה לזכור פעם אחת בלבד את הענין ותו לא, דכתב "ועובר על זה ולא זכר בליבו וקרא בפיו **מעולם** מה שעשה עמלק לישראל ביטל עשה זה", ומשמע דאין צריך להזכיר יותר מפעם אחת. ומש"כ "ולא זכר בליבו" טעון פירוש, דהיאך יתכן שלא זכר אפילו פעם אחת, דאם לא ידע כלל ממעשה עמלק אינו עובר שהרי אינו יודע כלל. ובע"כ דהקיום הוא בהוצאת הדברים בפה, ואין חיוב אלא פעם אחת בכל חיי האדם, וצ"ב.

אופן קיום ההזכרה - בקריאה ובדיבור לאחרים

מצינו בראשונים שתי הגדרות באופן קיום ההזכרה בפה.

הרמב"ם מפרש (בסה"מ ובפ"ה מהל' מלכים ה"ה) דהמצוה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו, ולומר את הדברים בכל עת ועת ולעורר הנפשות במאמרים להילחם בו, ולא זו בלבד אלא יש לזרז אחרים לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מן הנפשות עם אורך הזמן. והביא הרמב"ם שכן עשה שמואל בעת ששלח את שאול למלחמת עמלק, שהוא זכר תחלה מעשהו הרע ואחרי כן צוה להרוג אותם עד כלותם, כמשנ"א "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו בדרך בעלותו ממצרים" (שמואל א טו). וא"כ החיוב לזכור בפה אינו רק להוציא את הדברים באמירה, אלא לעורר את הענין בעצמו ואצל אחרים, באופן שיצאו למלחמה עם עמלק.

אבל הרמב"ן (עה"ת שם) הביא את הגמ' הנ"ל דצריך לזכור בפה, וכתב "ולא ידעתי מה היא הזכירה הזו בפה, אם לאמר שנקרא פרשת עמלק בציבור". ועוד כתב "והנכון בעיני, שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוינו למחות את שמו".

ונראה דהוקשה להרמב"ם והרמב"ן דאם ענין המצוה היא הזכירה, כדחזינן מדכתיב בפסוק 'לא תשכח', א"כ מדוע צריך להזכיר בפה. ולכן כתבו דאין המצוה אמירה בפה גרידא אלא המצוה היא לדבר על הענין עם אחרים ולעורר את הענין בציבור, ולכך כתב הרמב"ן שזהו המקור לקריאת פרשת זכור בציבור. וכן דעת תוס' (ברכות יג. מגילה יז:) דחובת קריאת פרשת זכור היא מדאורייתא. והרא"ש (ברכות פ"ז סי' כ) הוסיף וכתב דקריאת פרשת זכור מדאורייתא בעשרה דווקא, כמש"כ הרמב"ן. והמקור לחיוב זה מדכתיב 'זכור' - בפה והיינו דווקא בקריאה בציבור.

דעת החרדים - ב' זכירות

החרדים (מצוות עשה פ"ד מצוות התלויות בפה) מביא את מצות זכירת מעשה עמלק, ומפרט את החובה לקרות פרשת זכור בציבור אחת בשנה, וכתב דמלשון הרמב"ם משמע שיש מצות זכירה בכל יום ויום, ודיוקו מלשון הרמב"ם שכתב "מצות עשה לזכור **תמיד** מעשיו הרעים ואריבתו". ואם כדבריו דמחויבים לזכור בכל יום, יקשה מה עניינה של קריאת פרשת זכור יתר על הקריאה שבכל יום.

וצריך לומר דמבואר בגמ' במגילה (יח.) דקריאת הפרשה צריכה להיות מתוך הספר, דכתיב "כתוב זאת זיכרון בספר" (שמות יז יד), ומצות זכירה בכל יום בוודאי אינה צריכה ספר, אלא צריך להזכיר את הענין כזיכרון תמידי. והחיוב של קריאת פרשת זכור בציבור, לקרות את הפרשה מתוך הספר, ויש להבין את פשר החלוקה בין מצות ההזכרה למצות קריאה אחת בשנה.

תורת כהנים - זכור, שתהא שונה בפיך

בתורת כהנים (ריש בחוקותי) מפרט כמה מצוות של זכירה שיש לאמרן בפה וז"ל "זכור את יום השבת לקדשו יכול בלבך... הא מה אני מקיים זכור, שתהיה שונה בפיך... זכור ואל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלוקיך במדבר... הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך... זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים... הא מה אני מקיים זכור שתהיה שונה בפיך... זכור את אשר עשה לך עמלק, יכול בלבך, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכיחת לב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהיה שונה בפיך". ובפירוש הראב"ד עמד על לשון התו"כ דצריך שיהא 'שונה', ומפרש דלקיים זכירת שבת צריך לשנות הלכות שבת, לקיים זכירת מעשה מרים שדיברה לשה"ר צריך לשנות מסכת נגעים הבאים על חטא לשון הרע, ולקיים זיכרון עמלק בפה צריך שיהא שונה הלכות מגילה. ובפירוש הר"ש (שם ובפשטות אינו הר"ש משאנץ) כתב כהראב"ד והוסיף דבכדי לזכור מעשה העגל יש ללמוד הלכות ע"ז.

ויש להבין כיצד מתקיימו מצוות הזכירה ע"י לימוד ההלכות, ובייחוד כיצד מתקשרת זכירת לשון הרע ללימוד מסכת נגעים, דלא הוזכר ענין לשון הרע בכל מסכת נגעים, על כל הדינים והחילוקים שבה. וכמו"כ מחיית עמלק אינה מיוחדת למסכת מגילה, אלא ענין המסכת בכללות שייך למחיית עמלק אך אין זו זכירה להדיא של מעשה עמלק.

בחידושי הרשב"א ובתוס' הרא"ש ולגירסה אחת בתוס' (ברכות שם) אף קריאת פרשת פרה מדאורייתא, וכן פסק בשו"ע (או"ח קמו ב, תרפה

ז) והאחרונים השיגו על דבריו. ולא נתבאר בדברי הראשונים המקור בתורה לחובת קריאת פרשת פרה.

ענין המצוה לעורר איבתו של עמלק כדי להילחם בו

והנראה דענין המצוה ואופן קיומה נתפרש בלשון הרמב"ם בסה"מ שהעמיד את המצוה לזכור את עמלק ולשנאותו ולעורר הנפשות במאמרים **כדי להילחם בו**, והביא ראיה משמואל הנביא שכאשר התחיל לעשות המצוה הזאת, זכר תחלה מעשהו הרע ואחרי כן ציוה להרגם. ומה"ט כתב החינוך (שם) דנשים פטורות ממצוה זו, דכיון שאינן בנות מלחמה אינן בכלל המצוה לזכור מעשה עמלק (וכמבואר במצוה קפח).

ולמד הרמב"ן שמכוח המצוה הזאת חובה לקרות את הפרשה בציבור, וטעמו מבואר, דהמלחמה מסורה לציבור ולא ליחיד, ולכך הציבור הוא שצריך לזכור את מעשה עמלק וגם להילחם. ויליף בגמ' מקרא שקריאה זו של הזכירה תהיה מתוך הספר, כמשנ"א "כתב זאת זיכרון בספר", ומ"מ את הזכירה שבכל יום ויום שהוזכרה בדברי החרדים, אי"צ לקרות מתוך הספר.

חובת זיכרון מלבד חובה שלא לשכוח

ומילתא בטעמא דיש לחלק בין החובה שלא נשכח, לחובת הזכירה. דבשו"ת חת"ס (חלק ג אהע"ז א סימן קיט) מזכיר דהחיוב לקרות פרשת זכור פעם בשנה לפי שנאמר 'לא תשכח' ושיעור שכחה הוא שנה אחת. ומ"מ בשנה מעוברת שיש בין קריאה לקריאה י"ג חדשים אין צריך לכוון על זכירת מעשה עמלק פעם נוספת במשך השנה [כגון בפרשת בשלח או בפרשת כי תצא] היות ושיעור השכחה הוא שנה, ובשנה מעוברת שיש לי"ג שנה אלו שם 'שנה' אין שכחה עד שנה שלימה. ומבואר, דאף אם יזכיר אדם לעצמו את מעשה עמלק ואיבתו, אפשר שקיים את החובה שלא לשכוח דמעתה אין הדבר שכוח מדעתו לגמרי, אולם עדיין אין די בכך שיזכור בפועל את מעשה עמלק ויחשוב בו ותהיה איבתו בליבו. ואפשר שיעבור זמן רב שלא יהרהר בזה ואעפ"כ איננו שוכח. ולזה נתקנה קריאת פרשת זכור בציבור שהיא המביאה לידי כך שלא נשכח, ויהיה הדבר בגדר זכור ולא רק שאינו שכוח. וע"ז דרשו חכמים שהזכירה תהיה בפה, דאין די בזכירה ע"מ שלא לשכוח, אלא צריך להזכיר בפועל את מעשה עמלק ולפתח את מצב השנאה והאיבה, ובזה נמצא הענין בדעתו ובזכרונו.

והוסיף הראב"ד ופירש שבאים לידי כך ע"י לימוד מסכת מגילה, וכן בשאר מצוות הזכירה. ובר"ש הוסיף "א"נ כגון ושננתם לבניך, שתקבע זמנים להיות קורא בתורה בכל אלו העניינים". ונמצא דהמצוה היא זכירה, ואופן הקיום ע"י קריאה או לימוד וכן קביעות זמן לתלמוד תורה באלו הענינים, נחשב כזכירה בפועל. והטעם, דבאמת בשרשי הדברים כל הלכות מגילה הן פרטי הלכות במצות זכירת עמלק, וכמו כן דיני נגעים שבמסכת נגעים הם פרטים בתיקון האיסור של לשה"ר. ואע"פ שאין אנו יודעים היאך הדברים מקבילים, אחר שנמסר לנו בדברי חז"ל שהנגעים באים על חטא זה, יש בלימוד הענינים וקיומם משום תיקון לחטאי הלשון. ומלבד זאת היות ועצם העסק בתלמוד תורה הוא מצוה תמידית (כמו שנתבאר בשיעור על מצוה יא), העוסק בתורה מקושר ועסוק בכל חלקיה ודיניה, וכל דבריה מצויים בזכרונו גם כשמעיין רק בחלק מסוים שבה. ומש"ה כתב דבקביעות ת"ת יש שייכות לזכירת מעשה עמלק[1].

ולדעתי לא נתכוון החרדים לחלק את הזכירה לשתי מצוות נפרדות, ולומר שמלבד מצות קריאת פרשת זכור איכא חיוב מדינא להזכיר בכל יום את מעשה עמלק [כמובא בדב' המקובלים], אלא דמכיון שהמצוה לזכור תמיד, לכן צריך לקרות מתוך הספר פעם בשנה ועי"כ יבוא לזכירה תמידית בכל ימות השנה וכאמור.

ומעתה יתכן לפרש את דעת ספר החינוך שהצריך לקרות פרשת זכור פעם אחת בלבד, דלדעתו אין זמן קבוע בשנה או ביום לזכירה זו כמו בזכירת יציאת מצרים שנתחייבנו בה בכל יום ובכל לילה, אלא היא מצוה לקבוע הדבר בזיכרון ושייך לקיים את הזכירה רק ע"י הקריאה בתורה ולכל הפחות פעם אחת.

מקור חיוב קריאת פרשת פרה

ובדובב מישרים (חלק ב סימן מג) מפרש את המקור לחיוב קריאת פרשת פרה מן התורה, וכתב דמה"ת נתחייבנו לזכור את מעשה העגל שנאמר "זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלוקיך במדבר" (דברים ט ז). אך מפני גנותן של ישראל אין מזכירין אותו כמש"כ המג"א (או"ח ס סק"ב), ועל כן קורין פרשת פרה שבאה לכפר על מעשה העגל כמו שאחז"ל "תבוא האם ותקנח את צואת בנה, כך אמר הקדוש ברוך הוא תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל" (במדב"ר יט ח). ובזה יוצאין ידי חובת הזכירה בדרך רמז. ולפי"ז קיום המצוה שתהא שונה בפיך את הזכירה לענין זכירה זו, יהיה בלימוד מסכת פרה שבזה נזכר ומתכפר מעשה העגל.

נמצא - ענין המצוה לזכור את מעשה עמלק כדי לעורר את איבתו על מנת להילחם בו, שהיא מצוה המוטלת על הציבור ורק על האנשים שדרכם להילחם. ומצוה זו מחייבת לקרות בתורה את פרשת הזכירה אחת בשנה, דווקא בעשרה ומתוך הספר, שבזה נקבע הזיכרון אצל האדם, ולדעת החינוך די בקריאה פעם אחת כדי להביא לזיכרון. ובפי' הראב"ד הוסיף שקיום הזכירה בפה הוא ע"י לימוד מסכת מגילה, שבכך נכנסים הדברים לזיכרון האדם [וכן מחויבים לעשות בשאר הזכירות].

---

[1] יש בנותן טעם להביא את מש"כ באגרת המוסר להגרי"ס "הנשגב והעיקר בשימוש רפואות התורה לתחלואי היצר, הוא ללמוד בעוז ועיון עמוק היטב, דיני העבירה עצמה, ההלכה עם כל סעיפיה... היסוד העקרי והעמוד הנכון, להכין את עצמו לשמירה מהעבירות ועשיית המצות, הוא רק הלימוד הרב בהלכה זו הנוגעת לעבירה זו או למצוה זו, ובפרט בעיון הדק היטב, כי זה הלימוד עושה קנין חזק בנפש, להיות העבירה מרוחקת ממנו בטבע...

והנה בתבלין התורה ליצר הרע, יש עוד בחינה רוחנית, (שהשכל וחושי האדם נלאו להכיר סיבתה), הוא מאמר חז"ל (סוטה כ"א) תורה בעידנא דעסיק בה מצלא כו'. **ואין חילוק באיזה ד"ת שהיה עסקו, תצילנו מחטא, אם יעסוק בענין שור שנגח את הפרה וכיוצא, תצילנו, גם מלה"ר וכיוצא, הגם כי אינם שייכים זה לזה, רק רוחניות התורה תשמרנו".**

הודפס לע"נ ר' קלמן ב"ר משה הכהן ז"ל ומרת פרומה ב"ר דב בער ע"ה

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמרו בישיה"ק

המקנא הרי הוא ככופר בעיקר

"רבי אליעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם" (ד', כ"א).

הקנאה התאוה והכבוד:

בלשון המשנה מבואר ששלושת המידות הרעות של קנאה תאוה וכבוד חמורים יותר מכל דבר אחר בכך ש'מוציאין את האדם מן העולם', ובדברי רבינו יונה מבואר שתרתי איתנייהו בהו, גם משום עונש וגם משום מציאות, שעצם המצאות מידות אלו בנפש האדם לא נותנות לו קיום עלי אדמות.

ראשית דבר פותח רבינו יונה במידת הקנאה, ומחלק וכותב שהקנאה מורכבת מכמה דרגות. יש דרגה גרועה מכל, שהאדם שונא את עצם הענין שאנשים הולכים בדרך טובה, ועליו נאמר 'שונא ה'', משום שאין לך דבר חמור מזה, שהאדם אינו רוצה שהבריות יהלכו בדרכי שמים. אך מתחת זאת יש דרגה נוספת, שהאדם לכשעצמו היה רוצה ללכת בדרך אותם האנשים ולעשות את רצון בוראו, אך מכיון שהוא לא זכה לזאת - היה מעדיף שגם האחרים לא יהיו טובים, וכך הוא לא יהיה נחות דרגה מהם.

וכותב רבינו יונה, שבשלמא אם האדם לא היה מתקנא באחרים אלא רק רוצה להיות כמותם - הרי זו 'קנאת סופרים' שהיא קנאה חיובית שמרבה חכמה, ועל ידי קנאה זו האדם יוסיף במלאכת שמים להיות גם הוא עובד ה', אך בשעה שמציקה לו עצם העובדה שהאחרים יותר טובים ממנו, והיה מעדיף שיהיו גרועים הימנו, הרי גם הוא נכלל בכלל 'שונאי ה'' שיוצאים מן העולם.

וזאת משום מה, מפני שאם היה אותו אדם אוהב את מלך העולם, גם אם הוא עצמו לא היה זוכה לעובדו בלבב שלם - היה מעדיף שלכל הפחות אחרים יעבדו אותו, ובכך יתקיים רצונו. ואם בכל זאת הוא נוקט במידת סדום ש'גם לי וגם לך לא יהיה', מוכח שאין לו אהבה להשי"ת, ולא אכפת לו שתתמעט חלילה עבודתו בעולם, ובלבד שלא יהיו אחרים שגדולים ממנו במעלתם.

משל למה הדבר דומה, לאב שיש לו כמה בנים, רובם של הבנים מכבדים אותו ומקיימים את דבריו, אך יש בן אחד מתקשה שלא מצליח לקיים את רצונו של אביו. אם אותו בן היה אוהב את האב, אמנם היתה מציקה לו העובדה שהוא לא מצליח ללכת בדרכו, אבל לפחות היתה נחה דעתו בזה שהאחים האחרים מקיימים את רצונו וגורמים לו נחת רוח. ואם בכל זאת צרה עינו באחים האחרים, הרי בהכרח שלא אכפת לו מרצון האב, והעיקר שהוא לא יהיה הקטן שבכולם.

ובהמשך דבריו כותב רבינו יונה, שהסיבה שהקנאה מוציאה את האדם מן העולם היא כפי שנאמר בפסוק (משלי י"ד, ל') "ורקב עצמות קנאה", ללמדך שהאדם שמתקנא באחרים נרקבים עצמותיו.

ונראה לכאורה כאמור ש'רקב העצמות' האמור כאן נוגע גם למציאות העולם וגם לעונש המעותד לעתיד לבוא. ביחס למציאות העולם אין צורך לבאר, שמי שכל ימיו מקנא באחרים ושואל את עצמו למה הוא לא כמותם, חייו אינם חיים וכל ימיו בכעס ובמכאובים.

ניתן להסתובב במחלקות בבתי החולים ולשאול את הרופאים מי הם אלה שנגועים במחלות לב, בלחץ דם ובשאר מרעין בישין, ואין ספק שכולם יענו פה אחד שמדובר באותם אלה שחיים חיים של קנאה, ומביטים תמיד על שטחיהם של האחרים (וכבר אמר מי שאמר, שהכי הרבה התקפי לב מצויים אצל סגני מנהלים... ואכן זוהי המציאות הגלויה לעין...), כי מי שכל חייו אינו מוצא סיפוק בעצמו ולא טוב לו במה שיש לו, מובטח לו שיחיה חיים שאין בהם מאומה, ותמיד תלוה אותו התחושה שהוא מסתובב כעגלה ריקה ורק הסובבים שלצידו נמצאים מעליו ויש להם יותר ממנו.

אם כן אין צורך להאריך מדוע הקנאה מרקיבה את עצמותיו של האדם כבר כאן בעולם הזה, וניתן לסובב בחוצות קריה ולראות כיצד אלו המתקנאים באחרים נשארים בלי מאומה כעצמות רקובות, כאיסתירא בלגינא שחלולה מתוכה.

אבל בעיקר הדבר מבואר שגם ביחס לעתיד לבוא, מי שחי חיים של קנאה נרקבים עצמותיו בקבר, וכמו שאמרו בגמ' בשבת (קנ"ב, ב') שכאשר ה'קפולאי' (החופרים) חפרו בקרקע מצאו את רב אחאי בר יאשיה וגופו שלם, בא רב נחמן ושאל אותו שהרי הגוף נרקב בקבר, והשיב לו רב אחאי "דכתיב ורקב עצמות קנאה, כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבים, כל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבים", יעו"ש בכל פרטי המעשה.

אמנם זה לא נתבאר לנו כל צרכו מה השייכות בין מידת הקנאה לבין עצמותיו של האדם, ומדוע מי שמקנא באחרים בחייו נגרם לו שיתרקבו עצמותיו לאחר פטירתו.

והנה הדבר השני שהביאה המשנה הוא מידת התאוה, שגם היא מוציאה את האדם מן העולם, וכאן יש להבין מה גריעא כל כך מידת התאוה, והלא אדרבה היא מידה מוכרחת לקיום העולם ובלעדיה לא היה איש אוכל או שותה ומקים את ביתו.

ובדברי רבינו יונה מבואר שהמשנה אינה עוסקת בעצם התאוה שהיא מידה טובה כאשר היא מוקדשת לחפצי שמים, אלא בכה"ג שהאדם אינו מסתפק במה שיש לו אלא רוצה להוסיף עוד ועוד על תאותו, שזוהי מידה מגונה המוציאה את האדם מן העולם וגורמת לו לאבד את כל עולמו, שכן כבר למדונו רבותינו שיש לו מנה רוצה מאתיים, ומי שרדוף אחרי העולם להשיג יותר ממה שנצרך לו לא ימצא מנוח לעולם וישקע בכל חלאות העולם הזה.

ועל מידה זו הביא רבינו יונה את הפסוק במשלי (כ"א, כ"ה) "תאות עצל תמיתנו", וגם כאן לא נתבאר לנו פשרו של דבר, מה השייכות בין מידת התאוה למידת העצלות, ומדוע בעל תאוה נקרא 'עצל', והרי לכאורה הן שתי מידות נפרדות שלא קרבו זה אל זה.

ועל המידה השלישית במשנה, מידת הכבוד, כתב רבינו יונה שגם היא מוציאה את האדם מן העולם, כי אין לו לאדם לחפש כבוד יותר מן המגיע לו אלא לעשות דברים לשם פועלן, וכאשר הוא מקבל כבוד והכרה מבני אדם - הרי זו מידה גרועה שמאבדת את מה שיש לו.

ועל כך הביא רבינו יונה את מה שמצינו ביוסף שמת עשר שנים קודם אחיו 'מפני שהנהיג עצמו ברבנות' (ברכות נ"ה, א'), ומבואר שמה שהיתה לו שררה עליהם והם כיבדו אותו (ולחד מ"ד בחז"ל בפרקי דר"א (פרק כ"ט) היינו מפני שאמרו לו עשרה פעמים 'עבדך אבינו' ולא מיחה בהם), היא מה שגרמה לו למות עשר שנים לפניהם, הרי שהכבוד מוציא את האדם מן העולם.

ושוב לא נתבאר לנו עומק הענין, מה גריעא כל כך בביקוש הכבוד שגורם לאדם לאבד את עולמו, הן אמנם שהוא מקבל מאחרים את מה שהוא לא זכאי לו, אך מדוע היא הנותנת לו לצאת מן העולם.

עוד יש להביא בנוגע לדברי המשנה את לשון הרמב"ם על אתר שכתב: "כי עם אלה המידות או אחת מהן - הפסד הדת בהכרח, ולא יושגו לא מעלות שכליות ולא מעלות מידות", ומתבארת לנו בלשון זו הפלגה חמורה עד מאד על שלושת המידות של קנאה תאוה וכבוד, שמי שיש לו אותן לא ישיג "לא מעלות שכליות ולא מעלות מידות", ומובטח לו שיחיה כל חייו כקליפת השום שאין שום חפץ בה ולא יוכל לצמוח למאומה, והשאלה מתעוררת מאליה מאי כולי האי.

ויעויין עוד בברייתא בפ"ק דסוטה (ט', א', וכעי"ז במתני' ובכל הסוגיא שם) דאמרינן; "סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה לא ניתן לה, ומה שבידה נטלוהו ממנה; שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין הימנו", ושם בסוגיא מביאה הברייתא רשימה ארוכה של כאלו שהתנהגו בהם כך, החל מנחש הקדמוני ועד "קין, וקרח, ובלעם, ודואג, ואחיתופל, וגחזי, ואבשלום, ואדוניהו, ועוזיהו, והמן, שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, מה שביקשו לא ניתן להם, ומה שבידם נטלוהו מהם".

ואף לגבי זה יש מקום להתחקות אחר שורש הענין ולהבין את היסוד השנוי לנו כאן, שמי שנותן עיניו במה שאינו ראוי לו - לא זו בלבד שאינו מקבל את מבוקשו, שהוא אכן דבר המובן בסברא, אלא גם מה שבידו ניטל ממנו, שהוא דבר שלא נתפרש, מדוע עונשו מגרע גם ממה שהיה לו עד הנה ואין הוא זכאי להחזיק עוד במה שכבר ניתן לו.

משלך יתנו לך:

וביאור כל הדברים נראה על פי יסוד אחד המבאר, שלא זו בלבד שהקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם ויש בהם חסרון של מידות, אלא שמי שלוקה במידות אלו הרי הוא כמין וכאפיקורס שהוציא את עצמו מן הכלל.

אחד מהיסודות המוסדים בטבע הבריאה הוא כפי שכבר חזרנו וביארנו כמה פעמים מדבריו של בן עזאי (יומא ל"ח, א'), ש'משלך יתנו לך, בשמך יקראון ובמקומך יושיבון', ואין אדם נוגע במוכן לחברו אפילו כמלוא נימא, והיינו, שפעמים רבות האדם חושב לעצמו, כביכול בורא העולם הוריד לבריאה שפע של הצלחה, ויש כאלו שהצליחו לתפוס יותר, ויש שהצליחו פחות...

כשהאדם מסתכל על השני ורואה כיצד הוא מצליח יותר ממנו, יכולה ליפול בליבו הרגשה שאומרת - למה הוא כן ואני לא?... אך הבה נעמיק ונתבונן, מאיפה מגיעה הרגשה כזו? לכאורה היא מגיעה מהנחה שאומרת שאם הוא קיבל - כנראה שמגיע לו, ואם מגיע לו - למה לא מגיע לי... הרי במה אני גרוע יותר ממנו? אין סיבה שהוא יקבל ואני לא...

בתחושה זו יש מעין אמירה שבה האדם מחליט לעצמו מה יהיה גורלו. הרי אני מנהל את העולם לעצמי, ואיזו סיבה תהיה שהעולם לא יתנהל כפי איך שאני חושב... ואם אני חושב שמגיע גם לי, למה שהעולם שלי ייראה אחרת?... כמו שהשכן שלידי לקח לעצמו כל מיני דברים, השיג את זה והשיג את זה, כך גם אני

יכול לקחת לעצמי את מה שאני חושב שאני יכול לקחת... אבל האדם לא חלי ולא מרגיש שיש בורא לעולם שהוא מנהל את הבריאה, והוא הקובע היחיד מטעמים הכמוסים עמו מה יקבל כל אחד, זאת ולא אחרת, ואין בכלל הו"א שתערער ותסיק מסקנות למה אמור להיות להפך.

ומהי באמת הסיבה שאחד מקבל יותר והשני פחות? על זה נאמר בהדי כבשי דרחמנא למה לך, לכל אחד יש תפקיד שונה בבריאה שנקצב לו מרגע לידתו, וכל תפקידו הוא למלא התפקיד בשלימות על פי הכלים שניתנו לו ולא לאף אחד אחר, אחד קיבל כלים כאלו והשני קיבל כלים אחרים, ואם יבוא אי מי ויפקפק למה אין לו כלים שונים הרי הוא כופר בעיקר הנהגת הבורא את עולמו.

הלא הדבר מוכרח שלכל אחד יהיה תפקיד שונה עלי אדמות, לא ראי זה כראי זה, והעולם מורכב מהמוני משבצות שונות, שכאשר מרכיבים את כולם יחדיו מושלם הפאזל הגדול שכל חלקיק בו נותן השלמה אחרת לתמונה המלאה.

אם האדם יבין שהוא לא המחליט מה יהיה איתו ומה הוא יקבל, אלא הכל מסור בידו בתורת שליחות בלבד מה לעשות עם מה שניתן לו, לא תהיה לו שום יכולת לקנא במישהו ולחשוב למה יש לו כוחות אחרים. אין הכי נמי, השני קיבל יותר ממך, אבל הכל בגלל שזהו התפקיד שלו, ועצם המטרה שלך היא לעבוד עם פחות. אם יהיה לך את הכלים שלו - זה לא יהיה טוב בעבורך, כי התפקיד שלך הוא אחר, ועבורך נקבעו דברים אחרים...

זוהי החומרה הגדולה במידת הקנאה שמוציאה את האדם מן העולם, כי אין כאן רק הרס הנפש שאינה שמחה במה שיש לה, אלא יש כאן חסרון מאין כמותו באמונה - כביכול הכוחות שניתנו לי אינם טובים לי, והדרך היחידה שיכולה להיות טובה לי היא כמו השני... במקום לילך בתבנית האומן שעשאו, האדם פוזל הנה והנה בשדות זרים, ולא מאמין שמשמים נתנו לו בדיוק את המידה שאותה הוא צריך.

ועל כך אומר הכתוב 'רקב עצמות קנאה', ללמדך שחסרון הקנאה עוקר את עיקר צורת האדם, דהנה כבר מבואר במתני' פ"ו מעדויות שה'עצמות' הם בנין האדם וצורתו, וממילא אם האדם נכשל במשך ימי חייו במידת הקנאה ולא הבין שהוא נברא בדיוק בצורה שבה הוא היה צריך להראות - אף לאחר מיתה הוא אינו יכול להחזיק מעמד ולהשאר בצורתו שאותה ברא האלוקים.

וכן הוא הדין לענין מידת התאוה, שכן כאמור לא מדובר על אדם המתאוה לדברים שהוא זקוק להם אלא למי שמתאוה להשיג דברים מעבר למידתו, וכל תאוה זו מגיעה מחוסר הבנה שבורא העולם הקציב לו בדיוק את הדברים אליהם הוא זקוק, וכל דבר אחר רק יזיק לו ולא יועיל לו מאומה.

וכבר הבאנו בענין זה את דברי האבן עזרא לענין לא תחמוד שהקשה כיצד ניתן לצוות על האדם לשלוט בתאות ליבו, וביאר האבן עזרא, שאם האדם יבין שמה שנמצא אצל השני לא מגיע לו מעיקרא - מלכתחילה לא תעלה בו החמדה להשיג את גבולו, וכשם שכפרי לא יחמוד לעולם את בת המלך מחמת שהוא ידע שהרי זה מופקע מכל וכל, ואין שום צד בעולם שהוא ישיג אותה אי פעם, כך אם האדם ישיב אל ליבו שמה שלא ניתן לו מופקע ממנו כל עיקר - לא תהיה לו שום תאוה מלכתחילה לקבל את ממונו של השני.

ועל כך הביא רבינו יונה את הפסוק 'תאות עצל תמיתנו', וללמדנו הוא בא דבר עמוק מכוחות הנפש, שהסיבה המרכזית שמובילה את האדם להתעצל ולא לעשות מאומה, היא הפטור שבו הוא פוטר את עצמו - הרי ממילא אין לי כוחות כמו פלוני וכשרונות כמו אלמוני, ומה אני אשיג אם כבר אקום ואתאמץ. ועל זה מחדש הפסוק שהכל נובע ממקום אחד: תאוה שיסודה הוא על גבול הכפירה, שהאדם רוצה דוקא את הכוחות שיש לאחרים, ולא מבין שעליו לעבוד דוקא עם הכוחות שלו ועם אותן חולשות שלא נותנות לו להשיג את מה שמשיגים האחרים.

ובזה אנו מגיעים אף למידה השלישית היא מידת הכבוד, שהאדם חפץ להשיג את הכבוד המדומה ולקבל הערכה על מה שאין לו, שבזה פשוט וברור שהכל מגיע ממקום אחד: חוסר הערכה עצמית, שהאדם אינו מבין שהצורה שבה הוא נברא היא הצורה המרוממת והגדולה ביותר שמי ידמה לה ומי ישווה לה.

כל אדם נברא בצלם אלוקים, בדמותו ובתבניתו של מקום, ועליו להכיר עד כמה הוא מרומם מצד עצמו בלי קשר לאף אחד אחר עלי אדמות. אם הוא ינסה להשיג כבוד יותר ממה שמגיע לו, או את אותו יחס שמקבל ההוא שלצידו, בזה הוא מגלה שהוא לא מעריך את עצם עצמותו שניתנה לו, אלא חושב שהוא יהיה מכובד דוקא אם יהיה כמו פלוני, או דוקא אם יתייחסו אליו בצורה אלמונית... ואם כן אף זה נובע מאותו מקום, חוסר אמונה בצורה שבה ברא אותו בורא כל עולמים, שהיא הצורה המדוייקת, הנכונה והטובה ביותר עבורו.

וכפי שאמרנו, הרי זה כמו שהאדם יכנס לבית החולים, יראה תרופות נוצצות ואדומות ויחמוד אותם לעצמו.... שוטה שבעולם, גם אם כלפי חוץ הדבר נראה טוב, הוא לא טוב עבורך. והמצב הטוב ביותר עבורך הוא להיות דוקא בלי אותם כדורים נוצצים.... אם שמו אותך בפינה שלך, בלי אותו רעש של פלוני או צלצולים של אלמוני, בעל כרחך שזה הוא הדבר שטוב בשבילך, ואין יותר מכך ולו כמלוא אצבע קטנה....

עונשו של אדם כזה שאינו מבין מה טוב עבורו הוא, שלא זו בלבד שלא יתנו לו את מה שיבקש להשיג יותר, אלא שאף את שלו יקחו ממנו. וכל כך למה, מפני שאותו אדם אינו מאמין אף בחלק שלו - שהוא הדבר שטוב לו, ואם אינו מאמין - מפני מה זה מגיע לו?

הוי אומר, שכאשר האדם רוצה להשיג את החלק של השני, שתיים רעות הוא עושה בזה: האחת - שחושב שהחלק של השני שייך לו, והשנית - שאינו מבין שהחלק שלו הוא הטוב בשבילו, ועל ידי חלק זה הוא יכול להשיג את כל הטוב שבעולם. ואם אינו מבין דבר פשוט שכזה, שבורא העולם הכין לו בחלקו בדיוק את מה שהוא צריך, סופו יהיה שאף את שלו יטלו ממנו.

ושמא מכאן נוכל להבין את החומרה הגדולה שמבוארת במשנתנו, שהקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם, כיון שעל ידי מידות אלו נמצא שהאדם כופר בעיקר הצורה שעשאו בה האלוקים, ועל כך כתב הרמב"ם את לשונו הנוראה "כי עם אלה המידות או אחת מהן - הפסד הדת בהכרח, ולא יושגו לא מעלות שכליות ולא מעלות מידות".

היסוד המרכזי בחיי האדם המאמין הוא שהוא חי כאן בעולם בדיוק בצורה שבה הוא היה צריך לחיות, ויש מעליו מלך שקבע מה יהיה איתו, ומה היא הצורה שבה יעבוד אותו, ואם האדם אינו חי באמונה שכזו - יעויין בילקוט בירמיהו (רמז רפ"ד) שכתב; "כמה מתנות טובות נתנו בעולם, חכמה וגבורה ועושר, זכה אדם לאחת מהם נטל חמדת כל העולם, אימתי בזמן שהן באות מן הקב"ה ובאות מן התורה, אבל גבורתו ועשרו של בשר ודם אינו כלום", ושם המשיך וכתב, שכל מי שלא היתה מתנתו מן השמים - נאבד מן העולם, בהיות שלא הבין כיצד עליו להשתמש במתנה שניתנה לו.

הכל בגזירת עליון:

נמצא לפנינו יתד בל תמוט שעומדת על אחת, צדיק באמונתו יחיה, שכדי לחיות חיים מאושרים ותקינים יש לשים לב להתבוננות הפשוטה שלכל אחד ואחד ניתן חלק משמים שישמש אותו, והוא חלקו מכל עמלו ולא זולת, אין מה להציץ החוצה ואין מה להתאוות לרשות לא לו, אלא רק 'בשמך יקראוך ומשלך יתנו לך' - ואף אחד אינו לוקח שום דבר על חשבונך.

הדרך להגיע לאמונה זו היא על ידי האמונה הכללית הנטועה בלב כל איש ישראל - שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, כל דבר ודבר בבריאה קצוב מנוי ומדוד מששת ימי בראשית בגזירתו ית', ואין שום טבע ומנהגו של עולם בידי בשר ודם שיכול להעלות או להוריד, להפחית או להותיר, כי אם מה שקצב הבורא איש לפי אכלו, כל בריה ובריה כדי מחסורה אשר יחסר לה.

בזמנו של מרן החזון איש היתה תקופה שבה נפלו מטוסים באמצע תעופתם, והאימה והפחד שררו בלבבות רבים לעלות על טיסות למרחקים. יהודי שהוצרך לרדת לחוץ לארץ, חילה את פני מרן החזו"א ואמר לו שאינו מעז לעלות על מטוס, אולי המטוס יפול... השיב לו החזון איש: 'מטוסים לא נופלים, אנשים נופלים'...

ופירושו של דבר הוא כפשוטו, שאין שום דבר שמתרחש בבריאה לאף אדם אלא אם כן נגזר עליו מלמעלה שזה מה שמגיע לו, אם מגיע לו בדרך זו ואם מגיע לו בדרך אחרת, וממילא אין מה לחשוש שאם גם אני אהיה על המטוס אף אני אפול, כי המטוס לא נופל אלא משום שנגזר על כל נוסעי המטוס שיפלו, ולא משנה היכן יהיו. וכעין המשפט הנודע שאמר האור שמח - 'לכל כדור יש כתובת'.

כאשר האדם יחיה מתוך הכרה זו, ששום דבר אינו מגיע אליו אלא אם כן נגזר משמים שכך יגיע אליו, לא יהיה לו בית מיחוש משום דבר שבעולם, ואף פעם לא ירצה לצאת מחוץ למחיצתו. יהיה טוב לו במה שיש לו, וחייו יתנהלו על מי מנוחות, בלי שום דבר שיפריע לו 'אולי אמור להיות אחרת'.

ידועים דברי מרן בעל האבי עזרי בהקדמתו שהעיר על לשון הפסוק בפרשת וילך (דברים ל"א, י"ז) "ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה", מדוע בתחילת הפסוק מוזכר גם 'רעות' וגם 'צרות', ואילו בסוף הפסוק נאמר רק 'רעות', וביאר האבי עזרי ש'רעות' הכוונה לרעות עצמן, ואילו 'צרות' הכוונה למועקת הנפש שמגיעה בעקבות הרעות, ועל כן אומר הפסוק שכאשר האדם מבין 'הלא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה' - שוב אין לו את מועקת הנפש שמטרידה אותו אלא רק את הרעה עצמה, כי הוא יודע ומאמין שהיסורים שלוחיו של מקום לטוב לו באחריתו.

כל הסיבה שיש לאדם טרדות, מכאובים וקנאת איש מרעהו, היא מחסרון האמונה שאת הכל עשה יפה בעיתו, והיה אם ישכיל להחדיר לעצמו שהכל מתת אלוקים היא לא יהיה לו שום צער ושום עגמת נפש, ויוכל לחיות חיים רגועים ושמחים בטוב ובנעימים.

וכבר הבאנו בעבר את המעשה בשניים מרועי החסידות שישבו ודנו מה היה אילו מסר הקב"ה את הנהגת העולם בידיהם, האחד אמר שהיה משנה פה ומתקן שם וכו', ואילו משנהו השיב שלא היה משנה מאומה, אלא היה מוסר את העולם בחזרה לקב"ה ואומר לו שאין יותר טוב מהצורה המדוייקת שבה תיקן את עולמו לפרטי פרטים, ולא יתכן אי פעם לעשות עולם מתוקן יותר.

לעיתים באמת רואים דברים שאינם תואמים את המושכל הגס, למה פלוני זכאי ליותר מאלמוני ולמה פלמוני קיבל פחות מהשלישי, אבל כל זה מהווה קושיא רק כאשר האדם חושב שהוא יכול לנסות להבין, אבל כאשר האדם קולט שבלאו הכי הוא אינו מבין מאומה בהנהגת העולם ולא כמחשבותי מחשבותיכם, לא קשה לו ולא כלום, אלא יודע הוא נאמנה שמפי עליון לא תצא הרעות. וכי יש בידינו את היכולת להבין מדוע הבנה יותר ארוכה מהתפוח, או מדוע התפוח אינו כפוף כמו הבננה?... מה אנחנו כבר כן מבינים בדרכי הנהגת הבריאה, שנוכל להעמיק ולחשוב מדוע כך ולא אחרת?...

ובהבנה זו תלוי המפתח לחיות חיים מאושרים מלאי אהבה ורעות וחסרי קנאה ותחרות, כשהאדם מבין שמה שיש לו הוא הטוב ביותר עלי אדמות ואין שום קשר בינו לבין ההוא שלצידו, וכך הוא אינו עסוק כל הזמן במדידות אי זה מהם יכשר ואין עינו צרה בשל חברו, טוב לו במה שיש לו ואיזהו עשיר השמח בחלקו.

להרלת הוועד רדוא"ל ולהוצאות A023137413@gmail.com ניתן לחרות דרך מרעוירי נדרים / ההילות להופת 'אוסף גיליונות'

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות
כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א
ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmeil.com

פרשת בשלח

היש ה' בקרבנו אם אין

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בפרשת השבוע, פרשת בשלח, וללמוד ממנה לימודים לזמננו אנו.

בסוף הפרשה כתוב (שמות יז, א): **ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין**, אחרי שכבר נגמרה המערכה מול פרעה ופרעה וכל חילו טבעו בים, נסעו בני ישראל בדרכם לארץ ישראל. **למסעיהם על פי ה' ויחנו ברפידים ואין מים לשתות העם, וירב העם עם משה.** התחילה שם קטטה על דבר המים וכמו שאומר התרגום 'ונצא עמא עם משה'.

ואכן אמר ה' למשה רבינו 'והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם... ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין. ויבוא עמלק וגו'.

ומביא רש"י בשם רבותינו, **סמך פרשה** זו של ויבוא עמלק **למקרא הזה** היש ה' בקרבנו אם אין, **לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין**?! נוראות. הקב"ה ישתבח שמו אומר לישראל, אתם שואלים היש ה' בקרבנו? הרי תמיד אני ביניכם, ומזומן לכל צרכיכם! כל מה שאתם מבקשים אני נותן לכם. ואיך אתם שואלים שאלה כזו היש ה' בקרבו אם אין? **חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקין לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב את בנו על כתיפו.** אב אחד לקח את בנו על הכתפיים כמו שנוהגים, **ויצא לדרך.** וכך הוא נושא את בנו על כתיפיו, וחוסך מבנו את כל טרחת הדרך. **והיה אותו הבן רואה חפץ ואומר טול חפץ זה ותן לי.** הבן יושב על כתפי אביו, והרי הוא כנגס העומד על גבי ענק ורואה טוב כל מה שמסביבו, ואומר לאביו, אבא, אני רואה שם מרחוק איזה חפץ מסויים, תביא לי אותו. ויש לדייק כאן שאפילו בקשה אין כאן. הוא לא אומר לאבא, אבא, אני מתחנן לפניך, אני מבקש, בבקשה תביא לי את החפץ ההוא. לא. הוא גוזר ופוקד על אביו "**טול חפץ זה ותן לי**". **והוא נותן לו.** למרות זאת, האב שאוהב את בנו, מביא לו את החפץ שביקש. מה שתרצה תקבל.

וכן פעם שניה וכן פעם שלישית. הם ממשיכים במסע, והבן שיושב על כתפי אביו אומר 'אבא, אני רוצה את החפץ הזה גם כן, אבא גם את החפץ ההוא תקנה לי..', והאב הרחמן והאוהב מביא לו כל מה שמבקש. **פגעו באדם אחד**, תוך כדי הליכתם פגשו מישהו, **אמר לו אותו הבן** לאותו אחד שפגשו, **ראית את אבא**? אבא שלי נעלם לי, אולי ראית אותו? אני לא מוצא אותו. אתה יכול לעזור לי? **אמר לו אביו אינך יודע היכן אני? – השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו.** אתה יושב על כתפי אבא שלך, כל מה שאתה רוצה ודורש אתה מקבל, ואתה שואל שאלה כזו 'איפה אבא שלי'? זרק וחבט אותו לקרקע 'חביט חביט ולא בריך' (סוכה מד:), ואמר לו עכשיו תדע טוב טוב איפה אבא שלך.

בא הכלב ונשכו. ואז כשישראל צועקים 'אבא אבא תושיע אותנו מידי עמלק', נודע ומתוודע איפה אבא נמצא, ואם יש ה' בקרב ישראל.

בא הכלב ונשכו – דמיון עמלק אל הכלב

עמלק בא כדי לקרר את האמבטי. ויותר מזה, רש"י מביא כמו שראינו, מיד בא **הכלב** ונשכו. ורבותינו במדרש תנחומא (כי תצא) דרשו עמ-לק, עם שבא ללקק את דמם של ישראל ככלב. התואר של עמלק הוא כלב, ויש בזה עומק לפנים מעומק. אבל מרבותי שמעתי דבר נכון, לבאר מהו הדמיון שיש בין עמלק לבין הכלב[1].

בכלב יש תכונה שאין בשאר בעלי חיים, והוא הפגנת הידידות שהוא מפגין כלפי אדונו. כאשר בעל הכלב חוזר לביתו, הכלב קופץ עליו, והוא מרגיש עצמו כידיד של האדון. כל אפיא שוין. אין את ההבנה ואת התחושה שהוא האדון שלי ואני הבעל חי שלו, אלא שנינו שווים ואני כמו האדון שלי. ולפעמים אפילו אפשר לראות שהכלב מושך וגורר את האדון. אין האדון מנהיג את הכלב, אלא הכלב מושך וגורר את האדון, וכמה שהוא מנסה לקחת אותו למקום אחר לא עוזר לו כלום. זה המהות של התכונה של הכלב, בטלה לה המציאות של אדון ועבד, אלא שניהם שווים.

וזה בדיוק עמלק. הוא לא יכול לקבל את המושג של "אתה בחרתנו". מפריע לו מה שכלל ישראל הם עם סגולה. עם ישראל? – כמוני בדיוק. מה הם, מיוחסים, בני אברהם יצחק ויעקב? – גם אני מיוחס. הסבא שלי הוא עשיו. ואבא שלו הוא יצחק, וסבא שלו הוא אברהם, אז מהו היחוס של ישראל יותר ממני? אנחנו שווים! ולכן **היה עמלק חותך את מילותיהן של ישראל ומשליך כלפי מעלה ואומר, בזה בחרת? טול מה שבחרת!** כמו שאמרו רבותינו במדרש (תנחומא כי תצא) והביא זה רש"י בפרשת כי תצא. הברית שכורת הקב"ה עם ישראל בברית מילה, והיא חקוקה בישראל 'אות ברית קדש' שאנחנו עבדיו ובאנו לעשות רצונו יתברך, זה מה שמפריע לעמלק. מה פירוש? הם יותר ממני? – היה חותך מילותיהן של ישראל ומשליך כלפי מעלה, טול מה שבחרת. אין כאן בחירה, אני כמותן ואף יותר מהם. ולזה נדמה עמלק לכלב, שאין לו את התחושה ואת ההתבטלות ביחס לאדון שלו. אלא כולם שווים בעיניו.

עיקר מלחמת עמלק היא מלחמה רוחנית

נתבונן עוד בענינו של עמלק. עמלק זו אומה, שכמו שאנחנו רואים, היא באה להלחם עם ישראל ובועטת בברית שהקב"ה כרת עם עם ישראל. אמנם מפורסם בשם גדולי ישראל, שאמנם עמלק זו אומה, אבל אפשר להצטרף לאומה הזו. כל מי שחורט על דגלו מלחמה בה' ועקירת י"ג עיקרים, גם הוא מצטרף למחנה הזה של עמלק.

בשם הגר"א מובא (אבן שלמה פרק י"א, וראה קובץ מאמרים דף צ"ג וצ"ה) שיכול להיות מציאות של אחד מישראל שיהיה עמלק. איך זה ייתכן? – מפני שהוא הולך בקו של עמלק, הוא מכריז מלחמה בה' ומחפש לעקור כל זיק של קדושה ותורה, ובזה מצטרף גם כן לעמלק.

ומה המלחמה כנגד עמלק? – **ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק.** שואל הזהר הקדוש (שמות דף סה:): **וכי מה חמא משה דסליק גרמיה מהאי קרבא קדמאה דקודשא בריך הוא פקיד.** יש כאן פליאה, הרי זו המלחמה הראשונה שמזדמנת לישראל מאז שיצאו ממצרים, ומשה רבינו לכאורה יוצא מהתמונה, 'סליק גרמיה', ופוקד על יהושע לצאת להלחם. לאן נעלם משה רבינו? הרי אתה הוא 'אוהבן של ישראל' (מנחות סה.), ואמר משה רבינו "יאבדו אלף כמשה ואל יאבד אחד מישראל" (תנחומא ואתחנן ס"ו), רעיא מהימנא, אתה המנהיג והמצביא, למה לא תעמוד אתה בחזית?

חס ושלום, אומר הזהר. **משה זכאה חולקיה אסתכיל וידע יקרא דמילה.** הראיה של חכם היא ראיה לשורש הדבר. הוא לא מסתכל רק על הענין הגשמי, אלא החכם מסתכל ובוחן את השורש הרוחני, שמפעיל את הסיבה הגשמית. הגמרא במסכת בבא בתרא (קטז.) אומרת שמי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם. ויש להבין, למה ילך לחכם, שילך ל"הדסה"?! – אבל החכם הוא שצופה ויודע ורואה את הסיבה הרוחנית שבעטיה ובסיבתה נהיה ההוא חולה, ולכן דוקא מהחכם תבוא לו הרפואה.

וזה מה שאומר כאן הזהר הקדוש, **משה רבינו זכאה חולקיה וידע יקרא דמילה.** חלילה, אין הוא משתמט מהמלחמה, אלא הוא רואה את הסיבה לכל המלחמה הזו, הוא בוחן מי המפעיל של עמלק, ובזה הוא נלחם.

אמר משה, אנא אזמין גרמי להוא קרבא דלעילא ואנת יהושע זמין גרמך לקרבא דלתתא, והיינו דכתיב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, ישראל דלעילא. פירוש הדבר, שהמלחמה כאן היתה מלחמה כפולה. היתה המלחמה הגשמית שהאומה העמלקית באה להלחם עם ישראל, אבל היתה מלחמה לעילא,

---

1. והמהר"ל כותב (חידושי אגדות שבת דף מ"ג) לבאר שהכלב הוא הפחות שיש בכל הנבראים, ואין מאוס ופחות ממנו, ויש לומר שלכן השוו אליו את עמלק (עיין טוב להודות ח"ג סימן כ' שנתבאר בארוכה).

שיחות אלו נדפסו בקונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" בשנת תשע"ט, משיעורי רבינו שליט"א משנת תשמ"ה.
ניתן להשיג בשולחנות ההפצה של י. בלוי קונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" של שיחות אחרות משנת תשמ"ו ואילך

שר של עמלק עומד ומקטרג על ישראל דלעילא. **ובגין כך לכן סליק משה גרמיה מקרבא דלתתא בגין לאזדרזא בקרבא דלעילא ואיתנצח על ידיה.** משה היה צריך לזרז ולהכין את עצמו למלחמה העליונה, ששם עיקר המערכה.

אמר רבי שמעון בר יוחאי, וכי קלה היא בעיניך קרבא דא דעמלק. אדם חושב, טוב, היתה מלחמה עם עמלק. הרבה מלחמות היו לנו בהסטוריה. לא, אל תחשוב כך. המלחמה הזו של עמלק היתה איומה ונוראה. **תא חזי** בוא תלמד ותתבונן, **מיומא דאתברי עלמא עד ההיא זמנא,** מיום בריאת העולם ועד אותו היום של המלחמה הזו, **ומההוא זימנא עד דאתי משיחא,** ומאותו היום עד מתי שיבוא גואל צדק במהרה בימינו אמן, **ואפילו ביומוי דגוג ומגוג לא יישתכח כוותיה.** מלחמה כזו שהיתה לעמלק עם ישראל, לא היתה ולא תהיה, עד דאתי משיחא.

לאו בגין חיילי תקיפין וסגיאין. לא מפני שבאו בהרבה כוחות והרבה חיילים, כאן במלחמה הגשמית, **אלא בגין דבכל סטרין דקודשא בריך הוא הוה.** המלחמה הזו היתה לאורך כל החזית, כולל החזית הרוחנית. וזו המלחמה השורשית והיותר קשה שעברו ישראל. וכמו שדברנו שעמלק היה בא ואומר במה אתם מיוחדים ומיוחסים יותר ממני, גם אני כמוך, גם אני שווה ערך לישראל. והיתה המלחמה מלעילא לתתא.

נצחון ישראל על עמלק רק בעסק התורה

ממשיך הזהר ואומר: **ויאמר משה אל יהושע, אמאי ליהושע ולא לאחרא.** הבנו למה משה רבינו לא יצא למלחמה בעצמו, כי היה צריך שהוא ילחם במלחמה הרוחנית. אבל עדיין קשה, למה בחר משה רבינו דוקא את יהושע שיצא להלחם במערכה הגשמית מול עמלק, והרי היו גיבורים וגדולים יותר מיהושע, (ראה רמב"ן במדבר י"ג ד'). וכמו שאומר הזהר, **ובההוא זמנא רביא הוה,** יהושע עוד היה צעיר, **דכתיב** כמו שמעיד הכתוב **ויהושע בן נון נער, וכמה הוו בישראל תקיפין מיניה,** היו בישראל גבורים ממנו, חזקים ומלומדי מלחמה יותר ממנו.

אומרים רבותינו, **אלא משה בחכמתא אסתכיל וידע.** כמו שאמרנו, החכם רואה בחכמתו את שורש הדבר **חמא משה לשטן דהוה נחית מסטרא דלעילא לסייעא לעמלק לתתא.** השטן וגונדא דיליה ירד לסייע לעמלק, וזה היה הכח של עמלק, מפני שהמלחמה הזו היתה גם מלחמה רוחנית, ולא רק מלחמה גשמית. **אמר משה ודאי קרבא הכא תקיפא** המלחמה כאן היא מלחמה קשה וכבדה, **אתחזי יהושעבההוא זימנא בדרגא עילאה,** יהושע הוא הוא שיכול לצאת להלחם עם עמלק. למה? – **והוא נער לא ימיש מתוך האהל.** אף אחד לא השתבח בתואר הזה שלא מש מאהלה של תורה, מלבד יהושע.

בפרשה הבאה כשעולה משה רבינו אל ההר לקבל את התורה, וארבעים יום נמצא משה רבינו בראש ההר לקבל את התורה מפי הגבורה, עם ישראל נמצא במחנה, למטה. היחידי שעוזב את המחנה והולך ומתייצב במקום הכי קרוב והכי סמוך שאפשר ומותר להיות שם על יד משה רבינו, הוא יהושע. הוא עזב את כל ישראל, ועלה בהר כמה שיכל כדי להיות קרוב אל משה רבינו.

ולמעשה כשיהושע נמצא מחוץ למחנה הוא מפקיר בזה את חייו, כי מן לא ירד אלא במחנה ישראל, ואינו יורד למי שנמצא מחוץ למחנה. ולמה עשה כן? – כדי לקבל תורה ממשה. ובאמת, וכי שאר העם לא יקבלו את התורה ממשה? ודאי שמשה רבינו ילמד אותם תורה. וכמו שהגמרא במסכת עירובין (נד:) מביאה איך היה סדר הלימוד שלימד משה רבינו את התורה לכל העם. אז למה התאמץ יהושע כל כך להתקרב לעלות בהר, וסיכן את החיים שלו בשביל זה?

הסיבה היא כדי שברגע שמשה רבינו ירד מההר, מיד יוכל יהושע לפגוש אותו ולבקש ממנו, מורי ורבי משה! תלמד אותי תורה. נכון, כל אלו שהיו במחנה גם הם יקבלו את התורה, הם מחכים במחנה וכשיבוא משה וימסור שיעור, הם יבואו לשמוע אותו. אבל הצימאון העצום של יהושע לא נתן לו להשאר במחנה. הוא מתקרב כמה שיכול כדי שמיד יוכל לשמוע ממשה רבינו מה ששמע מפי הגבורה. לכן הוא לבדו זכה לתואר הזה של "והוא נער לא ימיש מתוך האהל".

ואל יהיה דבר זה קל בעיניך. בזה נבחן האדם, ובזה הוא קונה את התורה. יש סיפור מפורסם על הגאון רבי אייזל חריף שהיה מגדולי דורו, וכשהגיע בתו לפרקה יצא לחפש לה חתן תלמיד חכם. איפה מחפשים תלמיד חכם? בישיבת וולוז'ין. שם היו יושבים ארבע מאות תלמידי חכמים מופלגים, העמלים ועוסקים בתורה בלי הפוגה.

הגיע לשם רבי אייזל, ואמר לתלמידי הישיבה, שמעו נא, אני רבה של סלונים ובאתי לחפש חתן תלמיד חכם לבתי. לבחון את כל הבחורים איני יכול מפני שזה יקח ארבע מאות שנה... לכן אני אשאל שאלה וקושיה עצומה, והתלמיד שידע לתרץ וליישב אותה, אותו אקח לחתן. וכך היה. רבי אייזל חריף העמיד שאלה עמוקה מאד, ואמר להם אני אשהה ואתעכב כאן בעיירה כמה ימים באכסניה פלונית, ומי שימצא יישוב נכון לשאלה, אותו אקח לבתי.

למדו הבחורים ועיינו הרבה, הן כל אחד רוצה להיות חתנו של גדול הדור. בא אחד התלמידים לרבי אייזל ואמר לו שיש לו תירוץ לשאלה, שמע רבי אייזל את התירוץ וסתר אותו. הגיע בחור שני ואמר יישוב, וגם את זה דחה רבי אייזל. כך היה גם עם השלישי והרביעי, וכל אחד שבא בנסיון ליישב את השאלה דחה רבי אייזל את התשובה. חיכה רבי אייזל כמה ימים, ומשלא הגיע אף בחור עם יישוב נכון לקושיה, קם בפחי נפש, ועלה על העגלה לנסוע משם.

לא הרחיק לצאת מהעיר, ופתאום הוא שומע מישהו רץ וצועק כבוד הרב, אנא תחכה לי רגע. עצרו את העגלה, והנה מגיע אחד כולו מתנשף. שואל אותו רבי אייזל, נו, מצאת תירוץ? – אמר לו הבחור, לא. לא מצאתי. שאל אותו רבי אייזל, אז למה באת? אמר לו הבחור, לא מצאתי תירוץ, נכון. אבל אם לא זכיתי להיות חתנו של הרב, לפחות אשמע תירוץ לקושיא הזו.. הרב השאיר קושיא והלך? לפחות נדע מה התירוץ!

שמע את זה רבי אייזל ואמר לו, ככה? - אתה תהיה החתן שלי.. נכון, לא ידעת את התירוץ, אבל את התירוץ אני צריך? את הצמאון לתורה אני צריך! היו כאלו שאמרו, טוב, ניסיתי לומר תירוץ, לא הצלחתי ודחו אותי, אין מה לעשות. אבל אתה שרצת לשמוע את התשובה, אתה זכית.

יהושע רץ! יהושע יש לו את הצמאון לתורה, הוא נער לא ימיש מתוך האהל, דוקא הוא יכול להלחם בעמלק ולנצח אותו. אומר משה רבינו, נכון, יש גדולים יותר ממך, תקיפים יותר ממך. אבל המלחמה של עמלק לא תלויה במי יותר חזק, מי יותר מחומש ומי יותר מצוייד בנשק. לא. פה המלחמה היא מלחמה רוחנית, וכדי לנצח את עמלק ולפגוע בשורש שלו, צריך את ה'**נער לא ימיש מתוך האהל**'. רק יהושע שיושב באהלה של תורה תמיד ועוסק בתורה, הוא שיכול לצאת ולהלחם ולנצח את עמלק.

למדנו מכאן, שהמלחמה עם עמלק היא לא מלחמה פשוטה, אלא כמו שאומר הזהר זו מלחמה בכל סטרין, זו מלחמה רוחנית עם השטן וגונדא דיליה שבאים לעזור לעמלק. והנצחון לא תלוי בכח הזרוע, לא בעוד טנק ובעוד מטוס. הנצחון על עמלק הוא רק באופן הזה שיהושע נער לא ימיש מתוך האהל.

וזה מוסר השכל לנו. הנצחון מול עמלק ומול כל אלו שנגרדים אליו ונטפלים אליו, זה רק בכחה של התורה. ככל שנשתדל יותר להיות בבית ה', להיות במציאות הזו של 'נער לא ימיש מתוך האהל', כך תהיה ידינו על העליונה. לא צריכים אופנים אחרים.

וכמו שראינו, הסוד הזה גלוי גם לעמלק, ולכן הוא גם הגיע בזמן הזה של רפידים, שרפו ידיהם מדברי תורה. ותמיד כשהם רוצים לנצח את ישראל, הגזירה היא על התורה. אמרו הקדמונים, '**ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור**', רמז נפלא יש בדבר. הרי לא כתוב כסא, ולא כתוב שם הוי"ה מלא, אלא כתוב **כס יה**, וכמו שמביא רש"י 'אין הכסא שלם ואין השם שלם עד שימחה שמו של עמלק', בקרוב ממש בעזרת ה'. כמה הגמטריא של כס יה? – תשעים וחמש, כמנין המן. והמן הרשע שרצה להלחם עם ישראל, מה היתה הגזירה הראשונה שלו? שלא יעסקו בתורה (מגילה טז:). מפני שיודע המן, אם אני לוקח מישראל את הנשק העצום הזה של עסק התורה, אם אני נוטל מהם את ה'נער לא ימיש מתוך האהל', ידי על העליונה.

זה הכח של עמלק בכל הדורות. על זה הוא מתעקש, ובזה הוא מנסה לחבל. לרפות את עסק התורה אצל ישראל, ואז ממילא ידו על העליונה. ולהיפך, אם רוצים לנצח את עמלק, אל לנו לחפש את האופנים הגשמיים איך לנצח אותו, אלא כמו שאומר הזהר, המלחמה היא שורשית ורוחנית עם שרו של עמלק, השטן וגונדא דיליה[2].

והמלחמה הזו היא דור דור. אם אנחנו רוצים לנצח במלחמה, כל אחד ואחד צריך להתחזק יותר בעסק התורה. ועסק התורה זה גם במה שאדם בעצמו יושב ולומד יותר תורה, גם במה שהוא מחנך את בניו לתורה מצוות ומעשים טובים, וגם ב'תמכין דאורייתא'.

רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תנופה חיים (פרשת בשלח אות מ"ט, וראה בדברי רבינו שליט"א בספר עדות ביעקב ח"א סימן ס"ח) מפרש מהו הלשון שאמרו 'רפו **ידיהם** מדברי תורה', ולכאורה מה השייכות של התורה עם הידים? וכי לומדים תורה עם ידים? ביאר רבי חיים פלאג'י, הידים היינו שהנתינה, מה שאדם תומך בממונו את לומדי התורה, זה נחלש והתרפה אצלם.

עכשיו, ערב הגאולה שבו יימחה שמו של עמלק ויהיה כסאו ושמו של ה' שלם, זה הרגע היותר גורלי שבו המלחמה בעינה ובתוקפה, ואנחנו צריכים יותר להתאמץ בכל המובנים ובכל החלקים של 'נער לא ימיש מתוך האהל', ובזה הנצחון מובטח לנו.

2. וגם אותו מלאך, שרו של עשיו שבא להלחם עם יעקב, לא בא להלחם לא עם אברהם ולא עם יצחק. רק עם יעקב שהוא 'תתן אמת ליעקב', הוא עמוד התורה, אתו בא שרו של עשיו להאבק ולהלחם (רבי אלחנן וסרמן זצ"ל).

השקעה מולידה אהבה • הארות והערות בשירת הים

איך יתכן שבמנין בני ישראל בסוף מ' שנה במדבר היו רק שישים ריבוא?

וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים [יג יז], ובתרגום יונתן בן עוזיאל וכל חד עם חמשא טפלין סליקו בני ישראל מארעא דמצרים.

ולכאורה יש כאן פליאה גדולה, להיכן נעלמו כל אותם ילדים במנין בני ישראל בסוף ארבעים שנה, הרי אותם טפלים לא היו בזמן המרגלים בני כ' שנה ולא נגזרה עליהם גזירה, ולפי החשבון של שישים ריבוא כפול חמש ילדים היה צריך להיות שלש מליון, ואילו בפרשת פנחס [כו נא] היו סך הכל שש מאות אלף ואלף שבע מאות ושלשים, ולהיכן נעלמו כל החמישה טפלים שהיו לכל אחד ביציאת מצרים?

וכיוצא בזה יש להקשות, בסוגיא של קבלת התורה בשבת פט: דרשו חז"ל למה נקרא שמה פארן שפרו ורבו עליה ופירש"י דכל אחד נתעברה אשתו זכר במצות שובו לכם לאהליכם, ורק מתינוקות אלו היה צריך להיות שישים ריבוא בסוף ארבעים שנה?

ועל הקושיא על התרגום יש ליישב בדוחק, שהבריסקער רב על התורה מביא מדרש בפרשת שלח לך שבגזירת מרגלים מבן עשרים מתו כולם, אבל גם מגיל יג' מתו מי שהיה באותה עצה, ואם כן אולי אותם טפלים היו בעצת מרגלים ומתו, ודחוק כי לשון התרגום הוא 'טפלין' ובשביל שיהיו בני יג' בזמן המרגלים היו צריכים לצאת ממצרים בני יא' ומחצה, וגם שעל רש"י בשבת עדיין נשאר קשה.

רמז נפלא לשמות שבהם בקע משה רבינו את הים

ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלישים על כולו [יד ז],

יש בזה רמז נפלא מהאר"י הקדוש, וזכה לכוין לזה המהר"ם שי"ף [בדרושים נחמדים שנדפסו בסוף מסכתא חולין], כתוב שמשה רבינו בקע את הים על ידי שם עב', דהיינו שיש שבעים ושנים שמות שבכל אחד מהם יש שלש אותיות, והשמות הללו יוצאים משלושת הפסוקים בפרשת השבוע ויסע וגו' ויבא וגו' ויט וגו' [יד יט כ כא], האות הראשונה מהפסוק הראשון האות האחרונה מהשני והאות הראשונה מהשלישי, והשם הראשון הוא 'והו' וזה אנחנו מזכירים בהושענות אני והו הושיעה נא, ועיין בזה ברש"י בסוכה מה., ויש חלק מבתי הכנסת הספרדים שנדפס על העמוד של הש"ץ את כל העב' שמות, וביחד כל השמות הללו יש בהם ריו' אותיות ועל ידם בקע משה את הים.

וזה לעומת זה עשה אלוקים, גם במרכבה הטמאה יש ריו' אותיות של שמות של טומאה, ופרעה הרשע ידע את כל הסוד הזה ובא להילחם במשה על ידי השמות של המרכבה הטמאה, וזה נרמז בפסוק ויקח שש מאות רכב - שפרעה לקח שש מהמילה רכב [ומצאנו בחז"ל שמילה נקראת אות גדולה נקמה שנתנה בין ב' אותיות כו'] ונשאר בה ריו' אותיות שזה גימטריא בחו"ר, וזה הרכב של טומאה שבא פרעה להילחם עם משה.

מה עשה הקב"ה - לקח אות אחת מהמרכבה הטמאה ונשאר בה רק רטו' אותיות לעומת ריו' של צד הקדושה וכך גבר כח הקדושה, וזה מה שאנחנו אומרים בשירה 'מרכבות פרעה וחילו יר"ה בים' שנשאר רק עם ריה' אותיות.

על צבא המרום במרום

אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים [טו א].

יש פסוק בישעיה 'יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה' [ישעיה כד כא], ומבואר בזוהר הקדוש ומובא ענין זה כמה פעמים ברש"י על התורה - שכל מלחמה שאנחנו רואים פה למטה מתחילה למעלה בשמים, ועל ידי שלמעלה השר נופל נופלת גם האומה של אותו מלאך למעלה, ולכן קודם יפקוד ה' על צבא מרום במרום ועל ידי זה על מלכי האדמה על האדמה, ומבאר הזוהר שזה הפירוש סוס ורוכבו רמה בים שסוס זה מצרים של מטה ורוכבו זה מצרים של מעלה, וזה לשון הזוהר הקדוש 'סוס ורוכבו רמה בים שולטנותא דלתתא ושולטנותא דלעילא דאחידן ביה אתמסרו בהוא ימא רבא, ושלטנותא רבא למעבד בהו נוקמין, ותנינן לא עביד קודשא בריך הוא דינא לתתא עד דיעביד

בשולטניהון לעילא, הדא הוא דכתיב יפקוד הי על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה, עכ"ל.

וגם רש"י בפרשה על הפסוק והנה מצרים נוסע אחריהם מביא דברי חז"ל שראו שר של מצרים נוסע לעזור למצרים להילחם.

ואפשר לפרש שזה הפשט כי גאה גאה, שנתגאה על גאים על השר של מעלה שהוא גבוה מעל גבוה.

פירוש מהחנוכת התורה בביקשו מלאכי השרת לומר שירה ולא קרב זה אל זה כל הלילה [יד כ].

במגילה דף י: אמר ר' יוחנן מאי דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה.

הרב'ה ר' העשל בחנוכת התורה מבאר - שמלאכי השרת רצו לומר שירה ועל ידי זה להמית את המצרים, וכמו שדרשו חז"ל בפרק חלק שבמחנה אשור היו מאה שמונים וחמש אלף ראשי גיסות ועל ידי שגילה הקב"ה את אזנם ושמעו את שירת המלאכים מתו, אמר להם הקב"ה: מעשה ידי טובעין בים - שהמצרים הטביעו את התינוקות של ישראל בים, ואתם אומרים שירה - ואתם רוצים להמית אותם בכזו מיתת נשיקה של אמירת שירה? הרי מגיע להם מידה כנגד מידה להיטבע בים.

איך נרמז ב'ולא קרב זה אל זה' שלא אמרו שירה?

וצריך להבין היכן נרמז ביולא קרב זה אל זה כל הלילה' שביקשו המלאכים לומר שירה ולא נתנו להם, ואנחנו אומרים כל יום בקדושה את הפסוק 'וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבקות' והפירוש

של וקרא זה אל זה אנחנו מתרגמים בקדושה דסדרא 'ומקבלין דין מן דין', והיינו שהם מקבלים רשות זה מזה, וכך אנחנו אומרים גם בקדושת יוצר 'ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ונעימה', ולכן כשהתורה באה לומר שלא אמרו שירה הלשון הוא 'ולא קרב זה אל זהי'.

החפצא של שירת המלאכים - ונותנים רשות זה לזה

רואים מכאן שהיסוד של שירת המלאכים הוא המקבלין דין מן דין, וזה השבח הגדול והשלימות הגדולה של השירה בכך שהם נותנים רשות זה לזה בשפה ברורה ובנעימה, שהרי בקדושת יוצר אנחנו לא מדברים בשבח המלאכים אלא בשבחו של הקב"ה שהוא יוצר משרתים, ומה השבח לקב"ה במה שהמלאכים נותנים רשות זה לזה ולכאורה זה שבח של המלאכים ולא של הקב"ה? והתירוץ על זה הוא שכמו ש'אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול' זה לא שבח של המלאכים, אלא שבח לקב"ה שזוהי העוצמה וההדר של שירת המלאכים שמשבחים לקב"ה, כך גם 'ונותנים רשות זה לזה' בא לשבח את הנעימות וההדר של שירת המלאכים שהם נותנים רשות זה לזה, ועד כדי כך עצם החפצא של שירת המלאכים היא באופן של 'מקבלין דין מן דין' שכשהתורה רוצה לומר שלא אמרו שירה לשון הכתוב הוא 'ולא קרב זה אל זה' וכמו שביארנו.

המחלוקת בכלל ישראל מונעת שבחו של מקום

וקל וחומר לשירת ישראל, עד מתי השטן הזה של המחלוקת ירקד בינינו? כמה עיכוב יש בשירה שלנו לכבוד שמים, כמה חיסרון של פירוד ושנאה יש שמעכב את השירה לכבוד שמים, 'ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל' [דברים לג ה], ומביא רש"י בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם, ובפוסקים כתוב שציבור שיש ביניהם מחלוקת לא יתפללו יחד בימים נוראים שזה הורס את כל הכח של תפילה, כי ההדר של שבח לקב"ה הוא ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרם בנחת רוח.

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים [יד כא], ופירש"י ויבקעו המים כל מים שבעולם.

ומהיכן למדו חז"ל שנבקעו כל מים שבעולם? הביאור הוא - שהרי הסדר היה שקודם נבקעו המים ואז הים נעשה לחרבה, ואילו לשון הפסוק הוא להפך קודם וישם את הים לחרבה ואחר כך ויבקעו המים, ומזה למדו חז"ל שויבקעו המים לא מדבר על המים בים סוף, אלא קודם הפסוק מדבר על הנס שקרה בים סוף ולאחר מכן על הנס שקרה בשאר מימות שבעולם.

אשירה לה' כי גאה גאה [טו א].

ויש בזה הרבה פירושים, ושבעים פנים לתורה ואפשר לבאר בעוד אופן - דבמגילה [טו.] יש הרבה טעמים למה הזמינה אסתר את המן לסעודה, ואחד מהם אמר רבה לפני שבר גאון, שכל שעולים לפני כן

השבר אחר כך הרבה יותר כואב והנפילה הרבה יותר גדולה, וכשהקב"ה עושה דין בגויים לפני כן הוא מעלם למעלה מעלה ואח"כ משפילם עד עפר, וזהו יכי גאה גאה' שהקב"ה הגביה את מצרים למעלה מכל האומות שהיו מעצמה הכי גדולה בעולם, ומשם השפילם לארץ ו'ירה בים'.

באילו דמים יקרים קנה הקב"ה את עם ישראל?

עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קנית [טו טז],

ופירש"י חבבת כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחביב על האדם.

ובאיזה דמים יקרים הקב"ה קנה את בני ישראל? הביאור בזה - שבחטא העגל התפלל משה 'למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה' [לב יא], ואיזו מין תפילה זה? הרי זה שבח של הקב"ה שגאלם ביד חזקה, ואדרבה יכול לעורר קטרוג על ישראל שהקב"ה עשה להם כל כך הרבה ניסים ובכל אופן עשו את העגל.

רוצה אדם בקב שלו

והנה חז"ל מלמדים אותנו רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של חבירו, וודאי שכשאדם יקנה במכולת פיתה אחת של אנג'ל ויגש אליו אדם בחוץ ויציע לו חבילה של תשע פיתות במקום אותה פיתה ודאי שיסכים, והפשט בדברי חז"ל מבואר בראשונים שמדובר באדם שהיתה לו שדה וחרש וזרע והשקה והתפלל על גשמים וקצר ועשה את כל המלאכות, ולאחר מכן אפה לו מזה חלה קטנה, אותו אדם לא יחליף את החלה הזו גם בקרטון שלם מלא חלות של אנג'ל, וזה הפירוש רוצה אדם בקב שלו כו'.

נתינה מולידה אהבה

וזה חוק טבע שהקב"ה הטביע בעולמו, שככל שאדם משקיע יותר הוא אוהב יותר, והקב"ה עשה שהורים מקריבים כל כך הרבה מעצמם בשביל הילדים, תשעה ירחי לידה, והלידה עצמה, ואחר כך ערים איתו שעות בלילות, ורצים לטיפת חלב, לקופת חולים, וכו' וכו' כל גיל עם הצרכים שלו, ורק על ידי שההורים נותנים מעצמם כל כך הרבה בשביל הילדים נהיה להם רגש של אהבה לילד, ומי שיקחו ממנו את הילד מיד כשנולד ובגיל שמונה עשרה יקבל הזמנה לחופה שלו, יהיה חסר לו הרבה הרבה ברגש של אהבה שיש לאבא לילד, וככל שהילד דורש יותר וצריך לתת לו יותר כך ההורים יותר ויותר אוהבים אותו, ולא רק בין הורים לילדים, אלא כל דבר בעולם שהאדם משקיע בו הוא אוהב אותו, והרב דסלר זצ"ל יש לו על זה מאמר מפורסם שנתינה מולידה אהבה.

וזה מה שמשה רבינו התפלל לקב"ה, אתה הרי השקעת בבני ישראל כל כך הרבה, כח גדול ויד חזקה, מאתים וחמישים מכות, ועל ידי זה עורר את אהבתו של הקב"ה לעם ישראל.

וזה גם הפשט ברש"י 'כחפץ הקנוי לאדם בדמים יקרים שחביב על האדם' והדמים יקרים זה האותות ומופתים שהקב"ה עשה לנו, וזה מעורר את חיבתם של ישראל לפני ה'.

שלשה דרכים לזכות בהם לאהבת ה'

וכל זה באהבת הקב"ה לעמו ישראל, וכמים פנים אל פנים - כך זה גם באהבת ישראל לקב"ה, איך קונים אהבת הי? יש כאלה שחושבים שעל ידי שישירו 'הקב"ה אנחנו אוהבים אותך' יזכו לאהבת ה', ואולי זה מעורר קצת אבל לא זו עיקר הדרך, אבל הדרכים העיקריות להשיג אהבת ה' הם שלשה דרכים, הדרך הראשונה - על ידי עסק התורה, ודרשו חז"ל בספרי לפי שנאמר ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך איני יודע באיזה צד אוהבים את הקב"ה תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, הדרך השניה - על ידי ההתבוננות בבריאה כמו שכתב ברמב"ם, ולכן לפני ואהבת את ה' אלוקיך יש שתי ברכות הראשונה יוצר אור שבה אנחנו מודים ומברכים על פלאי הבריאה, והשניה אהבה רבה על לימוד התורה, והם שני הדרכים שעל ידם זוכים לואהבת את ה' אלוקיך, וכן במזמור השמים מספרים גוי [יט] מתחילים בהשמים מספרים כבוד אל גו' ומשבחים לקב"ה על פלאי הבריאה, ומסיימים בתורת ה' תמימה משיבת נפש גו', וכן בפרק קמז' מתחיל המכסה שמים בעבים גו' ולאחר מכן מגיד דבריו ליעקב, שאלו הם שני הדרכים לזכות לאהבת ה', והדרך השלישית - היא מרכזית מאד, 'נתינה מולידה אהבה' ככל שהאדם נותן יותר לקב"ה, ככל שהוא משקיע יותר ומקריב מעצמו יותר למען הרבש"ע, כך הוא זוכה לקנות אהבת ה', ואנחנו רואים יהודים שהיו בסיביר, בגטאות, באושויץ, שהיו צריכים למסור נפש בשביל כל מצוה, אין לנו שום דרך להתקרב לאהבת ה' שיש להם, כי הם קנו את זה בדמים יקרים בדמי מסירות נפש.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

בדין חובת הברכה והאיסור להנות - לענין 'הרהור', 'אונס', 'מצ"כ'

הרהור לאו כדיבור

איתא בשו"ע או"ח סימן ס"ב סעיף ד', אם מחמת חולי או אונס אחר קרא קריאת שמע בלבו יצא. וכתב המשנה ברורה סק"ז, וז"ל, האי "יצא" לא לגמרי קאמר, דהא קי"ל הרהור לאו כדבור דמי, אלא רוצה לומר דעכ"פ בשעה שאינו יכול לדבר יהרהר ק"ש בלבו, והקב"ה יקבע לו שכר עבור זה, אבל בעצם אינו יוצא בזה. על כן כשיסתלק האונס אם עדיין לא עבר זמן ק"ש מחויב לחזור ולקרותה, עכ"ל.

והוסיף בזה הרמ"א, ואף לכתחילה יעשה כן אם הוא במקום שאינו נקי לגמרי ואינו יכול לנקותו משום אונס יהרהר בלבו.

וכתב המשנה ברורה סק"ח ע"ד הרמ"א, "כתב הט"ז מזה יש ללמוד במי שצמא בלילה במטתו שאי אפשר לו ליטול ידיו ולברך, יהרהר הברכה בליבו וישתה. ובספר מטה יהודה חולק עליו וכתב, דהרי אפשר לו לעמוד וליטול ידיו, ואין דומה לחולה ולאנוס, דאין דנין אפשר משאי אפשר, ואפילו אם אין לו מים על הנטילה והשתיה, או שקשה לו לעמוד מפני הקור, הרי יכול לקנח ידיו בכותל או בכל מידי דמנקי".

והנה הט"ז חדית לן בזה אליבא דהמ"ב, דאף דקי"ל הרהור לאו כדיבור ולא יצא ידי ק"ש וכן לענין ברכה מצדד הביאור הלכה דהרהר בליבו, אכתי יוכל לברך, והיינו משום דהרהור לאו כדבור אף במקום אונס, מ"מ הקם ממטתו בלילה ובעי לשתות שאי אפשר לו ליטול ידיו ולברך, יהרהר הברכה בלבו וישתה, והיינו דהוא אנוס, ובפרט הזה חולק המטה יהודה דלא מקרי אנוס בכה"ג, ובר מן דין יוכל לקנח ידיו.

אנוס על החובת ברכה ולא על האיסור ליהנות מהעוה"ז

והנה במ"ב סק"ט כתב, דנראה פשוט, דהשותין בבית המרחץ שלא כדין עושין, דהרי שם אסור אפילו הרהור, ואינו אנוס לשתיה זו. ובבאור הלכה ד"ה שלא יהא, האריך בזה, דאין להתיר משום שהוא אנוס על הברכה שאינו יכול לברך. "דזה היה שייך לאמר רק אם היו אומרים חז"ל דהוא מצוה לברך, ובאמת הלא אמרו חז"ל ברכות דף לו דאסור להנות בלא ברכה" וכו'.

ומתבאר מדברי הביאור הלכה, דלעולם ליכא למיפטר גברא הרוצה לשתות מטעם אונס, דהתינח אי כל חיובו משום חובת ברכה, בהא שפיר שייך לדון דהוא אנוס מלברך, אמנם כיון דאית ביה משום לתא דאיסורא, והיינו אסור להנות מהעולם הזה בלא ברכה, בהא לא מהני אונס, דנאסר לשתות בלא ברכה ואינו אנוס בגוף השתיה. וזהו דכתב, דליכא היתר להשותין במרחץ בלא ברכה וסומכין ע"ז דהוא אנוס.

ויל"ע טובא, דהרי במ"ב סק"ז אייתי לדברי הט"ז, דמי שצמא בלילה במטתו שאי אפשר לו ליטול ידיו ולברך, דהוא אנוס על הברכה, והמטה יהודה חולק וקסבר דזה לא מקרי אונס, [וכמדומה ראיתי די"א דהט"ז איירי בארצות קרות דחשיב אונס לקום ממטתו וליטול ידיו], והמ"ב לא הכריע בזה, עכ"פ שמעינן דנאמר פטור דאונס לענין הברכה, וקשה לפמש"נ בביאור הלכה דהשותין במרחץ שלא כדין הם עושין דלית לדון לענין הברכה משום אונס, "דהתינח אי אית בהו אך חובת ברכה, אמנם כיון דאמרי חז"ל דאסור להנות, שוב ליכא לדון מטעם אונס דאינו אנוס על השתיה", דפשוטו זהו סותר לדברי הט"ז והמטה יהודה דשפיר איכא לדון דין אונס למפטריה מחובת ברכה, וצע"ג.

ב' דינים חובת ברכה ואיסור ליהנות מהעוה"ז

והנה בכל עיקר דין ברכת הנהנין דנו בזה, אי אית בהו אך משום חובת ברכה ובתולדה מזה נאמר דאסור להנות או להפך, יעוין היטב בגליון הש"ס ברכות י"ב, ותלוי אי ספק ברכת הנהנין לקולא דספק חיוב דרבנן לקולא, או דנדון לחומרא מחמת ספק איסור, כשיטת המהרש"א, ועיין קהילות יעקב בזה, ובספר עמק ברכה, והדברים עתיקין.

ונראה מכמה דוכתי דתרוויהו איתנייהו בהו בכל ברכת הנהנין, חדא, חובת ברכה. ועוד, אית בהו משום איסורא דאסור להנות בלא ברכה, ועיין היטב בתרומת הדשן מובא ברמ"א סי' רי"ב, דטפל דאוכל קודם העיקר, נהי שפקע החובת ברכה המסוימת, דהרי טפל הוא, ומ"מ הרי אסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה, וכהנה רבות, ואכמ"ל.

חובת ברכה בעי תורת דיבור ואילו להפקיע את האיסור ליהנות די בהרהור

ואשר נראה בשיטת הח"ח, דהני תרי דיני חובת הברכה ואיסורא דאסור להנות בלא ברכה, חלוקים המה ביסודם, דלענין **חובת הברכה** נאמר נוסח מסוים ותורת דיבור, ובהא קי"ל דהרהור לאו כדיבור. אכן לענין **האיסור להנות בלא ברכה**, להא, בעינן דהגברא ישבח כדי להתיר, ומ"מ אינו מעכב תורת הדיבור להפקיע את האיסור להנות בלא ברכה, אלא אף בהרהור מהני להפקיע את האיסור להנות בלי ברכה.

ומעתה, מה דהשיג הביאור הלכה בהני השותין במרחץ ואומרין דאנוסין על הברכה, וע"ז כתב, דהתינח אי אתינן עלה מצד חובת ברכה. ואכן הרי נאמר דאסור להנות בלי ברכה, והיינו להאיסור להנות הוא לא אנוס, ואיירי דאף הרהור ליכא, דאסור להרהר בבית הפנימי, וא"כ מחמת **האיסור להנות** ליכא מתיר, וליכא תורת אונס לענין האיסור להנות, אמנם הט"ז והמטה יהודה איירי היכא דמהרהר הברכה בליבו, וזהו שמפקיע את האיסור ליהנות בלא ברכה, משום דלהא סגי בהרהור, ואכן אכתי נאמר חובת ברכה, ולזה בעי תורת דיבור ככה"ת ואמנם לזה כתב הט"ז דהוא אנוס, והיינו כיון דכל הנדון כלפי חובת הברכה, [משום דהרהור הפקיע את האיסור להנות בלי ברכה], בהא שפיר איכא לדון אונס, וכדמבואר מדברי הבאור הלכה דכלפי החובת ברכה שפיר שייך לדון אונס, ובפרט הזה קסבר המטה יהודה דלא מקרי אונס.

יסוד הדברים מפרשים בביאור הלכה וביאור שיטת הט"ז לפ"ז

והדברים מבוארים להדיא בסוף דברי הביאור הלכה בסימן זה, דלאחר דכתב להני השותין במרחץ שלא כדין הם עושין דליכא למיפטר משום אנוס דהרי אסור להנות, כתב: "ולבד זה, הלא יכול לצאת מהמרחץ ולברך ולשתות, או עכ"פ לכנוס בבית אמצעי של המרחץ **ויהרהר שם הברכה**". ולכאורה תמוה, דהרי פסק המ"ב דהרהור לא כדיבור, ובעי לחזור ולקיים המצוה ואפילו לענין ברכות מצדד הביאור הלכה דיחזור ויברך, והרי ברכה לבטלה חמור טפי מהאיסור להנות בלא ברכה, ומ"מ דעת הח"ח דהפשטות היא הרהור לאו כדיבור, וא"כ היאך כתב דאלו השותין במרחץ לכל הפחות יכנסו לבית האמצעי ויהרהר שם הברכה, הרי לא קעביד מידי בהרהור זה, והיאך פטר את האיסור ליהנות בלי ברכה. ונראה מבואר מזה כמש"כ, דלעולם מצד חובת הברכה איכא לדון מצד אונס, וכל הנדון, דאכתי הרי אסור להנות בלא ברכה. ואמנם ע"י הרהור, הרי חל היתר על

איסור זה. וזהו להדיא כמש"כ בשיטת הט"ז אליבא דהמ"ב.[א]

וצריך להוסיף, דהרי יסוד דברי הט"ז נלמדים מדברי הרמ"א, דכתב ע"ד השו"ע, דאי מחמת חולי אינו יכול לקרות ק"ש והרהר בליבו יצא, וכתב ע"ז הרמ"א, דאף לכתחילה יעשה כן. וע"ז כתב הט"ז, דמזה יש ללמוד, למי שצמא בלילה וכו', ולכאורה מהו השייכות לדברי הרמ"א, דהרי הדין הרהור דכתב השו"ע אליבא דהמשנה ברורה האי "יצא", לא לגמרי קאמר דהרי הרהור לא כדיבור, אלא דהקב"ה יקבע לו שכר כמ"ש המ"ב, וע"ז כתב הרמ"א דאף לכתחילה יעשה כן, והיינו דאף לכתחילה במקום אונס שאינו יכול לאמר הק"ש, מ"מ יהרהר לכתחילה, והיינו דאיכא בזה ענין ראוי, והקב"ה יקבע לו שכר, ומזה למד הט"ז לענין מי שצמא בלילה שיהרהר הברכה בליבו, וצ"ב היכא חזינן מדברי הרמ"א ענין זה דמהני ההרהור להפקיע את האיסור ליהנות בלא ברכה, דהרי איירי הרמ"א לענין קבלת שכר דק"ש. וצריך לומר דזה היה פשיטא להט"ז דלא בעי תורת דיבור לענין האיסור להנות. ואך הוכיח מדברי הרמ"א דכתב דלכתחילה יהרהר בק"ש, דחזינן דהרהור "מילתא היא", ולאו כמאן דליתא, וזהו דכתב הרמ"א דבמקום חולי או אנוס בענין לכתחילה להרהר, ואמנם לא נתקיים תורת דיבור לצאת יד"ח ק"ש, מ"מ הרהור מילתא היא דבעי למיעבד כן ואיכא איזה קיום בזה, אף דלא יצא לגמרי כמש"כ המ"ב, וזהו דלמד מזה הט"ז, דאף לענין הרהור בברכה, סגי בזה להפקיע את האיסור להנות בלא ברכה, אף דלענין חובת ברכה הדרינן לתורת דיבור דכה"ת דלא יצא בהרהור, משום דהרהור לאו כדיבור, ואכן לענין חובת הברכה הרי הוא אנוס, ולענין האיסור להנות, סגי בהרהור, וכמש"נ.

דעת התהלה לדוד והזכרון שמואל בשיטת הט"ז

ואמנם בספר תהילה לדוד פירש לדברי הט"ז, דע"כ סבירא ליה בשיטת השו"ע והרמ"א דהאי יצא ע"י הרהור היינו לגמרי, וכשיטת הראב"ד מובא בב"י דבמקום אונס לכו"ע אמרינן הרהור כדיבור, ומזה למד הט"ז למי שצמא בלילה, דסגי בהרהור והיינו דבמקום אונס הרהור כדיבור, ועד"ז בזכרון שמואל סימן י"ז. ואכן שיטת הח"ח בזה נראה דאף להט"ז לעולם הרהור לאו כדיבור, מדינא, וכהסכמת רוב האחרונים, וא"כ מוכח דע"כ ההרהור אינו לענין לצאת יד"ח ברכה במקום אונס, כי אם לענין האיסור להנות בלא ברכה, וכמש"נ. ויל"ע למבואר בשיטת המ"ב, דבכל ספק ברכת הנהנין, דקי"ל דאוכל בלא ברכה דספק ברכות לקולא, דלכאורה ראוי דיהרהר הברכה בלבו לכל הפחות להפקיע את האיסור להינוח בלא ברכה, וברכה לבטלה לית בזה, ואמנם הפמ"ג כבר העיר זאת בפחיחה לה' ברכות, למאן דסבירא ליה הרהור כדיבור, דלכו"ע ליכא בזה משום ברכה לבטלה, משום דלזה בענין ביטוי שפתים. וא"כ בכל ספק ברכות אמאי לא יהרהר הברכה, וי"ל.

***

ת"ר אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל, מאי תקנתיה ילך אצל חכם וכו', אלא אמר רבא ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות כדי שלא יבוא לידי מעילה. [ברכות לה ע"א]

ויל"ע, דמבואר דכדי לחייב אדם לילך אצל חכם כדי שילמדנו היאך לברך בענין להקדמה דאסור לו לאדם משיהנה, וכאילו מעל, [וברבינו יונה איתא, "כדי שלא יתחייב בקרבן מעילה"], והרי בפשוטו אף בלא הך איסורא ודין מעילה, בעי לילך אצל חכם ללמוד הל' ברכות אף מכח דין המשנה לבד דכיצד מברכים והיינו דאיכא חיוב ברכה על כל מין, וכאשר כן הדין בכל חיובים דרבנן וכל שאינו יודע לקרוא המגילה ולהדליק נר חנוכה בעי לילך אצל חכם כדי לקיים החובה, וא"כ ה"ה בהל' ברכת הנהנין, תיפוק לי' דקודם לאכילתו חייב לילך אצל חכם מצד **חובת הברכה** גרידא ואף בלא דין **האיסור והמעילה שבזה**, וצ"ע.

ואשר יראה בזה עפמש"כ מהביאור הלכה הנ"ל, בענין שתיית בית המרחץ במקום דאסור לו לברך מדינא, דכלפי חובת ברכה, יש לומר דהוא אנוס לקיים עתה חובתו, ואמנם הרי אמרו חז"ל דאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה, וכלפי האיסור, הרי אינו אנוס דבזה אפשר שלא ישתה דלענין האיסור בעי אונס בגוף השתיה ובזה האופן אינו אונס, ואמנם כלפי חובת הברכה, הרי כל שאינו יכול לקיימו עתה הרי הוא אנוס בקיום חובתו.

ומעתה מתבארים דברי הברייתא, דכלפי חובת הברכה, כיון דרוצה לשתות ואינו יכול לברך, א"כ, מחמת חובת הברכה, יש לומר דהוא אנוס, דהרי בזמן שרוצה לאכול אין בידו לקיים חובתו והוא כשתיה בבית המרחץ. ולזה מוסיף הברייתא הך הקדמה, כיון דאיכא אף "איסור להנות מעוה"ז" וחשיב כמועל, מעתה כלפי האיסור בזה, הרי הוא לא אנוס בהך שתיה, ובעי לילך אצל חכם מקודם. ויש לזה סמוכין מדברי רבינו יונה בכמה דוכתי, וביארנו במקום אחר.[ב]

והנראה לדון עוד, דנפק"מ בהני ב' דינים דברכת הנהנין, לענין מצ"כ דמאי דמצינו אף בברכת הנהנין הך דינא דמצ"כ כמש"כ הראשונים בברכות דף י"ב וכן פסק המחבר בסי' רי"ג, כ"ז לענין החובת ברכה בהא נתחדש דנכלל בדין מצ"כ והיינו מצות ברכה, אכן לענין **המתיר** דנהנין י"ל, כל דבירך, בזה כבר הפקיע להאיסור להנות דתו אין זה ב"לא ברכה" וע"ד שנתבאר לענין דמהני הרהור לענין המתיר, ואשר לפ"ז כל הני חומרות דהם מכח "האיסור להנות" כבמקום אונס, וספק, לדעת התוס' כדביאר המהרש"א, א"כ באופן דבירך בלא כונה הרי הפקיע את "האיסור להנות", ורק דאכתי מחויב הוא ב"מצות ברכה", ולזה שרי בבית המרחץ, ובספק לדעת התוס', ועיין.

א) והנה לענין אונן דאינו מברך קודם אכילתו ולכאורה נהי דלא שייך לדידי' חובת ברכה אכתי יאסר מדין אסור להנות מהעוה"ז וכמש"כ הח"ח לענין בית המרחץ, אמנם החילוק מבואר דבאונן אינו מחויב בחובת הברכה [עכ"פ מדרבנן, ומה"ט לכו"ע אין לו חובת תשלומין בתפילה] וממילא לא חל האיסור להנות מהעוה"ז, ואילו בבית המרחץ הרי מחויב הוא אלא דהוא אנוס, וכיון דמחויב, עדיין נכלל באיסור להנות מהעוה"ז דתלי' במי שמחויב.

ב) באופן נוסף י"ל עפמש"כ העמק ברכה בה' ברכת הנהנין דאי משום חובת ברכה יתכן לברך לאחר האכילה, ורק משום שאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה לכן זהו המחייבתו לברך קודם האכילה, וא"כ באופן שאינו יודע לברך ורוצה לאכול י"ל דיברך לאחר מכן ולזה הקדימה הברייתא האיסור להנות מהעוה"ז שרק מחמת זה מחויב לילך אצל חכם קודם האכילה.

לע"נ ר' צבי יצחק בן ר' משה אהרון זצ"ל

להערות והארות ניתן לפנות לכתובת המייל- shiurimbehalacha@gmail.com

בס"ד

משא ומתן

גליון שבועי | בשלח - תשפ"ג

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים - מכון לחושן משפט | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א ראש בית הדין עץ חיים ניו-יורק

פסקי דינים

דיני אומן - ג' // קנין האומן בכלי (א)

הרב חיים קאהן שליט"א

נקודה למעשה:

אומן שהבעלים היו 'עמו במלאכתו' ונאבד הכלי, האם חייבים לשלם לו משכורתו

נאבד או נאנס הכלי

כאמור, אומן דינו כשאר שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה ופטור מאונס. הבעל הבית חייב לשלם לאומן את שכרו כשמקבל את הכלי או כשתבע את שכרו ואינו מעכב ממנו לקחת את הכלי. אם לאחר שגמר מלאכתו נאנס הכלי, שהמניעה להחזיר לבעל הבית אינו ממנו, דינו כאילו החזיר את הכלי וחייב לשלם את שכרו (אחר שנשבע שלא פשע)[1].

עמו במלאכתו

היה הבעל הבית בתחילת שמירתו 'עמו במלאכתו' כגון בעל הבית שעזר לאומן בתחילת השמירה אפילו בדבר קטן, פטור האומן מחיובי שמירה אפילו פשע בשמירתו[2]. ברם, נחלקו הפוסקים אם לולי שהיו הבעלים עמו במלאכתו היה האומן חייב לשלם (באופנים שכבר התבארו[3]), האם זכאי לתבוע את שכר מלאכתו.

יש שכתב שתשלומי האומן אינו שכר לשמירה (שעל זה פטור הבעל הבית שהרי לא הנהו) אלא בעד מלאכתו ולכן חייב לשלם שכרו[4], ויש שכתב הואיל ששכירות אינה משתלמת אלא בסוף כשמחזירו לבעל הכלי[5], ומפני שלא שמר ונאבד לא החזירו לו, פטור בעל הכלי לשלם שכרו[6], ויש שכתב שדין זה צ"ע[7], ויש שהעלה לדינא שאם תפס האומן אין מוציאים מידו[8].

קנין האומן קבלן בכלי

אומן קבלן שנשכר להשביח את הכלי, כגון לייצר כלי מחומר גלם, נחלקו הפוסקים האם כשהשביח בעשייתו את הכלי זכה באיזה זכות או קנין בכלי ('אומן קונה בשבח כלי'), או שלא זכה דבר בכלי ותביעתו היא רק התשלום בעד מה שהשביח ('אין אומן קונה בשבח כלי'). לכל האמור יש נפק"מ לדינא בכמה מקצועות בש"ס, כדלהלן:

בדיני ממונות, כגון אם הזיק את הכלי לאחר שהשביחו שאם קנה את השבח חייב רק כפי הערך בלי שהשביח[9], או אומן שלא שמר כראוי ונגנב ממנו לאחר שהשביחו שאם קנה את השבח חייב כפי ערך הכלי לפני שהושבח. לענין בל תלין שמוזהר שלא יאחר תשלומיו, שאם הקבלן קונה בשבח שהשביח את הכלי, הרי הוא כמוכר ולא כפועל ואין בזה משום בל תלין ואם אינו קונה בשבח כלי דינו כפועל ועובר בבל תלין[10].

בדיני קדושין, כשקידש האומן את האשה בשבח שהשביח את הכלי שלה[11]. בדיני גירושין, כשכתב הסופר את הגט בקלף ודיו של הבעל, האם קנה הסופר בכתיבתו קנין בגט[12].

בטבילת כלים, לחייב טבילה לכלי של ישראל שאומן גוי השביחו, ולהיפך לפטור כלי של גוי מטבילה כשאומן ישראל השביחו[13].

באיסור קונם, כשאומן אסר את השבח בקונם[14].

לאחר הפירעון

כל זה כל זמן שלא פרע בעל הבית את שכרו, אבל לאחר שפרע לכו"ע אין לאומן בשבח כלום כי בתשלומיו קנה הבעה"ב את השבח בקנין מעות[15].

בחינם

יש שכתב שמטעם האמור העובד בחינם מעולם לא קנה בשבחו כלום כי זה שהתנדב לעבוד בחינם כאילו כבר נתקבל דמיו (וכאומר התקבלתי), ולכן אף לסובר שאומן קונה בשבח כלי אם הזיק חייב בכל הנזק[16], ויש שכתב לפי ביאור הראשונים שאומן שלא קיבל שכרו והזיק פטור (למ"ד אומן קונה בשבח כלי) שלא היה דעתו להקנות לבעה"ב לחייב עצמו, כמו כן העובד בחינם אין דעתו להקנות לבעה"ב לחייב עצמו[17], וכן יש שכתב שלסובר שאומן קונה בשבח כלי קונה האומן ממילא שלכן אף העושה בחינם זכה בשבח[18], ויש שכתב שלפי"ז אפילו אמר מתחילה שיעשה בחינם יכול לחזור בו, ומ"מ הסתפק בזה ומסיק בצ"ע[19].

[1] ראה ב"מ נ"ח א' אגרייהו מיהו לפסיד, רש"י ד"ה אגרייהו וד"ה בלסטים מזויין, ש"ך סי' ש"ג ס"ק ה' בשומר שכר, קצוה"ח סי' ש"ה ס"ק ב' באומן, וע"ע נתה"מ סי' ש"ג ס"ק ג' אם נאבד מפני אונס בגוף השומר כגון שחלה אזי אף לסוברים שפטור מחיובי שומר מ"מ הפסיד שכרו שלא הנהו לבעל הבית, וע"כ דבזה לא נחשב כהחזירו ליד הבעלים, וא"כ ה"ה באומן שנאנס בגופו פטור בעל הכלי לשלם שכרו. [2] ראה ב"מ צ"ד א', סי' רצ"א סעיף כ"ח, ובשו"ש בסי' ש"ה סעיף ג'. [3] ראה גליון תצ"ז. [4] תשב"ץ חלק ד' סי' כ"ד הובא בקצוה"ח סי' ש"ה ס"ק ב' ופתחי תשובה סי' ש"ה ס"ק א'. [5] ראה סי' קכ"ו סו"ס י"ח. [6] נתה"מ סי' ש"ה ס"ק א', וכן הכריע בערוך

(המשך בעמוד ב)

מעשה שהיה

צו את בני ישראל //

"כבוד הרב" פתחה שושנה רוזה ואמרה "כפי שהרב בוודאי יודע, בעלי, ר' מנחם מנדל, נפטר לפני שנים רבות, ולפני שנפטר, הוריש לי את כל נכסיו, בגלל שהילדים שלנו היו קטנים אז, והוא סמך עלי, שבהגיע הזמן אסדר צוואה מסודרת ואוריש לכל הילדים את חלקם"

"בסדר גמור" אמר הגאון ר' שלמה בלום "אני יכול להפנות אותך לעורך דין, שהוא גם תלמיד חכם, ויודע לערוך צוואה התקפה גם לפי דין תורה" "לא, לא" אמרה שושנה רוזה "אני רוצה להתייעץ עם הרב לגבי חלוקת הכספים"

"למה את מתכוונת?" שאל ר' שלמה "אז ככה: בזמנו, בעלי כלל לא דיבר איתי איך ברצונו לחלק את הירושה. ואני יודעת שלפי דין תורה רק הבנים מקבלים חלק בירושה, אבל הייתי רוצה לתת חלק גם לבנות שלי, הם כל כך מסורות אליי, מבקרות אותי ועוזרות לי, ואילו הבנים שלי גרים במקומות רחוקים, והם לא יכולים כל כך לעזור לי. וגם אצל הבנים, אני מאוד מתלבטת מה לעשות: הבן הבכור שלי, ר' שמואל יצחק, הוא תלמיד חכם מופלג השקוע באהלה של תורה, וכמובן שאינו עשיר גדול, בעוד ששאר האחים עוסקים במסחר ומצליחים מאוד. ואני מסתפקת אם לתת לו חלק גדול יותר בירושה, שיהיה לזכותי ולזכות בעלי ע"ה. נקודה נוספת, כואבת מאוד, היא הנושא של הבן השלישי שלי, יעקב. לא היה קל לו בשנות היתמות הארוכות שלו, וכשהגיע לגיל בגרות הוא עזב את דרך התורה, וכיום הוא נשוי לגויה. הוא ניתק כל קשר איתי, ואני לא יודעת אם אני צריכה לתת גם לו חלק בירושה, כי מצד שני, אולי דוקא הדבר הזה יגרום לו לשמור על קשר עם המשפחה, ואולי לחזור בתשובה בסופו של דבר"

שושנה רוזה הלכה לעולמה בשיבה טובה בגיל תשעים ושלוש, ולאחר השבעה, פתחו הילדים את הצוואה שהשאירה להם.

הם הופתעו לראות שהצוואה קצרה מאוד, וכך נכתב בה: 'ילדי היקרים, אתם יודעים כמה התלבטתי בחיי מה לעשות עם הממון הרב שהשאיר אביכם ז"ל. בסופו של דבר החלטתי להעביר את ההחלטה לרב הקהילה הרה"ג ר' שלמה בלום שליט"א, הוא יודע מה היו צדדי הספק שלי, והוא יכריע מדעתו איך לחלק את נכסי הירושה ביניכם'.

ראשית, נדון בצדדי הספק של האמא, מה באמת היתה צריכה לעשות לפי דין תורה.

במשנה (ב"ב קלג:) נאמר: הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו, מה שעשה עשוי, אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. וכלומר, שמי שמוריש את נכסיו באופן אחר ממה שאמרה התורה, שהבנים ירשו את אביהם, הרי צוואתו חלה, אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו, ופירש רשב"ם, שחכמים כועסים עליו, על שעקר את מצות הנחלה מדאורייתא.

ובגמרא (שם) מבואר, שלהלכה דין זה הוא אף כשהבן אינו נוהג כשורה, מכל מקום אין להעביר ממנו את הירושה, ולהורישה לאחרים. וכך נפסק בשו"ע (חו"מ סי' רפב סעי' א).

עוד מבואר (בכתובות נג.), שגם המעביר נחלה מבניו, ומורישה לבנותיו, הרי הוא בכלל 'מעביר נחלה'.

והנה, העיטור (אות מ מתנת שכ"מ) הביא בשם הגאונים, שנהגו לכתוב צוואות ולהוריש את כל הממון כפי רצון המורישו, אלא

(המשך בעמוד ב)

קו ההלכה

כסף מזוייף

שאלה:

קיבלתי סכום גדול של כסף מידידי, וכשהתחלתי להשתמש בכסף מצאתי כמה שטרות מזוייפים בין כל השטרות. התקשרתי לידידי, והוא אמר כי באמת נתערבו אצלו כמה שטרות מזוייפים בכסף שהוא קיבל ממישהו אחר, ולכן מיד שכאביא אליו את השטרות המזוייפים, הוא יתן לי שטרות טובים במקומם.

כששאלתי אותו מה הוא יעשה בשטרות המזוייפים, הוא ענה לי 'אל תדאג'.

האם מותר לי להחזיר לו את השטרות המזוייפים, כשיש חשש שהוא ישתמש בהם כדי להטעות אחרים?

תשובה:

בגמרא (ב"מ נב.) ובשו"ע (חו"מ סי' רכז סעי' יח) מבואר, שמי שיש לו מטבעות שנשחקו באופן שיש בהם אונאה, אסור לו להשאירם ברשותו, מפני שבקלות אפשר לרמות בהן אחרים, אלא יתיך אותם, או ינקוב בהם חור באמצע, שיהיה ניכר לכל שאי אפשר להשתמש בהם כמטבע. עוד מבואר שם, שמותר לו למכור למי שאומר שקונה אותם בכדי להתיכם, אך אסור למכור אותם לאנס או לתגר, מפני שמרמין בה אחרים.

הרי מבואר (ראה תוספות שם ד"ה יתר), שדבר שאפשר לרמות בו, אסור למוכרו למי שחשוד לרמות, אפילו אם הוא אומר שישתמש בהם לדבר המותר.

והנה, כל המבואר הוא במטבעות שהיו בזמן הגמרא והפוסקים, שהיה שווי למתכת ממנה המטבע עשוי, והיה אפשר להתיך אותה ולהשתמש במתכת. אמנם בזמנינו, כל מי שמוכן לקנות שטרות מזוייפים הרי זה בחזקת שבכוונתו לרמות בהם, מפני שאין להם כל שימוש אחר, ולכן בוודאי אסור למכור שטרות אלו לאחרים (ואין לומר שיש שווי לשטר כזה, כיון שרוב האנשים אינם מכירים בזיופו, וממילא הוא עובר לסוחר. משום שבאמת אין לו שווי, וכל המשתמש בו מרמה אחרים. ואכן כשהבנק מוצא שטר מזוייף הוא משמיד אותו. אבל ראה 'עומק הפשט' גליון 38). אך יש להסתפק אם מותר להחזירו למי שנתנו לו, בכדי לקבל את מעותיו בחזרה, וכבנידון דידן (ראה פתחי חושן גניבה פרק יא הערה מו).

והנה מצינו כמה דברים שאסרו חז"ל למכור לנכרי מחשש שמא ימכרנו לישראל (כחמץ שעבר עליו הפסח [או"ח סי' תסז סעי' א], בגד שאבד בו כלאים [יו"ד סי' שא סעי' ח], ובהמה טריפה שאין הטריפה ניכר לכל [שם סי' נז סעי' כא]). ודנו הפוסקים במקרה של מקח טעות, כגון שקנה בהמה מגוי ונודע לו אח"כ שהיא טריפה, ורוצה להתפשר עם הגוי שיחזור ויקנה ממנו את הבהמה, אם מותר לעשות כן. והכרעת האחרונים, שכיון דמדינא הרי זה מקח טעות (חו"מ סי' רלב סעי' יב) ואם נאסור על הקונה להחזיר לגוי, הרי זה כאילו אנו מכריחים אותו לקנות, וזה אינו מחוייב לעשות לכו"ע (שו"ת נודע ביהודה תנינא סי' עז, ותשורת ש"י סי' קכז, ועי' דעת תורה יו"ד סי' נז ס"ק נו).

ויש להסתפק אם גם בנידון דידן אפשר לומר סברא זו, שמותר לו להחזיר בכדי שלא להפסיד ממונו. כי יש לומר שכיון שהמבקש את השטר בוודאי ירמה בו אחרים, והרי יש בזה איסור של 'לפני עור', ואדם מחויב להפסיד כל ממונו שלא לעבור על לא תעשה (או"ח סי' תרנו, ויו"ד סי' קנז סעי' א). אמנם יש שדנו שאין איסור של 'לפני עור' בכהאי גוונא, שאדם עסוק בדבר המותר להציל מממונו מהפסד, שאף על פי שייגרם מכך מכשול לחבירו בדבר איסור, אין בזה 'לפני עור' (ראה שו"ת מהרי"ל דיסקין קונ"א סי' ה אות קמה, שו"ת בית שערים יו"ד ח"א סי' יז, שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ז אות ד, ועיין שו"ת כפי אהרן [עפשטיין] סי' נג. אבל יש חולקים, ראה אשרי האיש או"ח ח"ב עמ' שסט. וראה עוד חשוקי חמד ר"ה כד: בשם הגריש"א, ובספר הרימו מכשול סי' לו, נידונים כעין זה, במקח שנמצא טעות, ואם יחזירו למוכר יש חשש שיכשיל בו אחרים).

אמנם, אם אפשר לומר שהלה מבקש את השטרות המזוייפים לדבר היתר, כגון בכדי שיוכל להוכיח למי שנתנם לו שהם מזוייפים, ולתבוע את כספו ממנו - בוודאי שמותר ליתנם לו, כמו שמותר לתת מטבע חסירה למי שאינו חשוד לרמות בה.

המשך ההערות מפסקי דינים

השולחן סעיף ט'. [7] ראה קצוה"ח שם ס"ק ב', שמתחילה כתב שמה שהשלים מלאכתו הוא כחזרה ליד הבעלים, ובסוף סיים בצ"ע מפני שאין שכירות משתלמת אלא בסוף, הרי שסברא זו לא ברירא ליה. [8] פתחי תשובה בנחלת צבי סי' ש"ה, שמבאר את ספק של הקצוה"ח הנ"ל בסופו דאפשר שכיון שהשכר בעד האומנות ולא בעד השמירה, וכשהשלים מלאכתו התחייב שכר האומנות, אלא שעדיין נשאר שומר עד שמחזירו ליד הבעלים, מ"מ כשבעליו עמו שהתורה פטרתו אינו מוטל עליו לשומרו, והוסיף שעל גוף הדין ששכירות משתלמת רק בהחזירו חולק הש"ך סי' קכ"ו ס"ק ע"ו והתומים שם ס"ק כ"ב (והגר"א שם) דהחוב הוא מיד, אלא שהקצוה"ח שם ס"ק י"ג לשיטתו שם שמכריע כמחבר, הרי שמכל הנ"ל מבואר שזה ספיקא דדינא ואם תפס אין מוציאים מיד האומן. [9]סי' ש"ו סעיף ב'. [10] ראה סי' של"ט סמ"ע ס"ק י"ב וש"ך ס"ק א' וקצוה"ח סי' ש"ו ס"ק ג'. [11] אה"ע סי' כ"ח סעיף ט"ו. [12] שם סי' ק"כ בפתחי תשובה ס"ק ב'. [13] יו"ד סי' ק"כ סעיף י'. [14] שו"ת הרא"ש כלל י"ב סי' ו' הובא בקצוה"ח סי' ש"ו ס"ק ד' ונתה"מ ס"ק ג'. [15] ש"ך ס"ק ג' כביאור הנתה"מ שם ס"ק ד'. [16] קצוה"ח שם ס"ק ד'. [17] נתה"מ שם ס"ק ג' ע"פ הרשב"א ב"ק צ"ח ב'. [18] פנ"י גיטין כ' א' ד"ה א"ל רבא (באה"ד), צויין בחידושי רע"א על הש"ך ס"ק ג'. [19] חדושי רע"א הנ"ל.רק בהחזירו חולק הש"ך סי' קכ"ו ס"ק ע"ו והתומים שם ס"ק כ"ב (והגר"א שם) דהחוב הוא מיד, אלא שהקצוה"ח שם ס"ק י"ג לשיטתו שם שמכריע כמחבר, הרי שמכל הנ"ל מבואר שזה ספיקא דדינא ואם תפס אין מוציאים מיד האומן. [17] נתה"מ שם ס"ק ג' ע"פ הרשב"א ב"ק צ"ח ב'.[18] פנ"י גיטין כ' א' ד"ה א"ל רבא (באה"ד), צויין בחידושי רע"א על הש"ך ס"ק ג'. [19] חדושי רע"א הנ"ל.

מעשה שהיה

שמשיירים ארבעה זוזים מהירושה, שאותם יירשו היורשים כפי דין תורה, ובזה יוצאים מכלל העברת נחלה, ורוח חכמים נוחה מצוואה כזו (כך הובא בתשב"ץ ח"ג סי' קמז, ובקצוה"ח סי' רפב ס"ק ב). אך בשו"ת חת"ס (חו"מ סי' קנא) האריך להקשות על כך ממשמעות הסוגיא (בכתובות), שאף באופן זה הדבר אסור. ומסקנתו היא, שאם המוריש עושה כן לצורך עצמו, כגון שנותן לצדקה כדי לכפר על עוונותיו, או שנותן במתנה מחיים (כמו שעושים בצוואות הנהוגות כיום), אזי אם משאיר לבניו חלק יפה, אין איסור בדבר (ופת"ש סי' רפב ס"ק א מתיר לתת לכל צורך מצוה, כשמשייר ליורשים).

ופוסקי זמנינו האריכו בזה, באיזה אופן מותר לתת ולהעביר נכסים מהיורשים. והרבה כתבו שאם נותן באופן שנראה כמתנה מחיים, כדרך שאדם רגיל לתת מתנות גדולות, כגון לנישואי ילדיו, או מהכרת הטוב גדולה לאדם מסויים, וכדומה - הרי שאין בזה איסור של העברת נחלה. ורק באופן שנראה מתוך הדברים שעיקר כוונתו היא להפקיע את הנחלה מהיורשים (כגון שנותן סכום גדול מהנהוג), הרי זה בכלל העברת נחלה (ראה שו"ת אגרו"מ חו"מ ח"ב סי' נ, יביע אומר ח"ח חו"מ סי' ט, והערות הגרי"ש אלישיב למס' כתובות נג. וראה שם ביביע אומר, שלתת לת"ח מופלג, יש בזה סברא מיוחדת שלא יהיה איסור של העברת נחלה). בנוגע לנידון של הבן שאינו שומר תורה ומצוות, בשו"ע (סי' רפג סעי' ב) נפסק, שמן הדין מומר יורש את קרוביו, אלא שאם אין סיכוי שיחזור בתשובה, ראוי לב"ד לקנסו, ולהפקיע ממנו את הירושה (ובשו"ת אגרו"מ שם כתב, שבמומרים של היום קשה שיחזרו בתשובה. ויש לראות בזה לפי הענין).

אמנם למעשה, במקרה דידן, גב' שושנה רוזה לא עשתה צוואה המועילה, משום שלא עשתה שום קנין, ואף שדברי שכיב מרע ככתובים ומסורים אף בלא קנין, זה דוקא כשציווה למי לתת מנכסיו, אך כשאמר ש'יעשו כפי שיאמר פלוני', להרבה פוסקים אין בדבריו כלום (סי' רנ סעי' א בהג"ה). ולכן מן הראוי לעשות פשרה בין היורשים, באופן הקרוב לדין תורה, דהיינו שהבנים יקבלו יותר מן הבנות, פרט לבן המומר.

© כל הזכויות שמורות לBHI מכון לחושן משפט ובית הוראה עץ חיים

לקבלת הגליון במייל:
mm@businesshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט
או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר:
BHI | 1937 Ocean Avenue | Brooklyn, NY 11230 | 877-845-8455
| ask@businesshalacha.com | www.businesshalacha.com

הדפסה והפצה ע"י הוצאה לאור צוף - נתן פלדמן
טלפון: 02-6504055 דוא"ל: zuf@zuf.co.il
הקלדה | עריכה | הגהה | עימוד | הדפסה | הפצה

שבילך במים רבים

וירדפו מצרים אחריהם, וישיגו אותם חונים על הים... וישאו בני ישראל את עיניהם, והנה מצרים נוסע אחריהם, ויראו מאד... ויט משה את ידו על הים... ויבקעו המים, ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה... [בשלח יד כא], נס קריעת ים סוף הוא אחד הניסים המופלאים ביותר שארעו אי פעם במהלך ההיסטוריה, שידוד מערכות הטבע באופן פילאי. והנה בתוך הנס המופלא הזה מסתתר נס נוסף, שנחלק הים לי"ב גזרים.

כפי שנאמר בתהלים, 'לגוזר ים סוף לגזרים' כי לעולם חסדו [תהלים קלו ז], וכן הוא במטבע התפילה המעביר בניו 'בין גזרי ים סוף' [תפילת ערבית]. ובחז"ל ואתה הרם את מטך, עשרה נסים נעשו לישראל על הים. נבקע הים, נעשה כמין כיפה וכו', 'ונחלק לשנים עשר גזרים' שנאמר [תהלים קלו יג] לגוזר ים סוף לגזרים [מכילתא דר"י בשלח ויהי ד]. תמוה למה לא די בקריעת הים והפיכתו ליבשה, מה צורך יש בנס הנוסף הזה לקרוע הים לגזרים.

*

מובא בחז"ל, לא נגאלו ישראל ממצרים אלא 'בשכר האמונה' [מכילתא בשלח ו], וכן הוא ברש"י כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו, לקרוע להם הים [רש"י בשלח יד טו], מבואר בחז"ל שבזכות 'האמונה' נגאלו, ובזכות האמונה נקרע להם הים. תמוה, הרי כבר נכרת בברית בין הבתרים כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם... ואחרי כן יצאו... וא"כ גם לולא זכות האמונה צריך היה להוציאם ממצרים ולקרוע להם את הים.

כבר נתבאר בהרחבה בשבוע שעבר, שבברית בין הברית כרת הקב"ה ברית עם אברהם 'שזרעו' ירש את הארץ [בראשית טו יח], והנה ממתן תורה 'זרע אברהם' הם 'ישראל', כי בשעת מתן תורה נבחרו ישראל [רש"י זבחים קטז א ד"ה לכל], ורק הם נקראים בני אברהם יצחק ויעקב. אולם קודם מתן תורה שעוד לא נבחרו ישראל, היה משמע שכל זרע אברהם בכלל, ונעשה בירור אחר בירור, 'ויצא ישמעאל' ואח"כ 'יצא עשו' מהיות 'זרע אברהם' [רמב"ם פ"י ממלכים ה"ז], ואח"כ 'בעת היציאה ממצרים' נברורו ישראל 'ויצאו הרשעים שבישראל'. וזאת משום, שעד שנבחרו ישראל במתן תורה שם 'זרע אברהם' נתקיים רק באלו שהם 'מחזיקים בדתו ובדרכו הישרה' של אברהם אבינו, ובהם נתקיים מה שיצחק אמר ליעקב ויתן לך את 'ברכת אברהם' לך ולזרעך [רמב"ם פ"י ממלכים ה"ז].

ומשום כך בקריעת ים סוף נבדקו אותם 'מתי מעט', אם הם 'זרע אברהם' ואם הם 'מחזיקים בדתו ובדרכו הישרה' של אברהם אבינו, וכיון שהאמונה היא 'העיקר הגדול ששתל אברהם' [רמב"ם פ"א מע"ז ה"ג], משום כך לא נגאלו ישראל אלא 'בזכות האמונה' [מכילתא בשלח ו]. ומכח האמונה נקרע לפניהם הים [רש"י בשלח יד טו], שע"י האמונה נתברר שהם 'זרע אברהם' שצריך להתקיים בהם ברית בין הבתרים, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם... ואחרי כן 'יצאו'.

*

נתבאר מתוך דברנו הטעם שהאמונה היא סיבה שיקרע לפניהם הים, אך לא נתבאר מה טעם נחלק הים לשנים עשרה גזרים. בפרשת שמות העלנו להקשות מה טעם גאולת מצרים היא יסוד ושורש לכל התורה. והבאנו בשם המהר"ל שיציאת מצרים אינה רק יציאה מעבדות לחירות, אלא קניית מעלת ישראל. שכן גלות היא ירידה לשפל המדרגה, כדי שעל ידה יקנו ישראל מעלה, ועל ידי קניית המעלה יצאו לגאולה. וכך היה בגלות וגאולת מצרים, דהנה גלות מצרים היא גלות בתוך 'חומר', ובתוך אלה שהם שטופים בזנות ובתאוות עוה"ז, וכוונת הגלות למצרים היא לשמש 'כור היתוך' שעי"ז תתברר מעלת ישראל, שהם זרע אמת 'נבדלים מהחומר' מופרשים מזנות ומתאוות עוה"ז, וזו הסיבה שגאולת מצרים משמשת יסוד ושורש לכל התורה, משום שבגאולת מצרים הופקעו ישראל מהחומר וקנו את מעלתם.

והנה קריעת ים סוף הוא גמר יציאת מצרים, שאז הופקעו והובדלו לגמרי ממצרים, כפי שנאמר להם כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם [בשלח יד יג], הרי שבקריעת ים סוף נוצר הניתוק המוחלט ממצרים, ונחתמה ההוצאה ממצרים וההפקעה מהחומר.

והטעם שנחתם הדבר בים בקריעת ים סוף, כי ים מהותו הוא חומר, מים הם המקסימום חומר שיש בבריאה, כי מים אינם מתעצבים ואינם מקבלים צורה, הם תמיד ישארו חומר בלי צורה [גם אם נרצה להכניס אותם לכלי ולהטיל בהם צורה לא יצלח הדבר, צורתם תהיה כצורת הכלי שבו הונחו, ומיד כשנעבירם אח"כ לכלי אחר תתבטל צורתם הקודמת, ויהיו זמנית כצורת הכלי שבו הונחו עתה]. משום כך בקריעת הים וביציאה ממנו נחתם ההוצאה ממצרים [מהמקום של החומר] והפקעת ישראל מהחומר.

זו הסיבה שגלות זו נקראת 'גלות מצרים', מצרים הם אותיות 'מצר ים' [לקו"ת וישב], כלומר שבגלות מצרים נכנסו ישראל לתוך 'מיצר של ים', לגלות בתוך ים בתוך החומר, וזאת כדי שיקנו את מעלתם נבדלות מהחומר וקדושת ישראל.

ומשום כך בקריעת ים סוף שהופקעו מהחומר וקנו את מעלתם המיוחדת, מעלה שבעבורה נקרע בפניהם הים, נקראו 'עברים' על שם 'עברו ים', היינו שתואר המעלה של היותם מופרשים ומובדלים מים מחומר מזנות ומתאוות העוה"ז, ושבעבורה נקרע הים בפניהם, נצרב בשמם והם נקראים מעתה 'עברים' על שם 'עברו ים' [עי' ש"מ ויחי].

*

מתוך שהשכלנו שקריעת הים היתה מחמת מעלתם, מעלת 'קדושת ישראל' המופקעת מפחיתות עוה"ז, שהיא זו שקרעה בפניהם את הים, בטלה והפקיעה את החומר ואת פחיתות העוה"ז, נבין את הטעם שנגזר הים ונחלק לי"ב גזרים, משום שי"ב שבטים י"ב מעלות הם, לא ראי

זה כראי זה, ושונה כל אחד מחבירו בברכה בדגל במפה בצבע באבן ובמקום [במדב"ר ב ז], וכיוון שי"ב מעלות הם, משום כך נקרע הים לי"ב גזרים, כי כל מעלה נקרע בפניה הים.

ומטין הדברים שכן כתב המהר"ל רבי אליעזר בן עזריה אומר 'בזכות השבטים' קרע הים, שנאמר נקבת במטיו ראש פרזיו, ונאמר לגוזר ים סוף לגזרים, ע"כ. וביאור זה, שקריעת ים סוף נדחו המים ונבקעו מפועל נבדל, ולפיכך בזכות השבטים נקרע הים, כי קדושת השבטים היה מושל על הים, כי הנבדל מושל על הטבעי וכו', ודוקא נקט זכות השבטים, כי השבטים הם גזרים וחלקים של ישראל, והם חלקו וגזרו הים כדכתיב לגוזר ים סוף לגזרים [גבורות ה' פרק מ], מבואר במהר"ל שנבדלותם וקדושתם של השבטים בקעה את הים, וכיון שהשבטים הם י"ב גזרים לכך נחלק הים לי"ב גזרים [טעמם של הדברים הוא כפי מה שביארנו].

*

במדרש, כמגדל דוד צוארך [שה"ש ד ד], מה שגידל אתכם דוד בספרו [כמגדל נוטריקון כמה גדל, מהרז"ו], ומה 'גידל' אתכם דוד בספרו, 'לגוזר ים סוף לגזרים' [שהש"ר ד א], מבואר במדרש כמגדל דוד, שדוד המלך גידל ורומם את מעלתם של ישראל כשאמר לגוזר ים סוף לגזרים. והדברים טעונים ביאור היאך נתרומם ונתגדל קרנם של ישראל בקריעת ים סוף כשנגזר הים לגזרים.

מתוך האמור לעיל מבואר, קריעת הים לי"ב גזרים נבעה מחמת י"ב מעלותיהם של י"ב שבטי ישראל, משום כך אמר הכתוב כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות, שכשאמר דוד לגוזר ים סוף לגזרים רומם קרנם ומעלתם של ישראל, שכן מי"ב הגזרים אתה למד על י"ב המעלות שיש בי"ב שבטי ישראל, שהם 'י"ב המעלות' היו הסיבה לגזירת הים לי"ב גזרים.

*

מה הם י"ב המעלות שישנם בי"ב שבטי ישראל שנתגלה מעלתם בגזירת הים לי"ב גזרים. נראה דאיתא בגמרא לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד וכו', לך ה' הגדולה זו קריעת ים סוף [ברכות נח א], וכתב הגר"א דבי"ג מכילין דרחמי 'נבקע' הים לי"ב קרעים ונעשית יבשה וכו' [ביאורי הגר"א ברכות נח א], מבואר בגר"א שבקריעת ים סוף התגלו י"ג מידותיו יתברך וי"ב הקרעים שנקרע הים לפני י"ב השבטים מכוונים לי"ג מידותיו יתברך [עי' גר"א (היכלות בראשית יב א) י"ג מידות הם י"ב שבטים שהם י"ג עם אילנא שהוא יוסף]. ולפ"ז נמצא שי"ב המעלות שקנו י"ב שבטי ישראל ביציאת מצרים, ושמחמתן נקרע לפניהם הים לי"ב גזרים, הם י"ב מעלות המכוונות לי"ג מדותיו יתברך.

*

בשעה שקרע הקב"ה את הים לישראל אמרו ישראל שירה, אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת... זה אלי ואנוהו אלוקי אבי וארוממנהו [בשלח יד ב], ובגמ', תניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות וכו', אבא שאול אומר ואנוהו 'הוי דומה לו' מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום [שבת קלג ב], ופרש"י הוי דומה לו, לשון אנוהו 'אני והוא' אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו [רש"י שם], מבואר בגמ' שבקריעת ים סוף הלכו ישראל אחר י"ג מדותיו יתברך שהם רחום וחנון, וזה מה שאמרו ישראל בשירת הים זה אלי 'ואנוהו', שאני אהיה 'כמותו' לדבק בדרכיו ולהלך אחר י"ג מדותיו.

והיכן בקריעת ים נתקיים מה שאמרו ישראל 'זה אלי ואנוהו' 'הוי דומה לו' 'אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו'. נראה לפי האמור שביציאת מצרים קנו י"ב שבטי ישראל י"ב מעלות שבעבורם נגזר הים בפניהם לי"ב גזרים, ומעלות אלו מכוונות לי"ג מדותיו יתברך, נמצא שבקריעת ים סוף שהלכו ישראל אחר מדותיו יתברך ונתקיים בהם מה שאמרו זה אלי ואנוהו, 'אני והוא', אעשה עצמי 'כמותו' לדבק בדרכיו.

*

אמר דוד נעים זמירות ישראל, חשבתי ימים מקדם שנות עולמים [לזכור החסדים שעשית עם אבותינו, רש"י], בים דרכיך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו [תהלים עז כ], וביאר הרד"ק בים דרכך שנבקע הים במצותך. 'ושבילך במים רבים', לא היה דרך אחד אלא דרכים הרבה, כמו שכתוב 'לגוזר ים סוף לגזרים'. ועקבותך לא נודעו כי שבו מי הים על המצרים [רד"ק שם].

מבואר ברד"ק שדרכו של הקב"ה התגלתה בים ע"י שנבקע הים במצוותו. אולם 'שביליו' של הקב"ה היינו י"ג מידותיו יתברך התגלו ע"י מים רבים, ע"י שנגזרו המים לי"ב גזרים.

*

המורם מן הדברים, שאע"פ שלכל דבר יש מעלה כללית, יחודיותו של הדבר הוא במעלה הפרטית המיוחדת לו, ומשום כך אע"פ שלכל שבט יש את המעלה הכללית והיא היותו 'ישראל', ובעבורה לבד כדאי שיקרע לפניהם הים, וכפי שפירש רש"י כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו, לקרוע להם הים [רש"י בשלח יד טו], מכל מקום יחודיותם של י"ב השבטים היא במעלתם המיוחדת להם, ושבעבורה נעשה להם נס נוסף שנבקע לפניהם הים לי"ב גזרים.

ובשל כך אנו מוסיפים שבח -

'לגוזר ים סוף לגזרים', כי לעולם חסדו.

מקריעת ים סוף ואילך נקבע שמנו 'עברים' על שם 'עברו ים'.

וללמד יצא, שעם כל זה שלכל אחד ואחד ישנם כמה מעלות כלליות, וכגון היותו ישראל, היותו בן ישיבה, היותו אברך וכו' וכו', אין די בכך. אלא, צריך כל אחד לקנות לעצמו מעלה פרטית המיוחדת לו, ואך ורק לו.

מחמת המעלות הפרטיות המיוחדת הללו, נקרע הים לגזרים, ונקראו ישראל עברים.

והיא היא גם מעלת מדותיו יתברך שעליה אמר דוד: בים דרכך -

ושבילך במים רבים.

יעלת חן

בשלח תשפ"ג

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א אב"ד חיפה

בחיזוק האמונה תתגבר מידת הרחמים

"ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי" (שמות יד טו).

-א- וכתב האור החיים הקדוש וז"ל: קשה, ולמול מי יצעק אם לא לה' אלוקיו, ובפרט בעת צרה, דכתיב קראתי מצרה לי (יונה ב ג), מן המצר קראתי קה (תהלים קיח ה), ואם לצד שהרבה להתפלל, הלא כל עוד שלא נענה מהעונה בצר לו, לא ירף מתפילה וכו'?

אכן יתבאר הענין על פי מאמרם ז"ל (שמו"ר כ"א ז) שישראל היו נתונים בדין, מה אלו אף אלו, ודבר ידוע, הוא כי כח הרחמים הוא מעשים טובים אשר יעשה האדם למטה, יוסיפו כח במידת הרחמים וכו'. והנה לצד שראה קל עליון כי ישראל קטרגה עליהם מידת הדין, והן אמת כי חפץ ה' לצדק ישראל, אבל אין כח ברחמים לצד מעשיהם כנזכר, אשר על כן אמר למשה תשובה נצחת, מה תצעק אלי, פירוש כי אין הדבר תלוי בידי, הגם שאני חפץ עשות נס, כיון שהם אינם ראוים מידת הדין מונעת, ואין כח ברחמים כנגד מידת הדין המונעת, ואמר אליו דבר אל בני ישראל, פירוש, זאת העצה היעוצה להגביר צד החסד והרחמים, דבר אל בני ישראל ויתעצמו באמונה בכל לבם ויסעו אל הים קודם שיחלק, על סמך הבטחון כי אני אעשה להם נס, ובאמצעות זה תתגבר הרחמים, ואתה הרם את מטך, פירוש, באמצעות מעשה הטוב נעשה להם הנס ובקע הים, כי גדול הבטחון והאמונה הלז להכריעם לטובה, ותמצא שכן היה, וצדיק הראשון הוא נחשון בן עמינדב, ונכנס עד גרונו ולא נבקע הים עד שאמר כי באו מים עד נפש (תהלים ס"ט ב), כמאמרם ז"ל (סוטה לז.) וכו'.

ונראה לי לומר כי רשם ה' לומר להם טעם תגבורת הדין עליהם, לצד שהם המעיטו בלבם האמונה, ואמרו 'הלא טוב לנו עבוד את מצרים', לזה ציוה ה' לעשות כנגד עון זה הצדקת האמונה בכל תוקף וכו' עכלה"ק.

ומבואר מדבריו כי גדול כח האמונה והבטחון בקב"ה שיעשה להם נס יותר מתפילת משה רבינו, ולכן אמר הקב"ה למשה מה תצעק אלי, כביכול אין הדבר תלוי בי, ואין כח ברחמים כנגד מידת הדין המונעת, וטעם לתגבורת מידת הדין לצד שהם המעיטו בלבם האמונה, לזה ציוה ה' לעשות כנגד עון זה הצדקת האמונה בכל תוקף.

-ב- והנה המדרש (שמו"ר כ"א ז) שישראל היו נתונים בדין, מה אלו אף אלו, צ"ב הרי במדרש (שמור ג יב) כתוב שהקב"ה אמר למשה שבני ישראל הם מאמינם בני מאמינים, וכן במכות כתוב (שמות ח יט) 'ושמתי פדות בין עמי ובין עמך', (ט ד) 'ולא ימות מכל לבני ישראל דבר וכן כל המכות לא היו בבני ישראל' ('א ז) 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וגו'', 'למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל', ולמה לא היה קטרוג אז, מה אלו אף אלו. וכן רואים גודל האמונה של בני ישראל, שכתוב בפרשת בא ('ב לט) וגם צדה לא עשו להם, ופרש"י וז"ל: מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכו, הוא שמפורש בקבלה, 'זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה' (ירמיה ב'). מה שכר מפורש אחריו קודש ישראל לה' וגו' (מכילתא) עכ"ל, ואם כן האיך היה הקטרוג מה אלו אף אלו?

ונראה לישב, שהאור החיים הקדוש כתב וז"ל: טעם תיגבורת הדין עליהם לצד שהם המעיטו בלבם האמונה וכו'. היינו שכיון שהיה להם כל כך הרבה ניסים היו צריכים להיות יותר בעלי אמונה, ובפרשת והיה אם שמוע (דברים י"א טז) כתוב 'וסרתם ועבדתם אלוקים אחרים' ופרש"י וז"ל: וסרתם לפרוש מן התורה, ומתוך כך ועבדתם אלוקים אחרים, שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בעבודת כוכבים וכו' עכ"ל.

ובשם הבעש"ט כתוב, כעין זה שאם האדם סר קצת מאמונה שלימה זה גדר של ועבדתם אלוקים אחרים, וזה היה הקטרוג, מה אלו אף אלו, כמו שכתב האור החיים בלשונו, דהמעיטו בלבם האמונה, ודוקא עכשיו שהיה להם כל כך נסים הרבה במכת בכורות ויציאת מצרים אזי היה הקטרוג, שאינם ראויים לקריעת ים סוף שזה נס גלוי היפך הטבע, דכל שיש יותר נסים צריך להתחזק יותר באמונה ולכן ציוה ה' לעשות כנגד עון זה, הצדקת האמונה בכל תוקף, שעל ידי זה תתגבר הרחמים.

-ג- והנה עכשיו רואים שהמצב של כלל ישראל לא טוב בין ברוחניות ובין בגשמיות שיש הרבה חולים וצרות, והאור החיים הקד' אומר: ונראה לי שטעם לתגבורת הדין כיון שהמעיטו בלבם האמונה, ולכן היה הקטרוג מה אלו אף אלו, ועכשיו שבכל העולם יש מגיפה וחולים הרבה מאד, וכדי שלא יהיה קטרוג מה אלו אף אלו, צריך להתחזק באמונה בכל תוקף.

ושמעתי מו"ר מרן המשגיח מפונביז' הגה"צ רבי יחזקאל זצ"ל, שהדרך להגביר האמונה זה על ידי תפילה במתינות כל פסוקי דזימרה ולהרגיש כל התפילה שמדברים עם הקב"ה, ובחיזוק האמונה והבטחון תתגבר הרחמים ונזכה לגאולה בקרוב.

להלל ולהגיד שירה עוד לפני הישועה

"וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ויאמינו בה' ובמשה עבדו אז ישיר משה וגו' " ("ד ל"א)

-א- כתב הקדושת לוי וז"ל: יש להבין מה החידוש שהאמינו בה' ובמשה עבדו כיון שראו כבר ישועת ה' בקריעת ים סוף וכו', וגם אז איננו מובן, כי בכל התורה כולה לא נאמר לשון עבר, כי התורה מאמרה לשון הוה, וכו', וכך הוי ליה למימר וישירו את השירה הזאת?

נראה דהנה נודע מה שדרשו רבותינו ז"ל (סוטה ל"ז.) כי נחשון בן עמינדב קפץ לתוך הים ובא עד צווארו בים ואמר הושיעה ה' כי באו מים עד נפש. והנה לכאורה היה בזה שתי פנים, או בא עד צוארו מחמת שכוונתו היה כיון שציווה השי"ת לבני ישראל ויסעו לתוך הים, מסר נפשו על קידוש השם שגם אם יטבע בים מוכרח לקיים את מצות יתברך שמו ב"ה. והאופן השני מחמת שבטח בחסדי השי"ת ובנפלאותיו שיעשה עמנו נס, והנה האופן השני הוא אמת, שקפץ לתוך הים על שבטח בהשי"ת שיעשה עמנו נסים ונפלאות ושיאמרו ישראל שירה על הנס, וכמו שכתב רש"י ז"ל על פסוק ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה וגו'. מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה יעשה להם נסים והוציאו תופים ממצרים.

ועל פי שכתב רש"י ז"ל בתהלים קפיטל ('ח ד') 'מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע', שדוד המלך ע"ה מרוב בטחונו בקב"ה על כל צרה שבאה עליו היה אומר שירה קודם התשועה, לפי שהיה בטוח בהשי"ת שוודאי יושיע אותו, והיה אומר שירה על התשועה קודם התשועה. עיי"ש. כן כאן בים סוף, שישראל מרוב ביטחונם בקב"ה שבוודאי יבקע להם הים ירד נחשון לתוך הים קודם הבקיעה, וכיון שהיה בטחונם גדול כל כך שבודאי יעשה השי"ת תשועה להם, אם כן עלתה בלבם מיד לומר שירה קודם התשועה, כי מי שדבוק בה' ובטוח בו שבודאי יושיע לו אומר השירה על התשועה קודם התשועה כמו דוד המלך ע"ה.

ועל פי זה מובן מה שנאמר אז ישיר לשון עתיד, על שעלתה בלבם לומר שירה קודם התשועה, ובזה מובן שכונת הכתוב כך, ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אז ישיר משה ובני ישראל, פירשו שאז בעת ישיר משה ובני ישראל, שקאי על קודם התשועה, שמשום הכי נאמר ישיר, אז ויאמינו בה' ובמשה עבדו, שגם קודם התשועה האמינו שבודאי יעשה עמהם נסים ונפלאות, וזה לשון אז, כלומר באותו זמן שקפץ נחשון לתוך הים ובא עד צוארו קודם שנבקע הים עלה במחשבה של בנ"י שיעשה להם נס וישירו שירה.

ולכן אם אדם בטוח בה', שהשי"ת יעשה לו כל צרכיו, גם למעלה ממלאין לו כל משאלותיו, אבל אם אדם דואג תמיד על פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, אזי גם למעלה יחסר פרנסתו, ולכן אשרי איש שלא ישכחך ושם בטחו בה' כי אז ה' צלך, וכמו שהבאתי בשם הבעש"ט, ה' צלך, כמו שהצל עושה מה שהאדם עושה, כן כביכול כמו שאדם מתנהג למטה, כן מנהיגין אותו מלמעלה, וכמו שהוא בוטח בה' שהקל עושה כל צרכיו, כן הקל נותן לנו על צרכינו. וכו' עיי"ש.

-ב- לקבל עליו שיאמר נשמת כשיצא מהצרה
מובא בספר חנוכת התורה, וכן בכף החיים (סימן ק"י), ומנהגי בית אל בשם הרש"ש, וכן באורחות רבינו (חלק א' עמוד שלד) שכשאדם בצרה יקבל עליו כשיצא מהצרה יאמר נשמת וזה סגולה לצאת מהצרה.
ואולי המקור לזה מדוד המלך שאמר שירה אפילו כשהיה בצרה (תהלים י"ח ד') 'מהולל אקרא ה' ומן אויבי אושע' וכמו שביארנו. וכיון שכל אדם לא במדרגה הזאת לומר שירה כשהוא בצרה לכן לכל הפחות שיקבל עליו שכשיצא מהצרה יאמר שירה. אולם מי שמסוגל לזה ובוטח בהשי"ת שיוציאו מהצרה, עדיף שיאמר נשמת ולהלל להשי"ת אפילו כשהוא בצרה, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה וזה סגולה לצאת מהצרה. וכמו שכתב הקדושת לוי ה' צילך שאם אתה בוטח בקב"ה ומהלל אותו כך הקב"ה יעזור לך מהרה.

-ג- בתפילת שמו"ע לכוון במודים
בגמרא בברכות (ל"ד ע"ב) המתפלל צריך שיכוון את לבו בכולן, ואם אינו יכול לכוון בכולן, יכוון את לבו באחת, אמר רבי חייא אמר רב ספרא משום חד דבי רבי באבות.
וכן נפסק בשו"ע סי' ק"א א' וז"ל: המתפלל צריך שיכוון בכל הברכות, ואם אינו יכול לכוון בכולם, לפחות יכוון באבות, אם לא כיוון באבות אע"פ שכיוון בכל השאר יחזור ויתפלל, וכתב הרמ"א, והאידנא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוון א"כ למה יחזור.

והקהילות יעקב בברכות (סימן כ"ז) הביא מצאתי מרגניתא טבא בהרוקח (שורש עבודת ה' והתפילה) שכתב וז"ל: המתפלל צריך שיכוון את לבו בכולן, ואם אינו יכול לכוון את לבו בכולן, יכוון את לבו באחת מהן באבות או בהודיות עכ"ל, ולפ"ד הרוקח גם כשיכוון את לבו בהודאה היינו במודים יצא ידי חובתו, והב"י מביא גרסת הסמ"ק, שכתב אם אינו יכול לכוון בכל הברכות יכוון באבות ומודים, ואם אינו יכול לכוון בשניהם יכוון באבות, וכתב על זה הב"י וצריך תלמוד מנין לו דעדיף מודים טפי משאר הברכות, עכ"ל. וכתב הק"י שכדברי הרוקח כתוב גם בספק חסידים סימן קנ"ח, וכתב כעת ראיתי בהגהת מהרש"ם ז"ל על סימן ק"א שהא"ר הביא גירסא בשם האגודה דאיכא פלוגתא בגמרא באיזה ברכה אחת יכוון חד אמר באבות וחד אמר במודים. ולכן כתב שמי שלא כיוון באבות, ראוי שיזהר מאד לכוון במודים ויוצא לדעת כמה פוסקים. עיי"ש.

ולפי מה שכתבנו שאם האדם מודה ומהלל לקב"ה על כל הנסים והחסדים שעושה עמו בין הגלויים ובין הנסתרים, אפילו כשעדיין לא מרגיש שקבל, זה גורם שהקב"ה יתן לו כל החסדים והנסים הגלויים והנסתרים. מובן מה עדיף לכוון יותר במודים משאר ברכות.

כל המחלה וגו' לא אשים עליך, כי אני ה' רפאך

"כל המחלה וגו' לא אשים עליך כי אני ה' רפאך" (שמות ט"ו כ"ו)
-א- הגמרא בסנהדרין (קא.) מקשה וכן מקשים המפרשים דאם כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, א"כ למה כתוב כי אני ה' רפאך, הרי לא יהיה לך שום מחלה. ואמאי צריך רפואה?

ובתרגום יונתן בן עוזיאל כתב וז"ל, כל מַרְעִין בִּישִׁין דשויתי על מצראי לא אֶשַׁוֵינוּן עלך, וְאִין תִּעְבְּרוּן על פתגמי אוריתא ומשתלחין עלך, אִין תְּתוּבוּן אַעְדֵינוּן מנך, ארום אנא הוא ה' אסאך. [ביאור: ואם תעברו על דברי התרוה ומשתלחים עליך המחלות, אם תשובו אעבירם ממך, מפרש אני ה' רפאך, אם תחטא ותשוב בתשובה אז ארפאך מהמחלות שיבואו עליך]. וכעין זה ברש"י לפי מדרשו ע"פ האמור בסנהדרין (קא.) וכן הוא בשכל טוב. עכ"ל.
מבואר בתרגום יונתן, שהפסוק אומר שאם תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה וגו', אז לא יהיה לך מחלות, אולם אם תעברו על דברי התורה, אז יהיה לך מחלות, אבל אם תשובו בתשובה אזי אעביר את המחלות ממך וארפך מכל המחלות, כי אני ה' רפאך.
ולפי דבריו מיושב הפסוק, שלא אשים עליך, היינו אם תשמע בקול ה' אלקיך, ואם לא תשמע אז יבואו עליך מחלות, אולם כשתשוב בתשובה, אזי אסיר את כל המחלות, וארפא אותך, כי אני ה' רפאך.

-ב- שיטת רש"י על פי הדרש, והסבר במה נחלק על יונתן בן עוזיאל
רש"י כתב וז"ל, לא אשים עליך, ואם אשים הרי היא כלא הושמה, כי אני ה' רופאך, זהו מדרשו, (סנהדרין קא. מכילתא ס' דויסע א'). ולפי פשוטו, כי אני ה' רופאך ומלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם, כרופא הזה האומר לאדם אל תאכל דברים שמחזירים אותך לידי חולי וכו' עכ"ל.
ובגמרא בסנהדרין (דף קא.) איתא, אמר ליה רבי אבא לרבה בר מרי, כתיב, כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך, וכי מאחר שלא שם רפואה למה? אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן מקרא זה מעצמו נדרש, שנא' ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך, אם תשמע לא אשים, ואם לא תשמע אשים, אעפ"כ כי אני ה' רופאך.
ורש"י לפי מדרשו, פירש את הגמרא בסנהדרין, ואם אשים הרי היא כלא הושמה, כי אני ה' רופאך. והיינו אם לא תשמע אשים, אעפ"כ הרי היא כלא הושמה, ובביאור על תרגום יונתן, כתב שפירוש רש"י הוא כעין פירוש יונתן בן עוזיאל, והיינו שאם לא תשמע אז אשים עליך מחלות, אולם אם תשוב בתשובה אז אסיר ממך המחלות והרי היא כלא הושמה.

אולם צ"ב מה ההבדל בין פירוש יונתן בן עוזיאל שפירש שכשתשוב בתשובה ארפא אותך מהמחלות, לבין פירוש רש"י שכשתשוב בתשובה הרי היא כלא הושמה.

ונראה לפרש על פי הגמ' ביומא (פו.) דאיתא התם, רבי חמא ברבי חנינא רמי, כתוב (ירמיה ג) שובו בנים שובבים, דמעיקרא שובבים אתם, וכתיב ארפא משובתם. ופרש"י וז"ל, דמעיקרא שובבים אתם, כשתעשו תשובה מעלה אני עליכם כאילו תחילת החטא על ידי נערות ושטות ושובבות. וכתיב ארפא, משמע מכאן ואילך כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו? ומתרצת הגמרא, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה. ופרש"י וז"ל, כאן מאהבה, השב מאהבה נעקר עונו מתחילתו, כאן מיראה, ארפא עכ"ל.
ונראה דלא פליגי התרגום יונתן ורש"י, דהתרגום יונתן פירש שאם תעברו על דברי תורה וישתלחו עליך מחלות, אם תשוב, היינו תשוב **מיראה,** ארפא את המחלות, והיינו ארפא את המחלות מכאן ואילך, כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עלי. אולם רש"י פירש שהפשט בגמרא בסנהדרין, שאם תשוב **מאהבה** הרי המחלה כאילו לא הושמה, היינו שכאלו לא הושמה כלל המחלה. ששניהם מבארים שאם לא תשמע ויבואו עליך המחלות, ע"י שתעשה תשובה ארפא אותך, רק התרגום יב"ע מפרש על תשובה מיראה, ואילו רש"י מדבר כששב מאהבה שאז המחלות כאילו לא הושמו.

-ג- ולפי פשוטו, מבאר רש"י כי אני ה' רופאך, ומלמדך תורה ומצות, למען תנצל מהם, והיינו שכי אני ה' רופאך, הולך על תחילת הפסוק, שאם תקח את הרפואות, שהם תורה מצות, אזי תנצל מכל המחלות, וכל המחלה לא אשים עליך.
וכן פירש בדעת זקנים וז"ל, כי אני ה' רופאך, המשכילך בדרך זו תלך שלא תבוא לידי מחלה, כרופא המזהיר לאוהבו לא תאכל מאכל פלוני שלא תבא לידי חולי, רק אם שמוע תשמע גו'. כל המחלה וגו'. כי אני ה' המזהירך קודם שלא תעשה דבר המביאך לידי מחלה וכאב, שעבירה מביאה לידי מחלה וכו', והמצוה היא רפואה לאדם שנאמר (משלי ה' כ"ב) ולכל בשרו מרפא, מהרב יוסף קרא, וכו'. וכן הכא שום דבר מהמחלה לא אשים עליך. עכ"ל.

-ד- האור החיים הקדוש כתב וז"ל, אשר שמתי במצרים, ולכו וראו מעשה מצרים, שהגם שהביא ה' כמה מחלות, היה ה' מגביל למכה לבל תגע בהם, הא למדת שאפילו בשעת חרון אף יפליא ה' להם חסדו ויצילם ה'.
כי אני ה' רופאך, פירוש לצד חולאים שאינם בידי שמים, כאומרם ז"ל (כתובות ל.) הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים, לזה אמר כי אני ה' רופאך, פירוש, הגם שיקר לך מקרה מהם, אני ארפך מהם. עכלה"ק.
ולפי דבריו מדויק בפסוק כל המחלה אשר שמתי במצרים, היינו המחלות שאני שמתי במצרים ע"י גזירת הקב"ה לא אשים עליך, ואפילו המחלות שלא נזהרת בהם, כצינים ופחים, ויקרה לך מקרה מהם אני ה' רופאך.
וכעין זה אפשר לבאר ברמב"ן שכתב, וז"ל, כי בשומעם בקולו ינצלו מכל אותה המחלה, כי כל המחלה ההיא ראויה לבא על כל עובר רצונו וכו', ואמר כי אני ה' רופאך, הבטחה שאסיר מקרבך מחלה באה בדרך כל הארץ וכו', עכלה"ק. והיינו שלא אשים עליך מחלה שבאה בגזירת ה', וכן ארפך ממחלות שבדרך כל הארץ.

-ה- הסבר הזרע שמשון
בספר זרע שמשון (אות יד) כתב וז"ל, ועוד יש לומר לתרץ הקושיא הנופלת על הפסוק, דאם לא ישים אין צורך לרפואה, אלא לפי שהמכות שבאו על המצריים היו לעונש ולנקמה, כדכתיב (תהלים קמ"ט ז') לעשות נקמה בגוים, וכתיב (שמות י"ד י"ח) וידעו מצרים כי אני ה בהכבדי בפרעה וגו', אמנם היסורין שיבואו עליך לא יהיו בדרך זה, אלא כדי לרפואתך כדי שתשוב בתשובה, ולא תשוב לחטא עוד וכו'. עכלה"ק.
ונראה שאפשר ללמוד את תירוץ הגמרא בסנהדרין (ק"א.) על פי דרכו, דמקשינן וכי מאחר שלא שם רפואה למה, ומתרץ רבי יוחנן שאם תשמע לא אשים, ואם לא תשמע אשים, אעפ"כ כי אני ה' רופאך, היינו שאם לא תשמע אשים עליך מחלות, אעפ"כ המחלות יהיו כדי לרפואתך כדי שתשוב בתשובה ולא תשוב לחטוא ויהיה לך רפואת הנפש ורפואת הגוף

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון מיוחד – הקדמה וסיכום מסכת נזיר

פסוקי התורה בדיני נזיר (פרשת נשא) מחולקים לג' חלקים, וכדלהלן:

קבלת הנזירות ודיני הנזיר בימי נזירותו- "וידבר ד' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש או אשה כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לד'. מיין ושכר יזיר, חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה, וכל משרת ענבים לא ישתה, וענבים לחים ויבשים לא יאכל. כל ימי נזרו, מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל. כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו, עד מלאת הימים אשר יזיר לד' קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו. כל ימי הזירו לד' על נפש מת לא יבוא. לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם, כי נזר אלקיו על ראשו. כל ימי נזרו קדש הוא לד' ".

דיני נזיר שנטמא- "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו, וגלח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו. וביום השמיני יבא שתי תורים או שני בני יונה אל הכהן אל פתח אהל מועד. ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה, וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וקדש את ראשו ביום ההוא. והזיר לד' את ימי נזרו, והביא כבש בן שנתו לאשם, והימים הראשנים יפלו כי טמא נזרו".

דיני נזיר במלאת ימי נזירותו- "וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו יביא אתו אל פתח אהל מועד. והקריב את קרבנו לד' כבש בן שנתו תמים אחד לעלה, וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת, ואיל אחד תמים לשלמים. וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן ומנחתם ונסכיהם. והקריב הכהן לפני ד' ועשה את חטאתו ואת עולתו. ואת האיל יעשה זבח שלמים לד' על סל המצות, ועשה הכהן את מנחתו ואת נסכו. וגילח הנזיר פתח אהל מועד את ראש נזרו, ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים. ולקח הכהן את הזרע בשילה מן האיל, וחלת מצה אחת מן הסל, ורקיק מצה אחד, ונתן על כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו. והניף אותם הכהן תנופה לפני ד' קודש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה, ואחר ישתה הנזיר יין".

ומסיימת התורה "זאת תורת הנזיר אשר ידור, קרבנו לד' על נזרו, מלבד אשר תשיג ידו, כפי נדרו אשר ידור כן יעשה על תורת נזרו".

בפסוקים אלו ביארה לנו התורה את דיני הנזיר, וכדלהלן.

בימי נזירותו הנזיר אסור בכל היוצא מן הגפן, ובתגלחת, ובטומאה למת אפילו לז' קרובים.

ואם נטמא למת צריך להיטהר מטומאתו ז' ימים (ולקבל הזאה בשלישי ובשביעי וביום השביעי אחרי ההזאה טעון טבילה), ואח"כ צריך לגלח שערו, וביום השמיני הוא מביא את קרבנותיו, והיינו שתי תורים או שתי בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, וכבש לאשם, ואח"כ חוזר ומונה ימי נזירותו מתחילה.

בסיום נזירות טהרה מביא הנזיר כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל לשלמים עם מנחות ונסכים, וכן חלות ורקיקים, ואיל הנזיר מבשלים את בשרו בעזרה והנזיר מגלח את שערו ונותנים אותו על האש תחת הדוד שבו מבשלים את השלמים, ואח"כ נוטל הכהן את הזרוע שנתבשלה וחלה ורקיק ונותנם על כפי הנזיר ומניפם.

ולהלן יבוארו כללים ופרטים נוספים בדיני הנזיר, כפי שמבואר במסכת נזיר.

סדר המסכת-

בפרקים הראשונים (עד פרק שישי דף ל"ד.) מבוארים דיני קבלת הנזירות, והיינו באלו לשונות מקבלים נזירות (מהו עיקר לשון קבלת נזירות, כנויים, ידות, התפסה בנזיר אחר), באלו לשונות מקבלים יותר מנזירות אחת או נזירות יותר מל' יום, קבלת נזירות עולם או נזירות שמשון והדינים המיוחדים בנזירויות אלו, דין נזירות שנסתרה ע"י קבלת טומאה ודין מי שהיה טמא בשעת קבלת הנזירות, הפרת הבעל לנזירות אשתו, אב המדיר את בנו בנזירות, קבלת נזירות בשוגג או בטעות, מתי הבן יכול להשתמש בקרבנות שאביו הפריש לנזירותו, התר נזירות ע"י חכם. עוד יבואר (כ"ד – כ"ז) מה דין קרבנות או מעות שהופרשו עבור קרבנות הנזירות, אם בטלה הנזירות אחרי שהופרשו.

בפרקים האחרונים מתבארים דיני הנזיר בימי נזירותו שהוא אסור ביוצא מן היין ובטומאה ובתגלחת, איזה טומאה סותרת את הנזירות, ומה הדין אם הנזיר נתגלח בימי נזירותו, ומה הדין כשנעשה מצורע, ודיני הנזיר בסיום נזירותו שהוא חייב להביא קרבנות ולגלח. עוד יבוארו דיני איסור הקפת הראש, איסור העברת שיער בית השחי ובית הערוה בזכר, קבלת נזירות נדרים וערכין בנשים ועבדים ונכרים.

כמה דיני טומאה- בפרק האחרון נתבארו כמה מדיני טומאה. דיני טומאת התהום (שנאמרה בזה קולא מיוחדת לענין נזיר ופסח), מתי מטהרים בספק טומאה צפה, מתי מותר לפנות מת מקברו, ומתי יש לכמה קברות דין שכונת קברות, וכמה מדיני טומאת זיבה.

עיקרי דיני נזירות

קבלת הנזירות- עיקר לשון קבלת נזירות הוא כשאדם אומר אהיה נזיר, וכן ניתן לקבל נזירות ע"י התפסה, והיינו כשנזיר עובר לפניו ואמר שיהיה כמותו (ב:), וה"ה אם אמר אדם הריני נזיר והוא אמר ואני בתוך כדי דיבור הוי נזיר (כ'), כמו כן שייך לקבל נזירות ע"י כינויים, והיינו בלשון הדומה ללשון נזירות (כמו נזיק ונזיח, ונחלקו בגמרא בנדרים מה הם כינויים, לרבי יוחנן זה לשון אומות, והיינו ג' לשונות משבעים לשונות, ולריש לקיש זה לשון שבדו חכמים לידור על ידו), וכן ניתן לקבל ע"י ידות והיינו שאינו אומר את כל לשון קבלת הנזירות אלא מקצת מהלשון ומתוך אותו לשון ניכר שכוונתו לקבל נזירות.

נזירות היא מכלל נדרי איסור, ויש הרבה דינים שוים בנדר ונזירות (כנ"ל לענין כינויים וידות, וכן לענין התרת נזירות ע"י חכם או ע"י הפרת הבעל והאב ביום שמעו), אמנם בשונה מנדרים נזירות חלה כפי שקבעה תורה, לאסור עליו יוצא מגפן היין תגלחת וטומאה, למשך ל' יום או יותר, ואין אדם יכול לקבל על עצמו נזירות עם רק חלק מדיני הנזירות או לאסור על עצמו דברים אחרים, או לקבל נזירות פחות מל' יום.

ניתן לקבל נזירות עולם או נזירות שמשון, וכדלהלן: המקבל על עצמו נזירות שמשון הרי הוא נזיר לכל ימי חייו כמו שמשון, ואף כשהכביד שערו אסור לו להקל בתער, אמנם הוא מותר להטמא למתים. ומבואר בגמרא (מכות כ"ב.) שאינו יכול להשאל על נזירותו. ור"ש סובר שהמקבל נזירות שמשון לא חלה עליו נזירות כלל. המקבל על עצמו נזירות עולם (כדמצינו באבשלום) הרי הוא נזיר לעולם, אמנם אם הכביד שערו מיקל בתער (י"א אחת לי"ב חודש, וי"א פעם בל' יום, וי"א מערב שבת לערב שבת) ואחר הגילוח מביא ג' בהמות לקרבן, ואם נטמא מביא קרבן טומאה. (ד').

אפשר לקבל נזירות לל' יום או יותר, ואם קיבל על עצמו נזירות בסתמא, לרב מתנא סתם נזירות ל' יום, ולבר פדא סתם נזירות כ"ט יום. ואיתא במתני' שזמן גילוח הנזיר הוא ביום הל"א, ואם גילח ביום ל' יצא, לרב מתנא יצא ביום הל' משום דמקצת היום ככולו (אא"כ קיבל על עצמו ל' יום שלימים), ולבר פדא אינו יכול לגלח ביום כ"ט, דלא ס"ל מקצת היום ככולו, ומדאורייתא יכול לגלח ביום ל', ולכתחילה מגלח ביום ל"א גזירה אטו היכא שאמר ל' יום שלימים.

איסור טומאה לנזיר ודיני נזיר שנטמא- כפי שהתבאר לעיל בפסוקים אסור לנזיר להטמא למת בימי נזירותו, אפילו אם המת הוא מז' קרובים שמותר לכהן הדיוט להטמא להם, (ובגוסס יש מחלוקת. מ"ג.), ולמת מצוה הנזיר נטמא (מ"ד מ"ז). ואם הנזיר נטמא למת בימי נזירותו, הנזירות מתבטלת וצריך למנותה מתחילה לאחר שיטהר מטומאתו ע"י הזאה שלישי ושביעי, וטובל מטומאתו ביום השביעי, ואח"כ (ס:) מגלח שיער ראשו, וביום השמיני מביא קרבנותיו (שתי תורים או שתי בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, וכבש לאשם). וחוזר למנות נזירותו מתחילה. (במדבר ו').

כמה מחלוקות בדיני נזיר שנטמא- א' אם מתחיל למנות נזירות טהרה ביום השביעי או ביום השמיני. **ב'** נזיר שנטמא ביום ל' לנזירותו (בסתם נזירות שלרב מתנא היא ל' יום ולבר פדא היא כ"ט יום) אם סותר כל הנזירות או לא. **ג' ד'** מי שקיבל נזירות מאה יום ונטמא ביום המאה, אם סותר הכל או ל' יום, ואם נטמא ביום מאה ואחד אם סותר ל' יום או ז' ימים. **ה' ו'** המקבל נזירות בבית הקברות לא חלה עליו נזירות עד שיצא ויטהר, ויש מחלוקת אם חייב מלקות, ואם יצא ונכנס באותו יום שנטהר יש מחלוקת אם מביא קרבן טומאה. **ז' ח'** אם נטמא כמה פעמים ביום השביעי לטהרתו, אם מביא קרבן אחד או קרבן על כל טומאה, עוד יש מחלוקת מה הדין כשחזר ונטמא כמה פעמים ביום השמיני לטהרתו. **ט'** האם נזיר שנטמא ביום הראשון סותר את היום הראשון או לא. **י'** נזיר שנצטרע אינו סותר נזירותו, אבל ימי חילוטו וספרו אינם עולים לו לימי נזירותו, ואם נטמא בהם למת, לריו"ח סותר נזירותו, ולר"ל אינו סותר נזירותו. **י"א** האם נזיר שנטמא לאחר ל' יום בימים שהוא מגדל שיער כדי לגלחו (משום שגילחוהו בתוך ל' יום) סותר את הנזירות או לא. **י"ב** נזיר שנטמא אחר הבאת קרבנותיו לפני גילוח, האם סותר נזירותו או לא.

ועתה נפרט דיני נזירות כפי המבואר במסכת נזיר, לפי הסדר דלהלן:

א' קבלת הנזירות. כנויים וידות. כמה זמן וכמה נזירויות קיבל בלשונות שונים. אם חלה נזירות בלשונות מסוימים. נזירות בקטנים ונשים (והפרת הבעל) ועבדים (ומחאת האדון) ועכו"ם. התרת חכם והפרת הבעל.

ב' דיני הנזירות. איסור היוצא מגפן היין דינו ושיעורו, ואיסור תגלחת וסתירת הנזירות כשגילח.

ג' נזיר שנטמא. סתירת הנזירות כשנטמא. באיזה טומאה סותר. ספק טומאה. קבלת נזירות בבית הקברות. קרבנות נזיר טמא.

ד' סיום הנזירות. הבאת הקרבנות. תגלחת.

קבלת נזירות

הסיבות לקבלת נזירות- הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, לפי שיין גורם לעבירה (ב.). עוד מצינו באחד שקיבל נזירות מפני שפחז עליו יצרו.

אם נזיר נקרא חוטא- לרבי אליעזר הקפר נזיר נקרא חוטא, ומבואר בגמ' (ג.) דהיינו דווקא בנזיר שנטמא, שמא יבוא לעבור על נזירותו כיון שצריך להתחיל נזירותו מתחילה, ולא בנזיר טהור. ומאידך מבואר בגמרא (י"ט.) שאף נזיר טהור נקרא חוטא לר"א הקפר, ונזיר טמא שנה בחטא. והתוס' מבארים שגם בנזיר טהור יש מעט חטא. ובגמ' ד: מבואר שדורשים "נזיר לד' " לאותו נזיר מן הדרום שהיה יפה עיניים וטוב רואי ופחז עליו יצרו וקיבל נזירות.

כינויים- כמו בקבלת נדר ניתן לקבל נזירות באמירת הריני נזיר, שזה נקרא עיקר לשון נזירות, וכן ע"י כינויים והיינו לשון הדומה ללשון נזירות (כמו נזיק נזיח פזיח. ב.), וכן ע"י ידות והיינו שאינו אומר את כל לשון קבלת הנזירות אלא מקצת מהלשון ומתוך אותו לשון ניכר שכוונתו לקבל נזירות. כינויים היינו כשאומר נוסח שאינו עיקר הלשון, ונחלקו בגמרא בנדרים מה הם כינויים, לרבי יוחנן זה לשון אומות, והיינו ג' לשונות משבעים לשונות, (ולפ"ז ה"ה אם קיבל נזירות בשאר לשונות, אלא שבשאר לשונות חלה נזירות רק אם מכיר ומבין אותו לשון ונתכוין לקבל נזירות, משא"כ בג' לשונות אלו חלה נזירות גם אם אינו מתכוין, דדמי ללשון תורה יותר משאר לשונות). **ולריש לקיש זה לשון שבדו חכמים לידור על ידו** (כדי שלא יבוא לומר לד' קרבן ויגיד בטעות רק לד' ויוציא שם שמים לבטלה, ולשון זה מועיל מדאורייתא (דאי לאו הכי הקרבן יהיה חולין בעזרה), כיון שכוונתו לקבל נזירות והוא יודע שחכמים בדו לשון זה כדי לקבל נזירות על ידו. ודעת הר"ר יחיאל שלר"ל אינו מביא קרבן, והנ"מ בכינויים היא לענין שמקבל מלקות אם עבר על נזירותו).

ידות היינו שלא גמר דיבורו, כאדם האוחז בבית יד של כלי ומגביהו בכך כאילו אוחז בכלי עצמו, ג"כ מועילים לנזירות, (וידים שאין מוכיחות מחלוקת בנדרים). וכדלהלן:

האומר אהא הרי זה נזיר, אם היה נזיר עובר לפניו, ואיירי שגמר בליבו להיות נזיר, דאל"כ דילמא כוונתו שיביא במקום הנזיר את קרבנותיו. (ב:).

האומר אהא נאה הרי הוא נזיר, והיינו כשתפוס בשערו, דאל"כ שמא כוונתו להתנאות במצוות.

האומר הריני כזה הרי הוא נזיר אם תפוס בשערו ונזיר עובר לפניו. (ג.).

האומר הריני מסלסל הרי הוא נזיר אם היה תפוס בשערו. אבל בלאו הכי דילמא כוונתו לתורה. (ג.).

האומר הריני מכלכל הרי הוא נזיר הרי הוא נזיר אם תפוס בשערו, אבל בלאו הכי דילמא כוונתו לזון עניים. (ג.).

האומר הרי עלי לשלח פרע הרי הוא נזיר, דשילוח לישנא דרבויי. (ג.).

האומר הרי עלי צפורים לר"מ הרי הוא נזיר, לר"ל משום שכוונתו לגידול שער הכתוב בסמוך לצפורים (עד די שעריה כנשרין רבה וטפרוהי כצפרין), ולריו"ח כוונתו שיהיה נזיר שאם יטמא יביא צפורים, ואיירי שהיה נזיר טהור עובר לפניו, דאל"כ שמא כוונתו לצפורי מצורע או להביא קרבנות נזיר טמא במקום נזיר טמא שעבר לפניו. ונ"מ במקום שקיבל "צפורים הסמוכים לשיער" ולא היה נזיר עובר לפניו. ולחכמים אינו נזיר. (ג').

האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר הרי זה נזיר מיד שמא ימות, ואם איחר עובר משום בל תאחר. (נדרים ג').

האומר הריני **כשמשון כבן מנוח** אינו נזיר עד דיאמר כבעל דלילה כמי שעקר דלתות עזה כמי שנקרו הפלישתים את עיניו. (ד.).

הגמ' מסתפקת באומר הריני כמשה בז' אדר שרבו הנזירים בישראל כשמות. (י"ד.).

מס' הנזירויות וזמן הנזירות בלשונות שונים-

במתני' סתם נזירות ל' יום, ואם קיבל נזירות ליום אחד הרי הוא נזיר ל' יום, ואם קיבל ליותר מל' יום הרי הוא נזיר כשיעור הזמן שקיבל על עצמו, והוי נזירות אחת.

לרב מתנא סתם נזירות ל' יום, ד"יהיה" בגימטריא שלושים. ולבר פדא סתם נזירות כ"ט יום, ולומדים מכ"ט הפעמים שכתוב בפרשה נזיר נזרו. באיזה יום הנזיר מגלח- לכתחילה יגלח ביום ל"א, לרב מתנא זה אחר הנזירות, ולבר פדא אטו היכא דאמר שלימין, ששם מגלח מדינא ביום ל"א. ואם גילח ביום ל' יצא לבר פדא משום שסיים הנזירות, ולרב מתנא משום דמקצת היום ככולו. ובב' נזירויות יום ל' עולה לכאן ולכאן ואם גילח ביום ל' וביום נ"ט יצא.

האומר הריני נזיר אחת גדולה, או שאמר אחת קטנה, הרי הוא נזיר ל' יום. (ז.).

האומר הריני נזיר מכאן ועד סוף העולם הרי הוא נזיר ל' יום (אריכא).

האומר הריני נזיר מכאן ועד מקום פלוני, אם הדרך פחות מל' יום הרי הוא נזיר ל' יום, ואם יותר מל' יום, הרי הוא נזיר כמנין הימים. רבא מעמיד בהחזיק בדרך (ואינו נזיר כמנין הפרסאות, דאיירי באתרא דלא מנו פרסי), אבל בלא החזיק נזיר ל' יום דכוונתו אריכא לי מילתא כמכאן עד מקום פלוני. הגמ' דנה למה לא אומרים שקיבל כמה נזירויות כמו בכעפר הארץ וכו', ורבא מיישב דאיירי באומר הריני נזיר אחת. (ז.).

האומר הריני נזיר ויום אחד או ושעה אחת או ושעה ומחצה, הרי הוא נזיר שתים, וצריכא. ואם אמר הריני נזיר שלושים יום ושעה אחת הרי הוא נזיר ל"א יום, דאין נזירות לשעות. ואם אמר שלושים יום ויום אחד לרב הרי הוא נזיר שתיים (כר"ע דדריש לישנא יתירא). (ז).

האומר הריני נזיר כשער ראשי או כעפר הארץ או כחול הים לת"ק הרי הוא נזיר עולם, ומגלח כל ל' יום, (דשערות מובדלות זו מזו), ולרבי אינו מגלח כל ל' יום אלא באומר הרי עלי נזירות בשער ראשי וכו'.

האומר הריני נזיר מלא הבית או מלא הקופה, בודקים אם כוונתו לנזירות גדולה הרי הוא נזיר ל' יום, ואם נדר בסתם רואים כאילו הקופה מלאה חרדל והרי הוא נזיר כל ימיו. לחזקיה דין זה הוא לר"ש הסובר (בכרי) ספק נזירות להחמיר, אבל לר"י שספק נזירות לקולא, רואים את הבית כאילו מלא קישואין. ולריו"ח אף לר"י מ"מ בבית כיון דנחית לנזירות אינו מסתלק ממנה, וסבר כרבי שקיבל על עצמו נזירות ארוכה ולא כמה נזירויות ולכן מספק אין מפסיק הנזירות באמצעה, משא"כ בספק אם להתחיל נזירות חדשה, ומ"מ מודה ר"י באומר כמנין ימות החמה או כמנין הילקטי קיץ, ומנין שיבלי שמיטה, שמונה נזירויות נפרדות כמנין שאמר, דשאני היכא שהזכיר מנין. ומ"מ לרבי עצמו אינו מונה נזירויות נפרדות עד שיאמר נזירות עלי כמנין ימות החמה וכו'. (ח').

האומר הריני נזיר כל חיי הרי הוא נזיר עולם, אבל אם קצב זמן ואפי' אלף שנים אינו נזיר עולם אלא נזיר לעולם, ואינו מיקל בתער. (ח').

האומר הריני נזיר ואחת מונה שתים, ועוד מונה שלש, ושוב מונה ד' (ולא ו'). (ח:).

לסומכוס הן אחת, דיגון שתים, טריגון שלש, טטרגון ד', פונטיגון ה'. (ח:).

אם חלה נזירות באופנים ולשונות שונים-

קבלת נזירות לחלק מדיני הנזירות- המקבל נזירות רק לאחד מדיני נזירות, כגון האומר הריני נזיר מן החרצנים, לר"ש אינו נזיר עד שידור מכולם, ולחכמים הנודר מאחד הוי נזיר מכולם. (ג:). ואם אמר יודע אני שיש נזירות אבל איני יודע שהנזיר אסור ביין אסור ור"ש מתיר. (י"א). ואם קיבל נזירות ע"מ שיהיה שותה יין ומיטמא למתים, אסור בכולם, י"א שאף בזה ר"ש מתיר דעל מנת כחוץ ולא חלה הנזירות, וי"מ שכאן מודה ר"ש שהנזירות חלה, דכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. ואם אמר שהיה סבור שחכמים יתירו לו מפני שזה פרנסתו, שהוא קובר מתים וכדו', י"א שלת"ק אסור ור"ש מתיר, וי"א שלר"ש אסור ולת"ק מותר, דשאני היכא שנדר רק מאחד להיכא שנשאל רק מאחד, או שנחלקו בדין נדרי אונסים אם צריך שאלה לחכם. (י"א).

המקבל נזירות מדבר שאין הנזיר אסור בו- המקבל נזירות מגרוגרות ודבילה, שהנזיר מותר בהם, מבואר במתני' שלבית שמאי הוא נזיר לבית הלל אינו נזיר, ולרבי יהודה דברי ב"ש הם באומר הרי הם עלי קרבן. ביאור מחלוקתם- ב"ש סוברים כר"מ שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ובאומרו גרוגרות כוונתו להשאל על הנזירות, וסוברים ב"ש שאין שאלה בנזירות. וב"ה סברי כר"ש דהאומר הרי עלי מנחה מן השעורים פטור, מפני שלא התנדב כדרך המתנדבים. לרבי נתן לב"ש בסתמא כוונתו לנזירות, ואם פירש שכוונתו לנדר הוי נדר, דסברי כר"מ שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכר"י הנ"ל, ולב"ה אף בסתמא כוונתו לנדר ואסור בגרוגרות מדין נדר, דסברי כרבי יוסי שבגמר דבריו האדם נתפס. וללישנא בתרא אמר רבי נתן שלכו"ע אין כאן נזירות, אלא שלב"ש הוי נדר, וכר"י הנ"ל, ולב"ה אף נדר אין כאן, וכר"ש דבאומר הרי עלי מנחה מן השעורים פטור. (ט').

אמר אמרה פרה זו הריני נזירה אם עומדת אני אומר הדלת וכו' בש"א נזיר ובה"א אינו נזיר אמר ר"י וכו'- לרמי בר חמא מחלוקת זו היא כמו בגרורגרות דלעיל (וצריכא) ואיירי היתה פרה רבוצה לפניו ואמר כסבורה פרה זו שאינה עומדת **הריני נזיר מבשרה אם עמדה מאיליה,** ועמדה מאיליה (וכן בדלת סגורה וכו'). רבא דוחה דהא לא תנן אם עמדה מאיליה. לרבא איירי מתני' שהיתה פרה רבוצה לפניו וכוונתו **הריני נזיר מיין אם לא עמדה** ועמדה מאיליה, דלב"ש הוי נזיר דכוונתו שיכול הוא להעמידה, ולב"ה אינו נזיר דכוונתו להראות שהוא יודע שהיא תעמוד. הגמ' דוחה את דברי רבא מדברי ר"י דהוי נדר. הגמ' מבארת דאיירי שאמר **הריני נזיר מבשרה אם לא עמדה ועמדה מאיליה,** דלב"ש הוי נזיר דכוונתו שיכול הוא להעמידה, ולב"ה אינו נזיר מפני שהמקבל נזירות מבשרה אינו נזיר, וקאמרי שאף לב"ש אינו נזיר, דכוונתו להראות שהוא יודע שהיא תעמוד. (י').

מזגו לו את הכוס ואמר הריני נזיר ממנו הרי זה נזיר. ואם הוא שיכור ואמר הריני נזיר ממנו אינו נזיר, דכמאן דאמר הרי הוא עלי קרבן, ולא אמר בלשון זה כדי שלא יביאו לו כוס אחרת. ומעשה נמי באשה אחת שהיתה שיכורה וכו'. (י"א.).

אם אמר **לכשיהיה לי בן** הוי נזיר רק בבן (ואין כוונתו לכשאבנה), ולא בבת טומטום ואנדרוגינוס. ואם אמר לכשיהיה לי ולד נזיר בכל אלו (ואין כוונתו ולד דמיחשב), ואם הפילה אשתו לר"י אינו נזיר (כמו באומר הריני נזיר ע"מ שיש בכרי הזה מאה כור ונגנב או שאבד דלר"י אינו נזיר דסתם נזירות להקל), ולר"ש צריך לקבל על עצמו נזירות לצד שלא היה בן קיימא ולנהוג נזירות, וכן יעשה כשחזרה וילדה בן קיימא. ואם הפילה והפריש קרבן וחזרה וילדה, לר"ש שספק נזירות להחמיר חלה הקדושה מספק, ולר"י שספק נזירות להקל הגמ' מסתפקת אם חלה הקדושה, ונ"מ לאיסור גיזה ועבודה, תיקו. עוד כמה ספיקות בגמ'- לכשיהיה לי בן ואחר חבירו ואני, אם כוונתו לעצמו או לחבירו, ואת"ל שכוונתו לחבירו (כסיפא) ילה"ס במקבל נזירות כשיהיה לחבירו בן ואמר ואני. תיבעי. (י"ג).

סדר מנין ב' נזירויות- האומר הריני נזיר, ונזיר לכשיהיה לי בן, ונולד לו בן באמצע הנזירות, מונה הנזירות השניה אחרי שגמר את הראשונה. ואם אמר הריני נזיר כשיהיה לי בן, ונזיר, ונולד לו בן באמצע הנזירות, מונה את נזירות בנו, ואח"כ משלים את שלו. (י"ג:).

רבא מסתפק באומר הריני נזיר לאחר כ' יום ונזיר מעכשיו, אם חלה הנזירות השניה מיד. ואת"ל שלא חלה מיד ילה"ס באומר הריני נזיר לאחר כ' יום ומעכשיו ק' יום, אם חלה הנזירות השניה לאחר סיום הנזירות שחלה לאחר כ' יום, או שחלה הנזירות השניה מיד. (הגמ' פושטת שבזה מונה עשרים לשניה ואח"כ ל' לראשונה ואח"כ משלים פ' לשניה). ואת"ל שחלה הנזירות השניה מיד, ילה"ס מה הדין כשהנזירות השניה היא נזירות עולם, אם הוא נזיר בכ' יום הראשונים. ואת"ל שהוא נזיר מיד, ילה"ס מה הדין בכהאי גוונא בנזירות שמשון שא"א להשאל עליה. (י"ד.).

ובאופן הנ"ל שמונה את של בנו ואח"כ משלים את שלו, אם נטמא בימי בנו לריו"ח סותר אף את שלו דנזירות אריכתא היא, ולר"ל אינו סותר דב' נזירויות הם. (וכן נחלקו אם סותר הנזירות בימי צרעתו, ויובא להלן בדין סתירת הנזירות) (י"ד:).

האומר הריני נזיר לכשיהיה לי בן ונזיר מאה יום, אם נולד לו בן לפני שמנה ע' יום לא הפסיד כלום, ואם נולד לאחר ע' יום סותר שבעים שאין תגלחת על פחות מל' יום. לשיטת רב אם נולד לו בן ביום ע' עולה לו לכאן ולכאן ומגלח כבר ביום הק'. והגמ' מוכיחה ממתני' דלא כרב, ושואלת רב כמאן אמרה לשמעתיה. (ט"ו.).

קבלת נזירות לבנו-

אדם יכול לקבל נזירות לבנו, והאשה אינה יכולה לקבל. ואם גילח או מחה הבן או קרוביו, אינו נזיר.

לריו"ח קבלת נזירות לבנו היא הלכה, ולר"ל מדין חינוך. הגמ' מבארת שלר"ל מותר בהקפה דקסבר הקפת כל הראש

דרבנן וחינוך דוחה, וקסבר חולין בעזרה לאו דאורייתא, וקסבר אין שחיטה לעוף מן התורה (ולכן אם נטמא מביא ציפרין).

לרבי אב מקבל נזירות לבנו עד שיביא ב' שערות, ולרבי יוסי ברבי יהודה עד שיגיע לעונת נדרים. הגמ' רצתה לתלות את מחלוקתם במחלוקת ריו"ח ור"ל, והגמ' דוחה די"ל כריו"ח ונחלקו אם מופלא הסמוך לאיש דאורייתא או דרבנן. וכן י"ל כר"ל ונחלקו אם חינוך דרבנן דוחה דין מופלא הסמוך לאיש דרבנן או לא.

נזיר עולם- האומר הריני נזיר עולם הרי הוא נזיר עולם. אם הכביד שערו מיקל בתער ומביא ג' בהמות, ומצינו באבשלום שהיה מגלח י"א אחת לי"ב חודש, וי"א אחת לל' יום, וי"א מערב שבת לערב שבת. ואם נטמא מביא קרבן טומאה. (ד').

נזיר שמשון- לר"י מותר לנזיר שמשון להטמא למתים, וכמו ששמשון נטמא (גמרא גמירי לה), ואם הכביד שערו אינו מיקל בתער. ולר"ש האומר הריני נזיר שמשון אינו נזיר, דלא מצינו ששמשון קיבל נזירות. (ד:).

נזירות חלה על נזירות. (ה).

עכו"ם אינם יכולים לקבל נזירות, דכתיב "בני ישראל". (ס"א).

עבדים יכולים לקבל נזירות, אמנם האדון יכול לכופו שלא לקיים הנזירות, מפני שאי שתיית יין זה מחליש את העבד ופוגע בעבודתו, אמנם אם נשתחרר העבד משלים נזירותו. ואם ברח- לר"מ אסור לשתות יין ולרבי יוסי מותר. הגמ' מבארת שלא נחלקו אם המפקיר עבדו צריך גט שחרור, דלכו"ע א"צ גט שחרור, אלא שלר"י ישתה כדי שלא יהיה כחוש כשיחזור, ולר"מ ע"י שיצטער ולא ישתה יין יבוא לחזור לאדונו. (ס"ב).

המקבל נזירות בחו"ל ונהג שם נזירותו, לב"ש כשהוא מגיע לארץ ישראל צריך לנהוג נזירות ל' יום, ולב"ה נזיר כמו שהיה בחו"ל (ומעשה בהילני המלכה). הגמ' אומרת שאין הכרח שנחלקו אם טומאת ארץ העמים היא משום גושה או אוירה, אלא נחלקו אם קונסים כסתם נזיר או כמו נזירותו. (כ.).

עדים שנחלקו על מנין הנזירות- אם כת אחת אומרת שפלוני קיבל שתי נזירויות ואחת אומרת שקיבל חמש, לתנא דמתני' לב"ש אינו נזיר, ולב"ה נזיר שתים, ולרבי ישמעאל בנו של ריו"ח ב"ב אף לב"ה נזיר שתים, ונחלקו בכת אחת. ואם אחד אומר חמש ולא שתים והשני אומר שתים ולא חמש אינו נזיר כלל, ואם אחד אומר אחד ושתים והשני אומר שלש וארבע וחמש, למערבא הוי נזיר שתים ולרב הוי הכחשה. (כ).

המקבל נזירות ושמע חבירו ואמר ואני הוי נזיר, לר"ל דין זה דווקא בתוך כדי דיבור (ולר"י נשיאה א"כ לא שבקת רווחא לתלמידא). ואם הותר הראשון הותרו כולם. ואם הותר האחרון רק הוא מותר. ואם הותר האמצעי הותר הבא אחריו, ומכאן מוכח שהשלישי מתפיס בשני ולא בראשון. וא"כ א"צ שיהיו כולם בתוך כדי דיבור לראשון. (כ"א).

המתפיס בלשון **פי כפיו ושערו כשערו** אינו נזיר עד שיזיר אבר שהנשמה תלויה בו, (דאז הוי נזיר כמו באומר כבדי נזירה ראשי נזירה), ואם אמר יעשה פי כפיו מיין, ושערי כשערו מלגוז, הוי נזיר. (כ"א:).

ספק וטעות בנזירות- היו מהלכים בדרך והיה אחד מהלך כנגדם, ואמר אחד הריני נזיר שזה פלוני, והשני אמר הריני נזיר שאין זה פלוני, והשלישי אמר הריני נזיר אם אחד מכם נזיר, והרביעי אמר הריני נזיר אם אחד מכם אינו נזיר, והחמישי אמר הריני נזיר ששניכם נזירים, והשישי אמר הריני נזיר שכולכם נזירים- לב"ש כולם נזירים, דנזירות בטעות הוי נזירות. לב"ה אינו נזיר אלא מי שנתקיימו דבריו, ואם חזר בו, הרי הוא נזיר אם נתקיימו דבריו האחרונים. לרבי טרפון אף אחד מהם אינו נזיר, לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה. (ל"ג).

ואם אותו אדם חזר לאחוריו ואין ידוע מי היה, אין אחד מהם נזיר, והיינו כשיטת ר"י הנודר ע"מ שיש בכרי הזה מאה כור ונגנב או שאבד שלא חל הנדר. ולר"ש צריך לקבל נזירות על הצד שאינו נזיר ולנהוג נזירות ממ"נ. (ל"ד).

ראה את הכוי וכו' הראשון אמר הריני נזיר שזה חיה, והשני אמר הריני נזיר שזה אינו חיה, והשלישי אמר הריני נזיר שזה בהמה, והרביעי אמר הריני נזיר שאין זה בהמה, והחמישי אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה, והשישי אמר הריני נזיר שזה אינו לא חיה ולא בהמה, והשביעי אמר הריני נזיר אם אחד מכם נזיר, והשמיני אמר הריני נזיר אם אין אחד מכם נזיר, והתשיעי אמר הריני נזיר אם כולם נזירים, הרי כולם נזירים . (י"מ דהיינו כב"ש, וי"מ דקאי כב"ה והוי ספק נזירות, וי"מ דהטעם כיון שיש בו דברים שהוא כחיה ויש דברים שהוא כבהמה.

ואם אמר אדם את דברי הששה הראשונים הרי הוא נזיר ו' פעמים.

ואם אמר אדם שכל הנזירויות הללו יחולו עליו, הרי הוא נזיר תשע נזירויות. (ל"ד).

התר נזירות ע"י חכם-

שאלה בנזירות- מי שקיבל נזירות יכול להשאל לחכם על הנזירות כמו בנדרים. ולב"ש א"א להשאל על נזירות כמו שא"א להשאל על הקדש (ט.).

הגמ' (י"א:) מביאה את דין נדרי זירוזין הבאי שגגות ואונסים שהם שייכים גם בנזירות.

אם נהג התר בנזירותו ונשאל לחכם- לתנא דמתני' "מונה משעה שנדר". ובברייתא איתא שלרבנן מונה איסור כימים שנהג התר, ולרבי יוסי די בל' יום. הגמ' מבארת די"ל דמתני' כרבי יוסי ואיירי בנזירות מרובה, שאינו משלים אלא ל' יום והשאר עולה לו. ואב"א מתני' כרבנן, ואימא כַמשעה שנדר. (ל"ב).

ואם נשאל לחכם והתירו והיתה לו בהמה מופרשת תצא ותרעה בעדר. (לא:).

קיבל נזירות ומצא שנגנבה בהמתו- אם נזר אחרי שנגנבה בהמתו אינו נזיר, ואם נזר לפני שבהמתו נגנבה הוי נזיר, דאין פותחין בנולד. וממה שר"א לא חולק מבואר שחזר בו ממה שאמר בנדרים שפותחין בנולד. ובתנאי נולד שאם היו יודעים שהדבר עלול לקרות פותחין (ל"ב).

קיבל נזירות ומצא שנחרב ביהמ"ק- נחום המדי התיר אף לאלו שנזרו קודם החורבן, ואמרו לו שאין הדין כך אלא מותרים רק אלו שנזרו אח"כ. רב יוסף רצה להתיר שהרי רומז החורבן בפסוק (היכל ד' היכל ד' היכל ד' המה), ואמרו לו שזמן החורבן לא רמוז. ואביי רצה להתיר מחמת שזמן החורבן רמוז (שבועים שבעים) ואמרו לו שיום החורבן אינו רמוז. (ל"ב).

הפרת הבעל לנזירות אשתו

נשים יש להם נזירות. ויכול להפר את נזירותה, אבל אינו יכול לכופה לשתות יין אם לא היפר נזירותה. (ס"א), ומופר לה לעולם (ס"ב:).

הגמ' מסתפקת אם בעל **מיגז גייז או מיעקר עקר**, ונ"מ אם אשה אחרת התפיסה נזירות בנזירות שלה ואח"כ היפר לה בעל, אם השניה נזירה או לא. והגמ' מביאה ברייתא שכתוב בה שהיא מותרת והשניה אסורה, ומבואר דבעל מיגז גייז. ואע"ג דבעל מיגז גייז אם אמר לאשתו שקיבלה נזירות "ואני", אינו יכול להפר, דכמאן דאמר קיים לכי דמי, אמנם אם נשאל על הקמתו יכול להפר.

אשה שקיבלה נזירות ושתתה יין ונטמאה למתים ואח"כ היפר לה בעלה הרי זו סופגת את הארבעים (דבעל מיגז גייז). ואם היפר לה בעלה ואח"כ שתתה ולא ידעה שהיפר לה, אינה סופגת את הארבעים, ולר"י מקבלת מכת מרדות, וצריכה כפרה וסליחה דכתיב "אשה הפרם וד' יסלח לה". (כ"ג).

נזירה שנטמאה שהפר לה בעלה- אשה שקיבלה נזירות ונטמאה ואח"כ היפר לה בעלה מביאה חטאת העוף ואינה מביאה עולת העוף. הגמ' מבארת דין זה לצד שמיעקר עקר, דרק חטאת מביאה משום ר"א הקפר שנזיר טהור ג"כ נקרא חוטא משום שציער עצמו מן היין. אבל אם בעל מיגז גייז מביאה גם עולת העוף. (כ"ב.).

עד מתי הבעל יכול להפר- לת"ק עד זריקת אחד מן הדמים (דמותרת ביין), ולר"ע עד שחיטה (משום הפסד קדשים, ואיירי ששחט חטאת ברישא, אבל בעולה ושלמים הדם יזרק והבשר יאכל וא"כ יכול להפר), ולר"א שתגלחת מעכבת ואסורה ביין יכול להפר עד התגלחת. לר"מ יכול להפר אפי' אחר זריקה כדי שלא תהיה אשתו מגולחת (אבל לת"ק אפשר בפאה נכרית, ולר"מ איידי דזוהמא לא ניחא לה). ובתגלחת טומאה יכול להפר מפני שאין נח לו באשה מנוולת. (כ"ח).

אשה שקיבלה נזירות ואמרה אשה אחרת הריני כמותך, והיפר בעל הראשונה, גם השניה מותרת. והגמ' מסתפקת מה הדין באמרה הריני בעקביך והפר לה בעלה אם כוונתה להיות כמותה לגמרי או כמותה לפני ההפרה. (כ"ב).

אם אמר הריני נזיר ושמעה ואמרה ואני, יכול להפר את נזירותה, ושלו קיים.

האומר לאשתו הריני נזיר ואת, ואמרה אמן, יכול הבעל להפר את שלה ושלו קיים. ולאביי אם תלה את נזירותו בנזירותה והיפר את שלה, גם שלו בטל. ואם שאל אותה אם גם היא נזירה ואמרה אמן, והיפר את שלה, שלו קיים. (כ"ב:).

אשה שאמרה הריני נזירה ואתה, ואמר אמן, אינו יכול להפר. הגמ' מבארת הטעם משום שהוי כקיום, ואם נשאל על הקמתו יכול להפר. (כ"ב:).

דיני נזיר

נזיר אסור בטומאה ובתגלחת וביוצא מן הגפן.

כמה חילוקים בין איסורי הנזיר-

סתירת הנזירות- טומאה ותגלחת סותרים הנזירות, והיוצא מן היין אינו סותר. הטומאה סותרת את כל הנזירות וחייב קרבן, והתגלחת אינה סותרת אלא ל' יום דבעינן גידול שער ואינו חייב קרבן.

הותר מכללו- יוצא מן הגפן לא הותר מכללו, אבל טומאה הותרה במת מצוה, ותגלחת הותרה במצורע.

איסור על המגלח- גם המגלח נזיר עובר על איסור, אבל המטמא נזיר אינו עובר. (מ"ג).

התראות מחלקות- אם היה שותה או מגלח או נטמא כל היום אינו חייב אלא אחת, אבל אם התרו בו כמה פעמים חייב על כל אחת ואחת. (מ"ב).

היוצא מן הגפן-

הנזיר אסור ביין ושיכר חומץ יין וחומץ שיכר ענבים ומשרת ענבים (טעם או התר מצטרף לאיסור) ענבים לחים ויבשים, כל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג.

לר"א הנזיר אסור אף בעלים ולולבים של הגפן אבל זמורות לא. והגמ' מדייקת ממתני' שאינו חייב גם בעלים ולולבים. אבל פרי שאינו גמור וענבי דכרי שהתליעו וענבים שבין הביניים אסור. (ל"ד).

שיעור החיוב- הנזיר אינו חייב אלא בכזית, דכתיב לא יאכל. ולמשנה ראשונה השיעור למלקות הוא רביעית. (ל"ח).

התר מצטרף לאיסור- לרבי אבהו בשם ריו"ח בכל איסורי תורה אין התר מצטרף לאיסור חוץ מנזיר דכתיב "משרת", (ומצטרף בין באכילה ובין בשתיה, ולשיטת רבי אלעזר רק בשתיה –ל"ח. ואף ריו"ח לא אמר כן אלא לשיטת ר"ע, אבל לרבנן לומדים ממשרת טעם כעיקר ולא התר מצטרף לאיסור. (ל"ו).

בברייתא מבואר שדורשים ממשרת טעם כעיקר בנזיר, ולומדים מנזיר ק"ו לכל התורה (נזיר קל מפני שאין איסורו איסור עולם, ואין איסורו איסור הנאה, ויש התר לאיסורו). והגמ' מעמידה את רבי אבהו כר"ע בברייתא שמבואר שם להדיא שאפי' שרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב. (ור"ע יליף טעם כעיקר מגיעולי עכו"ם. ולא לומד התר מצטרף לאיסור מנזיר לכל התורה, משום דנזיר וחטאת הוו ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים.). (ל"ז).

אין התר מצטרף לאיסור אלא באכלם בבת אחת.

כמה מלקות יש באיסורי נזיר- חייב על יין או ענבים או חרצנים או זגים כל אחד בפני עצמו, וכן בשאר איסורי נזיר אף שהוא מין אחד אם הם ב' שמות (חמרא חדתא ועינבי) חייב על כל אחד בפני עצמו. אכל ענבים לחים ויבשים וחרצנים וזגים וסחט אשכול ענבים ושתה לוקה על כל אחת, וכן לוקה על בין הביניים.

לאביי אכל חרצן או זג לוקה שתים, (ואם אכל חרצן וזג לוקה שלש). ולרבא אינו לוקה אלא אחת.

מלבד הנ"ל לוקה הנזיר אף על "לא יחל דברו".

נזיר שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת, ואם התרו בו כמה פעמים לוקה על כל פעם.

לראב"ע אינו חייב בחרצנים וזגים אלא באוכל ב' חרצנים וזג.

לר"י חרצן הוא החיצוני וזג פנימי, ולרבי יוסי זג הוא החיצון כזוג בהמה.

יין מצוה בנזירות- נזירות אוסרת יין מצוה כיין הרשות. (ובקידוש והבדלה נחלקו הראשונים). ואם נשבע שישתה ואח"כ קיבל עליו נזירות חלה הנזירות. (ד.).

נזיר מותר במשקין המשכרים שאינם יין. (ד.).

צירוף לשיעור באיסורי נזיר- לרבנן איסורי נזיר מצטרפים זה עם זה (ואפי' אכלם בזה אחר זה ל"ז:), ולר"ש א"צ צירוף, דבכל שהוא חייב. (ד.).

מדברי סופרים שאסור לנזיר לעמוד במושב שותי יין, ולהתקרב לכרם. (פסחים מ').

איסור תגלחת וסתירת הנזירות כשגילח-

מצות עשה על הנזיר "גדל פרע שער ראשו" ואסור לגלח שערו דכתיב "תער לא יעבור על ראשו".

נזיר שגילח רוב ראשו או שגילחוהו ליסטים סותר ל' יום.

הגמ' דנה **אם השיער גדל בעיקרו או בסופו**, ונ"מ אם גילחו ליסטים רק את סופו, שכיון שאין קדושת נזיר חלה אלא על השיער שהיה בשעת קבלת הנזירות, אם השיער גדל בסופו נמצא שלא גילח את השיער הקדוש. הגמ' מוכיחה משיער צבוע שכשגדל אין צבע בעיקרו, דמעיקרו הוא גדל. ולפי זה הא דתניא שאם גילחוהו ליסטים ושיירו כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו סותר, איירי בגילחוהו אחר מלאת, וכר"א דאינו סותר אלא ז', שזהו השיעור הנצרך כדי שיגדל שיעור לכוף ראשו לעיקרו, הנצרך למצות גילוח.

לרב נחמן מותר לנזיר לגלח שער בית השחי ובית הערוה, ולית הלכתא כוותיה. (נ"ט).

גילח בתער חייב. ואם **תלש ביד או מירט או סיפסף** לתנא דמתני' ולר' יאשיה חייב, ולר' יונתן פטור. (ל"ט).

שיעור הגילוח- אפי' גילח כל שהוא לוקה, והמותיר ב' שערות לא קיים מצות תגלחת, ואינו סותר אלא בגילוח רוב הראש, ובגילוח כעין תער, ולר"ש שתי שערות סותרות הנזירות. (מ.).

הגמ' מסתפקת בגילח ושייר ב' שערות, וחזר וגילח רק אותם אחרי שצמחו שאר שערותיו. או שנשרה אחת וגילח אחת, (אבל בגילח ואח"כ נשרה יצא יד"ח בראשונה), ופשיט שאע"פ ששיער אין כאן מצות גילוח אין כאן.

גילוח בלא כוונה- לר"ש דדבר שאין מתכוון מותר, מותר לנזיר לחפוף או לפספס, אבל אסור לו לסרוק. דהסורק כוונתו להסיר נימין מדולדלות. ולחכמים אסור אף לחפוף או לפספס. שיטת רבי ישמעאל שאסור לחוף באדמה. הגמ' מסתפקת אם מותר לחוף באדמה שיודעים שאינה משרת את השיער, או שאסור גזירה משם אדמה המשרת את השיער.

איסור טומאה בנזיר-

אסור לנזיר להטמא למת, והמטמא עצמו במזיד עובר משום בל תאחר דנזירות טהרה וכן אם קיבל נזירות בבית הקברות. (נדרים ד'). נזיר אסור להטמא אף לקרובים (כמו כה"ג) אבל הוא מותר להטמא למת מצוה. כה"ג שהוא נזיר מותר להטמא למת מצוה. ואם מצאו נזיר וכה"ג מת מצוה לר"א יטמא הכהן שהרי אינו מביא קרבן על טומאתו, ולחכמים יטמא הנזיר שהרי אין קדושתו קדושת עולם. (מ"ז.). מותר לנזיר ולכה"ג להטמא לנגע או זיבה של קרוביו. וכן מותר לנזיר להטמא לנבלת בהמה. (מ"ח).

סתירת הנזירות ע"י טומאה-

נזיר שנטמא סותר את הנזירות. סתם נזיר שנטמא ביום ל' לחכמים סותר את הכל (לרב מתנא סוברים רבנן שאם נטמא לא אמרינן מקצת היום ככולו, ולבר פדא אטו שלימין), ולר"א אינו סותר אלא ז' (כדי להטהר, לבר פדא לא גזרינן לר"א, ולרב מתנא דמקצת היום ככולו). ואם אמר הריני נזיר ל' יום מודה ר"א שסותר את הכל. נזיר מאה יום שנטמא ביום הק' לחכמים סותר את הכל ולר"א סותר ל' יום (וזאת תורת הנזיר ביום מלאת, נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר). ואם נטמא ביום ק"א לחכמים סותר ל' יום (מדרבנן אטו סתם נזיר שנטמא ביום ל') ולר"א אינו סותר אלא ז' (לא גזר). (ט"ז).

שיטת ר"א שאינו סותר הנזירות עד שיהיו ב' ימים לפני הטומאה, וביאר רבא דהיינו בנטמא ביום השני. לעולא לא אמר ר"א הכי אלא בטמא שנזר, אבל בנזיר טהור שנטמא סותר אפי' יום אחד, ואביי מוכיח מברייתא שאף בזה אינו סותר אלא ב' ימים. (י"ט:).

נזיר מצורע **שנטמא בימי צרעתו** לריו"ח סותר את הנזירות ולר"ל אינו סותר. ואם נטמא בימים שמגדל שיער לגלח לרב אינו סותר אפי' לריו"ח, כיון שהשלים כבר נזירותו, ולשמואל סותר אפי' לר"ל כיון שזו אותה נזירות. (י"ד:).

אם **נטמא הנזיר לאחר זריקת דם קרבנותיו לפני גילוח**, לר"א שתגלחת מעכבת סותר, ולחכמים שתגלחת אינה מעכבת מותר ביין ולהטמא, ואין לו תקנה לקיים מצות גילוח. (י"ד:).

טמא שנטמא פעם נוספת נחלקו רבה ורב יוסף (בדעת רב הונא)- **שיטת רבה** שהנוגע במת אינו חייב על נגיעה נוספת. והא דתנן במתני' שאם אמרו לו אל תטמא אל תטמא חייב על כל אחת ואחת, איירי שלא בחיבורין שכבר אינו נוגע במת הראשון שיש כאן תוספת טומאה, אמנם טמא הנכנס לאהל המת אף לרבה חייב שתיים אחד על הטומאה ואחד על הביאה, ואיירי דווקא בנכנס לבית שיש שם מת ע"י שידה תיבה ומגדל, ובא חבירו ופתח את המעזיבה, או בנכנס כשהוא גוסס ויצאה נשמתו כשהוא שם, דהטומאה והביאה באים כאחד, אבל בנכנס לבית אין הטומאה והביאה כאחד שהרי הכניס את ידו או את אפו או את אצבע רגלו לפני שאר גופו, ולוקה על הטומאה ולא על הביאה. **לשיטת רב יוסף** טמא שנטמא חייב שתיים (שכן שיטת תנא דמתני' ודלא כתנא דברייתא). (מ"ב).

סדר טהרת נזיר שנטמא- נזיר שנטמא מזה שלישי ושביעי, ומגלח בשביעי, ומביא קרבנותיו בשמיני. ואם גילח בשמיני לר"ע מ"מ מביא קרבנותיו בשמיני. ושאל ר"ט למה מצורע שגילח בשמיני מביא קרבנותיו בתשיעי, וענה לו ר"ע שנזיר טהרתו תלויה בימים, אבל מצורע תלוי בתגלחת. ואם טבל בשמיני לכ"ע מביא קרבנותיו בתשיעי. הגמ' דנה אם ר"ט קיבל את החילוק של ר"ע או לא. (מ"ד:).

על אלו טומאות הנזיר מגלח-

על מת או על כזית מן המת, ועל כזית נצל, ועל מלא תרוד רקב, על השדרה ועל הגולגולת (ספק בגמ' אי בעינן יחד, ואם די ברובע עצמות משדרה וגולגולת. ושמאי מחמיר באלו), ועל אבר מן המת או מן החי שיש עליו בשר כראוי, ועל חצי קב עצמות (אף אם אקמח אקמוחי ואין שם עצם כשעורה נ"ג:), ועל חצי לוג דם. וי"א רובע עצמות ורביעית דם.

ובאלו נטמא להם במגע ובמשא ובאהל, ומגלח גם על עצם כשעורה (במגע ומשא ולא באהל, וכן באבן הסכוכית). ובאלו מגלח ומזה שלישי ושביעי, וסותר ימי נזירותו, ומתחיל למנות רק אחר שנטהר והביא קרבנותיו. (מ"ט:).

איזהו נצל- בשר המת שקרש או מוהל שהרתיחו הוי נצל, אע"פ שאין יודעים אם הוא מוהל הבשר, אבל אם לא קרש שמא הוא מכיחו וניעו שאינו מטמא. הגמ' מסתפקת אם נצל דבהמה מטמא או לא. (נ.).

שיעור מלא תרוד- לר"מ שיעורו מעיקר האצבעות ולמעלה, ולחכמים מלוא חפניו. (נ:).

טומאת רקב- אין טומאת רקב אלא בנקבר ערום בארון שיש או ע"ג רצפת אבנים, אבל הנקבר בכסותו, או בארון עץ או ע"ג רצפת לבנים, אין לו טומאת רקב. לעולא אין דין רקב אלא לבא מן הבשר גידים ועצמות יחד, ואם יש עצם בבשר ודאי יש גם גידים. ב' מתים שנקברו יחד אין להם דין רקב, ואם נצטרפו אח"כ יש להם דין רקב. אם קבר עם המת את שערו אין לו דין רקב, וחזקיה מסתפק בנקבר עם שיער שלא נגזז. רבי ירמיה מסתפק אם רקב הבא מן העקב טמא, או דווקא מכל המת, תיקו. עוד מסתפק רבי ירמיה אם אשה שיש לה עובר, יש לה רקב או לא, ואת"ל יש לה רקב (דסופו לצאת) ילה"ס מה הדין כשיש שכבת זרע במעיה. הגמ' מסתפקת אם פסולת המעיים או העור או כיחו וניעו מבטלים דין רקב, וא"כ אין רקב אלא כששתה מי דקלים והשיר שערו ועורו. מת שטחנו אין לו רקב, והגמ' מסתפקת בחזר והרקיב אם יש לו רקב או לא. מת שחסר ממנו אין לו רקב. הגמ' מסתפקת בהרקיב כשהוא חי ומת אם יש לו דין רקב. (נ"א).

אבר מן החי או מן המת שאין עליהם בשר כראוי- לריו"ח אין הנזיר מגלח עליהם, ולר"ל הנזיר מגלח עליהם, ואפי' אין בהם עצם כשעורה רחמנא רבייה דכתיב "או במת", ולריו"ח איירי ביש בה עצם ולומר שמטמאה גם במשא. (נ"ג).

באלו טומאות אין הנזיר סותר נזירותו- סככות (אילן המיסך על הארץ) פרעות (אבנים היוצאות מן הגדר) בית הפרס, ארץ העמים (הגמ' מסתפקת אם משום גושה גזרו עליה, וטעון הזאה שלישי ושביעי או משום אוירה גזרו עליה ואינו טעון הזאה שלישי ושביעי), והגולל והדופק, ורביעית דם, והמאהיל על רובע עצמות, וכלים הנוגעים במת (אף בזה אינו טעון הזאה), ומצורע בימי טומאתו וספירתו, בכל אלו אינו מגלח, אבל מזה שלישי ושביעי, ואינו סותר הימים הקודמים, ומונה נזירותו מיד כשנטהר, ואינו מביא קרבנות נזיר טמא. (נ"ד).

נזיר שנצטרע- במתני' מבואר שימי חילוטו וימי ספרו אין עולים לו לימי נזירותו. וימי הסגרו וימי זב וזבה עולים לו לימי נזירותו. רב חסדא מחדש שבנזירות מרובה ימי חילוטו וספרו עולים למנין נזירותו, היכא שנשארו לו ל' יום לגידול שיער. והגמ' מוכיחה להלן דלא כרב חסדא. (נ"ה).

ספק טומאה-

טומאה באחד משני נזירים- שני נזירים שאמר להם אחד ראיתי טומאה שנזרקה ביניכם, (והיינו שהרואה עמד מרחוק, דהוי ספק טומאה ברה"י דספיקו טמא, אבל אם היה איתם הוי רה"ר וספיקו טהור), מגלחים ומביאים בשותפות קרבן טומאה וטהרה, ואומר אם אני טמא קרבן טומאה שלי וקרבן טהרה שלך, ואם אני טהור קרבן טהרה שלי וקרבן טומאה שלך, וסופרים ל' יום, ומביאים קרבן טהרה, ואומר וכו'. הגמ' אומרת שלמ"ד שהקפת כל הראש שמה הקפה איירי מתני' באשה וקטן, דבגדול אסור להקיף ראשו מספק (נ"ו – נ"ז).

ואם מת אחד מהם לרבי יהושע יחפש אדם שמוכן לקבל נזירות, ויאמר אם טמא הייתי אתה נזיר מיד, ואם טהור הייתי הרי אתה נזיר לאחר ל' יום, ומכאן ואילך דינו כמו שהיה הדין במת. לבן זומא לא ימצא מי שיסכים לעשות כך, אלא לאחר ל' יום יביא חטאת העוף ועולת בהמה, ואומר שאחד מהם חובה והשני נדבה. ולאחר עוד ל' יום מביא קרבנות טהרה, אומר שאם היה טמא אלו קרבנות טהרה, ואם היה טהור אז העולה הראשונה חובה וזו נדבה. ואע"פ שטען רבי יהושע שאין להביא הקרבנות לחצאין, הסכימו החכמים לבן זומא. הגמ' אומרת שטענת רבי יהושע היתה רק לחדד בה התלמידים.

נזיר שנצטרע והוסגר ואח"כ הוחלט, כשראה הכהן שנרפא הנגע צריך לעשות סדר טהרת מצורע (לוקחים מיד שתי ציפורים, ושוחטים אחת וטובלים את השניה בדם השחוטה ובעוד דברים ומזים עליו ז' פעמים, ומגלח את כל שערו ואח"כ טובל, ואחרי ז' ימים מגלח פעם נוספת וטובל, וביום השמיני מביא קרבנות צרעתו), וביום הבאת קרבנותיו ממשיך למנות את נזירותו מהיכן שהפסיק למנות, וימי חילוטו וז' ימי ספרו אינם עולים לו לימי נזירותו. ואם הנזיר גם נטמא וגם נצטרע, עושה סדר טהרת מצורע ואח"כ סדר טהרת טומאת מת, ואח"כ מונה נזירות טהרה. טמא ומצורע אסורים באכילת קדשים, אך יש חילוק ביניהם שהמצורע אסור עד שיביא קרבנותיו, וטמא מותר לאחר הטבילה, דאין דין מחוסר כיפורים אלא במי שהטומאה יוצאת מגופו. והגמרא (נ"ה ס') מבארת מה הדין כשהנזיר נעשה ספק מצורע וספק טמא, שצריך לגלח שערו ד' פעמים, מתי הוא מגלח, ואיזה קרבנות מביא בכל פעם, ומתי הוא מותר בקדשים או ביין, ומה הדין אם הוא ספק טמא וודאי מצורע, או ספק מצורע וודאי טמא, ומדוע תגלחת אחת לא מועילה לב' סיבות יחד, וכדלהלן.

נזיר שהוא ספק מצורע וטמא- מותר באכילת קדשים לאחר ס' יום, ואינו שותה יין ומיטמא למתים אלא לאחר ק"כ יום, מפני שאינו יכול לגלח תגלחת מצורע אלא לאחר ל' יום שמא הוא נזיר, ורק ודאי מצורע מותר לגלח בנזירותו. ואם היה נזיר שנה אוכל בקדשים לאחר ב' שנים, ושותה יין ומיטמא למתים אחרי ד' שנים.

ומגלח ד' פעמים, (וכולם משום מצוה, ואין לעשותם בסם. ס"א.) בראשונה מביא מספק צפורים של מצורע ואין בזה חשש שהרי הם נעשים בחוץ, וחטאת העוף קרבן טומאה דנזיר הולכת לקבורה מספק, ועולת בהמה נזירות טהרה, שבאה בנדבה. ובתגלחת שניה מביא חטאת העוף ועולת בהמה, שמא הוא בימי ספרו של מצורע ושמא הוא נזיר טמא, ולר"ש מביא בשניה גם אשם. ובשלישית מביא חטאת העוף ועולת בהמה, וברביעית מביא קרבנות טהרה, ואומר שאם היה מצורע וטמא העולה הראשונה נדבה וזו חובה, ואם לא זו נדבה והראשונה חובה, ושאר הקרבנות הם שאר קרבנותיו. (ס).

נזיר שהוא ספק טמא וודאי מצורע- אוכל בקדשים אחר ח' ימים, ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ס"ז ימים. ואם הוא **ספק מצורע וודאי טמא** אוכל בקדשים אחרי ל"ז ימים, ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ע"ד ימים. ואם הוא **ודאי מצורע וטמא** אוכל בקדשים לאחר ח' ימים, ושותה יין ונטמא למתים לאחר מ"ד ימים.

אם תגלחת אחת עולה לב' עניינים- רשב"י אמר שתגלחת מצורע אינה עולה לנזיר, שנזיר מגלח כדי להעביר שערו, ומצורע מגלח כדי לגדל שערו. ואינה עולה לנזירות ולימי ספרו מפני שמצורע מגלח לפני זריקת דמים, ונזיר מגלח אחרי זריקת דמים. ואינה עולה לימי ספרו ולטומאתו, שנזיר מגלח אחר הטבילה ומצורע לפני הטבילה. ואינה עולה לימי חילוטו וטומאתו אע"פ ששניהם לגדל, דמצורע מגלח לפני הטבילה, ונזיר טמא מגלח לאחר טבילה.

נזיר שנודע לו שהיה טמא- אם נודע לו לפני הגילוח (היינו לר"א שתגלחת מעכבת) בכל גוונא סותר את הנזירות. ואם נודע לו אחר גילוח שנטמא טומאה ידועה סותר הנזירות, ואם נודע לו אחר גילוח שנטמא טומאת התהום- אם ירד לטבול במערה ונמצא מת צף סותר הנזירות, ואם נמצא משוקע בקרקע המערה אם היה טהור וירד להקר אינו סותר הנזירות, והיינו בהיה טהור, אבל אם ירד לטבול מטומאתו נשאר בטומאתו דחזקת טמא טמא. ואם מצא מת מושכב לרחבה של דרך לענין תרומה הוא טמא, ולענין נזיר ועשית פסח טהור. אם נטמא בתוך מלאת ונודע לו אחר מלאת לפני גילוח סותר את הנזירות. לרבנן סותר כל הנזירות, ולר"א אינו סותר אלא ז', ואע"פ שנטמא קודם מלאת מ"מ כיון שהידיעה היא אחר מלאת אינו סותר אלא ז'.(ס"ג).

נזיר ועושה פסח שנטמאו בטומאת התהום בשביעי שלהם ונודע להם לאחר עשית הפסח ונזירות טהרה טהורים, ואם הנזיר מחוסר תגלחת טמא, אבל אם מחוסרים רק הערב שמש טהורים, כיון שהשמש שוקעת ממילא. (ס"ד).

המקבל נזירות בבית הקברות-

מי שקיבל נזירות כשהוא בבית הקברות א"צ להביא קרבן טומאה. ואם יצא ונטהר מטומאתו ונכנס אפי' באותו יום, מביא קרבן טומאה, ולר"א דווקא בנכנס ביום השני מביא קרבן טומאה אבל אם נכנס ביום הראשון לא.

נחלקו ריו"ח ור"ל בקבלת נזירות בבית הקברות, להו"א נחלקו אם חלה עליו הנזירות, שלריו"ח חלה הנזירות ור"ל לא חלה הנזירות. מר בר רב אשי מבאר שאף לר"ל חלה הנזירות, אלא דס"ל דמ"מ אינו לוקה אם נטמא. והגמ' מביאה מברייתא שמי שהיה טמא ונזר אסור לגלח ולשתות יין, ואם גילח ושתה יין ונטמא למתים לוקה, ומבואר כדברי ריו"ח. (ט"ז.).

המקבל נזירות בבית הקברות והתרו בו שלא יקבל נזירות לוקה שהרי התרו בו. הגמ' מסתפקת בנכנס בשידה תיבה ומגדל ופתח חבירו את התקרה והתרו בו לצאת ולא יצא, אם מתחייב מיד, או שרק אחר שיעור שהייה חייב. תיקו. (ט"ז).

המקבל נזירות בבית הקברות פטור מתגלחת וציפרין דכתיב "וטמא ראש נזרו וגילח וכו' ". (ט"ז:).

נזיר שנטמא ונטהר מתי מתחיל למנות ימי נזירותו- כתיב "וקידש את ראשו ביום ההוא" לרבי היינו שביום השמיני שמביא קרבנותיו מתחיל למנות ימי נזירותו, ואע"פ שלא הביא קרבנותיו. ולרבי יוסי ברבי יהודה ביום השביעי שמגלח מתחיל למנות.

נזיר טמא שנטהר ונטמא כמה קרבנות מביא-

נזיר שנטמא פעם נוספת ביום השביעי לטהרתו, אינו מביא אלא קרבן אחד.

ואם נטמא ביום השמיני לר"א מביא קרבן על כל טומאה, ולחכמים אם לא הקריב חטאת מביא קרבן אחד על הכל, ואם הביא חטאת מביא קרבן על כל טומאה ואפי' לא הביא אשם מונה נזירות טהרה, ולרבי ישמעאל בנו של ריו"ח ב"ב גם אשם מעכב.

ואם נטמא בליל שמיני, סברה הגמ' לומר שלרב חסדא מביא קרבן על כל טומאה דלילה לאו מחוסר זמן ונחשב שהיתה שעה הראויה להביא קרבן. ואמר רב אדא בר אהבה שאם לילה מחוסר זמן לא חלה הנזירות בלילה ומביא קרבן אחד דהוי טומאה ארוכתא, ואם לילה לאו מחוסר זמן חלה הנזירות בלילה וחייב קרבן על כל טומאה. (י"ח).

אשה שנדרה בנזיר ונטמאה ואח"כ היפר לה בעלה איתא בברייתא שמביאה חטאת העוף ואינה מביאה עולת העוף. הגמ' מעמידה ברייתא זו כרבי ישמעאל ומביאה חטאת אע"פ שהיפר לה מפני שציערה עצמה מן היין (וכר"א הקפר שאף נזיר טהור נקרא חוטא) אבל עולה לא מביאה מפני שאף היא לכפרה והרי היפר לה. (י"ט.).

סיום הנזירות

קרבנות הנזירות- מביא (ביום ל"א לנזירותו או בנזירות ארוכה אחרי שסיים ימי הנזירות שקיבל) כבש לעולה כבשה לחטאת ואיל לשלמים, ואם הביא שלשתם ולא פירש מה למה, כל אחת קריבה לראויה לו.

על איזה קרבן מגלח- לר"י מביא חטאת עולה ושלמים, ושוחט את השלמים ומגלח עליהם (ויש דורשים מהפסוק שאם פתח אהל מועד סגור אינו מגלח, ויש דורשים שנזירה לא מגלחת שם), ולרבי אלעזר אינו מגלח אלא על החטאת. ובדיעבד אם גילח על אחת משלשתם יצא. (מ"ה).

שריפת השיער- היה הנזיר נוטל את שער ראש נזרו, ושורפו (עם רוטב מהדוד) תחת הדוד. אם גילח במדינה או בתגלחת טומאה לא היה עושה כן, ולר"מ אף בנזיר טמא היה משלח תחת הדוד, אא"כ גילח במדינה שאז היה שערו נקבר, ולר"י טהור משלח אף במדינה וטמא אינו משלח אף במקדש. ומשלח את השיער תחת הדוד של שלמים, ואם שילח תחת הדוד של חטאת או אשם (בנזיר טמא) יצא, דכתיב "זבח".

מבשל את השלמים או שולקם.

הכהן נוטל זרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד, ונותן על כפי הנזיר ומניפם. (מ"ה).

סיום הנזירות- לר"א מותר לנזיר לשתות יין ולהטמא למתים אחר התגלחת והקרבנות, ולרבנן מותר כבר אחרי זריקת דם אחד הקרבנות, ואין התגלחת מעכבת. לרב אף התנופה מעכבת, לל"ק היינו לר"א, והא דתניא "וזאת תורת הנזיר" בין יש לו כפים בין אין לו כפים, היינו שגם הוא צריך תנופה. ולל"ב היינו שאף לרבנן התנופה מעכבת. (מ"ו).

דין נזיר שכלו ימיו- לרבי יוסי בר חנינא לוקה על טומאה (דאמר רחמנא וטמא ראש נזרו) ולא על תגלחת ויין. והגמ' מביאה ברייתא שלוקה אף על גילוח ויין. (י"ד).

נפסל אחד הקרבנות או שאחד מהם היה שלא לשמה תגלחתו פסולה וזבחיו לא עלו לו, ולר"ש רק אותו זבח לא עלה אבל שאר זבחים עלו, ותגלחתו כשרה דקסבר נזיר שגילח על שלמי נדבה יצא. ואם גילח אחרי הבאת ג' קרבנותיו ונמצא אחד מהם כשר תגלחתו כשרה. (מ"ו:).

נטמא אחר זריקת הדם- לר"א סותר הכל, והיינו כל הקרבנות שהביא קודם, אבל לא את הנזירות, ולחכמים יביא שאר קרבנותיו ויטהר. (מ"ז.).

נזיר ממורט לב"ש א"צ להעביר תער על ראשו, ולב"ה צריך להעביר תער על ראשו. לרב פדת ולרבינא כוונת ב"ש שאין לו תקנה ולב"ה מעביר אף שאין לו שער, ולרבי אבינא לב"ה צריך להעביר ואין לו תקנה, ולב"ש מעביר אף שאין לו שער. (מ"ו:).

קבלת נזירות וקרבנות נזירות- האומר הריני נזיר, ועלי לגלח נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני, ועלי לגלח נזיר צריך כל אחד לגלח נזיר, ואם היו פקחים כל אחד מביא עבור חבירו. הגמ' מסתפקת מה הדין אם השני אמר רק "ואני", אם קיבל על עצמו את הנזירות או את ה"עלי לגלח". ויש מחלוקת אם יש ראיה ממתני' שכוונתו לנזירות. (י"א:).

קבלת חצי קרבנות נזירות- האומר הרי עלי לגלח חצי נזיר ושמע חבירו ואמר ואני, לר"מ חייב להביא כל הקרבנות, דלאו כל כמיניה לבטל חיובו כשהוסיף חצי נזיר, ולחכמים מגלח חצי נזיר, דהוי נדר ופתחו עמו. ואם אמר חצי קרבנות נזיר עלי אינו חייב אלא חצי. ואם אמר קרבנות חצי נזיר עלי חייב את כל הקרבנות. (י"ב:).

דין קרבנות נזירות שהופרשו ובטלה הנזירות, ודין מעות שהופרשו לקרבנות נזירות (כ"ד – כ"ז) -

הפריש מעות והותיר יביאו במותרם קרבנות לנזירים אחרים (פ"ב דשקלים).

אם האשה הפרישה קרבנות ואח"כ היפר לה בעלה (אם הבהמה היתה שלו לא חלה ההפרשה. הגמ' מביאה בזה מחלוקת, דלר"י אדם מביא קרבן עשיר על אשתו כיון שמשועבד לה, ולחכמים אינו מביא. והגמ' אומרת דלר"י י"ל דמ"מ אינו משועבד לה במילתא דלא צריכא, ולחכמים איירי שהקנה לה ומ"מ לה הקנה למילתא דלא צריכא). ואם הבהמה היתה שלה (כגון שקימצה מעיסתה או שהקנה לה אחר ע"מ שאין לבעלה רשות בה)-

וכן באופן שקיבל האב נזירות לבנו ומחה או גילח הוא או קרוביו-

וכן באופן שמת והשאיר מעות-

וכן באופן שהפריש בהמתו או מעות ואבדו והפריש אחרים תחתיהם ואח"כ נמצאו-

דין הקרבנות- החטאת תמות, והעולה קריבה עולה, והשלמים קריבים שלמים, ודינם שנאכלים ליום אחד ואינם טעונים לחם.

דין המעות- מעות סתומין יפלו לנדבה (ואע"פ שדמי חטאת מעורבים בהם, לריו"ח דין זה הוא הלכה, ולר"ל יליף "לכל נדריהם ולכל נדבותם" שמותר נדר לנדבה), מעות מפורשין דמי חטאת ילכו לים המלח, (ואסורים בהנאה ואין בהם מעילה כיון שאינה ראויה להקרבה) דמי עולה יביאו מהם עולה (ומועלין בהם) דמי שלמים יביאו מהם שלמים ונאכלים ליום אחד ואינם טעונים לחם ואין מועלים בהם.

ואם אמר אלו לחובתי הרי אלו כמפורשים.

אם נפלה דמי חטאת מביניהם הרי אלו כמפורשין, ויביא חצים לעולה וחצים לשלמים, ומועלים בכולם ולא במקצתם.

בהמה הרי היא כמפורשת, ובעלת מום כסתומה לפי שקדושה לדמי.

נסכא מחלוקת (שיכול לעשות מהם מעות), סואר של קורות כמפורשין.

שלמי נזיר ששחטם שלא כמצותם כשרים ואין עולים לבעלים לשם חובה, ונאכלים ליום אחד, ואינם טעונים לחם וזרוע (כ"ד:).

מתי הבן יכול להקריב קרבנות אביו לנזירותו (ל')

לשיטת רבי יוסי אם היו הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות סתומים לנזירותו אין הבן יכול להשתמש בהם עבור נזירותו, אלא יפלו לנדבה. אבל אם אחר שמת אביו אמר שהוא נזיר ע"מ שיגלח על מעות אביו, יכול להקריב קרבנות אלו עבור נזירותו.

בת אינה מגלחת על קרבנות אביה, ואף אם אין לו אלא בת, ההלכה היא על הבן, ולא על היורש.

לשיטת ר"א ר"מ ור"י גם אם היה נזיר בחיי אביו יכול לגלח על מעות אביו.

רבה מסתפק היכא שהיו לאב ב' בנים, אם ההלכה שהקודם מגלח, או שזה ירושה וכל אחד מקבל פלגא. ורבא מסתפק אם הבכור מקבל פי שניים, דאף אם זה ירושה דילמא בהקדש אינו נוטל פי שניים.

עוד מסתפקת הגמ' באופן שאחד מהם היה נזיר עולם והשני נזיר ל' יום, אם יכול לגלח על של אביו. ועוד מסתפק רב אשי באופן אחד מהם טהור והשני טמא, אם מגלח על מעות אביו.

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי, משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה), (לפי סדר הלימוד היומי), וכן את מבחני "לדעת" (דף היומי, משנה ברורה, חפץ חיים, ואהבת חסד), בנקודות הפפבה.

כמו כן ניתן לקבלם במייל 7692282@gmail.com

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים לפי סדר הלימוד של: חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, וכן סיכומים על כל מסכתות הש"ס ועל כל המשנה ברורה ועל תנ"ך וספרי מוסר.

"לדעת"

מבחן שבועי - בדף היומי

לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

מבחן 161 בשלח- נזיר ו עד יב

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669 .

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים פלוס-בקופות נוספות-"לדעת"-מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

.1
לרב מתנא ששתם נזירות ל' יום, מה הדין בנזיר שנטמא ביום שלושים, האם הוא סותר את כל הנזירות?
א' לא.
ב' כן.
ג' תלוי במחלוקת אם מקצת היום ככולו.

.2
האומר הריני נזיר מכאן ועד מקום פלוני, מתי הוא נזיר כמספר ימי ההליכה לשם?
א' בכל אופן.
ב' רק אם הדרך יותר מל' יום.
ג' רק אם הדרך יותר מל' יום והחזיק בדרך.

.3
באיזה אופן סובר רב שהוא נזיר ב' פעמים?
א' באומר הריני נזיר ל' יום ושעה אחת.
ב' באומר הריני נזיר ל"א יום.
ג' באומר הריני נזיר ל' יום ויום אחד.

.4
האומר הריני נזיר ואחת, כמה זמן הוא נזיר?
א' ל' יום.
ב' ל"א יום.
ג' ס' יום.

.5
מדוע לבית שמאי האומר הריני נזיר מן הגרוגרות הוי נזיר?
א' מפני שבתחילת דבריו האדם נתפס.
ב' מפני שכוונתו לנזירות גמורה ולהשאל עליה ואין שאלה בנזירות.
ג' מפני שודאי כוונתו לענבים וטעה לומר גרוגרות.

.6
האומר הרי עלי מנחה חצי עשרון או עשרון וחצי, כמה יביא לפי ת"ק?
א' עשרון אחד.
ב' בחצי עשרון יביא עשרון, ובעשרון וחצי יביא שנים.
ג' בחצי עשרון יביא עשרון, ובעשרון וחצי יביא עשרון וחצי.

.7
מה מקשה הגמרא על דברי רבא שאומר שמדובר שאמר הריני נזיר מיין אם לא עמדה?
א' דא"כ למה לבית שמאי הוי נזיר.
ב' דא"כ למה לב"ה לא הוי נזיר.
ג' דא"כ למה לרבי יהודה יש כאן נדר ולא נזירות.

.8
מזגו לו כוס ואמר הריני נזיר ממנו, באיזה אופן הוא נעשה נזיר?
א' אם הוא שיכור.
ב' אם אינו שיכור.
ג' בכל אופן.

.9
האומר הריני נזיר ועלי לגלח נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני ועלי לגלח נזיר, האם יכולים לגלח זה את זה?
א' כן.
ב' הראשון יכול לגלח את השני, אבל השני לא יכול לגלח את הראשון.
ג' הראשון לא יכול לגלח את השני, אבל השני יכול לגלח את הראשון.

.10
קן סתומה שפרח אחד מהם לאויר העולם, מה הדין?
א' יקח שני עופות חדשים.
ב' יקח זוג לעוף שנשאר.
ג' אין לו תקנה.

מדור- לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

.1
האומר הריני נזיר מאה יום ונטמא ביום המאה, כמה ימים הוא סותר?
א' לת"ק סותר הכל, ולר"א סותר ז' ימים.
ב' לת"ק סותר הכל, ולר"א סותר ל' יום.
ג' לת"ק אינו סותר כלל, ולר"א סותר ל' יום.

.2
האומר הריני נזיר כעפר הארץ, עד מתי הוא נזיר?
א' לת"ק ל' יום, ולרבי הרי הוא נזיר עולם.
ב' לת"ק הרי הוא נזיר עולם ומגלח אחת לל' יום, ולרבי אינו מגלח.
ג' לכו"ע הרי הוא נזיר עולם ומגלח אחת לל' יום.

.3
כיצד מבאר רמי בר חמא את המשנה אמרה פרה זו הריני נזירה וכו'?
א' בהיתה פרה רבוצה לפניו ואמר הריני נזיר מבשרה אם עמדה מאיליה ועמדה מאיליה.
ב' כנ"ל, ומיירי אף אם הפרה לא היתה רבוצה.
ג' כנ"ל, ומיירי אף אם הפרה היתה רבוצה ולא עמדה מאיליה.

.4
האם הבעל יכול לקיים או לבטל נדרי אשה לפני שהאשה נדרה אותם?
א' אפשר.
ב' להפר מחלוקת ולקיים אי אפשר.
ג' לקיים מחלוקת ולהפר אי אפשר.

.5. שאלה מדברי התוס'
האומר הריני נזיר ע"מ שאשתה יין, מדוע לרבינא מודה ר"ש שהוא נזיר?
א' מפני שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל.
ב' מפני שנזירות לא שייכת בשליחות, ומילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי.
ג' שתי התשובות נכונות.

ההגרלות השבועיות לנבחני 'לדעת'

פרס ראשון
500 ש"ח מזומן

פרס שני
זכות קניה 400 ש"ח ב'יפה נוף'

פרס שלישי
10 זוכים בזכות קניה 150 ש"ח ב'יפה נוף'.

לדעת
מבחנים שבועיים נושאי פרסים
בדף היומי, משנ"ב, ח"ח ואהבת חסד
0737-289-669

אגודת נוצרי לשון
AGUDAT NOTZREI LASHON

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

משנה ברורה

מסימן צ"ב סעיף ח' עד סימן צ"ז סוף סעיף א'

כמה זמן צריך כל אדם לשהות לפני ואחרי התפילה?
א' כדי הילוך ח' טפחים.
ב' כדי הילוך ד' אמות.
ג' אין בזה שיעור אלא כל אחד לפי מה שהוא.

מהי שמחה של מצוה שמתוכה צריך לעמוד להתפלל?
א' עיון בסוגיות הגמרא.
ב' דברי תנחומין של תורה או הלכה פסוקה.
ג' קיום מצוה בשמחה.

מה הכונה שמי שעומד בארץ ישראל יחזיר פניו כנגד ירושלים ויכוין גם למקדש ולבית קדשי הקדשים?
א' שכיוון תפילתו יהיה במדויק נגד קודש הקדשים, ולא למקומות אחרים בירושלים.
ב' שיחשוב כאילו הוא עומד במקדש במקום קודש הקדשים.
ג' שיזהר ממחשבות זרות כמו פיגול בקרבנות.

בית הכנסת שארון הקודש אינו בצד הנכון, לאיזה צד יתפללו?
א' לכיוון ארון הקודש.
ב' לצד ירושלים ובית המקדש, אך אם הציבור מתפללים לצד שבו ארון הקודש יעשה כמותם ויצדד פניו לירושלים.
ג' לצד ירושלים, אפילו אם הציבור מתפללים לצד שבו ארון הקודש.

האם מותר להשען על הסטנדר בזמן התפילה?
א' מותר.
ב' אסור אפילו אם נסמך באופן שלא יפול אם ניטל אותו דבר.
ג' אסור, ובמקום הדחק מותר אם נסמך באופן שלא יפול אם ניטל אותו דבר.

מי שהתפלל בדרך או מיושב, האם צריך לחזור ולהתפלל מעומד (להכרעת המ"ב)?
א' כן.
ב' לא.
ג' אם התפלל מיושב יחזור, אבל בהולך הדרך לא יחזור.

מי שרואה באמצע התפילה שנפל ספר קודש על הרצפה, מה יעשה?
א' צריך להרימו.
ב' אסור להרימו.
ג' אם אינו יכול לכוין ירימו כשיסיים הברכה שעומד בה.

שמירת הלשון

חתימת הספר מתחילת פרק ה' עד סוף פרק ו'

האם יש מצות עשה לאדם להעביר על מידותיו?
א' כן, דכתיב "בצדק תשפוט עמיתך".
ב' כן, דכתיב "והלכת בדרכיו".
ג' זה מידה טובה, אבל על ידה יכול להנצל מעוונות עצומים.

איזה דבר כתב רבינו בשם ספר הקנה שהוא מביא לידי עניות?
א' לשון הרע.
ב' מידת הקפדנות.
ג' אדם שלא דן לכף זכות.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

מדברים כמו שאומר

כתב השו"ע (צ"ג ב'): לא יעמוד להתפלל וכו' אלא מתוך שמחה וכו' סמוך לתחילה לדוד שכתוב בו "רצון יראיו יעשה", "שומר ד' את כל אוהביו". וזו הערה עצומה שיש כאלו שאינם מספיקים לומר את כל "אשרי" לפני מנחה, וצריך לדעת שיש חיוב גמור מדינא דגמרא לומר לכל הפחות פסוקים אלו. וכן מה דקיימא לן שבמעריב תפילה בציבור עדיפה על סמיכת גאולה לתפילה, ואם אין לו מנין אחר עליו להתפלל שמונה עשרה עם הציבור לפני ברכות ק"ש, יש לעורר שעכ"פ חייב לומר פסוקים אלו כדי לקיים דינא דגמרא.

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש) על פרשיות השבוע, ש"ק ומועדים,
סיכומי 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה
וכן שיעורים מיוחדים על שובבי"ם בטל' 03-6171132
כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים
בטל' 0733-718-246

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל': 0737-289-669 בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת)
במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com בפקס: 0799-414-144
בנקודות הפצה ניתן לשמוע רמל: 0737-289-669 הלכה 4

לדעת
מבתים שבועיים נושאי פרסים
בדף היומי, משלב, רלח ואהבת חסד
0737-289-669

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל': 0737-289-669 בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת)
במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com בפקס: 0799-414-144
בנקודות הפצה ניתן לפתוח בטל': 0737-289-669 בשלוחה 4

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש)
על פרשיות השבוע, ש"ק ומועדים,
סיכומי 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה
וכן שיעורים מיוחדים על שובבי"ם
בטל' 03-6171132

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר
7692282@gmail.com

מבחן 2 עד י"ג שבט

חפץ חיים
מתחילת הפתיחה עד לאוין סוף י"א

אהבת חסד
פתיחה "ופרשת וירא" עד "ואם הלוה"

חפץ חיים

מדוע הקב"ה הזהיר את האדם להתרחק מלשון הרע?
א' מפני שהוא מביא את האדם למריבות.
ב' מפני שהוא עלול לגרום לשפיכות דמים.
ג' שתי התשובות נכונות.

איזה דבר נגרם בגלל רכילות?
א' חטא הנחש.
ב' חטא המרגלים.
ג' חורבן ביתר.

כשהחפץ חיים כותב בסתמא בלאוין או בעשין או בארורין עובר, מה זה כולל?
א' לשון הרע ורכילות, בין על שקר בין על אמת.
ב' לשון הרע ורכילות, בין על שקר בין על אמת, בפניו או שלא בפניו.
ג' לשון הרע בלבד, בין על שקר בין על אמת, בין המספר ובין המקבל.

איזה לאו נאמר רק על המספר ולא על המקבל?
א' לא תלך רכיל, וכן השמר לך פן תשכח את ד' אלוקיך.
ב' לא תשא שמע שוא, וכן לפני עוור לא תתן מכשול.
ג' לא תחללו את שם קדשי.

האם השומע לשון הרע עובר על "השמר לך פן תשכח את ד' אלוקיך?
א' עובר.
ב' אינו עובר.
ג' אם הוא מאמין לדברים הוא עובר, ואם אינו מאמין אינו עובר.

מתי המספר לשון הרע עובר על "לא תשנא את אחיך בלבבך"?
א' בכל גוונא שמדבר מתוך שנאה.
ב' אם בפניו מדבר עימו שלום ושלא בפניו מדבר עליו לשון הרע.
ג' רק אם אומר לשומעים שלא יאמרו לאותו אדם שדיבר עליו.

מה לומדים מ"לא יקום עד אחד באיש"?
א' רק שעד אחד אינו נאמן.
ב' שאסור לאדם יחידי להעיד בבי"ד דבר רע על אדם, אבל אין לוקים על זה.
ג' שאסור לאדם יחידי להעיד בבי"ד דבר רע על אדם, ולוקים על זה.

אהבת חסד

האם לוט ידע שהאורחים אצלו הם מלאכים?
א' כן, ולכן היה חסר בזה מצות הכנסת אורחים.
ב' לא, ועל זה סיפרה התורה איך קירבם בכל כוחו.
ג' אין אנו יודעים.

מה הכונה במה שכתוב "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלוקים את יצחק בנו"?
א' שהברכות שנתברך אברהם עברו ליצחק.
ב' שבירך אותו הקב"ה שיזכה להיות גומל חסדים כמו אברהם.
ג' שניחמו תנחומי אבלים.

מדוע הסכימה תמר להשרף ולא לגלות מה שעשה יהודה?
א' כדי שלא להלבין פניו.
ב' כדי שלא לגרום לחילול השם.
ג' כי חשבה שלא יאמינו לה.

מדוע לא פרשו המיילדות מלהיות מיילדות כשגזר פרעה להרוג את הזכרים?
א' שמא יבואו מילדות שיקיימו גזירת פרעה.
ב' כדי לזכות בעצמן למסור נפש להציל אחרים.
ג' כדי להחיות את הנקיבות.

מדוע החפץ חיים מבאר את ענייני גמילות חסדים בהלואה לפני שאר חלקי גמילות חסדים?
א' מפני שזה הכי נצרך.
ב' בגלל שרבים מתרפים בזה.
ג' מפני שיש על זה מצות עשה מיוחדת בתורה.

מה האדם צריך לעשות כאשר אחד מבקש ממנו הלואה והלה נמנע בעבר מלהיטיב לו?
א' למחות הדבר מליבו אבל אינו חייב להלוותו.
ב' חייב להלוותו ואינו חייב למחות הדבר מליבו.
ג' חייב להלוותו בלב שלם ולמחות הדבר מליבו.

מתי הנמנע מלהלוות עובר על "לא תעמוד על דם רעך" לפי המכילתא והרמב"ם?
א' אינו עובר.
ב' רק כאשר ללא ההלואה יכול להגיע לידי סכנת נפשות.
ג' גם כאשר ללא ההלוואה הוא עלול להגיע להפסד גדול.

שאלה לעיונא מבית: **עולם התורה** מאברהם כמו שאמר

עיין במבחן הקודם שמבואר שחורבן הבית נגרם ע"י לשון הרע שהיה במעשה דקמצא ובר קמצא. והדברים קשים להולמם, כיצד יתכן שבגלל מעשה של אדם אחד נענשו כל כלל ישראל בעונש חמור כ"כ, ולדורות רבים, האיש אחד יחטא ועל כל העדה יקצוף? [וכן מה שמבואר על גלות מצרים דכתיב "אכן נודע הדבר" ופירש רש"י "נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך"]. ואולי אפ"ל שזו תביעה על כל הדור, שאם עוון לשון הרע היה חמור בעיני הכלל, לא היה אף אחד שמדבר לשון הרע. עוד י"ל שאין כוונת הגמרא לומר שאותו המעשה גרם, אלא שלכל דבר יש סיבה טבעית וסיבה רוחנית, והקב"ה מגלגל שהסיבה הטבעית תראה מהי הסיבה הרוחנית - האמיתית, ולכן נתגלגל החורבן ע"י מעשה שיש בו שנאת חינם ולשון הרע, להראות שאלו העוונות שגרמו לחורבן, ועי"ז ידעו את חומרת עוונות אלו.

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמם של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
בשלח

האם אפשר "גם וגם"...? (5)

א. נמשיך בס"ד במאמר חמישי, על התהיה האם ניתן לשלב "**גם וגם**", שגם יעמול בתורה מצד אחד, וגם יהנה ממנעמי העוה"ז מצד שני. ובשלשה מאמרים ראשונים בארנו בארוכה למה בלתי אפשרי לשלב גם וגם, ובמאמר רביעי ביארנו שמ"מ את המחוייב מעוה"ז לפי ערך הזמן והמקום בוודאי יכול ליטול ולא יפגע בלימודו, אבל עתה נראה במאמר זה שאדרבה יש אופן לקבל "גם וגם..." אם יעמול בתורה תמיד, ואז יתן לו הקב"ה **במתנה** "גם וגם".

ובאמת זו סוגיית המן שבפרשתינו, שהוא ניתן ללומדי התורה באופן שזה ממתין להם מוכן על פתח ביתם. ובגמ' (ע"ז יט,א), א"ר אבדימי בר חמא כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפצו שנאמר "כי אם בתורת, ה' חפצו". ופרש"י: הכי קאמר קרא, אם בתורת - **ה' עושה חפצו**. עכ"ל. ובמהרש"א על אתר ביאר עומק הבטחה זו, דהנה בפס' אח"כ נאמר "וכל אשר יעשה יצליח" ודרשו חז"ל (שם ע"ב) שכל העוסק בתורה נכסיו מצליחים, אולם יש הבדל גדול בין פס' זה לפס' הקודם, שבפס' זה ההצלחה שלו תלויה במעשים שעושה, שזקוק לעשות עסקים כדי שיהיו מעשיו מתברכים, משא"כ בפסוק הנ"ל מדבר על דרגה הרבה יותר גבוהה, שאפי' ברצונו וחפצו של העוסק בתורה בעלמא, בלי מעשה כלל, הקב"ה **עושה כל חפצו**.

ב. וזה דבר נפלא למתבונן, שישנו מהלך כזה של חביבות כלפי שמיא, שכאשר מקבל על עצמו עול תורה, אזי הקב"ה אוהבו עד כדי כך שרוצה למלא את כל חפצו, ותיכף כשעולה בדעתו איזה צורך מסויים, הקב"ה דואג להמציא ולהשלים לו את זה בדרכים מופלאות, על דרך "והיה טרם יקראו ואני אענה", שגם בלי מהלך של תפילה ובקשה, ובלי דרגה באמונה, הקב"ה מעצמו משביע את רצון בנו אהובו שעמל בתורה יום ולילה בהשגחה פרטית!

וכך לשון הנפה"ח (ש"ד פט"ז): וכפי ערך הקיבול אשר יקבל עליו עול תורה באמת ובכל כוחו, כן לפי זה הערך יסירו ויעבירו ממנו טרדות ענייני זה העולם, והשמירה העליונה חופפת עליו, **והוא כבן המתחטא על אביו, ואביו עושה לו רצונו ומשלים לו כל חפצו**, כמו שאמרו רז"ל כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפצו... ובמשלי רבתא (סו"פ ח') "ויפק רצון מה'", כל מי שהוא מפיק בדברי תורה ומלמדו ברבים, אף אני בעת רצון מפיק לו רצון כו', **ומזונותיו מוכנים לו תמיד, בלא שום עמל ויגיעה מועטת עליהם**, כמו שאמרו שם בפרק אשת חיל, כל זמן שת"ח יושב ועוסק בתורה כו', **ולא עוד אלא שהקב"ה ממציא לו מזונותיו** בכל יום ויום שנאמר "ותתן טרף לביתה". עכ"ל.

והזינן שישנה הנהגה מיוחדת השמורה ללומדי תורה שהי"ת מקיים מחשבותיהם, ומגשים רחשי ליבם, מאזין למאויים, וממלא כל חפצם ורצונם אף בלי שמבקשים ודורשים זאת בפה בדרך תפילה, ובלי שהם מתאמצים בעסק האמונה וכו', דעצם עמל התורה מגלגל הנהגה זו.

ג. ובפרט יש להתפעל מההפלגה שמביא מתנא דבי אליהו (פי"ח) "ברוך המקום ברוך הוא שבחר בחכמים ובתלמידיהם כו', כשם שהם יושבין בבתי כנסיות ובתי מדרשות ובכל מקום שהוא פנוי להם, וקורין ושונין לשם שמים, ויראה בלבבם, ומחזיקים ד"ת בפיהם, ומקיימין עליהם הפסוק "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו" כך כביכול **אפילו הם ישאלו את כל העולם כולו בשעה אחת** הוא נותן להם מיד כו'" עכ"ל. ואע"פ שהתנא דבי אליהו מדבר כאן בדרגות של שקיעות רבה בתורה, עם יראת שמים, באופן שד"ת מוחזקים בפיהם, אבל רואים כאן שיתכן שכר כה פלאי שהקב"ה ממלא להם את משאלות ליבם בלי גבול!

נביא דוגמא, שח לי אברך שראה שאשתו היתה רוצה שיהיה להם בבית ספה סלונית, כסף לרכוש מוצר חדש כזה אין לו, אז הוא הציע לאשתו שתחפש ביד שניה אבל בתנאי שזה יגיע ממשפחה חרדית כי מי יודע מי ישב על זה... אז היא מספרת לו שמצאה משפחה חילונית במודיעין שיש להם ספה חדשה בניילון שתקועה אצלם למעלה מחצי שנה בלי שימוש, והם מוכרים את זה ב-600₪, ממש מציאה, אבל הוא גר בירושלים, איך הוא יוביל את זה? נזכר שאחיו עובד בהצלה באיזור גוש דן, אולי הזדמן לשם... התקשר אליו, ונדהם לשמוע שהיתה לו קריאה באיזור מודיעין, תוך כדי שיחה כבר איתר את הבנין, ואמר לאחיו האברך, אל דאגה אזעיק לכאן שני ידידים מהצלה ונעמיס על הרכב, והנה אחרי שעה הספה המתינה לו מאחורי הדלת, הרי סייעתא דשמיא בחפציו.

ויתכן דענין זה, שהקב"ה נותן להם אפי' ישאלו את כל העולם כולו, מושרש במן שהיה נהפך לכל טעם שביקשו. **ובדרך זו מצינו הרבה אברכים שיש להם "גם וגם", דכיון שמסרו את יומם לעמל התורה, השפע הגשמי בא ממילא.**

שביתין ושביקין מסאבין דרחיקין...

א. בתפילה בברכת השכבינו מסיימים בשבת "הפורש סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים". ונשתנתה חתימת הברכה מחול, כדי להודות על שמירת השבת אשר פרוסה עלינו כעין סוכת שמירה של הקב"ה, וכמבואר בטור (סי' רסז) "ומשנין בחתימה שחותם ופרוש סוכת שלום ואין חותמים בשומר עמו ישראל, משום שבשבת לא צריכים שמירה שהשבת שומר", עכ"ל.

וכן מצינו שבכוח סגולת השבת, בטלים ומבוטלים כל מיני דינים, וכל הקשיים והצירים וחבלים שקטים בשבת, כמש"כ האריז"ל בסוף הפזמון "אזמר בשבחין" שחיבר לילי שבת - "שביתין ושביקין מסאבין דרחיקין, חבילין דמעקין, וכל זיני חבושין". הרי שיש בכוח השבת לבטל ולכלה את כל המזיקים והמעיקים המצירים לעם ישראל.

ב. ואשר לפ"ז צריכים אנו להתעורר על הפיגוע הנורא והמחריד שארע בנוה יעקב בשבת קודש פר' בא, כשלא זכינו לברכת "ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם ליגוף", איככה ארע כזאת וכזאת בליל שבת קדשינו, ולמה לא זכינו להגנת סוכת השלום שפורש הקב"ה בפרט על העיר ירושלים, ואיך לא בטלו חבילין דמעיקין וכל זיני חבושין.

ואע"פ שיהודי אף פעם לא שואל למה, כמו שהמליצו על הפס' "למה" יאמרו הגויים... מ"מ צריכים לשאול על מה...? כי בוודאי שעלינו לדעת במה להתחזק ולהתעורר לנוכח אירוע כה מחריד, שארע בעת מנוחת השבת, בו אנו מבקשים ומייחלים "שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתינו..." ומדוע לא הגנה עלינו סוכת שבת קדשינו...?

ואמנם ניסים עצומים היו באותו מעמד, הן מבחינת העת והשעה, שאילו היתה מוקדמת, מי יודע מה היה קורה רח"ל, ואפילו באותה שעה, היו לכמה וכמה יחידים ניסים והצלות פלאיים, ובפרט לאברך חשוב שליט"א, שהמחבל הרשע ימ"ש, רץ אחריו עם כלי נשקו, ודרך עליו חמש פעמים! את נשקו וירה אך הכדור החטיא את המטרה פעם בפעם, ברוך ה' עושה פלא לבניו אהוביו. מ"מ בין אלו הנרצחים הי"ד, היו שומרי שבת ת.נ.צ.ב.ה. ועלינו לפשפש מה נוכל להתחזק בשבת, בשעה קשה זו.

ג. אף שמצאתי ידיעה הסטורית מרתקת על שכונת נוה יעקב בעת יסודו, כמובא בפירוש לירושלמי עלי תמר (מו"ק פ"ב) שבקובץ הדביר ירושלים (תשי"א דף א'), מסופר שהרב רי"א הי"ד שעסק ברכישת אדמות מידי הערבים, משך בכוונה את כתיבת הקושאן בטאבו שערך בינו ובין הערביים על אדמת "נוה יעקב" בערש"ק עד הלילה, כדי לקיים מה שאמרו חז"ל כותבים עליו אונו אפילו בשבת. ועשה זאת כדי להראות לילדיו ולידידיו כמה חשובה וגדולה מצוות ישוב א"י ע"כ. והשיג עליו בעל עלי תמר, שאף שכוונתו של הצדיק היתה רצויה שהיה חדור כולו מאהבת ארץ ישראל אולם למעשה יש לדון בזה. האמנם שבמקדש שלא גזרו על שבות האריך בספר ארעא דרבנן סימן ד' להוכיח שאף במלתא דאפשר לעשותה מע"ש אמרינן אין שבות במקדש ומותר לעשותה בשבת. אולם אין למדין שבות של ישוב ארץ ישראל משבות במקדש. והרי אמרו כיצד הוא עושה, מראה לו כיסין של דינרים ולא התירו ליתן לו מעות מפני שאפשר בלא זה. והגם שאם הכתיבה והחתימה נמשכת מעצמה עד ליל שבת יתכן שאין עליו חובה לעשות מאמצים כדי שתגמר לפני שבת, שכן הותרה שבות בשבת מפני ישוב ארץ ישראל ואינו מחויב לעשות מאמצים מיוחדים למהר את גמר העניין, אבל למשוך את הכתיבה לכתחילה בכוונה עד ליל שבת נראה שאין זה נכון". עכ"ד. ואולי קודם שיבא משיח צריך שיתכפר ענין זה, במקום ובשעה של הפגם.

ד. אבל הרי מצטרף לאירוע זה, המציאות של צמצום גשמי הברכה בשנה זו שלאחר שמיטה, וכבר גזרו בכמה מקומות להוסיף בתפילת שמו"ע את בקשת "וענו בורא עולם במידת הרחמים", שהיא תפילה עצומה על עצירת הגשמים, ויש להתבונן שאומרים בה עוד עניינים שאינם קשורים לעצם עצירת הגשמים - "שמור והצל שנה זו מכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות... והסר ממנו דבר וחרב ורעב וחיה רעה... ומאורעות רעות וקשות, ותגזור עלינו גזירות טובות מלפניך ויגולו רחמיך על מידותיך ותתנהג עם בניך במידת הרחמים..." ומה עניינו לגשמים.

אלא מבואר כאן, שגשמים הוא ענין של הארת פנים, מפני שהם ביטוי לכל ההשפעות שיורדות מן השמים, כמו שהמתיק מרן הפחד יצחק, בטעם שחיתום הדין בתפילת גשם, מפני שזה הדבר היחידי שיורד משמים, והוא מצייר לנו את האמת הזאת שכל השפע שיש לאדם הכל הוא מה שנשפע לו משמים, וכשאין יורד גשמים זה מורה שבשמים לא מרוצים ממעשינו, וממילא עלולים להיות כל מיני פורעניות וחרב ורעב וחיה רעה, לכן בכלל התפילה לגשמים, צריך להתפלל תיכף שלא יארע דבר.

והרי עיקר גשמי הברכה הוא בליל רביעי וליל שבתות, ובדיוק בעת שהבריות בבתיהן, והיה מתאים להיות גשמי ברכה, ארע הפיגוע הנ"ל, עת ששורר מזג אויר קייצי חריג במחוזותינו, ועל פי שני עדים אלו יקום דבר, לעוררינו על יקרת השבת, שממנה כל הגנה ושמירה, הן בהתחזקות רבה בתפילות השבת, והן בהתחזקות בהלכותיה הרבים התלויים בשערה, ועי"ז יפרוש ה' עלינו את סוכת שלומו.

מעשה מופלא מהזוהר

א. בסוף השירה כתי' "מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך", ויש חידוש נפלא בזוהר (ח"ג רכ,ב) אודות זה, בסיפור מופלא שסיפר רבי אבא ששמע מרשב"י ששמע מרבי אליעזר, שיום אחד בא לפניו גוי מלומד אחד, ואמר לו סבא סבא, יש לי שלשה שאלות לשאול אותך, א. הרי אתם אומרים שעתיד להבנות לכם בית שלישי, והרי לא נזכר שעתיד להבנות אלא שני מקדשות בית ראשון ושני, וכמו שנאמר בחגי (פ"ב): "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", ובית שלישי לא נמצא בפסוקים, והרי אלו שני הבתים שאמורין להבנות כבר נבנו ואין עוד.

ב. אתם אומרים שיש לכם קרבה למלך העליון יותר מכל שאר האומות, והרי מי שקרוב למלך בו"ד הוא שמח תמיד ושרוי בלא צער, ובלא פחד, ובלא יסורים, והרי אתם בצער ובדחק ויגון תמידי יותר מכל בני העולם, ואנו אומות העולם לא מתקרב אלינו צער דחק ויגון כלל, א"כ בהכרח שאנו יותר קרובים למלך העליון, ואתם רחוקים ממנו ולכן יש לכם צער ודוחק אבל ויגון מה שאין לנו.

ג. אתם לא אוכלים נבילה וטריפה כדי שתיהיו בריאים בגופכם, ואנו אוכלים כל אשר ברצונינו, וגופינו חזק בכוח ובבריאות, והאברים שלנו על קיומן, ואתם שלא אוכלים, חלשים אתם כולכם במרעין בישין ובשבר יותר משאר אומות, אתם עם ששונא אתכם אלקיכם. סבא סבא, אל תענה כלום, כי לא אשמע אותך ולא אקבל שום תשובה.

כששמע זאת רבי אליעזר, הרים את עיניו, והביט בו, ונעשה אותו מלומד גוי גל עצמות. אחרי שנח רוגזו החזיר ר"א ראשו לאחוריו ובכה ואמר (תהלים ח): ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, כמה תקיף חילא דשמא קדישא, תקיפא בכל ארעא, וכמה חביבין מלי דאורייתא, שאין לך דבר קטן שלא תמצא בתורה, ואין בה מילה אחת שלא יצאה מפי הקב"ה, ודברים אלו ששאל אותו רשע אני שאלתי יום אחד מאליהו הנביא, וענה לי אליהו שבישיבה של מעלה השיבו תשובות לשאלות הנ"ל לפני הקב"ה.

על השאלה הראשונה, שהקב"ה רצה שיהיו לו בארץ כמלאכים קדושים שלמעלה, ורצה לבנות להם מקדש ולרדת ולשרות בו ממקומו בשמי רקיעין, לטעת בישראל "נציבא קדישא" כגוונא דדיוקנא דלעילא, וזהו שכתוב (שמות טו) "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך" באיזה מקום? במכון לשבתך פעלת ה' במקום שפעלת אתה לבדך בלא אחר, "מכון לשבתך פעלת ה" דא בית ראשון, "מקדש ה' כוננו ידיך" דא בית שני, ושניהם אומנות דקודשא בריך היא הן, ומעת שחטאו ישראל במדבר מתו, והכנים הי"ת את זרעם לארץ ישראל, ובית המקדש נבנה ע"י מעשי בנ"א, ולכן הוא לא התקיים, ושלמה ידע שבגלל שזה הוא לא יתקיים, כמש"כ בתהלים (קכז) "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו" שאין לו קיום לעד, ובימי עזרא הסופר גרם החטא והיו צריכים לבנותו שוב ולא היה לו קיום, ועד אז עדיין לא נבנה בית ראשון ושני הנזכרים בשירה, ורק לעתיד כתיב "בונה ירושלם ה'", הוא ולא אחר, ולבנין זה אנו מחכים ומצפים, ולא לבנין בן אדם שאין בו קיום כלל.

ולכן את הבית הראשון והבית השני יוריד לנו הקב"ה יחד מהשמים, ובית ראשון יהיה מכוסה, ובית שני יהיה מגולה לכל העולם, ויראו אומנות הקב"ה בחדווה שלימה ורעותא דלבא, בכל בניינו, הבית ראשון יהיה מכוסה ע"ג השני הנגלה, וכל העולם יראו את עניני הכבוד שיקיפו את המגולה, ואלו הענינים יהיה בית ראשון טמיר שיעלה עד רום יקר שמים, ולבנין זה אנו מחכים. ועד עכשיו לא באו בתים אלו לעולם, שאפי' בנין ירושלים, לא אמור להיות בבנין אדם כמש"כ (זכריה ב) "ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב גו', ואם לעיר כך, כ"ש למקדש מקום דירת השכינה, וכך היה אמור להיות מתחילה כשיצאו ממצרים אלמלא חטא העגל, ועתה זה נדחה עד לפורקנא בתראה.

ועל השאלה השניה. ודאי אנו קרובים למלך יותר מכל שאר האומות, שאנו לב העולם, וישראל בין האומות כמו לב בין האברים, וכמו שהאברים אינם יכולים לחיות אפי' רגע אחד בלי הלב, כך אומות העולם לא יכולים לעמוד בעולם בלי ישראל, ולכן גם ירושלים היא באמצע העולם מפני שהיא הלב של העולם, והרי כך באדם שהלב שלו יותר רך וחלש, וכשיש צער ודחק ויגון רק הלב חש אותו שממנו הקיום של הגוף, אבל שאר האברים לא סובלים מהצער והדחק, והלב הוא היחיד שקרוב למוח שהוא כמלך באברים, ושאר האברים רחוקים מן המוח, כך ישראל קרובים למלכא קדישא ושאר עמין רחיקין מניה.

וזו גם התשובה לשאלה השלישית מדוע ישראל לא אכלי נבלות וטרפות וטינוף של שקצים ורמשים כשאר עמים, כי הם כמו לב שאינו נוטל למזונו אלא את המבורר והצח שהדם צריך להיות נקי ומבורר, ואת שאר הפסולת משאיר לאברים שהם חזקים יותר מהלב, לכן לאברים יש אבעבועות שאת ספחת וסגר דצרעת, אבל הלב אין לו מכל אלו כלום, אלא הוא נקי ומבורר בלי מום, כך הקב"ה בחר בישראל שהם נקיים ומבוררים בלי כל מום כמש"כ "כלך יפה רעיתי ומום אין בך", בא רבי יוסי נשיק ידיו ואמר, אילו לא ירדתי לעולם אלא לשמוע את זה, די לי..!

וכמה חיזוק יש בדברים אלו, כלפי מצב אברכים ביחס לנהנתני העולם, וח"ו ליפול ברוחינו, כי עוד יתברר הכל.

היחס הנכון למבחנים

א. מפרשתן יש מקור למושג של 'מבחני קבלה', שהנה הקב"ה ערך לכלל ישראל מבחן האם הם ראויים לתורה ע"י שנתן להם במרה מקצת מצוות, וכמש"נ שם: "למען אנסנו הילך בתורתי", וכתב רבינו בחיי בספר כד הקמח (ערך אמונה): והרבה ניסים נעשו לישראל שהם מיוסדים על יסוד האמונה שהרי ירידת המן היה מכח אמונה הוא שכתוב (שמות טו) "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא" והנסיון הזה לראות היעמדו על יסוד האמונה. עכ"ל.

ובאמת הרבה פעמים לפני שאדם זוכה לדרגה חדשה ברוחניות, או למושגים חדשים בתורה, מנסים אותו שוב משמים האם הוא ראוי לדרגה הזאת, לפעמים ע"י סוגיא קשה ומאתגרת, בה הוא נבחן כמה הוא מתמסר לתורה, ולפעמים ע"י שיש לו איזה ניסיון בפרנסה שהוא נבחן בזה משמים עד כמה התורה בראש מעייניו ומוכן ללמוד גם מתוך הדחק, ואזי אם יתאמץ בתורה חרף נסיונות אלו יזכה להגיע לדרגות חדשות בתורה שלא הכיר עד כה.

ב. ברם מה שנשתרבב כיום לעולם התורה המושג של "מבחנים" חודשיים וכדו', לא נמצא לזה מקור בחז"ל, אלא שמונח בזה אתגר גדול, ואכן מרן הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל היה מאד מדרבן אתגרים, אבל מ"מ צריך לדעת מה היחס הנכון לאתגר הזה של "מבחנים", כי הרי בתורה יש ב' חלקים: א. עצם לימוד התורה, ב. "ידיעת" התורה, ופשוט שהמהלך של מבחנים מתייחס בעיקר לחלק של ידיעת התורה, שהרי את זה שקובע ציון לא כל כך מעניין כמה עמל ויגיעה הושקע בחומר הנלמד, הבודק אינו יודע האם כאב הראש לבעל המבחן הזה, אולי הוא היה חסר כמה ימים בעת לימוד החומר מחמת אונס גדול, שמא הוא השקיע פי שנים ושלש מכל נבחן אחר, הבוחן יודע רק מה כתוב בו ותו לא מידי, וא"כ גובה הציון משקלל אך ורק את הנתון של הידע, שזהו כאמור רק פן אחד בתורה.

החמור מכל כאשר שוכחים שהעיקר הוא עצם לימוד התורה יום יום! ומציבים את המבחן החודשי כעין "למען אנסנו" האם יודע את החומר או לא, ולפעמים אף גרוע מכך שטועים להציב את ה'ידיעות' כמברר וקובע עיקרי מהי מידת השייכות לתורה. ולצערינו כמה מהמשברים של אברכים בגיל המתבגר נובעים מטעות זו, שמעמידים למבחן את ידיעותיהם, ואם שכחו את רוב לימודם שוב מרגישים שלא עושים כלום, ובאים למסקנות חמורות...

אבל צא וראה מאמר חז"ל: אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים למאה ואחד, שזה נקרא "עבדו" וזה נקרא "לא עבדו", ותמוה, מדוע הפסוק מדגיש רק את ה"עבדו" שבריבוי החזרות, הרי ידוע בשם הגר"א שההבדל בין הגימטריה של 'זכר' לגימטרי' של 'שכח' הוא מאה ואחד, שע"י שלומד מאה ואחד פעמים אינו שוכח לימודו, וא"כ איך חז"ל לא ציינו מעלה עצומה זו. ונראה שרצו ללמדינו שעיקר הלימוד הוא העבודת ה' שמונחת בעצם הלהיות לומד, ואף אם אינו זוכר שפיר חשיב "עובד השם" עצום!

ג. ובזה יובן הגמ' בעירובין (נד,ב) על הרמאי אשר מיהר לצוד הרבה ציפורים יותר מחבריו, מפני שלא התעכב על שבירת הכנפיים שהיתה נהוגה אז אצל הציידים, ולכן כל ציפור שתפס פרחה ונעלמה, ורמאותו היא שסופר כמה ציפורים כבר הספיק לצוד, אבל בפועל אחת לא נותרה בידו! כך כשאינו חוזר על תלמודו לא נותר מאומה בידו! ומייתי שם: אמר רבא א"ר סחורה א"ר הונא מאי דכתיב הון מהבל ימעט וקבץ על יד ירבה. אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות, מתמעט, ואם לאו "קובץ על יד ירבה". אמר רבא **ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה.** א"ר נחמן בר יצחק אנא עבדתה ואיקיים בידאי. עכ"ל. וצ"ע מה כוונת הגמ' כשמודיעה לנו על ה'עבירה' של רבנן שלא חוזרים?

ותירץ המהרש"א (ע"ז יט,א) דיש מימרות אחרות: אמר רבא, לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה שנאמ' בתורת ה', והדר ובתורתו יהגה. ואמר רבא: לעולם ליגרים איניש, **ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר,** שנאמ' גרסה נפשי לתאבה, גרסה כתיב ולא כתיב טחנה, עכ"ל. וזהו דקאמר דידעי רבנן להא מלתא ועברי עלה, דלכאו' כיון דידעי אמאי קעברי עלה, גם מאי רבותיה נמי דרנב"י שהתפאר שעשיתיה, ועל כן נראה דהנך דרשות דלעיל לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ יהגה כו' ולעולם ליגרוס אינש ואע"ג דמשכח כו' **סותר כל זה** הא דקאמר הכא אם אדם עושה תורתו חבילות מתמעט, **ולזה אמר רבנן ידעי הך דרשא** דאם אדם עושה תורתו חבילות מתמעט ועברי עליה, **ועבדי כהנך דרשות דלעיל** דיש ללמוד לאדם הרבה ואע"ג דלא ידע וכו' ואח"כ יהגה ויעיין בה, עכ"ל.

סיכומו של דבר. המבחן מצויין למי שלפי כשרונותיו מתאים לו לזכור, אבל מי שאינו כזה, לא חסר לו דבר בשייכות לתורה...! וכשם שמי שאינו מוצא טעם בלימוד ההלכה למעשה, אין עליו טענות שעוסק רק בעיון, כך מי שאינו מתאים לזכרון, אין בו שום חסרון בגדלות בתורה! ויכול שפיר להצטרף לאותם רבנן שידעי למעלת החזרות ועברו עלה, שלמדו ולמדו אע"פ ששכחו, כמו שאמר דוד גרסה נפשי לתאבה, שמרוב תיאבון ללימוד, למד ולמד... ומאידך, צריך להיות קצת מקורי ולחשוב על כל רעיון שהוא בכדי להמריץ את עצמו לשנן, ולחזור על תלמודו.

גיליון
עומק הפשט
בירורי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

גיליון מס' 385

בס"ד, יום ג' פרשת בשלח, ט' שבט תשפ"ג

נושא הגיליון

'דיני דבר-חריף'

דינים מיוחדים ב'דבר חריף'

שלשה חידושים: דבר חריף פועל בשונה מהכללים הרגילים של הלכות בשר בחלב, ויש בדבר חריף שלשה חידושים נפרדים; א. נ"ט בר נ"ט נאסר כמו נ"ט. ב. אינו בן יומו נאסר כמו בן יומו. ג. דבר חריף בולע בדוחקא דסכינא, אפילו כשאינו חם, כאילו היה המאכל רותח.

1. נ"ט בר נ"ט = נ"ט

צנון שחתכו בסכין: מבואר **בגמ'** (חולין דף קיא:) הלכתא דגים (תבשיל פרוה) שעלו בקערה (בשרית), מותר לאוכלן בכותח (מאכל חלבי), צנון (מאכל חריף) שחתכו בסכין שחתך בה בשר, אסור לאוכלו בכותח.

כלומר, דגים שמקבלים בליעות ישירות מהבשר אסור לאכלן בחלב, כדין 'נותן טעם'. דגים רותחים שהונחו בקערה בשרית, ומקבלים בליעות של הבשר רק דרך הקערה, מותר לאכלן בחלב, כי נחשב נ"ט בר נ"ט, משום שהטעם של הבשר נכנס בתוך הקערה, שהוא 'נותן טעם ראשון', ומהקערה הטעם עבר לדגים, וזה 'נותן טעם שני'. אבל אם חתך צנון בסכין בשרי, אסור לאוכלו עם חלב.

טעם הדבר מדוע דבר חריף חמור ממאכל שאינו חריף, מבאר **רש"י** (דף קיב. ד"ה קישות) בשני אופנים. א. לפעמים השמנונית קרושה על הסכין ואינה ניכרת, וכשחותך דבר חריף, הוא מקבל טעם מבשר ממש. ב. מחמת חריפותו הוא בולע יותר ממה שדגים רותחים בולעים, וכשהסכין נדחק בו, נפלט טעם מהסכין ונבלע בצנון. וכתב **האור זרוע** (סימן תסז) שהטעם השני הוא העיקר, כמשמעות לשון הגמ' 'ודוקא צנון דאגב חורפיה בלע'. אבל הטעם הראשון של שומן קרוש, לא מוזכר בגמ'.

נפסק **בשו"ע** (סימן צו סעיף א), צנון או סילקא שחתכם עם סכין בשרי בן יומו מקונח, או שאינו בן יומו ואינו מקונח, אסור לאכלם עם חלב. ומסביר **הש"ך** (ס"ק ב) שהאיסור הוא אפילו אם הסכין היה נקי, משום שחריפות הצנון והסילקא בצירוף דוחק הסכין, פולט את גוף הטעם מהסכין, ודינו כמו איסור ממש בעין, ולכן אינו דומה לשאר נ"ט בר נ"ט שמותר.

דבר העורך

סכין פרוה = חובה!

תקציר: הנושאים בסדרת 'מטבח כהלכה': גיליון 379 'סימון היכר בסופגניות'. גיליון 380 'היכר במאפה חלבי'. גיליון 381 'פת פרוה שיצא מחזקתו'. גיליון 382 'קומקום בחזקת פרוה'. גיליון 383 'מאכלים בחזקת פרווה'. גיליון 384 'מאכלים בחזקת בשרי'.

הגיליון הנוכחי מספר 385, 'דבר חריף בהלכה' בו יתבאר, האם בדבר חריף יש היתר של נ"ט בר נ"ט?

אינספור פרטי דינים קיימים ב'דבר חריף' ותקצר היריעה מהכילם, איזה מאכל נחשב 'דבר חריף', איזה כמות של 'דבר חריף' אוסרת, חתך בסכין בן יומו, שאינו בן יומו, בישל דבר חריף בכלי בן יומו ושאינו בן יומו, וכבר הופיע על כך ספר מקיף ונפלא מאת **הג"ר משה טוביה דינקל שליט"א** בשם **'דבר חריף'** ובו מעל 500 עמודים, וכבר הודפס בכמה מהדורות באלפי עותקים.

והעידו **מורי הוראה שליט"א**; בשאלות שמגיעות לבתי ההוראה בנושאי בשר וחלב, אם השאלה היא בלי 'דבר חריף' התשובה ברורה יחסית, אבל אם השאלה היא עם 'דבר חריף' התשובה מורכבת ביותר.

מניעת תקלות: כתב **המשנ"ב** (סימן תנא ס"ק צ) בשם **המגן אברהם** יש ליזהר שלא לחתוך הזנגוויל (שהוא דבר חריף) רק בסכין חדש, כי אם יחתוך אותו בסכין בשרי, יוצא מכך קלקול, שכותשים אותו במדוכה ונמצא שהמדוכה בולעת טעם בשר, ואח"כ כותשים באותה מדוכה בשמים, ואוכלים אותם עם חלב.

כדי שלא להיכנס לשאלות, מומלץ מאוד לכל איש ישראל לקבוע כלל ברזל במטבח, לחתוך דברים חריפים (בצל, שום, צנון, וכדומה) רק עם סכין פרוה על גבי משטח פרוה, ובכך חוסך לעצמו הרבה כאב ראש, כפי שמצוי מאוד, שחותכים בצל או דברים חריפים עם סכין בשרי, ואחר כך בטעות משתמשים עם הבצל למאכלים חלביים. והתבטא על כך **הג"ר מאיר סירוטה שליט"א**, יהודי שאין לו במטבח הביתי סכין 'פרוה', המטבח שלו בחשש 'טרייף'.

אפשר להציע לקבוע כלל חותך בבית; סכין אדום = בשרי, סכין כחול = חלבי, סכין לבן או ירוק = פרוה.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

שאר מאכלים חריפים: בגמ' הוזכר רק צנון, ונחלקו הפוסקים בדין שאר מאכלים חריפים, לדעת **המהר"ם** (הביאו הבית יוסף) בשאר מאכלים לא נאמר החומרא של דבר חריף, אבל לדעת **הרמב"ם** (מאכלות אסורות פרק ט הלכה כד), **והשו"ע** (סימן צו סעיף ב), גם שאר מאכלים חריפים דינם כמו צנון, ולכן צריך להחמיר בכל הדברים החריפים, כגון שומין, בצלים, כרישין, תמכא (שקורין חריין), פירות חמוצים, דגים מלוחים, וכדומה.

התפשטות טעם הבשר: נחלקו הראשונים והפוסקים, באיזה שיעור מתפשט הטעם. לדעת **הרא"ש** (חולין פרק ח סימן לא) נבלע במאכל החריף רק בשיעור 'כדי קליפה' (כ-1 מילימטר). לדעת **הראב"ד** (מובא בתורת הבית לרשב"א בית ד שער א) 'כדי נטילה' (לשיעור החזו"א הוא 2.4 ס"מ, לשיעור הגר"ח נאה 2 ס"מ). לדעת **הרשב"א** (שם) 'כל המאכל' נאסר כי הטעם מתפשט בכולו.

השו"ע (סימן צו סעיף א) נוקט שאסור באכילה עד שיסיר ממקום החתך 'כדי נטילת מקום' שהוא 'כעובי אצבע', **והרמ"א** (שם) נוקט שלכתחילה אסור בכולו, ובדיעבד אם עבר ובישל עם חלב, אסור בשיעור של 'כדי נטילה'.

2. אינו בן יומו = בן יומו

חריפות ממתקת: מפורט **במשנה** (עבודה זרה דף לה:) מאכלים של גוים שאסורים באכילה, ואחד מהם הוא קורט של חילתית. **והגמ'** (דף לט.) מבארת את טעם האיסור, משום שהגוי חותך את החילתית בסכין ויש לחוש שהבליעות של הסכין נכנסו לחילתית, ולמרות שנותן טעם לפגם מותר, מכל מקום מחמת החריפות של החילתית, 'מחליא ליה שמנוניתא' כלומר שהחריפות ממתיק את השמנונית שבסכין, ונאסר כמו 'נותן טעם לשבח'. לגבי שאר מאכלים חריפים, נחלקו **הראשונים** אם דינם כמו חילתית, להיאסר אפילו כשאינם בני יומם, או לא.

בלשון השו"ע מוזכר, צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו, ויש אומרים שאסור אפילו בסכין שאינו בן יומו ומקונח. ידוע הכלל, שבשו"ע 'סתם' ו'יש אומרים' הלכה כ'סתם', ולפי הכלל הזה, רק בסכין בן יומו נאסר, אלא אם כן היה עליו שמנונית בעין. **הגרע"א והט"ז והכף החיים ועוד אחרונים** מקשים סתירות בדעת השו"ע בזה, ויש כמה מהלכים באחרונים מה הכרעת השו"ע למעשה, וראה בספר **הלכות בשר בחלב** שהאריך בזה.

מאידך לדעת **הרמ"א** (סימן צה סעיף ב), אם בישל דבר חריף בסיר בשרי אפילו כשאינו בן יומו, אסור לאכול את התבשיל עם חלב, ואסור להניחו בכלי חלבי. ואפילו שאינו בן יומו מכל מקום החריף משביח את הבליעות והופכו לבן יומו. וכן נקט **המשנ"ב** (סימן תמז ס"ק פ, פט), שדבר חריף אין בו נטל"פ.

כלומר, תבשיל פרוה שאינו חריף, שהתבשל בכלי בשרי שאינו בן יומו, מותר באכילה עם חלב (כפי שהתבאר בגיליון הקודם). אבל בדבר חריף, אפילו שאין הכלי בן יומו, דינו כבן יומו, ואם התערב עם חלב אסור באכילה אפילו בדיעבד, כדין נ"ט ואין בו היתר של נ"ט בר נ"ט.

כתב **הרמ"א** (סימן צה סעיף ב), לגבי הדין של בישול דבר חריף, רוב התבשיל הוא הקובע, ולכן אם רוב התבשיל חריף דינו כחריף ואסור אפילו כאשר הכלי אינו בן יומו, ואם רוב התבשיל אינו חריף, לא מחמירים בו את הלכות דבר חריף. ולדעת **היד יהודה** (סימן צה ארוך ס"ק יד) אם המים של התבשיל לא חריפים, נחשב כמאכל שאינו חריף. ונחלק עליו **הפרי מגדים** (סימן צד שפתי דעת ס"ק טו) שהמאכל החריף בולע, גם אם המים לא חריפים.

דברי הרמ"א נאמרו רק לגבי בישול דבר חריף, אבל לגבי דוחקא של דבר חריף (כגון שטחן סלט ביצים עם בצל בשרי) נחלקו בזה הפוסקים, כפי שהובאו בספר **דבר חריף** (פרק ז הערה צט), ובספר **בשר בחלב** (עמוד תסו-ז), האם אפילו במיעוט, נאסר מכח דבר חריף, או דוקא ברוב.

3. דוחקא וחריף = בישול

חידוש נוסף רואים בסוגיא של צנון שחתכו בסכין, ובסוגיא של חילתית, בעוד שמאכל רגיל נאסר רק על ידי בישול שמכניס את הבליעות, שונה ממנו דבר חריף שעל ידי דוחקא נאסר כמו בבישול. טעם הדבר מבואר **ברמב"ן** (מלחמות פסחים דף ט.), **וברא"ש** (פסחים פרק ב סימן ט), **וברוקח** (פסחים סימן רנז), שחריף הרי הוא כרותח ובולע.

4. בואו חשבון

שאלה מצויה: מקוצר הגיליון, רק נטעם מהחריפות, ונתמקד בשאלה שכמה **מורי הוראה שליט"א** העידו שהיא מצויה ביותר; אדם שחתך בצל בסכין בשרי בן יומו או שאינו בן יומו, האם מותר לאוכלו עם מאכל חלבי, (השאלה זהה גם במקרה הפוך, שחתך עם סכין חלבי בן יומו, האם מותר לאוכלו עם מאכל בשרי, אולם מצוי יותר בחיתוך בסכין בשרית שהיא ודאי בשרית, מאשר סכין חלבית שלפעמים היא רק בחזקת חלבית, ולא בלעה חלבי ישירות מהחום), ומה הדין אם עבר וטיגן את הבצל במחבת חלבית בת יומה, ושאינה בת יומה, מה דין התבשיל ומה דין המחבת?

מחלוקת אחרונים: לדעת **הבית מאיר** (סימן צו סעיף ג) מותר מכח ג' צירופים א. שרק צנון חשיב דבר חריף, כמבואר **בביאור הגר"א** (ס"ק י). ב. נ"ט בר נ"ט מותר אף בדבר חריף, כמבואר **בפר"ח** (ס"ק ב). ג. דעת הסוברים שהובאו בשו"ע שאינו בן יומו מותר אף בדבר חריף.

ולדעת **המהרי"ל דיסקין** (חלק א סימן יד), יש להתיר אפילו בכלי בן יומו, ואפילו כאשר אין שישים כנגד הבצלים או הסכין, משום שני טעמים, כי אולי בצל אינו דבר חריף, וגם אם הוא חריף אינו עדיף מכלים שהודחו ביחד, שנחלקו בדינם הקדמונים, מטעם שהבצל לא הוציא יותר ממה שיש בסכין.

וכתב **המהרש"ם** (שו"ת חלק א סימן ע, דעת תורה), שנעלם מהבית מאיר דברי **הרמ"א** (סימן צה סעיף ב), שחריף נ"ט בר נ"ט אפילו אינו בן יומו אסור בדיעבד.

5. הכרעות גדולי ההוראה

הוראה להחמיר: לדעת **הג"ר אביגדר נבנצל שליט"א** (שו"ת מציון תצא תורה עמוד קסא), **והג"ר יהודה אריה דינר שליט"א** (לקט שאלות מצויות יו"ד עמוד פא), **והג"ר מאיר סירוטה שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), בבן יומו יש לאסור את הבצל והמחבת, והוסיף הגרי"א דינר, שלגבי המחבת יעשה שאלת רב אם מספיק הגעלה, או שצריך דווקא ליבון. והוסיף הגר"מ סירוטה, שלגבי המחבת מספיק הגעלה ואין צריך ליבון.

ולדעת **הג"ר צבי ובר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), כיון שבדבר חריף אין היתר של נ"ט בר נ"ט, ולכן הבצל עצמו שמקבל טעם ישיר מהסכין אפילו שאינו בן יומו, דינו כמאכל בשרי ואסור לאכלו עם חלב, וכאשר מטגנו במחבת חלבית בת יומא, המאכל בולע גם טעם חלבי מהמחבת שהיא בת יומא, ונאסר באכילה משום בשר בחלב. הן אמנם המהרי"ל דיסקין היקל בזה, ומכל

מדינת שאן לירושלים ב-5.5 שקל

פיצול נסיעה: בסדרת גיליונות **עומק הפשט** (מספר 378-373) 'רב קו בהלכה' התבאר חיוב התשלום בתחבורה הציבורית לפי תעריפי הנסיעה, והאם יש תוקף הלכתי לחוקים השונים והנהלים של משרד התחבורה. מחמת רפורמת 'דרך שווה', התעריף משתנה בין נסיעה קצרה לארוכה, ונמדד לפי מרחק האוירי של משך הנסיעה מתחנת המוצא עד היעד, בתעריף מוזל עד 15 ק"מ, ותעריף גבוה יותר מעל 15 ק"מ.

במענה לשאלת **הג"ר פינחס גרינברג שליט"א**, התקבלה לאחרונה תגובה רשמית ממשרד התחבורה (ניתן להשיגה במערכת הילכתא), לגבי נסיעה ארוכה שיש באמצע תחנות במרחקים קצרים, שאם המרחק הוא פחות מרצף של 15 ק"מ, אפשר לשלם תעריף נמוך ולתקף שוב בתחנות האמצע, באמצעות המעבר של התיקוף הראשון. בתנאי שהתחנה מיועדת לעליה וירידה כאחד, בגלל שיכול לרדת ולעלות, לכן מועיל אפילו כשאינו יורד ועולה, אבל בתחנה שיש רק איסוף או רק הורדה אי אפשר. ובתנאי שהאוטובוס מגיע לתחנה השניה באמצע הדרך הוא בתוך 90 דקות מהתיקוף הראשון.

חשוב להודיע זאת לציבור ולנהגים, בכדי למנוע חילול השם וחוסר נעימות. הדבר מצוי כשנוסעים ממודיעין עילית לירושלים, אפשר לשלם בתעריף הנמוך, ולתקף מעבר בתחנת 'בית חורון'. ואפילו בנסיעה בקו 961 מבית שאן לירושלים, כאשר כל התחנות משמשות לאיסוף והורדה, וביניהן יש פחות מ-15 ק"מ, ניתן לשלם רק 5.5 שקל ולתקף נסיעות מעבר בתחנות באמצע הדרך תוך 90 דקות מהתיקוף הקודם.

רב-קו אנונימי: לגבי השבת אבידה בכרטיס רב-קו אנונימי נחלקו **פוסקי זמננו שליט"א** (הופיע בגיליון 378) האם דינו כדבר שיש בו סימן מכח יתרת הערך צבור ומספר הכרטיס או לא. והעיר **הג"ר שמואל מאיר חשין שליט"א** שלכאורה מחמת סיבה נוספת נחשב רב-קו אנונימי כדבר שיש בו סימן, שהרי אפשר לבדוק את הנסיעות האחרונות, כאשר מכניסים את הרב קו לעמדת הטענה, ורואים את הנסיעות האחרונות, וכך המאבד יכול לתת סימן למוצא פירוט הנסיעות האחרונות שהיו בקו פלוני.

מקום הרי פשטות **השו"ע** (סימן צד סעיף ו) להחמיר, וכפי שביאר **הט"ז** (שם) את דברי השו"ע. (ויתכן שההיתר של המהרי"ל דיסקין התבסס על שעת הדחק, שהייתה בזמנו עניות גדולה בירושלים).

והוכיח הגר"צ כדבריו, מהדין של הדחת יורות, שהדיח קערה חלבית בתוך כלי גדול בשרי, לדעת **השו"ע** (סימן צה סעיף ג) מותר משום נ"ט בר נ"ט, ונחלק **הרמ"א** (שם) שאסור ולא שייך בזה היתר של נ"ט בר נ"ט, כי הטעמים נפגשים במים, ונמצא שיש במים בליעות של בשר שנפלטו מהכלי, ובליעות של חלב שנפלטו מהקערה, ונאסרו בתערובת בשר בחלב, כך כאן הטעמים נפגשים בתוך השמן או הבצל, ואוסרים את הבצל ואת המחבת.

ולגבי מחבת חלבית שאינה בת יומה, הדין של הבצל תלוי במחלוקת שהובאה לעיל, לדעת הפרי מגדים אסור כי גם כאשר יש רוטב הבצל בולע ופולט ישירות מהכלי, ואם כן הבצל נאסר כי החריפות משביחה את הטעם החלבי שבלוע בכלי והופכו לבן יומו, ונמצא שיש בבצל בליעות של חלבי ובשרי ונאסר, ואילו לדעת היד יהודה מותר כיון שיש רוטב, טעם הבליעות של האוכל והכלי עוברים רק דרך השמן שאינו חריף, ולא עובר מהבצל ישירות לכלי, ודינו כנ"ט בר נ"ט כי הרי הטעם שבכלי הוא פגום והותר, ושוב אינו אוסר כאשר יכנס לבצל והמחבת.

ולכן, בטיגון בשמן מרובה, לכתחילה יש לאסור כדעת הפרי מגדים, וצריך להחמיר כמו בהדחת יורות, ובמקום הצורך על פי הוראת חכם אפשר לסמוך לקולא על היד יהודה. אבל בטיגון בשמן מועט, ובפרט המטגנים עם ספריי שמן, ולא עם שמן נוזלי יתכן שגם היד יהודה מודה שאסור, כי הבליעות עוברות ישירות מהכלי למאכל, ואינם עוברים דרך מעט השמן.

ולגבי המחבת, תלוי במחלוקת הפרי מגדים והיד יהודה אם נאסר או לא, ולדעת הפרי מגדים גם כשיש הרבה שמן אסור מחשש שהבצל נגע במחבת עצמה. נמצא שלדעת הפרי מגדים אסור מדינא, ולדעת היד יהודה מדינא מותר, ומכל מקום המנהג להחמיר בזה כמבואר **ברמ"א** (סימן צד סעיף ה), לגבי בישל בכלי חלבי שאינו בן יומו, והכניס לתבשיל כף בשרית בת יומה, הכלי לא נאסר מעיקר הדין, כי הטעם שמגיע לכלי הוא נ"ט בר נ"ט, אך נהגו לאסור את הכלי שאינו בן יומו, ומבואר **באחרונים** כמה טעמים לכך.

ודייק **היד יהודה** (הקצר סימן צד ס"ק לה) בדברי הרמ"א, שמצרפים לקולא כל צירוף שאפשר, ולכן אם חתך את הבצל בסכין שאינו בן יומו, מצרפים את השיטה שהבצל לא נהיה בשרי, שחריף לא עושה מחליא, והמחבת מותרת, ואם כן במקום הצורך החכם יכול להקל כשיטת היד יהודה. ובאופן שהסכין בן יומו, מחמירים לאסור את המחבת, ולא מצרפים את שיטת המקילים שבצל אינו דבר חריף, כי משמע שהפוסקים לא הסכימו עם השיטה הזאת.

הוראה להקל: לדעת **הג"ר מתתיהו דייטש שליט"א** (הובא בשו"ת מציון תצא תורה עמוד קסא בהערה) יש להקל באינו בן יומו, שהרי המהרי"ל דיסקין היקל אפילו בבן יומו. ולדעת **הדברי יציב** (שו"ת יו"ד סימן כג) וכן נקט בספר **דבר חריף** (פרק י סעיף ג) המיקל בזה יש לו על מי לסמוך. וכתב **במשנה הלכות** (חלק י סימן צט) להצדיק ולבאר את פסק המהרי"ל דיסקין שמותר אפילו בבן יומו.

ביטול בשישים: באופן שיש בשמן פי שישים מהבשר (ומשערים כנגד כל הסכין או כל הבצל, השיעור הקטן שביניהם) המחבת מותרת כמבואר **בשו"ע** (סימן צד סעיף ו).

6. צירוף של כמה ספיקות

להקל: לגבי חמץ, מבואר **במשנ"ב** (סימן תנא ס"ק צ, ושער הציון ס"ק קז), שבדיעבד אם עבר והשתמש בפסח, בצירוף עוד ספקות אפשר להקל בדבר חריף, באינו בן יומו בנ"ט בר נ"ט.

הוראה: וכתב בספר **אמרי מרדכי** (סימן צו מקורות וציונים ס"ק צד) בשם **הג"ר לוי יצחק רפפורט שליט"א** שלדעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** למרות שרוב הפוסקים לא נקטו כדברי הבית מאיר, מכל מקום בצירוף עוד ספקות יש להקל בזה. וכן כתב בספר **הלכות בשר בחלב** (פרק י הלכה ו מקורות וביאורים טז) בשם **הג"ר עזריאל אויערבאך שליט"א, והג"ר צבי ובר שליט"א, והג"ר משה שאול קליין שליט"א, והג"ר שבח רוזנבלט שליט"א**, שבצירוף עוד ספקות אפשר להקל.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

א. דבר חריף: בדבר חריף התחדשו ג' דינים. נ"ט בר נ"ט אסור כמו נ"ט, אינו בן יומו אסור כמו בן יומו, קר בולע בדוחקא דסכינא כמו על ידי בישול.

ב. כמה נאסר: דבר חריף שנחתך בסכין בשרי, אסור לאוכלו עם חלב, לשו"ע יסיר ממנו כדי נטילה (2 / 2.4 ס"מ), ולרמ"א לכתחילה אסור כולו, ובדיעבד כדי נטילה.

ג. שאר מאכלים: בגמ' הוזכר רק צנון וחילתית, ובשאר מאכלים חריפים נחלקו הפוסקים אם דינם כדבר חריף, והכרעת השו"ע להחמיר בכל מאכל חריף. וכשאינו בן יומו בדעת השו"ע נחלקו הדעות, והרמ"א אוסר.

ד. תערובת: כלי בשרי שאינו בן יומו שהתבשל בו מאכל שרובו דבר חריף, אסור לאכלו בחלב, אפילו בדיעבד. ואם רובו אינו חריף דינו כאינו חריף, ואם המים והשמן אינם חריפים נחלקו הפוסקים האם דינו כדבר חריף. ולגבי דוחקא נחלקו הפוסקים האם רק ברוב נאסר או גם במיעוט.

ה. בצל בשרי במחבת חלבית: חתך בצל בסכין בשרי, וטגנו במחבת חלבית, בבן יומו המהרי"ל דיסקין מתיר, ורוב הפוסקים אוסרים את המאכל, והמחבת צריכה הגעלה או ליבון. ואם יש בשמן פי שישים מהבשר, המחבת מותרת. כשאינו בן יומו, יש מתירים לגמרי, ויש אומרים שלפי הפמ"ג הבצל והמחבת נאסרו מדינא, ולפי היד יהודה הבצל מותר, ובמקום הצורך יש להקל, והמחבת לפי מנהג הרמ"א מחמירים, ואם יש צירוף מקילים.

עדכוני הלכה

חד פעמי למהדרין

עצה טובה: בעבר, שהיו משתמשים רק בכלים רב פעמיים, במקרים רבים היו נקלעים לשאלות חזקות בבליעות בכלים בשריים חלביים ופרווה, והיו צריכים הגעלה ולא תמיד אפשר.

כיום, ריבוי השימוש בסכו"ם חד פעמי, חוסך עגמת נפש במקרים של ספקות וחששות עירוב בשר בחלב, באוכל ובכלים.

גם מועיל מאוד בפסח שיש הרבה חומרות והידורים, ויש מדקדקים שנזהרים לא להשתמש בצלחת שהיה בו שרויה השנה, ולוקחים כל פעם צלחת חד פעמית חדשה, וכך בטוחים שאין שאלות וספקות.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן

הזוכה בהגרלת גיליון 384 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הר"ר אליהו קפלן שליט"א
כולל 'מסילת התורה' רמות ירושלים

שאלה: פת או עוגה שנאפתה בתנור בשרי, האם מותר לאוכלה עם חלבי, או עם פרוה?

מה הדין באופנים הבאים; טעם בשר בלוע בתנור, נאפה עם ממשות של בשר, נאפה בתבניות פרוה/בשריות/חלביות?

מקורות: **גמ'** (פסחים דף עו: עבודה זרה דף סו:); **ובר"ש ותוס'** (שם); **רי"ף** (חולין דף לב.); **שו"ע** (יו"ד סימן קח סעיף א); **דרכי תשובה** (סימן צז ס"ק לז); **בדי השלחן** (סימן צב סעיף ח ד"ה לכתחילה); **אגרות משה** (יו"ד חלק א סימן מ) **מבית לוי** (חלק יד עמוד כב); **ארחות הבית** (עמוד נ).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד!

נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. **בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4**
2. **בעמודות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'**
3. **בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'**
4. **בפקס מספר 1532-6507823**
5. **במייל 5047867@gmail.com**

המדור הוקדש לע"נ הגאון הגדול רבי רפאל הלוי שמואלביץ זצ"ל מראשי ישיבת מיר נלב"ע ט' שבט תשע"ו ת.נ.צ.ב.ה.

נושא הגליון הבא:

'פת שנאפתה בתנור בשרי'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

בשורה טובה! עדכון מיוחד לתועלת ציבור שוחרי ההלכה. בימים אלו נפתח קו טלפון 'שיח יצחק', בו אפשר לשמוע שאלות ותשובות, פסקים אקטואליים חדשים, עדכונים ומידע מאת הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א מספר הקו 04-376-0582 שמעו ותחי נפשכם

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535
מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי
02-5377-085
ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות **בישיבת מיר**

גליון מספר 226

פרשת בשלח

תשפ"ג

בדיני קדימה - לברך על פת כיסנין או על קוגל ירושלמי ♦ הרב שמואל דרזי

נידונים מחודשים בדיני קדימה בברכות ♦ הרב זאב פראנק

בירך שהכל על המים וכיוון לפטור בהם את הפת ♦ הרב אליסף פרלמן

בחידוש הא"ר והפמ"ג דיש רק ה' מעלות בסדר הקדימה של שבעת המינים ♦ **לפטור פרי שברכתו שהכל בברכת על העץ** ♦ הרב אברהם זנגר

הרב שמואל דרזי

בדין קדימה בקידושא רבא לברך על פת כיסנין או על קוגל ירושלמי

תמצית דיני קדימה בברכות הנהנין

בגמ' ברכות מ"א. נחלקו ר' יהודה וחכמים במי שהיו לפניו מינים הרבה על מה יברך תחילה דר"י סובר דמין שבעה קודם, וחכמים סוברים דחביב קודם, ולהלכה נקטו רוב הראשונים דמין ז' קודם, מיהו הרמב"ם פסק כחכמים דחביב קודם, ולדינא השו"ע סי' ר"א ס"א כתב בסתם דמין ז' קודם, ובס"ב הביא שיטת הרמב"ם דחביב קודם, וכתב המשנ"ב [סקי"ג] דמשמע סתימת המחבר דהעיקר כדעה ראשונה שהיא דעת רוב הפוסקים.

עוד מבואר בגמ' דכל הפלוגתא אם מין ז' או חביב קודם היינו בברכותיהן שוות, אבל באין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה, וגם בזה נחלקו הפוסקים די"א דכיון דאין אחד פוטר את חבירו איזה שירצה יקדים, ויש אומרים דלדברי הכל יברך על איזה שירצה ומסתמא יברך ממילא על החביב אצלו והשו"ע בס"א הביא ב' השיות וכתב המשנ"ב סק"ט דהעיקר כדעת הפוסקים דיקדים החביב.

עוד נחלקו הפוסקים בגדר חביב אם הוא מין שרגיל להיות חביב עליו אפי' אם עתה חפץ במין השני, או דחביב קודם היינו החביב עליו באותה שעה, והשו"ע בס"א הביא דעת הפוסקים דהיינו מין חביב ובס"ב הביא שיטת הרמב"ם דחביב עליו באותה שעה, וכתב המשנ"ב סקי"א ומ"מ המברך על מה שחביב עתה בעיניו ג"כ יש לו על מי לסמוך ובשעה"צ הוסיף דכן פשטיות לשון המשנה דמברך על מה שירצה היינו שרוצה בו עכשיו.

וכאמור דין קדימה של מין שבעה היינו דוקא בברכותיהם שוות כגון שיש לפניו תפוח וזית דמין ז' קודם אע"פ שהתפוח חביב עליו, וכתב המשנ"ב [סק"ד] דאפי' הוא חצי פרי והתפוח שלם מקדים מין ז', אבל אם שניהם ממין אחד משבעת המינים או שניהם אינם מין שבעה מקדים השלם ואפי' אם החצי חביב עליו יותר שלם עדיף. ויעו"ע בשעה"צ סק"ה במה שנסתפק בכה"ג באין ברכותיהם שוות אם שלם עדיף או חביב קודם.

דברי הרשב"א דדין קדימה לעיכובא

והנה בפשטות דין קדימה מצינו לענין לכתחילה דצריך להקדים המין החשוב יותר, אולם הרשב"א כתב חידוש עצום לדינא דיש אופן דדין קדימה הוא לעיכובא אף בדיעבד וכדלהלן.

וזה תו"ד הרשב"א בחי' שם והובא בב"י [סי' ר"ו וסי' רי"א] בזה"ל שאם היו לפניו אתרוג וזית וקדם ובירך על האתרוג אע"פ שאינו רשאי להקדימו אינו צריך לחזור ולברך על הזית כיון שברכותיהן שוות, והוא שנתכוין לפטור את הזית בברכת האתרוג אבל בלא מתכוין לא שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את שהוא חשוב דרך גרא אלא דרך כונה, ולפי פירוש זה אם היה אוכל תפוחים ובירך עליהם ואח"כ הביאו לפניו אגוזים אם התפוחים חביבים לו יותר פוטר את האגוזים בגררת ברכת התפוחים אבל אם אינם חביבים אינם פוטרים את האגוזים אלא א"כ נתכוין להם מתחילה עכ"ד, וכ"כ הרמ"א לדינא בסי' רי"א ס"ה וכל זה דצריך להקדים היינו דוקא לכתחילה אבל אם עבר ובירך על השני אם הברכות שוות יוצא ואי"צ לחזור ולברך על זה שהיה לו להקדים, ובלבד שיהא דעתו ג"כ עליו בברכתו ע"כ, וכתב המשנ"ב [סקל"ב] דאפי' היו שניהם לפניו בשעת ברכה בעינן שיתכוין לו בפרוש לפוטרו, ויעוי' בבה"ל דכן משמע בב"י במה שהביא מהרשב"א וכ"כ הפמ"ג.

ומיהו כתב הבה"ל דאם אוכל אצל בעה"ב כיון דאתכא דבעה"ב סמיך הוי כאי' דעתו בפרוש לפטור כל מה שירצה בעה"ב ויביאו לו כ"כ בחי' רעק"א בשם הגינת ורדים עי"ש. ובקצות השלחן [סי' נ"ו סק"ו] כתב שמשמעות שו"ע הרב נראה דאי"ז ככונה בפירוש לפטור המינים החשובים.

העולה מד' הרשב"א דיש ב' אופנים בברכה הפוטרת כמה מינים

וחזינן מדברי הרשב"א דיש ב' אופנים היאך הברכה פוטרת כמה מינים, דבאופן שיש כונה להדיא הו"ל כמו שבירך גם על המין החשוב להדיא ולפיכך יוצא בדיעבד אע"פ שתחילת הברכה היא על המין שאינו חשוב, אולם בסתמא כל שאינו מכוין להדיא הברכה פוטרת רק בדרך גרא כלומר דכיון דחיילא על המין הראשון ואכילת המין השני שייכא ונגררת למין הראשון ממילא גם הברכה פוטרת גם המין החשוב ובזה אמרינן דאינו בדין שתפטור.

דינא דהרשב"א לענין שלם

ויש להסתפק האם דינא דהרשב"א שייך גם בדין קדימה על שלם או גדול או דכיון דאין כאן מין חשוב אלא מעלה של צורה גרידא אין בזה דינא דהרשב"א לענין דיעבד, ויש להוסיף דדעת רוב הראשונים דחביב היינו מין חביב אע"פ שעתה אינו חביב עליו וי"ל דלפיכך סובר הרשב"א דאין הברכה על מין שאינו חשוב מועלת לפטור את המין החשוב, ולענין מעשה מרן הגריש"א זצ"ל אמר דמסתבר דבשלם ליכא לדינא דהרשב"א לענין דיעבד, ואם בירך על אינו שלם פטר את השלם בדיעבד גם בלי כונה להדיא.

בד' הגר"ז דמין דגן אינו פוטר פת כיסנין

והנה בשו"ע הרב בסדר ברכת הנהנין [סי' ט' אות ז'] כתב דינא

להערות והארות וכן לקבלת הגליון במייל 8456389@GMAIL.COM

דהרשב"א לענין מיני דגן ופת כיסנין וזה תו"ד וכל זה כשהראשון והשני הם שוים בחשיבות וכו' לפיכך מי שהיו לפניו מעשה קדירה של ה' מיני דגן ופת הבאה בכיסנין שברכתו ג"כ בורא מיני מזונות אלא שקביעות סעודה מועלת לו לברך המוציא, ובירך על מעשה קדרה לא פטר את הפת הבאה בכיסנין אלא א"כ נתכוין בפירוש לפוטרם בברכה זו לפי שאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב ממנו שלא בכונה, וכן אם היו לפניו שני מיני לחמניות ופת הבאה בכיסנין שהאחד קביעות סעודה מועלת בו והשני אין קב"ס מועלת בו, או פת הבאה בכיסנין שקב"ס מועלת בה עם פרורי לחם מדובקים שאין עליהם תורת לחם או שנתבשלו.

בקדושא רבא אם ברכת הקוגל פוטרת פת כיסנין

והנפק"מ המצויה למעשה בנידו"ז היא בקידושא רבא הנהוג בכל תפוצות ישראל שמגישים קוגל אטריות ומיני מאפה, והרבה בנ"א חביב עליהם הקוגל ירושלמי ומברכים עליו, אולם יש ב' בעיות בדבר האחד דהפת כיסנין או הקרקר וכיוצ"ב הם בגדר שלם ושלם קודם לחביב וכמבואר במג"א והמשנ"ב סי' רי"א ס"א.

אולם מלבד זאת לפי דברי הגר"ז יש כאן נידון של קדימה הן לענין לכתחילה והן לענין דיעבד, דכידוע אנשי ירושלים אומרים דהסיבה שהנהיגו באכילת הקוגל אטריות בכדי שלא יתחייבו בברכת המזון בשיעור קב"ס, [ומפי השמועה מטו דאחד מחשובי ירושלים היה אצל מרן החזו"א והשיב לו על ענין מסוים דכך מנהג ירושלים, והחזו"א אמר לו בכעין טרוניא אצלכם כל דבר מנהג גם קוגל ירושלמי זה גם מנהג? והשיב לו כן דהנהיגו כן בכדי שלא יתחייבו בברכהמ"ז בשיעור קב"ס, ואומרים דמרן החזו"א ז"ל שתק ואין ידוע אם שתיקה כהודאה או רק כשמיעת צדדים], וכן דעת מרן הגרשז"א זצ"ל דקוגל אין עליו תוריתא דנהמא ולכן אפי' כשהוא אפוי לגמרי אין מתחייב בברכת המזון בקב"ס, ולפי"ז צריך להקדים ולברך על פרוסת עוגה דיש לה דין פת הבאה בכיסנין וקודמת לקוגל ירושלמי, ולפי"ד הגר"ז יש כאן נידון אפי' בדיעבד דאם לא כיון להדיא לפטור אפי' היה מונח לפניו על השלחן לא יצא.

אולם מאידך ידוע דמרן הגריש"א זצ"ל נקט דקוגל אטריות דינו כפת הבאה בכיסנין ואם אכל בשיעור קב"ס צריך לברך ברכהמ"ז, ואמר דאין בזה חיסרון דתוריתא דנהמא, ויעו"ע בקובץ תשובות [ח"ג סי' ל'] דהאריך לבאר דקוגל חייב בהפרשת חלה ודן שם מדברי הרמב"ן בפסחים ומסקנת הדברים דאפיה אחר בישול דינו כלחם וחייב בברכהמ"ז כפת כיסנין ובהפרשת חלה, והביא שם מדברי החזו"א [סי' כ"ו אות ט'] דכתב וז"ל עיסה שנתבשלה או נטגנה ואפי' בלילתה עבה חזר ואפאה הוה לחם גמור, והילכך הלחמים העגולים שקורין בייג"ל המצויות בינינו הנחלטין או מתבשלין קודם אפייתן לחם גמור הוא עכ"ד, ולפי"ז כתב בקובץ תשובות שם דהלש עיסה בשביל אטריות כדי לבשלם ואח"כ נמלך לעשות מהם קוגל חייב להפריש אחר האפיה חלה מן הדין, וההפרשה שהפריש קודם [כגון במפעל ייצור האטריות] אינה פוטרת לדעת רוב הפוסקים ההולכים בשיטת הר"ש ז"ל עי"ש.

ויעו"ע בספר חוט שני ברכות [עמ' קנ"ז] דכתב דלענין ברכהמ"ז בקב"ס יש כאן ספק דאורייתא ויברך ברכהמ"ז, והפרשת חלה יפריש בלא ברכה, ושמעתי מהגרש"צ רוזנבלט שליט"א בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל דהדבר תלוי באופן ומראה הקוגל דאם הקוגל הוא כתבשיל אטריות ומתפרק דבכה"ג דינו כתבשיל, אבל אם הוא כפרוסה ממש דינו כפת כיסנין ומברך ברכהמ"ז בשיעור קב"ס.

מסקנת הדברים אם ברכת הקוגל פוטרת בדיעבד

המורם מן הדברים דמי שהקדים ובירך על הקוגל יש כאן ספק לדינא אף לענין דיעבד אם פטר פת הבאה בכיסנין, והנה הגר"ז שם כתב בעיקר דינא דהרשב"א דיש חולקים על כל זה ואומרים שאין חילוק כלל בין דבר החשוב לשאינו חשוב כל כך כל שברכותיהן שוות, ואפי' יש לאחד דין קדימה על השני לכתחילה כששניהם לפניו הרי החשוב והמוקדם נפטר בברכת שאינו חשוב אף שלא נתכוין בפירוש לפוטרו, ולצאת מידי ספק ברכות צריך ליזהר לכתחילה להתכוין בפירוש לפטור גם החשוב בברכה זו כשאינו לפניו עדיין ואם ישנו לפניו יברך עליו תחילה.

ומרן הגריש"א זצ"ל העיר בזה דהב"י והפוסקים לא הביאו חולק על דברי הרשב"א, והב"י הרמ"א העתיקו כן בסתמא לדינא, וגם הגר"ז לא ציין מי החולק על הרשב"א, ולכן בדינא דהרשב"א במין ז' וחביב מן הדין יש לחזור ולברך אף בדיעבד, וכן מתבאר מתו"ד המשנ"ב דאם בירך על מין שאינו ממין ז' וגם אינו חביב ולא היה בדעתו להדיא לפטור גם את המין החביב צריך לחזור ולברך, אלא דבאופן שהאחד מין ז' והשני חביב בזה כתב המשנ"ב יש כאן ספק ברכות מטעם אחר דלשיטת הרמב"ם חביב עדיף אף לגבי מין שבעה, נהי דלכתחילה בודאי טוב לנהוג כדעה הראשונה שהיא סתמית ולברך על הזית, מ"מ בדיעבד שברך על החביב כדעת הרמב"ם וסיעתו לכאו' בודאי לא יחזור ויברך על הזית דלשיטתם היא ברכה לבטלה.

אולם סיים המשנ"ב דכל היכא שיש דעות בין הפוסקים על איזה דבר יברך בתחילה יהיה זהיר בשעת ברכה לכוין לפטור שניהם דבלא"ה יש חשש דאוכל המין השני בלא ברכה.

לענין מעשה ברכת מזונות על פת כיסנין ולא על קוגל ירושלמי

והעולה לדינא לענין קדושא רבא דשבתא דלכו"ע אם יש לפניו מין פת כיסנין שלם ומצוי שאוכל גם ממנו ולא מסתפק בקוגל, יש לו להקדים ולברך עליו הן מדין קדימה דפת כיסנין לדעת הגרשז"א זצ"ל והן מדין קדימה של שלם דהוא קודם אף לחביב, ואם מברך על הקוגל כגון שעדיין אין לפניו המיני מזונות העצה היא כמש"כ הגר"ז והמשנ"ב לכוין להדיא לפטור כל מיני פת כיסנין שיאכל בסעודה זו, ופעמים דיש גם צירוף שאוכל על דעת בעה"ב כמש"כ הבה"ל בשם הגינת ורדים וצ"ע.

הרב זאב פראנק

נידונים מחודשים בקדימה בברכות

כתב המ"ב (קל"א סקל"א) שנוהגין האשכנזים להרבות בט"ו בשבט במיני פירות של אילנות, ומתוך כך הורגלו לברר בימים אלו דיני הקדימה בברכות. והנה ישנו חידוש נפלא בענין זה שלא נזכר בדברי הפוסקים, העולה לכאו' מתו"ד הרש"ש בחידוש האחרון שכתב על מסכת פסחים.

והוא בכגון ראובן ושמעון שלפניהם תמר ותפוח, וראובן בא לאכול התמר ושמעון את התפוח, ורוצים שיצא האחד בשמיעת ברכת 'בורא פרי העץ' מחבירו, והשאלה אם יש קפידא שיהא המברך ראובן דוקא ושמעון יצא בשמיעה, כדי שתיאמר הברכה על התמר שהוא ממין שבעה, דבפשוטו אין כאן מקום לדין קדימה, שכל אחד אוכל מין אחד בלבד, ומה לי אם יצא הברכה באמירה או בשמיעה, אבל מתו"ד הרש"ש יש ללמוד דלאו הכי הוא.

החשוב קודם שעליו יברכו ולא יפטר בשמיעה

דהנה איתא בשילהי פסחים (קכ"א ב') ר' שמלאי איקלע לפדיון הבן בעו מיניה וכו' ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן מברך, כהן מברך דקמטי הנאה לידיה, או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה וכו', ונתקשה בחידושי הרש"ש, מדוע לא יברכו שניהם, הכהן על הנאתו, ואבי הבן על קיום המצוה, וכתב לפרש, דבאמת פשיטא להו דשניהם צריכין לברך, רק דמיבעיא להו מי עדיף לברך ויוציא את חבירו, דומיא דפלוגתת ר' יהודה ורבנן בברכות מ' ב' במשנה בהיו לפניו מינין הרבה, [וכ"ה בשו"ת כתב סופר (יו"ד קמ"ז) בביאור הסוגיא], והרי זה בא ללמד ונמצא למד, שגם בברכת הפירות דכוותה, ראובן ושמעון שבאים לצאת אחד מחבירו בברכת בפה"ע, שראובן שמברך על מין שבעה עדיף לברך ולהוציא את שמעון.

וישנם בזה שני חידושים: חדא, שבשמיעת הברכה מאחר אינו יוצא בעצם השמיעה, רק שע"י השמיעה מצטרף לאמירת חבירו, וכמו שהאריך לפרש החזו"א (סי' כ"ט) 'שענין שומע כעונה הוא התאחדות השומע והמשמיע, זה בדיבור וזה בשמיעה, עד שמתייחס גם הדיבור למצות השומע', וממילא דיש להעדיף שתהא אמירת הברכה על המין החשוב, ויצטרף לצאת בה גם המין שאינו חשוב, שאם יהא המברך שמעון והשומע ראובן, נמצא התמר החשוב נפטר בגררת התפוח שאינו חשוב.

ועוד חידוש, דגם את"ל שאמירת הברכה עדיפא משמיעתה מאחר, היה מקום לומר דכיון שראובן אוכל רק תמר ושמעון רק תפוח, אין שייכות כלל בין שתי האכילות כדי שיחול דין קדימה בין המינים, אבל מתו"ד הרש"ש יש ללמוד, דכיון ששני המינים נפטרים בברכה אחת, חייל בהו דין קדימת החשוב שתהא אמירת הברכה עליו דוקא.

חביב אצל המברך ולא אצל השומע

ובכגון ראובן ושמעון שלפניהם תפוח ואפרסק, וראובן בא לאכול התפוח החביב לו, ושמעון את האפרסק החביב לו, היה מקום לומר עפ"ד הרש"ש, שאין להם תקנה לצאת אחד מחבירו בברכה, שהרי לגבי ראובן התפוח חשוב ולגבי שמעון האפרסק, ומי מהן שיהא המברך, נמצא חבירו פוטר את המין החביב והחשוב לו בשמיעת הברכה שנאמרה על השאינו חשוב לגבי דידיה.

אבל מסתברא דזה אינו, שהרי חשיבות החביב אינה בעצם הפרי כחשיבות מין שבעה, רק מצד חביבות אכילתו, וכלפי האכילה הוא דחשיב, וממילא דלענין דין הקדימה יש לנו לדון חשיבות הפרי כלפי האוכלו, וכשראובן יברך על התפוח החביב לו, הרי חלה הברכה על חביב וחשוב, ומה בכך שאצל שמעון התפוח אינו חביב לגבי האפרסק, הא בלא"ה אינו אוכל התפוח כלל, וחשיבות חביבותו תלויה בראובן האוכלו, וכן להיפך.

קדימת החשוב בברכה אחרונה

ויש לעיין לענין ברכה אחרונה, כגון ראובן אכל תמרים ושמעון ענבים, ובאים לצאת זה מזה בברכת מעין שלוש, אם נימא דראובן יהא המברך, כדי שתיאמר הברכה על התמרים החשובים יותר, דשמא בברכה ראשונה דוקא שהפירות לפנינו, הוא שמצינו ענין קדימה למין החשוב, אבל בברכה אחרונה שהפירות כבר אינם, אולי אין טעם להקדים החשוב בברכה, ושוב יוכל גם שמעון להיות המברך וראובן השומע.

ויש לסייע לזה ממש"כ הפמ"ג (ר"ב א"א סקכ"ה, הו"ד בבה"ל שם סי"א) לענין המחוייב בברכת מעין שלוש על פרי משבעת המינים ובברכת בורא נפשות על מים, שראוי להקדים ברכת מעין שלוש, ומטעם שמבוררת טפי וחיובה מה"ת, ולכאו' תפ"ל מצד קדימת מין שבעה, ושמא נילף מינה דכיון שכבר אכל הפירות ואינם, אין בכח חשיבותם דמעיקרא להצריך קדימה בברכה. שו"ר שכ"כ בספר שבילי דוד (משנת תרל"ג, כלל ב' פ"ד אות כ"א) וז"ל: 'ונראה לי דכאן לא אזלינן בתר חשיבות קדימת המאכל כמו בברכה ראשונה דהמאכל מונח לפניו, משא"כ בברכה אחרונה אזלינן בתר חשיבות מעלת הברכות'.

אמנם לכאו' יש להוכיח דזה אינו, ולעולם גם בברכה אחרונה יש קדימה ומעלה לברכה שעל המאכל החשוב, והוא מהמבואר בש"ע (ר"ח סי"ב) לענין אם אכל פירות משבעת המינים ומיני מזונות ושתה יין, שיכלול הכל בברכה אחת ויקדים המחיה ואח"כ הגפן ואח"כ העץ, ופירש הטעם במ"ב (סק"ס) שקדימת המחיה לפי שברכתו במ"מ שהיא חשובה ומבוררת וגם קודמין בפסוק, הא קמן, דאע"פ שכבר אכל המזונות וליתנהו קמן, מ"מ יש להקדימם גם מצד חשיבות קדימתם בפסוק.

מצוה דאו' קודמת לברך עליה ולפטור לדרבנן

ויש לציין, שהחידוש דין העולה מתו"ד הרש"ש משכחת לה גם בברכת המצוות, כגון ראובן שמתעטף בטלית של צמר ושמעון בטלית דשאר מינים, לדעת הש"ע (סי' ט' ס"א) דשאר מינים חיובם מדרבנן, ובאים לצאת זה מזה בברכת 'להתעטף בציצית', דהנה כבר כתב הפמ"ג (שם מ"ז סק"ב) דשאר מינים דרבנן ה"ל אינו חשוב לגבי צמר דאורייתא, וא"כ יברך ראובן דוקא ויפטור לשמעון, כדי שתיאמר הברכה על המצוה דאורייתא דחשיבא.

בירך וקודם שטעם נזכר שהיה צריך להקדים ולברך על החשוב

עוד דבר חידוש יש להציע בענין הקדימה בברכות, דהנה איתא בש"ע (ר"צ ס"א) שבשבת ירבה בפירות כדי להשלים מנין מאה ברכות, ויש לעיין במי שהיו לפניו בשבת תמר לברכת בפה"ע ובוטן לברכת בפה"א, והיו שווים לו בחביבות שדינו להקדים המין שבעה [לדעת המג"א במ"ב רי"א סק"ט וסקל"ה], וטעה ובירך בפה"א על הבוטן, ונזכר בטעותו קודם תחילת האכילה, שבפשוטו כבר נתבטל הדין קדימה לגמרי במה שבירך על מה שאינו מין שבעה, ומוכרח לטעום מן הבוטן ושוב לברך בפה"ע על התמר.

אבל שמא יש לחדש, שעדיין מחוייב להקדים המין שבעה באכילה, ואע"פ שכבר בירך בפה"א ואיך יפסיק בברכת בפה"ע בין ברכת בפה"א לטעימה, אית ליה תקנתא ע"י שירמוז לחבירו לברך בפה"ע, ויצא הוא בשמיעתה מבלי שיענה אמן, ויטעם מן התמר, ושוב יטעם מן הבוטן על סמך ברכת בפה"א שבירך בתחילה, וביאור הדברים כדלהלן בס"ד.

קדימת החשוב רק לברכה או גם באכילה

דהנה בפשוטו ענין קדימת החשוב ישנו רק בברכה וכנ"ל, אבל באכילה אין מקום לקדימה, וכ"כ בתורת חיים (רי"א סק"י ד"ה אמנם) שאם כבר בירך, או שאוכל בתוך הסעודה שהפת פוטרת כל מיני מאכל, אז ליכא עוד שום חשיבות במה שיקדים, ובודאי רשאי לאכול ולהקדים מה שירצה. ובספר לבושי מרדכי (סי' א' הערה ה') הביא מהגר"ש ואזנר, דמה שיש בני אדם שאוכלים בט"ו בשבט כל המינים לפי סדר המעלות, לסילסול בעלמא עושים כן.

אבל מהגרי"ש אלישיב מובא (שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב עמ"ס ברכות עמוד תמ"ז) שעמד בקושיה, היכי דרשינן מקרא ד'ארץ חיטה ושעורה' וגו' דכל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה, והרי ברכה ראשונה רק מדרבנן, ואמר לבאר, שדיני הקדימה בדאורייתא הם בעצם האכילה, שאם לפניו מינים הרבה, יקדים לאכול החשוב שבהם, אך דוקא בתחילת האכילה, אבל אחר קדימת הראשון שוב אין צריך להמשיך לאכול שאר המינים לפי סדר חשיבותם.

וז"ל החתם סופר (יומא ע"ח ב') בתו"ד: ואין להשיב איך נלמוד דין דאורייתא מהאי דכל המוקדם מוקדם לברכה, והלא ברכה גופיה לאו דאורייתא וכו', ולפענ"ד משום הא לא קשה מידי, דקרא בעי לאורויי סדר חשיבות הפירות, ונפקא מינה להקדים לכל מצוות מעשיות, כגון אם יש לפניו להפריש בכורים או תרומות ומעשרות, או לאכול סעודת מצוה, ופירות אלו לפניו, מצוה להקדימם לפום סדרן בקרא, וחז"ל קבעו כן ג"כ לברך עליהן בסדר הזה, ולעולם קדימה דאורייתא ואתי שפיר וכו'. הרי דפשיטא ליה להחתם סופר שאין צד חשיבות בקדימת המין החשוב באכילת רשות [ודלא כמו שנקט הגרי"ש אלישיב], אבל עכ"פ בסעודת מצוה שפיר ישנו לדין קדימת החשוב באכילתו מדין תורה.

והשתא בנידון דידן שהיו לפניו בשבת תמר ובוטן, לכאו' אכילת מצוה היא משום עונג שבת, ולמש"כ החתם סופר דינא הוא להקדים המין שבעה בעצם האכילה, ואע"פ שכבר טעה והקדים הבוטן לברכה, היינו רק מדרבנן בעלמא, ומ"מ אכתי רמי עליה חיוב הקדמת המין שבעה באכילה מדאורייתא, ואי משום שאין לו להפסיק בברכת בפה"ע שעל התמר בין ברכת בפה"א לאכילת הבוטן, יוכל לצאת ברכת בפה"ע בשמיעה מאחר בלא עניית אמן, וכבר כתב המ"ב (כ"ה סקל"ז) לענין שמיעת קדיש וקדושה בין תש"י לתש"ר, דהשתיקה כעניה לענין לצאת ידי חובה, אבל לא לענין שייחשב כהפסקה, ואם מצד ההפסק שבטעימת התמר, כבר כתב המ"ב (ר"ט סק"ז) ששתיית מים בין ברכת בפה"ג לטעימת היין לאו הפסק היא, ונמצא שבידו לקיים דין קדימת המין שבעה באכילה מבלא להפסיק בין הברכה שכבר בירך לאכילה.

איברא דמש"כ המ"ב ששתיית מים אינה מפסקת בין ברכת בפה"ג לטעימת היין, מקורו במג"א (שם סק"ה), אבל באמת במחלוקת שנויה, דאילו בט"ז (רי"ב סק"ו) איתא דאכילה אחרת בין ברכה לשתיה הויא הפסק, וחמירא טפי משיחה, דאפילו היא לצורך השתיה מפסקת, ויש לעיין אם קי"ל כחידושו של החתם סופר בדין הקדימה באכילה, כדי שנזקיקנו להכניס ראשו בין ההרים - פלוגתת המג"א והט"ז באכילה שבין ברכה לטעימה אי הויא הפסק.

מסקנת הדברים

א] ראובן ושמעון שלפניהם תמר ותפוח, וראובן בא לאכול התמר ושמעון את התפוח, ורוצים שיצא האחד בשמיעת הברכה מחבירו, יש ללמוד מתו"ד הרש"ש דשייך כאן דין קדימה, שראובן שמברך על מין שבעה עדיף לברך ולהוציא את שמעון ולא להיפך, אם כי לא נזכר בדברי הפוסקים. **ב]** ראובן ושמעון שלפניהם תפוח ואפרסק, וראובן בא לאכול התפוח החביב לו, ושמעון את האפרסק החביב לו, מסתבר שיוכלו לצאת אחד בברכת חבירו, שחשיבות החביב תלויה בהאוכלו, ומי מהם שיברך, תיאמר הברכה על מין החביב. **ג]** ראובן אכל תמרים ושמעון ענבים, ובאים לצאת זה מזה בברכת מעין שלוש, יש להוכיח שגם בברכה אחרונה יש קדימה ומעלה לברכה שעל המאכל החשוב, ויברך ראובן דוקא שאכל התמרים דקדמי. **ד]** ראובן שמתעטף בטלית של צמר ושמעון בשל שאר מינים, יברך ראובן דוקא, שתיאמר הברכה על המצוה דאורייתא דחשיבא. **ה]** בפשוטו ענין קדימת החשוב בברכה ולא באכילה, אבל החתם סופר כתב לחדש, שמדאורייתא יש להקדים החשוב בשבעת המינים באכילה דסעודת מצוה. **ו]**

ונפ"מ למי שהיו לפניו בשבת תמר ובוטן, וטעה ובירך בפה"א על הבוטן, דאכתי מוטל עליו להקדים התמר באכילה, ויצא לברכת בפה"ע בשמיעה מאחר בלא עניית אמן, ויטעום מן התמר ושוב יאכל הבוטן. אלא דתליא בפלוגתת המג"א והט"ז באכילה אם הויא הפסק בין ברכה לטעימה, ושמא לא קי"ל כחידושו של החת"ס.

הרב אליסף פרלמן

בירך שהכל על המים וכיוון לפטור בהם את הפת

א] כתב השו"ע סי' רו' היו לפניו פרי האדמה ופרי העץ, ובירך על פרי האדמה ונתכוון לפטור את פרי העץ, יצא. עכ"ל וכתב המשנ"ב ס"ק י' וז"ל ועיין בשע"ת דיש חולקין ע"ז וס"ל שאפילו נתכוין לפטור את פה"ע המונח לפניו לא יצא וצריך לחזור ולברך בורא פרי העץ וברכת בורא פה"א לא היתה לבטלה דנתקיימה על פרי האדמה לבד ומ"מ מסיק דבדיעבד אין לחזור ולברך וכדעת השו"ע דספק ברכות להקל ויותר טוב להיות נמלך שלא לאכול מיד הפרי העץ אלא לאחר זמן ויחזור ויברך עליהן, עכ"ל. הרי מבואר דס"ל דמעיקר הדין נקטינן דספק ברכות להקל ולא יחזור ויברך 'העץ'.

וביסוד הדברים נחלקו בדין זה הראשונים, דלדעת רש"י [ברכות מא. ד"ה אבל] לא נאמר באופן זה הדין השנוי במשנתנו שברכת 'בורא פרי האדמה' פוטרת מין אילן, [כך נקטו בדעת רש"י הבית יוסף (סימן ר"ח ד"ה ומשמע) השאגת אריה (סימן כ"ג) ושו"ע הגר"ז (ר"ו ס"ב)], ואולם רבינו יונה חולק וסובר שאם כיוון במפורש לצאת ידי חובה בברכה זו גם על הזית יצא. ועיין בביאור הגר"א (ר"ו ס"ב) שנקט שגם רש"י מסכים לרבינו יונה בזה, וזהו שפסק בה המשנ"ב דספק ברכות להקל.

ואשר מצינו לכאו' סתירה לזה בפסקי המשנ"ב, דהנה בסי' קע"ו סק"ב הביא מהשטמ"ק שבאופן שהיו לפניו פת שברכתה 'המוציא' ופרפרת שברכתה 'מזונות' ובירך מזונות וכיון בדעתו לפטור בזה גם את הפת אינו מועיל וצריך לחזור ולברך על הפת 'המוציא', ואף על פי שאילו היה מברך על הפת עצמה בורא מיני מזונות היתה הברכה פוטרתו בדיעבד, וביאר שם בשעה"צ טעמא דשאני היכא דיש לברכה על מה לחול ולא תצא לבטלה גם אם לא תפטור את הפת, דעל כן אינה פוטרת.

וכבר תמה בסתירת הדברים החזון איש [או"ח ל"ד סק"ז] שהרי דין זה מתאים לדעת רש"י הסובר שהמברך בורא פרי האדמה על צנון וזית אין הזית נפטר בברכה זו, אבל מאחר שהשולחן ערוך פסק כדעת רבינו יונה שבכה"ג הברכה פוטרת את הזית דהואיל לזה מה שכיון בהדיא לפטור בהך ברכה את הזית א"כ מדוע שברכת בורא מיני מזונות שבירך על המונות וכיון לפטור את הפת, לא תפטור אף היא את הפת מחמת מה שכיון בהדיא לפטור בה גם את הפת.

ב] והנראה לבאר בהקדם הגמ' ברכות דף מ: דנחלקו התם רב הונא וריו"ח בברכת שהכל האם פוטרת פת ויין ושיטת רב הונא דאינה פוטרת פת ויין ואמרינן התם בגמ' נימא דרב הונא סובר כרבי יוסי, שכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו, ועל כן לא יצא. והקשו התוספות, איך תולים את דבריהם בהדדי והרי רב הונא מודה על שאר מאכלים שיצא ידי חובת הברכה בברכת שהכל, ואילו רבי יוסי סובר שעל כל המאכלים אינו יוצא ידי חובתו בברכת ברוך המקום ומהו שהשוו שיטתם. [ועיי"ש מה שתירצו וצ"ב בהבנת דבריהם, ועיין מהרש"א].

וביאר הפני יהושע, דיש לחלק דשאר המאכלים אף שתיקנו להם נוסח ברכה פרטי כברכת בורא פרי העץ או האדמה, מכל מקום במה שמברך עליהם ברכה כללית כברכת שהכל אין בזה משום משנה ממטבע שטבעו חכמים, כי מסברא גם ברכת 'שהכל' שייכת למינים אלו ורק שלכתחילה תיקנו להזכיר את המין בפרטות מדין 'תן לו מעין ברכותיו'. מה שאין כן יין ופת הסיבה שתיקנו להם נוסח פרטי הוא משום שרצו להזכיר בברכה את חשיבותם המיוחדת, וכלפי ענין זה כשמברך ברכת שהכל ומחסר בכך את הזכרת חשיבותם הריהו משנה ממטבע שטבעו חכמים, ולא מהני.

ומעתה יש לומר, שרבי יוסי הסובר שבברכת ברוך המקום וכו' אינו יוצא ידי חובתו גם אם בירך כך על כל המאכלים זהו משום שנוסח זה מצד עצמו הוא שינוי מטבע, אבל גם הוא מסכים שלענין ברכת שהכל יש לחלק בין אם בירך זאת על פת ויין שלא יצא כי כלפיהם יש בזה משום שינוי מטבע לבין אם בירך זאת על שאר המאכלים שיוצא ידי חובה כי בזה שלא פירט את המין אין בכך עדיין משום שינוי מטבע. ונמצא אם כן שההשואה בין רבי יוסי לרב הונא היא ביסוד הדין שכל המשנה ממטבע הברכה אינו יוצא בה ידי חובתו, אבל בפרטי הדין מה נחשב לשינוי יש חילוק, שברכת ברוך המקום נחשבת תמיד לשינוי, ואילו ברכת שהכל נחשבת לשינוי רק אם בירך זאת על יין ופת, עכ"ד הפנ"י.

ודאתינן להכי, דמוכרח לן החלוקה בין השינוי של פרי העץ מפרי האדמה שהוא מענין של 'תן לו מעין ברכותיו' ולא דמי לשינוי של ברכת פת ויין שמפני חשיבותם יש בהם ברכה בפני עצמם, נראה דיש בזה נמי לייישב את קושית החזו"א על פסקי המשנ"ב, משום די"ל דאחר שמצינו מחלו' בדין זה היכא דאת עיקר ברכתו בירך על דבר שכן ראוי עליו הברכה וכיון לפטור בה דבר אחר שאין הברכה ראויה לו אלא בדיעבד, ובזה חילק דלגבי ברכת העץ שהוא רק מענין של מעין ברכותיו הרי שיש להקל ולסמוך על כך שבירך את הברכה הכללית, אבל לגבי ברכת הפת שהיא משום חשיבותו בהכי דוקא אם בירך עליו ממש מזונות יצא בדיעבד, אבל להיגרר בברכתו אחר שבירך מזונות על דבר אחר אע"פ שכיון נמי לפוטרו בזה לא סגי בהך כונה בלבד לפוטרו [ושוב מצאתי שכעין זה יישב בשבט הלוי ח"ח סי' לז'].

ג] והנה יש לדון בכה"ג שבירך שהכל על מאכל וכיון לפטור בו את הפת האם הכי נמי הוי כדין המבואר לגבי פת דלא יצא, ורק אם בירך על הפת עצמה שהכל יצא בדיעבד, דהנה לגבי הדין דבירך על פרי האדמה ברכת האדמה ונתכוין לפטור בו גם את פרי העץ יצא כתב המשנ"ב סי' רו' סק"ט וז"ל וכן אם היה לפניו דבר שברכתו שהכל ודבר שברכתו פה"א ונתכוין בשהכל לפטור גם המין השני יצא בדיעבד עכ"ל ובהמשך בסק"י כשהביא המשנ"ב דעות החולקים דלא יצא בברכתו על פרי האדמה לפטור את הפרי השני שהוא פרי העץ כתב השעה"צ דהוא הדין לשיטתם דלא יצא בברכת שהכל על דבר שברכתו שהכל לפטור פרי העץ בכה"ג הנ"ל.

אכן עיין בחי' הגרא"ל מלין סי' ב' שחילק בין הענינים, ובהקדם דהנה אם יאמר על היין בורא פרי העץ המג"א סי' רח' ס"ק כב' הביא בשם תשובת ר"י לבית לוי דלא יצא, ונחלקו עליו האחרונים, והרעק"א הוכיח מדברי התוס' דף יב' דלא יצא, והקשה ע"ז רעק"א מדוע לא יצא והרי יין הוא גם כן פרי דהרי מברך עליו בורא פרי וא"כ מדוע לא יצא בברכה של פרי העץ כמו שיוצא בשהכל.

ותירץ הגרא"ל מלין שם דהך דינא דיצא ע"י ברכת שהכל אינו הלכה מדין שמהני ברכה כללית לדבר פרטי וכמו דמהני ברכת האדמה לפרי העץ, אלא יסודו הוא דין שתקנו חז"ל דעל כולם אם אמר שהכל נהיה יצא והיינו שתקנו חז"ל דמועילה ברכה זו בדיעבד על כל מיני אוכלים והוא דין מיוחד שתקנו ברכה זו לענין דיעבד דמהני, וכמו שביאר שם הגרא"ל מהו גדר תקנה זו.

ולפי"ז תירץ את קושית הרעק"א די"ל דלעולם ברכת פרי הגפן היא תקנה מיוחדת של ברכה על היין מחמת חשיבותו אשר אין לצאת בה ע"י ברכה כללית ועל כן לא מהני לה ברכת פרי העץ כיון דאין זה ברכה המבררת יותר אשר דינה לצאת בברכה כללית, אך שאני ברכת שהכל אשר זהו תקנתה דמועילה על כל מאכל בדיעבד, בלא שמברך את הברכה הראויה לאותו דבר, וממילא דמהני בדיעבד גם לענין ברכת הגפן ויצא בה [וצל"ב בזה שהרי יין ופת הושוו בגמ' ברכות מ: ולגבי פת מהני ברכה כללית של מזונות כמבואר שו"ע קעו', וא"כ מאי שנא דליין לא יועיל ברכה כללית, ויל"ע].

ד] והנראה לומר בעוד דרך לתרץ קושית הרעק"א, ובדומה להנ"ל, דאפשר לומר דמעלת שהכל היא משום דחשיב שמתיחס גם לפרטים במדת מה, שהרי אומר 'שהכל נהיה בדברו' הכל היינו הכללים והפרטים, ולא דמי לאדמה שהיא כוללת יותר מהעץ אבל איננה מתיחסת לכך שיש פרטים וכללים בתוך האדמה, אלא מוזכרת כמו שהכל מין אחד, משא"כ שהכל שהוא מיחס שיש כאן הרבה סוגי דברים והכל נעשה בדברו, ממילא היא יתירה בכחה לפטור גם את הפרטים.

ועל כן יש בזה חילוק דברכת הגפן נתקנה מפני חשיבות היין ולא מועיל לה ברכה כוללת בעלמא דהיינו פרי העץ והיינו מפני שבהזכרת פרי העץ הוא אינו מתיחס כלל להזכרת יחודו של היין בתוך כל מיני הפירות ואינו מזכיר כלל שיש דברים היותר מיוחדים בפירות, משא"כ ברכת שהכל אפי' שגם היא מועילה מדין ברכה כללי הא מיהת דיסוד דינה הוא משום דחשיב כמו שהזכיר גם את הפרטים בכך שהזכיר שהכל דהיינו יש בזה הרבה דברים שנהיו בדברו, ולענין דיעבד סגי גם בהזכרה זו אפי' לברכת הגפן.

ה] ומעתה דאתינן להכי, נחזור לדין הפת שכתב המשנ"ב סי' קעו' סק"ב בשם השטמ"ק דאפי' אי נימא דבירך על הפת 'מזונות' יצא אבל אם בירך על מזונות ברכת מזונות וכיון לפטור את הפת לא יצא, והנראה דלפי הנ"ל יש לחלק ולומר דהא מיהת אם בירך שהכל על דבר שברכתו שהכל וכיון לפטור את הפת יצא, והיינו משום דנתבאר דברכת שהכל יתירה במעלתה לפטור את שאר המינים אם משום שכך היתה תקנת חז"ל אם משום דהיא ברכה היותר מתיחסת לפרטים, וממילא אפשר דעי"ז גם אם לא בירך את הברכה על הפרטים עצמם יצא בכך.

ו] אמנם לכאו' מדברי המשנ"ב יש ללמוד דאין לחלק בכך, שהרי המשנ"ב ביאר בדבריו בשער הציון בסי' רו' דלהשיטות החולקים וס"ל דבירך ברכת האדמה על דבר שברכתו אדמה לא פטר את העץ אע"ג שכיון בהדיא לפטור גם את העץ, הוא הדין דלא יהני לפוטרו ע"י ברכת שהכל בכה"ג שבירך שהכל על דבר שברכתו שהכל וכיון לפטור את העץ ולא חילק בכך שברכת שהכל שאני ואפשר שתועיל גם בכה"ג מפני יתרונה על שאר ברכה כללית, ולכאו' יש ללמוד מזאת דלמעשה נקט המשנ"ב דאין זו סברא לחלק לענין זה דנאמר דעל כן היא תועיל לענין המאכל שלא בירך עליו כאשר יש לברכה על מה לחול.

אלא דאכתי יש לדון בזה, דהא למעשה הרי נקט המשנ"ב דספק ברכות להקל וסמכינן על שיטת השו"ע דמועילה הברכה על העץ אע"ג שיש לה על מה לחול גם אם לא תפטור את העץ, ורק לענין ברכת המוציא החמיר המשנ"ב עפ"י השטמ"ק דלא תועיל ע"י ברכת מזונות לפטור את הפת אם יש לברכה על מה לחול, ומעתה י"ל דהך חומרא שלענין המוציא פסק המשנ"ב דלא מהני לפטור את הפת כשיש לברכה על מה לחול זה נלמד דוקא בברכת מזונות ולא בברכת שהכל דאפשר שמפני יתרונה מועילה היא גם לענין המוציא וכמו שמועילה לשאר ברכות, ויל"ע בזה.

הרב אברהם זנגר

בחידושו של הא"ר דיש רק ה' מעלות בסדר הקדימה של שבעת המינים

ב' דינים נפרדים בסדר הקדימה של ז' המינים

נראה להעלות מדברי הפוסקים דבר חידוש בדין קדימה בברכות בסדר הקדימה של שבעת המינים, דהנה ידוע דיש סדר קדימה של ז' המינים ע"פ הסדר שנכתבו בתורה, דכל המוקדם לחבירו בפסוק קודם לברכה, אולם נראה להוכיח דב' דיני קדימה נפרדים נשנו בזה, דהנה מבואר בשו"ע (סי' רי"א ס"ו) דתבשיל מקמח כוסמין שיפון ושיבולת שועל קודם לגפן תאנה ורימון, ומהא דלא הזכיר השו"ע זית ותמר דקדק הא"ר (סקט"ו) דזית קודם לכוסמין וכן תמר קודם לשיפון ושיבולת שועל, וביאר טעם החילוק, דאע"פ שג' מיני דגן אלו יש להם מעלת ז' המינים, [דכל חמשת מיני דגן נכללים בכלל חטים ושעורים לגבי דיני התורה, כגון לענין חלה (שו"ע יו"ד שכ"ד ס"ב) תרומה (עי' דרך אמונה ריש פ"ב דתרומות) כלאים (עי' רמב"ם הל' כלאים פ"ג ה"ג) וביכורים (לד' המהרש"א ורש"ש פסחים לו: ומלאכת שלמה פ"ב דביכורים מ"ג)], ומשום כך הם קודמים לגפן תאנה ורימון (כדביאר המג"א סקי"ג והובא במשנ"ב סקל"ה), מ"מ מאחר ואינם מפורשים להדיא בפסוק הם פחותים במעלתם מחטים ושעורים (כמבואר במג"א שם ומשנ"ב סקל"ד), ולכן זית קודם לכוסמין, כי חטים וזית שניהם סמוכים בפסוק לארץ, אלא דארץ קמא קודם לארץ בתרא, ולענין זה אמרינן דהמפורש בקרא קודם, ומטעם זה תמר קודם לשיפון ושיבולת שועל, דכוסמין הוא ממין חטים ושיבולת שועל הוא ממין שעורים, ושעורים ותמר שניהם שני לארץ, עכת"ד. והביאו הפמ"ג (א"א סקי"ג סדר המעלות אות ב') וכתב דיש טעם לחלק כן.

ביאור דבריו, דמבואר בשו"ע (שם ס"ד) דכל הסמוך לארץ חשוב מהמאוחר ממנו לארץ, וכל הסמוך לארץ קמא קודם לסמוך לארץ בתרא אם שניהם שוים בסמיכות לארץ, וביאר המשנ"ב 'דמקרא זה חושב המינים שנשתבחה בהן א"י, וכל המוקדם בפסוק הוא יותר חשוב מהמאוחר לפיכך הוא קודם לברכה, וכן הוא סדר המקרא 'ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש', ומארץ שבאמצע הוי התחלת סדר וכל הסמיך לו חשוב יותר מהמאוחר שבארץ קמא', עכ"ל. וחידש הא"ר דב' עניני קדימה נשנו בזה; **א.** כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה (והיינו הקודם בסמיכותו לארץ). **ב.** הסמוך לארץ קמא קודם לסמוך לארץ בתרא. והא דג' מיני דגן הנ"ל חשיבי כחטים ושעורים היינו רק לענין הדין הא' אבל לענין קדימת ארץ קמא לארץ בתרא אינם חשובים כחטים ושעורים הואיל ואינם מפורשים בקרא.

והדברים מחודשים טובא, דבפשוטו ענין ארץ קמא וארץ בתרא הוא רק גילוי לסדר קדימתן בקרא, ועל ידם מתפרש הפסוק דיש סדר קדימה של ז' המינים בזה אחר זה, אולם לפי דברי הא"ר מתבאר דיש סדר קדימה רק של ה' מעלות זה אחר זה, וחטה וזית נמצאים יחד במעלה הראשונה וכן שעורה ותמר הם יחד במעלה השניה, והא דחטה קודמת לזית הוא דין בפנ"ע. וצ"ב מהיכ"ת לומר כן[1]. ועוד צ"ב טובא מהיכ"ת דג' מיני דגן חשיבי כחטים ושעורים רק לענין סדר הקדימה של ה' המעלות ולא לענין הקדימה של ארץ קמא לארץ בתרא.

ונראה לבאר דמקור חילוק זה הוא מכח מה שהקשו האחרונים מ"ט הפסיק הפסוק בארץ בתרא ולא כתב את כל הז' מינים כסדרם, ועי' בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' י') שחידש מכח זה דזית ושעורה שוים, אך זה דלא כד' הטור והפוסקים[2]. אולם לפ"ד הא"ר ניחא, דמזה ילפינן דב' דינים נאמרו כאן וגדריהם שונים זה מזה, דין אחד של סדר ה' מעלות, ודין נוסף של קדימת ארץ קמא לארץ בתרא, והנפ"מ ביניהם היא לענין זית וכוסמין כאמור.

והחילוק בין גדר ב' דינים אלו נראה לבאר עפ"מ שידוע לחקור אם קדימת הפסוק הוא סיבה או סימן, כלומר האם הוי גילוי על חשיבות המין וחשיבותו העצמית היא סיבת הקדימה, או דזהו גופא סיבת הקדימה, דהוא חשוב מחמת הא גופא שהוקדם בפסוק ולכן יש להקדימו.

ומצאנו כמה מקורות בפוסקים שחילקו בין דין הקדימה של מין ז' לשאר המינים, לבין דין הקדימה של ז' המינים בעצמם בזא"ז, עי' מג"א (סי' רי"א סק"ב) ועוד אחרונים שכתבו בד' הרא"ש והטור דאף דס"ל דבאין ברכותיהן שוות אין דין קדימה למין ז' מ"מ יש דין קדימה לז' המינים בעצמם זל"ז, וביארו הטעם 'דכיון דאקדמיה קרא אגן נמי נקדימנו', והובא בשעה"צ (סקי"ז), וכן מצאנו בפי' ריב"ב (הנדפס בגליון הרי"ף ברכות כח:) ובח"א (כלל נ"ז) בד' בה"ג שנקטו דמעלת מוקדם בפסוק עדיפה על מעלת מין ז' לגבי דינים אחרים. והביאור הוא ע"פ ב' הצדדים הנ"ל, דדין קדימת מין ז' הוא מחמת חשיבותו העצמית, ואילו דין המוקדם בפסוק הוא מחמת עצם מה שהקדימתם התורה זל"ז.

ויש לבאר בד' הא"ר דב' צדדים אלו הם החילוק בין ב' הדינים של קדימת ז' המינים זל"ז, דקדימת ה' המעלות זה לזה יסודם מחמת שנתגלה בכתוב דחשובים הם זה מזה, ועל כן כל הנכלל במין חטים הוא חשוב משאר המינים אף אם אינו מפורש בפסוק, דכיון שגילתה תורה דמין זה הוא חשוב הרי כל המין הוא חשוב ואין סברא לחלק בין צורת המין המפורשת בקרא לשאר צורותיו, אולם קדימת חטה לזית יסודה הוא רק משום שהחשיבתה תורה בעצם מה שהוקדם בפסוק בארץ קמא, וחשיבות זו נתפסת רק על צורת המין המפורשת בקרא.

והנה באמת יש להוכיח דכו"ע מודו דיש ב' עניני החשיבות הנ"ל בז' המינים, דיש חשיבות כללית של ז' המינים שנכללים בזה

---

[1] והנה באמת הדין הב' לא נזכר בגמ' אלא תוס' (ברכות מא:) כתבו כן מדנפשייהו, ומקור דבריהם מהא דמשמע בגמ' דיש סדר קדימה לכל ז' המינים, אך מ"מ בפשוטו הוא פירוש לסדר הקדימה בפסוק, והכל ענין אחד.

[2] ובצל"ח (ברכות מא.) וטו"א (חגיגה יב:) כתבו ליישב דלולי ארץ קמא ובתרא לא היינו למידין קדימה כיון שבלא"ה א"א לכתוב כולן כאחד, ובספר משמר הלוי (סוכה סי' ט') בשם הגרי"ז תמה ע"ז דהא בבנות צלפחד שרצתה תורה להשוותן כתבה אותן ב"פ בסדר שונה ללמד ששקולות הן, וע"ש מה שהאריך טובא בהאי ענינא, [ובספר שיעורי מרן הגרי"ש (ברכות שם) הובא מבעל ה'לשם' דלא שייך להקשות כן בתורתינו הקדושה שמא נכתב הסדר כיון שבלא"ה א"א לכתוב כולם כאחד 'משום שכל התורה הוא אור אלוקותו ית"ש א"א שיהא בה שום כח ושום ענין בלא כוונה וללא תועלת ח"ו].

כוסמין ושיפון ושיבולת שועל, ויש חשיבות נוספת למינים המפורשים להדיא בפסוק, דהא אע"פ שכוסמין בכלל חטים לענין שקודמים לגפן ותאנה, מ"מ חטים עצמם קודמים להם כמבואר בפוסקים, והיינו משום דיש לחטים דין קדימה מחמת עצם מה שהם מפורשים בפסוק, ואפי' שאר מינים קודמים לכוסמין מטעם זה כמבואר בשו"ע (סי' קס"ח ס"ד) דפת שעורים קודמת לפת כוסמין, והיינו משום דמעלת המפורש בפסוק קודמת למעלת חשיבות המין בעצמותו, והא דכוסמין קודמים לגפן תאנה ורימון הוא רק בצירוף המעלה דברכתם במ"מ כמבואר במג"א (סי' רי"א סקי"ג והובא במשנ"ב סקל"ה). ולפ"ד המג"א והאחרונים הנ"ל עולה דגם כששני המינים מפורשים בפסוק יש חשיבות לאחד על חבירו מחמת עצם מה שהוקדם לחבירו בפסוק. והא"ר רק הוסיף לחדש דבדין קדימת ארץ קמא לארץ בתרא לא נתגלה כלל חילוק מעלות בחשיבות המינים בעצם, אלא נתחדש בזה דין קדימה רק משום החשיבות בעצם מה שהקדימתו תורה כמבואר.

גלגל החוזר של המג"א ביין שעורה וזית

ועיקר היסוד הנ"ל שיש ב' עניני קדימה בקדימת ז' המינים זל"ז, **א.** מצד חשיבותם העצמית, **ב.** מצד עצם מה שהקדימתם תורה, מצאנו כן גם בראש יוסף (ברכות מא. ד"ה וראיתי) בביאור ד' המג"א (סוס"י רי"א) שכתב ציור של גלגל החוזר בקדימה בברכות, באופן שיש לפניו יין תבשיל שעורה וזית, דזית קודם לשעורה כי הוא סמוך לארץ, ויין קודם לזית מפני שברכת הגפן היא ברכה חשובה, ושעורה קודמת ליין כי היא קודמת לו בפסוק. ותמהו האחרונים איך יתכן שזית הראשונה לארץ אינה קודמת ליין ואילו שעורה השניה לארץ אשר נדחית מפני הזית קודמת ליין. ובראש יוסף כתב ביאור מחודש בד' המג"א, דשעורה מלבד מה שהיא קודמת ליין בסמיכותה לארץ היא גם כתובה להדיא בפסוק לפניה, משא"כ זית קודמת ליין רק בסמיכותה לארץ אבל בפסוק היא כתובה לאחריה ע"ש.

ודבריו צ"ב, איזה מעלה יש בהא דשעורה כתובה להדיא קודם יין, והרי סו"ס סדר המינים נקבע רק לפי הסמיכות לארץ ולא לפי סדר כתיבתם בפסוק, ומטעם זה גופא זית קודם לשעורה.

ומוכרח מדברי הראש יוסף כמש"כ דיש חשיבות בסדר קדימת המינים זל"ז גם מצד עצם מה שהקדימתם תורה בפסוק, ולענין חשיבות זו נקט הראש יוסף דיש מעלה טפי למה שמוקדם להדיא בקרא מלבד מה שהוא מוקדם בסמיכותו לארץ. [ולדבריו מתיישבת קושיית הפנים מאירות ושאר האחרונים שהבאנו לעיל מ"ט הפסיק הפסוק בארץ בתרא ולא כתב את כל ז' המינים כסדרם, דלדבריו נתחדש כאן ב' דיני קדימה בפסוק, ויש בזה נפ"מ דזית אינה קודמת ליין].

ונראה להוסיף ביאור בתירוצו על דרך מש"כ בד' הא"ר, דהא דהסמוך לארץ קודם הוא רק מחמת שיש בזה גילוי על המין שהוא חשוב יותר בעצמותו, אבל אין בזה כלל חשיבות מחמת עצם מה שהוקדם בפסוק, דזהו רק במין הקודם להדיא בפסוק, ומין החשוב יותר בעצמותו קודם להחשוב מחמת קדימתו בפסוק, ולכך זית קודם לשעורים, אבל לענין קדימה על ברכה חשובה של יין לא מהני חשיבות בעצם המין [דחשיבות הברכה קודמת לחשיבות הפרי], אולם חשיבות של אקדמיה קרא שהיא סוג חשיבות אחרת קודמת גם לברכה החשובה של בפה"ג.

תבשיל העשוי משיבולת שועל וזיתים ותבשיל העשוי מקמח כוסמין - מה קודם

והנה לדינא אין נפ"מ בחידושו של הא"ר, כי דבריו אמורים רק לפי ד' המג"א ודעימיה דס"ל דזית קודם לשעורה ולא לחטים, וחידש הא"ר דזית קודם לכוסמין אע"פ שהוא מין חטים, אבל המשנ"ב (סי' רי"א ס"ק כה-לה) פסק כד' הלבוש ודעימיה דברכת מזונות הואיל והיא ברכה חשובה הרי היא קודמת לעולם לשאר המינים, ולכן כל ה' מיני דגן קודמים לזית.

אולם נראה למצא נפ"מ לדינא גם לדידן, באופן שיש לפניו ב' מאכלים שמברכים עליהם מזונות, ואחד מהם יש בו זית, כגון שיש לפניו תבשיל העשויה ממעט שיבולת שועל ורוב זיתים, ותבשיל אחר העשוי מקמח כוסמין, דמברכים על שניהם מזונות וא"כ אין כאן דין קדימה מצד ברכת מזונות, והנה פת כוסמין קודמת לפת שיבולת שועל כמבואר במשנ"ב (סי' קס"ח סקי"ג), אולם לד' הא"ר נראה דהתבשיל של השיבולת שועל קודם מחמת הזיתים שבו, דזית קודמת לכוסמין.

קדימה למין שבעה שהוא טפל בתערובת

והנה דבר זה תלוי במה שדנו חכמי זמנינו אם מין ז' שהוא מיעוט בתערובת יש לו דין חשיבות לדין קדימה בברכות אע"פ שברכת התערובת נקבעת תמיד לפי הרוב, כגון סלט פירות שיש בו מיעוט פירות מז' המינים, האם קודם לפרי אחר שאינו מז' המינים, ומו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל בספרו בר אלמוגים (סי' כ"ז) צידד דיש בזה דין קדימה.

גבינה עם זיתים וביצה מה קודם

ובספר משברי ים גלגל החוזר (ח"א עמ' ע') הרחיב בזה וכתב בשם מו"ר זצ"ל שהכריע פעמים רבות דיש בזה דין קדימה, והביא אופנים רבים בענין זה, ואחד מהם כגון גבינה מעורבת בזיתים דקודמת לביצה מחמת הזיתים, ובאופן זה יש חידוש נוסף, דאע"פ שאין מברכים ברכת העץ הראויה לזיתים, והם נפטרים מדין טפל בתערובת, מ"מ הואיל וטפל ג"כ חייב בברכה כדמוכח מכמה דוכתי, וברכת העיקר חלה על הטפל, על כן יש בזה דין קדימה, ובמק"א הרחבנו בענין זה [וביארנו דאף שיש כמה ראיות דבטפל גמור אין דין קדימה כלל, מ"מ טפל של מיעוט בתערובת שאני, דמצאנו כמה חילוקי דינים בין טפל גמור לטפל של מיעוט בתערובת, ויסוד החילוק הוא דמיעוט בתערובת אינו טפל בעצמותו אלא גדר הדין הוא דמאכל אחד קבעו חז"ל את הברכה לפי רוב מרכיבי המאכל, ואכמ"ל]. ולפ"ז עולה דיש דין קדימה לעוגה שיש בה זית על העוגה העשויה מכוסמין לפ"ד הא"ר כמו שנתבאר.

לפטור פרי שברכתו שהכל בברכת על העץ

בספר ברכה אחרונה (פ"ב הערה ס"א ופ"ז הערה א') כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דמי שאכל פירות שהדרך לאכלן חיים ואכלן מבושלים (שברכתן שהכל ובורא נפשות) ואכל ג"כ פרי גמור ממין ז', יברך לכתחילה מעין ג' ויפטור את שניהם, כדין מי שאכל ענבים ותפוחים דמברך מעין ג' ופוטר את שניהם (שו"ע סי' ר"ח סי"ג), כי באמת פרי העץ הוא אלא שכיון שאוכלו באופן גרוע אינו חשוב לברך עליו לבדו בפה"ע, אבל ודאי אם אוכל פרי העץ עמו פוטרו לכתחילה בברכת הפירות, וכ"כ בספר כיצד מברכים (עמ' י"ז) בשם בעל שבט הלוי זצ"ל, ולפי דבריהם נראה דאף אם לא כיוון להדיא לפוטרם הרי הם נפטרים בין בברכה ראשונה ובין בברכה אחרונה, [וכל זה דלא כשו"ת שרגא המאיר ח"ג סי' כ' וח"ד סי' מ"א שנקט דלא נפטרו בסתמא, וכן אם כיון להדיא לפוטרם לא יצא לפי הדעות שהביא המשנ"ב סי' ר"ו סק"י לענין מי שבירך בפה"א על פרי האדמה וכיוון לפטור גם את פרי העץ].

ולפו"ר הוראה זו צ"ע, כי לד' כמה אחרונים אף בדיעבד אם בירך עליהם בפה"ע לא יצא, ולדבריהם פשוט דה"נ אם בירך עליהם מעין ג' לא יצא אפי' בדיעבד, ובשעה"צ (סי' ר"ו סק"א) מבואר דהוי ספק לדינא (ורק בדיעבד אינו חוזר מדין ספק ברכות להקל), ואיך אפשר להורות לפוטרם לכתחילה בברכת על העץ.

וגם בעיקר הנידון נראה בפשוטו דנחלקו בזה המג"א והגרע"א (סי' תע"ה סק"י) אם האוכל חזרת למרור יכול לפטרו לכתחילה בברכת בפה"א של הכרפס או לא כיון שברכת החזרת היא שהכל מאחר ואין דרכו להאכל כמות שהוא חי. ובשו"ע מהדורת פרידמן נדפס תוספת כמה מילים בדברי הגרע"א, דהכא הוי כדיעבד כיון שא"א לברך על החזרת בפנ"ע מספק דשמא נפטר בברכת הפת ע"ש, ולפ"ז מבואר דבעלמא גם הגרע"א סובר כהמג"א דאין לפטור לכתחילה החזרת בברכת הכרפס.

וכן מצאתי בהל' ברכות להריטב"א (פ"א הלכה ל"ד) דמשמע מדבריו דאינו נפטר בסתמא ע"ש היטב, ולפ"ז מסתבר דגם לכתחילה אין לפוטרו באופן זה, אלא יש לברך עליהם בורא נפשות לפני שמברך מעין ג' או לפוטרם בברכת בורא נפשות על מאכל או משקה אחר, וצ"ע.

מסכת נזיר דף ב

הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין

הגמ' עומדת על ההערה, מדוע מסכת נזיר משובצת בסדר נשים (והרי מתאימה מסכת זו לסדר קדשים), ומיישבת, כדי להסמיכה למסכת סוטה, דכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין.

וצריך ביאור, וכי השייכות לסוטה כ"כ מרכזית בנזירות, לכאו' אינו אלא ענין צדדי, והרי זה עיקר מקומה של מבכת זו משום עניין זה!

והדברים מתבארים היטב מתוך דברי השל"ה פרשת נשא, ש'סוטה' אין פירושו רק אשה שסטתה תחת בעלה, אלא כל יהודי שעובר עבירה ומכעיס את אביו שבשמים הרי הוא בגדר 'סוטה'. כל מי שעובר עבירה הרי הוא סוטה מדרך הישר. ונוסיף את המבואר באחרונים שסוטה אינה רק עבירה בעלמא אלא הוי מעילה בבעל, וכך אדם העובר עבירה הרי הוא כמועל בהקב"ה. כשאדם רואה סוטה בקלקולה, היינו שמבחין במישהו שסוטה מדרך הישר (או שמדובר בו עצמו), הרי הוא צריך לנזור נזירות, דהיינו פרישה מחיים חמריים ודביקות בחיים רוחניים. נזיר הוא מלשון 'נזר' ו'כתר', יציאה מהגדרים והמניעות של עוה"ז אל מקום גבוה ורוחני יותר. כשאדם מרגיש בעצמו משיכה לסטייה מן הדרך, צורת התיקון היא קבלת נזירות דהיינו קבלת מהלך רוחני וקידוש עצמו במותר. זה סוד הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. ועל כן הוא עיקר עניין הנזירות.

נקודה נוספת מאיר בספר מי השילוח בפרשת נשא, ומוסיף עליו רבי צדוק הכהן בפרי צדיק ובספר 'עת האוכל', שיש להעיר בעיקר מה שאמרו הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, דאמנם כך נראה בסדר הפרשיות דסוטה קודמת לנזיר, אך בסדר מסכתות הש"ס הוא להיפך, דנזיר קודמת לסוטה, ומה ביאור הדבר. מיישבים המי השילוח ורבי צדוק הכהן שיש הבדל בין תושב"כ לתושב"ע, בתושב"כ קודם קורה דבר ומתוך מה שקורה לפנינו עולות המסקנות. רבי צדוק הכהן מוסיף שהרואה סוטה בקלקולה יש בדבר מסר משמיים, וכאילו מורים לו להזיר עצמו מן היין. ומביא (שלא כהרגלו) מעשה חסידי על רבי זושא מאניפולי שפעם הלך בדרך וראה ערל שנפל עם עגלתו אל הבור. אותו גוי ביקש עזרה, ורבי זושא השיב שאינו יכול. אמר לו הגוי, אתה יכול, אך לא רוצה! אמר רבי זושא שיש כאן רמז משמיים על עבודת ה' שלי, שבאמת אני יכול יותר אלא שאיני רוצה מספיק. כך הרואה סוטה בקלקולה, מונח כאן מסר משמיים לגדור גדרים.

אך תושב"ע שהיא דברי חכמים, עליהם נאמר 'איזהו חכם הרואה את הנולד', וכבר קודם שקורה המעשה ישנה הבחנה לאן הדברים מוליכים. על פי חילוק זה מובן היטב, שבתורה שבכתב מקדימים את המסר, סוטה, ואח"כ את המסקנה המעשית, נזיר. אך בתושב"ע שהיא בגדר 'רואה את הנולד', מקדימים את התרופה למכה, וממילא נקבע נזיר קודם ראיית הסוטה.

דף ג

נזיר טהור

הגמ' מבארת שנזיר טמא הוא חוטא לר"א הקפר, ולא נזיר טהור. התוס' מקשים מהגמ' לקמן דף י"ט שגם נזיר טהור הוא חוטא שציער עצמו מן היין. מיישבים התוס' שבוודאי נזיר טהור הוא חוטא, אבל מצוות הנזירות גדולה יותר מן החטא. ואף שצריך לכפר על החטא שבדבר, אין זה סותר לכך שיש בדבר מצוה. ומביאים דוגמה לדבר ממי שהתענה בשבת תענית חלום, שיש לו להתענות שוב במשך השבוע כדי לכפר על החטא, אף שהיה בדבר מצוה להתענות.

האחרונים מתקשים בהבנת דברי התוס', כיצד יתכן שידורו שתי ההגדרות בכפיפה אחת - גם מצוה וגם עבירה. וז"ל הנצי"ב במרומי שדה: "ובעניי א"א להיות מצוה וחטא ביחד". וכן העיר בגליוני הש"ס, וכי בכל פעם שעשה דוחה ל"ת יצטרך כפרה על הל"ת, או במקום שפיקו"נ דוחה איסורין. ויש להוסיף בביאור קושייתם דהנה מצווה היא ביאור מהו רצון השם, ועבירה היא להפך, כיצדיצכן שדבר אחד יהיה גם מצוה וגם עבירה, או שזהו רצון השם או שאינו?!

ומה שהוכיחו התוס' מתענית חלום, כתב הנצי"ב לדחות, דהתם אין זה ממש מצוה יחד עם עבירה, אלא יש כאן חוסר ברירה לבטל את החלום אלא בביטול עונג שבת.

ונוקט הנצי"ב דלא כהתוס', ומבאר שיש אנשים מסוימים שאצלם להיות נזיר זה מצוה, אבל רוב האנשים אם יהיו נזירים יחטאו ולא יצליחו לעמוד בנזירותם, עליהם נאמר שצריכים כפרה. אבל ליחידי סגולה, יש בדבר מצוה ללא שום עבירה.

וביישוב דברי התוס' מבאר רבי צדוק הכהן (תקנת השבין ה, יא), שהדבר דומה ל"עבירה לשמה", וכפי שנאמר על יעל שנבעלה

לסיסרא, שהיא עבירה לשמה. וביאור הדבר שיש צורה כיצד מתנהגים בעוה"ז, ולפי החוקים הללו, כשיעל נבעלת לסיסרא יש כאן עבירה על החוקים. אבל יש צדיקים שמצליחים להגיע לקדושה עילאית ולעשות דבר לשמה, אף שהוא נגד חוקי העולם הזה, כיון שנעשה לשמה, הרי העבירה נחשבת למצוה. ומ"מ יש בדבר חסרון בהתגלות.

ענין הנזיר הוא שעולה ומתעלה למקום גבוה. שמגיע לבחינת נזר וכתר עליון. בעולם העליון נזיר הוא מצוה, אך כאן בחוקים והנהגות העולם יש בדבר עבירה, שציער עצמו מן היין.

ויישוב קושיית האחרונים היא, שאמנם יש כאן מילוי רצון ה', אך כיון שעבר על החוקים של העוה"ז, צריך לכפר על הדבר. כדוגמת עבירה לשמה. ויש עוד להאריך בזה טובא.

דף ד

העבודה שאגלחך לשמים

שמעון הצדיק לא אכל מעודו אשם נזיר טמא, חוץ מהמעשה בנזיר שבא מן הדרום, וכל המעשה המפורט בגמ'.

ויש במעשה זה דיבורים והערות רבים בדברי רבותינו (ועסקנו קצת בכך בנדרים דף ט').

בשיעור זה נתמקד בשתי נקודות. האחת היא מה שעורר הסבא מקעלם ועוד, דכיון שהשיער גרם ליצרו לחפוז עליו, למה הוצרך לקבל נזירות, היה יכול להשבע לגלח את השערות, מבלי להכנס לכל ענין הנזירות.

הערה נוספת (ולא ראיתי מי שעמד בה בצורה זו), דהנה אותו אדם אמר "אגלחך לשמים", ומשמע שהוא ענין מרכזי בנזירות, והרי עיקר הנזירות הוא גידול השיער, והגילוח הוא רק פרט צדדי שבסיום הנזירות הוא מגלח את השיער, מדוע הנזיר מדגיש את עניין הגילוח?

ונבוא לבאר את הדברים ע"פ חתירה ליסוד הדבר, מהו נזיר.

רבנו בחיי פרשת נשא מבאר ש'נזיר' הוא לשון נזר וכתר. הנזיר עולה לדרגה הגבוהה ביותר, למידת הכתר, דהיינו מה שהוא מעל ומעבר לכל העוה"ז. ולכן מגדל את השערות, שבדרגה ההיא השערות הן נקודות החיבור וההארה אל הכוחות העליונים. השל"ה בפרשת נשא מוסיף על כך שאדם הראשון קודם החטא היה במעלה גבוהה מאד ולאחר החטא איבד את הקירבה הזו ונעשה כמו זר. נזיר בא לתקן את הריחוק הזה ולבטל את הזרות. הוא מגיע לקרבת אלקים ללא אמצעי. וזהו נזר - לא זר, שהוא בא לתקן את חטא אדם הראשון.

כפי שמאריכים רבנו בחיי והשל"ה, נזירות מטבעה מוגבלת בזמן (סתם נזירות שלשים יום), משום שהדרגה היא כה גבוהה ולא ניתן להחזיק בה לעולם. אלא שמאידך מצינו שיש מושג "נזיר עולם", כאבשלום, א"כ מה פשר דבריהם. ויש לומר דאדרבה הרי מצינו שאצל אבשלום היה פגם שנתגאה בשערו (גמ' סוטה). ולפי זה ניתן לומר שמה שהיה אבשלום נזיר עולם, זה גופא היה הפגם, שחשב להיות בדרגה כה גבוהה, כאדם הראשון קודם החטא, ולהשאר כך לעולם, הגאוה הזו היתה החסרון שהביא לנפילתו, כי דרגה גבוהה זו שייכת רק באופן זמני.

ונביא עתה ידיעה ומציאה נפלאה שכתובה ברמ"ע מפאנו בספר גלגולי נשמות אות א', שכתב שאבשלום התגלגל באותו נזיר שבא מן הדרום ואמר אגלחך לשמים. ולפי כל האמור מובן נפלא, שאותו נזיר התגבר על יצרו ע"י שקיבל על עצמו דרגה גבוהה, והוא הבין אל נכון שהנזירות היא רק דבר זמני כדי לחזור אח"כ לחיות בעולם בצורה נכונה, ולכן נקט "אגלחך לשמים" שבכך מדבר על סיום הנזירות והחזרה לעולם הזה. ובזה תיקן את אבשלום.

ומובן מה שאמר שמעון הצדיק כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל, דהכוונה היא שהלוואי שהנזירים יבינו את יסוד הענין, ויידעו את הגבולות של הנזירות, ואת הגובה הנכון שלה, ובכך לא יתחרטו על נזירותם.

דף ה

גימטריא

סתם נזירות שלשים יום. מנה"מ, אמר רב מתנא אמר קרא 'קדוש יהיה', 'יהיה' בגימטריא תלתין הוה.

הרא"ש על אתר כתב שאין זו דרשה גמורה, שכן לא מצינו שגימטריא היא אחת מהמידות שהתורה נדרשת בה, אלא יסוד הדין נודע מן הקבלה, אלא שסמכוהו על גימטריא. וכ"כ בפירוש המשנה לרמב"ם.

מנגד, המפרשים מציינים לרש"י סוכה כח, א שמבאר על מה שריב"ז ידע גימטריאות, ומציין רש"י את הגמ' כאן דסתם נזירות ל' יום נלמד מגימטריא. משמעות דברי רש"י שאין זו אסמכתא בעלמא, אלא זה אחד משרשי התורה שידע ריב"ז.

ולכאו' רש"י אזיל כדברי הרמב"ן בספר הגאולה (שער ראשון). שם הוא מבסס את ענין הגימטריא, ומשיב על מה שניתן לטעון כנגדה - שהרי כל אחד יכול לחשב גימטריות שונות ולהמציא מכוחם ענינים זרים ורעים. ועונה הרמב"ן: "כי אין אדם רשאי לדון בחשבון גימטריאות ולהוציא מהן ענין שעלה בדעתו, אבל קבלה ביד רבותינו חכמי התלמוד הקדושים ז"ל כי

נמסרו למשה בסיני גימטריאות ידועות להיות זכר ואות לענין הנאמר על פה, עם שאר התושב"ע, בענין אגדה, ומהן באיסור והיתר, כמו שאמרו סתם נזירות ל' יום דכתיב יהיה, והענין הזה כענין הגזרה שוה שהרבה גופי תורה תלוין בה, והוא ענין שיכול אדם להוציא ממנו דברים רעים וסותרים עקרי התורה, אלא שאמרו בה אין אדם דן גז"ש מעצמו". כלומר, גימטריא היא דרשה גמורה, אלא שאין יכול אדם לדרשה מעצמו כדוגמת גזירה שוה.

ויש להוסיף מה שראיתי באחד הראשונים, שכאשר ידוע לנו דין אמת, ניתן לגלותו גם בגימטריא. ומביא דוגמה, אם יבוא אדם ויאמר שהמילה אנדרוגינוס היא בגימטריא זכר ונקבה, נקבל את הדברים כי אכן אמת הדבר. אך אם יאמר לנו אדם שהמילה שמן היא בגימטריא זכר ונקבה, לא נקבל את הדברים, כי אין כאן שורש אמיתי. נמצא שיש כאן תוספת על הרמב"ן. הוא אומר שגימטריא היא מה שמקבל אדם מרבו. והתוספת היא שמה שידוע לנו כאמת, ניתן לחפשו ולמצאו בגימטריא.

ויש לצרף לכך את דברי חז"ל בזוהר חדש (דף א ע"ב), שם הם מבארים שגימטריא היא החכמה התחתונה המשולה ללבנה, ואילו התורה עצמה היא חכמה עליונה ונמשלה לחמה. וכדברי המשנה באבות שגימטריאות פרפראות לחכמה. מקשה הזוהר והרי החברים עוסקים בגימטריאות. ומיישב שאמנם על ידן ניתן להגיע לתורה בעצמה. היינו שע"י הלבנה ניתן להתחבר לחמה. נמצא שאמנם הגימטריא אינה התורה בעצמה, אך היא הדבר שמגיע מכח התורה ומוליך אליה. בין כנוסח הרמב"ן שאת מה שקיבל מרבו מוצא בגימטריא, ובין כנוסח השני שדבר הידוע לנו כאמת ניתן לראותו דרך הגימטריא. וכל זה לכאורה לא כדברי הרא"ש שהגימטריא אסמכתא בעלמא, ואילו לאמור הגימטריא היא מקור עד כמה שידוע לנו שהדבר מוסמך ואמת.

וידוע שחכמת הקבלה מלאה וגדושה בגימטריאות, והן הן הדברים שהדברים שנתגלו כאמת, מתגלים גם דרך הגימטריא.

דף ו

עד מלאת הימים

נתבאר בסוגייתנו ש"מלאת הימים" היינו חודש שמתמלא בימים. ולא ניתן לומר שמדובר בשנה, משום שחדשים מחשבים לשנים, ולא ימים לשנים. ודברי הגמ' דידן מקבילים לגמ' במגילה (ה, א) "שאין מונין ימים לשנים, שנא' לחדשי השנה, חדשים אתה מונה לשנים ואי אתה מונה ימים לשנים... ימים אתה מחשב לחדשים ואי אתה מחשב שעות לחדשים". (ואמנם מציין רבי ישעיה פיק במסורת הש"ס, שישנה כמין סתירה בין הסוגיות בדבר המאן-דאמרים, והאריך בזה בנוב"י).

המאירי במגילה שם מבאר מה היתה ההו"א לא לעשות כך, כי באמת המושג חודש אינו תלוי ביסודו בימים, אלא בשעות - כ"ט ימים, י"ב שעות, תשצ"ג חלקים. וכן שנה טבעית מוגדרת ע"פ ימים - שס"ה ימים - שזה היקף השמש בשנה שלימה. ואמנם אנו מונים לפי חודשים, אך אין זה המהלך הטבעי של השנה. ועל כן הוצרכה הגמ' לחדש שאת החדשים מונים לפי ימים ואת השנים לפי חדשים.

עומק דבר זה מתבאר אצל רבותינו ע"פ קבלה (בעל מלא הרועים בספר קהלת יעקב ערך ימ, אפיקי ים לרי"א חבר נדרים כ, ב). וננסה לבאר את הדברים במעט כפי ערכנו.

הנה ידוע שעם ישראל משול ללבנה, ובכל קידוש לבנה אנו אומרים "שהם עתידים להתחדש כמותה". וביאור הדבר הוא שכל ענין הלבנה הוא להביא את אור השמש ולהחזירו אל העולם, במשך הלילה. כלומר, הלבנה היא בבואה של השמש. בעוה"ז הלבנה קטנה מאד ואינה מעבירה את אור השמש במלוא עוצמתו, אך לעתיד לבא הלבנה תעביר את אור השמש במלואו, וכנאמר "והיה אור הלבנה כאור החמה". וביאור הדבר בנמשל הוא שעם ישראל משול ללבנה, והחמה בענין זה הוא הגילוי האלוקי שמגיע מלמעלה, התפקיד של עם ישראל הוא לשקף את האור הזה בעולם.

מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל היה תמיד מבאר שהמצוה הראשונה שנצטוו ישראל היא קידוש החודש, כי מהות המצוה היא למנות ללבנה, וזה תפקיד עם ישראל. נמצא שתפקיד כל יהודי הוא להיות לבנה שלימה שמשקף את אור החמה בשלימות.

מעתה מתבאר כך. תפקידנו הוא לחבר את הלבנה לחמה. והנה המושג 'יום' הוא תוצאה מהיקף החמה היומי. וכן המושג 'שנה' נוצר מהיקף החמה השנתי. ואילו ה'חודש' נקבע כפי היקף הלבנה. תפקידנו לחבר את הלבנה לחמה, לכן כאשר אנו סופרים חדשים, אף שמטבעו הוא תלוי בשעות, אנו סופרים אותו לפי ימים (שהם מושגים של 'חמה') כדי לחבר הלבנה לחמה. וכן להיפך, כאשר אנו מונים שנים, אף שמטבעה היא תלויה בימים, אנו מונים אותה לפי חדשים (שהם מושגים של 'לבנה') כדי לחבר את החמה ללבנה. שכיון שתפקיד האדם בעולם הוא להביא לחיבור חמה ולבנה, על כן לעולם סופרים מספר שמגלה חיבור זה. ודו"ק.

כאשר צוך במרה

תמצית: קושיות: מה עניין העץ שהמתיק את מי מרה? מדוע לא ניתן הבאר במרה? צ"ב כוונת רש"י לגמי המצוות שניתנו במרה מדוע רק להתעסק? קושיית הרמב"ן דלא נאמר כדרך שאר התורה. [מדוע שינה רש"י מדברי הגמ' והמכילתא] - עץ הדעת ועץ החיים עץ החיים אין בו צד אחר, עץ הדעת יש בו צד רע - סתם עץ הוא עץ החיים שטעם העץ כטעם הפרי, דברי הרמח"ל דעצה לשון עץ שאינו בדרכי הדעת - ב' מהלכים של תורה בבחינת דעת ובבחינת תולדה, מצד האבות ומד משה רבינו - המן הוא ההכשר לקבל תורה, מי הבאר ניתנו לאחר שקיבלו מן - המים במרה הם קודם מן קודם לנתינת הדעת - דיוק מדברי המהר"ל בעניין שבת דמרה- יישוב הקושיות דמי מרה היא תורה שלא בקנייני הדעת - דברי ספר הבהיר שבמרה קיבלו את עץ החיים

א.

קושיות

בפרשה מייד לאחר קריעת ים סוף נאמר (טו, כב-כה): "ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה, וילנו העם על משה לאמר מה נשתה, ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו", וצ"ב מהו עניין אותו העץ שהמתיק את המים? ועוד, דלאחר פרשת המן שוב לקו במים, ואז נאמר למשה שיכה את הצור והוא בארה של מרים, וא"כ תמוה דמדוע לא נאמר למשה עתה את הציווי של הכאת הצור, ומדוע היה זקוק לב' דרכים להוצאת המים?

על הפסוק שם שם לו חק ומשפט פירש רש"י: "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין", וצ"ב מה השייכות לעניין המתקת המים שהיתה במרה? וכן צ"ב הלשון של "נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם", דמשמע שאין זה עיקר התורה אלא רק עסק בעלמא. ועוד הקשה הרמב"ן: "ואני תמה, למה לא פירש כאן החקים האלה והמשפטים ויאמר "וידבר ה' אל משה צו את בני ישראל" כאשר אמר בפרשיות הנזכרות למעלה דברו אל כל עדת בני ישראל וגו' וכן יעשה בכל המצות באהל מועד בערבות מואב ופסח מדבר"?

[ועוד קשה דדברי רש"י מיסדים על הגמ' בסנהדרין (נו:) והמכילתא (פרשת ויסע פרשה א), וז"ל הגמ' שם: "והתניא עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", ולשון המכילתא: "שם שם לו חק ומשפט. חק זה השבת ומשפט זה כיבוד אב ואם דברי רבי יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר חק אלו עריות וכו' ומשפט אלו דיני אונסין ודיני קנסיות ודיני חבלות", ותמוה דרש"י לא נקט כאן כיבוד אב ואם והביא במקום פרה אדומה, ועיין בגו"א שניסה ליישב דבריו והסיק וז"ל: "אמנם עם כל זה דבריו תמוהים, שהיה לו לפרש הכתוב כמו שפרשו חכמים, ולא לעשות פירוש מסברת הלב, שכאשר אדם יתבונן במחלוקת החכמים במכילתא או במה שנזכר בגמרא יש טעם נפלא ועמוק מאד למה בחרו באלו, והכל בחכמה ובהשכל, ואין להאריך במקום הזה בפירוש המכילתא, ורש"י נטה מדברי חכמים ז"ל והוסיף עליהם - וגרע הרבה", ובאמת שהרבה ממפרשי רש"י ביארו דודאי היה לרש"י מדרש אחר שכתוב זה הלשון, וכן ביאר הנחלת יעקב ולבוש האורה, אך עדיין צ"ב מדוע בחר רש"י מדרש על פני הגמ' והמכילתא?]

ב.

עץ החיים ועץ הדעת

ונראה לבאר פרשה זו על פי מה שלמדנו מו"ר בשיעורי רבב"ח (העומד לצאת לאור עולם בקרוב בעזהי"ת): בגן עדן איכא ב' עצים עץ החיים ועד הדעת וכל ההיקף של השפע של גן עדן בא מב' העצים אלה. ומבואר דב' דרכים לקנות תורה הם, עץ החיים ועץ הדעת. וביואר העניין בהקדם הוא: הנה, אדם באוכלו מעץ הדעת נתווספה בו דעת שלא היתה לו קודם, וכבר הקשה הרמב"ם המפורסם במורה ח"א פ"ב שכיון שאדם הראשון ע"י חטאו זכה לדעת, מה שלא היה לו קודם, נמצא שע"י החטא הרויח? ותירץ המהר"ל בתחילת נתיב התמימות וז"ל: "ולפיכך אצל אדם הראשון

קודם שחטא והיה עם הש"י לא היה בו תחבולות חכמה יתירה, והנחש שהיה ערום היה מרוחק מן הש"י, ובערמת הנחש הסית ג"כ את האדם שנאמר ונפקחו עיני שניכם והייתם כאלהים יודעי טוב ורע, ודבר זה ידיעה יתירה חוץ מעצמו של אדם ובחכמה זאת הסיר את האדם מן הש"י, כי ידיעת טוב ורע היא ידיעה יתירה אל האדם כי הידיעה אל הרע אין צריך אל האדם והוא שהיה גורם את המיתה לאדם, וכל אלו דברים סתרי חכמה. ואילו לא היה זה לאדם היה חי לעולם כי כך ראוי אל התמים הנצחי, כמו שאמר בתומי אלך ותציבני לפניך לעולם, ולכן הקושיא שהקשה הרמב"ם ז"ל בספרו מו"נ וכי נותנים שכר על העבירה, שמפני שעבר מצות הש"י נתן לו שכר שידע בין טוב ובין רע והיה משכיל יותר ממה שהיה לאדם קודם, כי בודאי יצא שכרו בהפסדו כי החכמה הזאת הוא התחכמות שיצא מן התמימות וגרם לו המיתה", פירוש דתמימות הוא שאין צד שני, וע"כ איש תם אינו מת, אין מקום לעוד צד שאינו חיים. כשאדם הראשון נהיה יודע טוב ורע הוא איבד את התמימות, וע"כ האדם בחטאו הפסיד יותר ממה שהרויח, פירוש שקיבל את ידיעת הרע אבל מונח בזה שאין לו את השלמות של התמים. והמהר"ל מבאר שם שיעקב אבינו זכה לחזור לתמימות זו ועל כן יעקב אבינו לא מת. עץ הדעת הוא מהלך שיש בו טוב ורע, עץ החיים הוא כולו טוב.

והנה, סתם עץ הוא עץ החיים. וביאור הדברים לפי הנ"ל הוא פשוט, דבעץ החיים אין צד של רע - טעם העץ כטעם הפרי, מה שא"כ עץ הדעת שהמאכל שלו הוא רק הפרי וצריך לברר את כל הסיגים כדי להגיע לפרי. ועפ"י זה ביאר הרמח"ל באדיר במרום (לפני יחוד הגן) דהמילה "עצה" שורשה עץ. ופירש, דיועץ אינו אדם היודע לחשב ולהבין יותר טוב, דזהו בעל חכמה ובינה, אלא יועץ הוא בחינת אורים ותומים. הכליות יועצות (ברכות סא.) בכליות אין שיקול דעת. על אברהם אבינו כתוב שנעשו ב' כליותיו כב' רבנים ומשם למד תורה, פירוש שאין זה במערכת הדעת אלא בדרך ממילא. לשון הגמ' (שבת פט:): "לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה", סבי לא שואלים טעם, שלא יוכל לפרש דבריו היטב, אבל עצה שואלים אותו. דרדקי לא שואלים עצה רק טעם, הוא יכול לפרש דבריו אבל אין לו את כח העצה.

ועל פי זה ביאר מו"ר את דברי הגר"א באגדות דרבב"ח מאמר ה', דזבולון - מחזיקי התורה - נקרא עץ, עץ חיים היא למחזיקים בה, והוא, שעץ סתם כוונתו לעץ החיים והזבולון בכלל ישראל אינם שייכים לתורה בבחינת דעת, שהרי אין להם את העמלות של תורה שבע"פ שבנוי על דעת, וא"כ היאך מקבלים שייכות לתורה? אלא שהם שייכים לעץ החיים דוקא, לבחינת עץ סתם. זהו בחינת עצה, לא מצד קניין אלא כחלק ממילא. הבחינה של עץ היא שלא מגיע דרך המהלכים הרגילים של חכמה.

שני המהלכים האלה הם עץ החיים ועץ הדעת טוב ורע, עץ החיים הוא העץ שאין שם צד מיתה, אין צד לא לעשות מצוות, אין צורך להכרעה. עץ הדעת טוב ורע יש שם ב' צדדים. בגר"א בתיקוני זוהר (תיקון כ"א, דף מג ע"ג) כתוב שלוחות ראשונות הוא כנגד עץ החיים, והלוחות השניות הם כנגד עץ הדעת טוב ורע. פירוש, בלוחות ראשונות הערב רב היה נפרד כמבואר ברמב"ן (שמות יט, א), בלוחות השניות היה שם גם ערב רב. לוחות השניות שם כלול תורה שבע"פ, שהיא מגיעה מכח העם היושבים בחושך ראו אור גדול. נמצא שההתגברות של תורה שבע"פ היא דוקא מצד עץ הדעת. וזהו ביאור מה שכתוב בירושלמי סוף הוריות: "משה ע"י שלא נתייגע בתלמוד תורה הקדים ראשים לזקנים יהושע ע"י שנתייגע בתלמוד תורה הקדים זקנים לראשים", פירוש הקניין של משה רבינו היה מצד עץ החיים ושם לא שייך יגיעה, וצרף לכאן את דברי המשך חכמה שמשה ניטלה ממנו בחירה.

מסירת התורה היא בב' אופנים, אופן ראשון הוא בדרך של והודעת לבניך ולבני בניך וגו', אופן שני הוא דרך התולדה שכל יהודי שנולד רגליו עמדו על הר סיני. ושננת לבניך אלו התלמידים, יש מסירת תורה לבניך, ויש מסירת התורה לתלמיד. עובר במעי אמו לומד כל התורה כולה מצד זה שהוא ישראל ולא ע"י בחינת הדעת. וזהו החילוק בין מה שקיבלנו מאבותינו למה שקיבלנו ממשה רבינו, האבות מורישים לבנים את בחינת התולדה, השייכות לתורה דרך עץ החיים, משה רבינו נתן לעם ישראל את בחינת הדעת של תורה, תפיסת התורה דרך מהלכי ההבנה.

ג.

מצוות מרה - מכח עץ החיים

ועל פי יש לבוא לפרש את המהלך בפרשה, כמבואר במקומות רבים המים שהיה לישראל במדבר הם בחינת התורה שזכו לה. וכן הוא בזוהר כאן (ח"ב ס.): "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, ואין מים אלא תורה, שנאמר הוי כל צמא לכו למים, אמר רבי ייסא, וכי מאן יהב להו אורייתא הכא, והא עד כען לא אתיהבת לון אורייתא וכו'", וכן ביאר הגרי"א חבר בשם הגר"א בעניין חטא מי מריבה שקניין ישראל בתורה שבע"פ תלוי בצורת שמשה רבינו הוציא מים מן הסלע. כאן בפרשה ישנם ב' פעמים שצריכים מים, אחד קודם לפרשת המן, ואחד לאחר פרשת המן. ועיין בזוהר פרשת ויצא (ח"א קנז:): "דבר נש כד נפיק להאי עלמא לא ידע מדי, עד דאטעים נהמא (כדאיתא בגמ' ברכות (מ.) אין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן), כיון דאכיל נהמא אתער למנדע ולאשתמודע, כך כד נפקו ישראל ממצרים לא הוו ידעי מדי, עד דאטעים לון קב"ה לחם מהאי ארץ, דכתיב ארץ ממנה יצא לחם, וכדין עאלו ישראל למנדע ולאשתמודע ליה לקב"ה, וינוקא לא ידע ולא אשתמודע, עד דטעים נהמא דהאי עלמא, ישראל לא ידעו ולא אשתמודעו במלין דלעילא, עד דאכלו

לחם עלאה, וכדין ידעו ואשתמודעו בההוא אתר", פירוש דהמן היה בגדר טעם דגן לישראל שהוא כניסת הדעת להבין בתורה.

ועיין בקדושת שבת לרבי צדוק (מאמר ג') דביאר, וז"ל: "ואמרו ז"ל דלא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן ושניים להם אוכלי תרומה. כי צריך להיות כלי מוכן לקבל דברי תורה וכו' ודבר זה הוא על ידי אכילה בקדושה וכו' ועל ידי אכילת קדשי שמים בקדושה אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים וההיפך בהיפך. כמו שאמרו בברכות מלי כריסי זני בישי וכמו שנאמר פן תאכל ושבעת וגו', ושכחת וגו'. ועל כן קדם אכילת מן למתן תורה". נמצא דאחרי שירד המן רק אז היו מוכנים ישראל לקבל את מי הבאר, מים שהם תורה. וא"כ מה הם המים שקיבלו במרה? אלא נראה שעפ"י הנ"ל הכונה לבחינת עץ החיים של התורה, הבחינה שאינה ע"י דעת - שלזה זכו רק אחרי המן - אלא הבחינה שהיא ממילא משעת הלידה.

והדברים מדוייקים היטב בדברי המהר"ל על אתר. דהנה הגמ' בשבת (פז:) אומרת: "דכתיב כאשר צוך ה' אלהיך ואמר רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה", וקאי על מצוות שבת שנאמרה בלוחות אחרונות. והקשה התוס' וז"ל: "וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת היכי אמרינן בפ' כל כתבי אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתיב בתריה ויבא עמלק, אמאי קרי להאי שבת ראשונה כיון דבמרה נצטוו והא לא היתה שבת ראשונה דמעיקרא כתיב ויסעו מאילם ויבאו וגו' ואמרינן בסמוך דאותו היום שבת היה", ויישב המהר"ל כאן (טו, כה): "ואני אומר אפילו למאן דאמר דאף אתחומין אפקידו לא נצטוו אכל מצוות שבת בעשה ולא תעשה, אלא בעשה בלחוד הוא דנצטוו, אבל אזהרותיו לא נצטוו עד פרשת המן ולפיכך נקרא 'שבת ראשונה'. תדע למה הוצרך למכתב בפרשת המן "אל יצא איש" שהרי במרה אפקידו אשבת, אלא דכאן הזהיר עליהן בלאו, שלא היה קודם בלאו, והוצרך למכתב הלאו, ולפיכך קרא אותו 'שבת ראשונה'".

וצרף לכאן את דברי הגו"א המפורסמים בפרשת ויגש (מו, י) דהאבות קיימו את התורה רק במצוות עשה ולא המצוות ל"ת, וז"ל שם: "ולכן תמצא תמיד במצות עשה שהיו מקיימין, כגון שחיטה ושבת, אבל במצוות לא תעשה אין הדבר כך, דלא מסתבר לאסור אחר שלא נצטוו, אלא אם אותו המקיים ראוי שיהיה נזהר בהם וכו' ולכך עמרם שנשא דודתו, ויעקב ב' אחיות - כי אלו הם מצות לא תעשה, ואם לא היו מצווים על מצוות לא תעשה - למה יקיימו אותם, וזהו באמת דעתי, והוא נכון. והשתא אין צריך ליתן טעם כלל למה נשא יעקב ב' אחיות, כי מצוות לא תעשה אין לחיוב מעצמו, רק מצות עשה וכו' והחילוק שיש בין עשה ובין לא תעשה ידוע לכל משכיל, כי מצוות עשה הוא קנין מעשה מפני שהיא קנין, אף על גב שלא מתחייב בה - אם לא יעשה יהיה חסר המצוה שהיא קנין מעשה. אבל מצוות לא תעשה - שאין המצוה קנין המעשה, רק שישב ולא יעשה ואינו קונה שום דבר, ועיקר המצוה שלא יעבור רצון הבורא יתברך שאסר עליו, וכל זמן שלא אסר הקב"ה - אינו עובר רצון בוראו יתברך. ולפי דעתי אם מקיים לא תעשה שלא נצטווה עליו הוא גריעותא, שאין לאסור עצמו בדבר שלא אסר אותו התורה". פירוש, האבות היו שייכים רק לחלק הקניין של תורה ולא לחלק ההפסד. ולפי הנ"ל הדברים מדוייקים היטב, דכיון שהאבות הם בחינת עץ החיים של תורה, בחינת התולדה שאינה דעת, שם לא שייך חלק של רע והפסד אלא כולו טוב, וד"ל. ולפי"ז במרה שנצטוו בבחינת העשה של שבת בלבד פירוש הדבר שקיבלו את החלק של תורה השייך לאבות, לחלק שאינו בגדר הדעת. ונראה נכון.

ד.

ביאור העץ שהשליך משה אל המים

ואם כנים דברינו יש ליישב את קושיותינו: מי מרה הם המים בחינת תורה שאינו נקנה בדעת, וזה הטעם שהיה צורך בב' פרשיות של מים - מים הנקנה במכה - מי באר שזהו תורה שנקנית בעמל בבחינת דעת, ומים שבאים ממילא כחלק מהחיים לא בדרכי הדעת. ולפי זה מדוייק היטב עניין ה"עץ" שהשליך משה אל המים, שכאשר משה רבינו בא ליתן תורה לישראל שלא במערכת של דעת, שהרי כאן הם עומדים לפני אכילת המן, צורת הנתינה היא בדרך של "ויורהו ה' עץ וישלך אל המים".

וזהו הביאור בדברי רש"י שנתנולהם מקצת פרשיות של תורה "שיתעסקו" בהם, אין זה עיקר התורה הבאה בדרך דעת, אלא זהו תורה בדרך עסק, בדרך מהלך החיים. וזהו היישוב על קושיית הרמב"ן למה לא נכתב דבר זה כשאר חלקי התורה ולא נאמר: וידבר ה' אל משה לאמר", דכיון שאין זה חלק התורה במהלך של דעת אין כאן דיבור מסודר של לימוד התורה. [ואולי לפי"ז יש ליישב למה בחר רש"י בלשון הנמצא במדרש נעלם ולא דברי הגמ' והמכילתא, דרש"י רצה להדגיש שהמצוות שנצטוו כאן אינם בדרכי הדעת אלא הם עץ החיים, דרך עצה, וא"כ נקט מצוות פרה אדומה שהיא המצווה שאינה ניתנת לבאר עפ"י דרכי הדעת כלל. ועדיין צ"ע.]

ועיין רבינו בחיי כאן שהביא דברי ספר הבהיר וז"ל: "מאי ויורהו ה' עץ, מלמד שעץ חיים היה סביב המים, בא שטן ונטלו משם כדי לערבב את ישראל ולהחטיאם מיד וילונו העם, מיד ויצעק משה אל ה' ויורהו ה' עץ, אותו עץ עץ החיים היה שהסיר השטן, וישלך אל המים וימתקו המים" והם הם הדברים.

בס"ד

עיונים בדברים העומדים

ברומו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בעניני תפילה | גליון כ"ט

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

ברכות השחר
חלק י"א

ברכת הנותן ליעף כח
עוד ברכה אחת יש בסדורי אשכנז בא"י אמ"ה הנותן ליעף כח, [טור סימן מ"ו]

ברכת המעביר שינה
כי משי אפיה לימא המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי, [ברכות ס:]

פרשיות
בשלח יתרו
תשפ"ג

ביאורי התפילה

הרב **מרדכי פוטאש** שליט"א בעמח"ס **ברומו של עולם**

ברכת הנותן ליעף כח

החזרת הנפש שקטה ושלוה

כתב **הטור** (סימן מו) "עוד ברכה אחת יש בסדורי אשכנז בא"י אמ"ה הנותן ליעף כח ונתקנה על שאדם מפקיד נשמתו בערב ביד הקדוש ברוך הוא עייפה מעבודה קשה כל היום ומחזירה לו בבוקר שקטה ושלוה וע"פ המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך בשר ודם מפקיד פקדון ביד חבירו ומחזירו לו בלוי ומקולקל אבל אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקדוש ברוך הוא והיא עייפה ומחזירה לו חדשה ורגוע".

הברכה ניתקן על תשישות כח שנתרבה בעולם

כתב **הסדר היום** ז"ל "ונותן ליעף כח שאע"פ שהאדם יעף ויגע בין במלאכת שמים ועסק התורה שנקראת תושיה שמתשת כחו של אדם בין במלאכתו לפרנס בני ביתו הקדוש ברוך הוא ברחמיו מחדש כחו ורוחו בכל בקר כאלו לא היה בו שום חולשת חיל ויגיעה כמ"ש וקוי ה' יחליפו כח וכענין שנא' חדשים לבקרים רבה אמונתך וכן אנו מתפללים לפניו שיתן בנו כח ואזירות חיל לעסוק בתורה ובמצוה כדת וכשורה ולא נעצור חיל מעשו' כל הבא בידינו להפיק רצון שמים **ואף על פי שזאת הברכה יש נמנעים מלברך אותה משום שלא מצאנוה בגמ' בסדר הברכות של שחרית והיא תקנת הגאונים זלה"ה להיות שראו תשות הכח שנתרבה בעולם** וראו שיהי' יפה להם לברך זאת על הגמול הטוב שגומל עמנו בכל יום תמיד לחדש כחנו ורוחנו ולהחליף בנו כח לעשות מלאכתנו מלאכת שמים ולעבוד עבודתו". והובא דבריו **בשו"ע הרב** (סי' מ"ו).

הקב"ה נותן לנו כח לעמוד בתוך הגלות

ובאמת נוסח הברכה הוא מלשון הקרא בישעיה (מ' כ"ט) "נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה", וביארו המפרשים (ע' ברד"ק ועוד) דקאי על ישראל בתוך הגלות. וכ"כ **הערוך השולחן (מ"ו ז')** דזהו עוד ביאור בהברכה, "דהקב"ה נותן לנו כח לעמוד בתוך הגלות שאנו עייפי הזמן ואלמלי השגחה הפרטית לא היינו יכולין לעמוד אף יום אחד".

ברכת המעביר שינה

הודאה הניתוסף בברכה זו

בגמ' ברכות (ס:) איתא, כי משי אפיה לימא המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי. וצ"ב דכבר בירך פוקח עורים. ומיישב **האבודרהם**, לפי שכשמעביר ידיו על עיניו וברך פוקח עורים העביר קצת עוצם (נדר"ל עצימן עין) מעיניו וקצת מעפעפיו, ועדיין עוצם לא העבירה כלו עד שירחצם במים.

ביאור ב' דרגות של השינה

וכתב **בעץ יוסף**, המעביר שינה, היא תרדמה שבתוך העינים, ותנומה מעפעפי, הוא נים ולא נים תיר ולא תיר, (היינו שאינו ישן ממש אך עדיין אינו עירוני ממש), שאינו אלא בעפעפים – וזה אפילו כשקם ממטתו, ע"כ. וזה, דאף שכבר הודה להקב"ה על שהחזיר לו את ראות עיניו וברך ברכת פוקח עורים, מ"מ עדיין מרגיש עייפות וכבידות בתוך העינים, ועוד יותר על העפעפים, שכידוע אינם חוזרים לפועלתם הרגילה עד כמה דקות אחרי התעוררותו משינתו. וחייבים אנו להתבונן שמה שהעברת מים על עיניו מעביר מהן ומעפעפיו את ההרגשה המצערת הזו, אינו אלא משום שהקב"ה ברא לנו את המים, והטביע בהם הכח להעביר את השינה והכבידות מאברים נפלאים אלו.

ולכן גם ע"ז אנו חייבים לברך את הקב"ה ולהודות לו, בין על העברת התרדמה מהעינים ובין על ביטולו של הכבידות מהעפעפים, כי על כל פרט ופרט מטובותיו ית' אנו רוצים להודות לו, כמ"ש תן לו מעין ברכותיו. וזה גילוי נפלא על גודל החיוב עלינו להכיר טובותיו יתברך בכל ענין ובכל עת, ולהודות לו עליהם.

הברכה הוא בשביל מצות רחיצת פניו

והר"י בן יקר הוסיף חידוש גדול וז"ל, ומצוה היא לרחוץ פניו במים ולא יהיה כחשוך, (אולי ר"ל דבלי הרחיצה יחסר לו מאור פניו) משום (משלי ט"ז ד') כל פעל ד' למענהו, והכי היא בשבת (דף נ' ע"ב), ולכך מברך, ע"כ. וכוונתו למש"כ בגמ' שם, דתניא, רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום, בשביל קונו, משום שנאמר, כל, פעל ה' למענהו. ופרש"י, לכבוד קונהו דכתיב כי בצלם אלקים עשה את האדם (בראשית ט'). ונדר"ל, דלכן מצוה ליזהר בנקיות של פניו כי על ידו מתפרסם כבוד ה' שעשה את הפנים האלו בצלמו ובדמותו.

ועוד **פרש"י**, דהרואה בריות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו. וכאן חידש הר"י בר יקר דכוונו חז"ל שברכה זו תכלול ג"כ שנברך להקב"ה על הזכות הגדול הזה שנוכל לפרסם כבודו ית' בעולמו ע"י מאור פנים יפות, אחר שרחצנו את פנינו והחזרנו את הצורה היפה, שתלויה הרבה על הצורה של העינים ועפעפים. וזה כעין מש"כ בסוטה (מ' ע"א) מודים אנחנו לך על שאנחנו מודים לך.

נוסח 'חבלי' שנה

והנה הנוסח בגמרא לפנינו הוא "המעביר **חבלי** שינה" וכ"ה בבה"ג ובאבודרהם ונוסח עה"מ, אבל גירסת הרי"ף והרא"ש ועוד כמה ראשונים, ובסידורי התימני הוא "המעביר שנה". [וכ"ה בכ"י של כמה דפוסים בש"ס, וכ"ה הנוסח במסכ' דרך ארץ רבה (פי"א)]. והתיקון תפילה [סי'אוצה"ת] הביא הגהות ענף חיים שבסוף סדור התימנים שביאר "הא דלא גרסינן חבלי משום דמשמע דדוקא חבלי שנה הוא מעביר ולא כל השנה".

ביאור רחב על ב' דרגות השינה והשייכות להעינים

העיון תפילה (לר' יעקב מקלנבורג) הרחיב בענין העברת השינה וז"ל "כל ההרגשים באים מן המוח - מקרום שעליו – אל הלב. והלב משלח בכל הגוף. ובלילה סותם הקרום הדבוק בגלגולת ואוסף המוח כל הרגשותיו אליו. וכן כל הנפש כלה נאסף על הלב, ואז הוא ישן. ויש בגוף מן לחה וסממנית (באלזאם) והיא נופלת על העפעף וגורם השינה. ושינה היא הסתלקות המחשבות, והיינו כאשר נשתקע בשינה, ותנומה הוא מבחוץ כאשר הוא נים ולא נים תיר ולא תיר, והיינו שעפעפים – הם מכסה העינים – (אויגענליעד) סגורות, אבל אין מחשבתו נעדרת ממנו, דקרי ליה ועני, וזהו שינה מעיני הפנימות, הסתלקות המחשבות, ותנומה מעפעפי היא חיצוניות שעפעפים הם סגורות"

טעם תקנת ברכת הנותן ליעף כח

כתב **הטור** (סימן מ"ו) "עוד ברכה אחת יש בסדורי אשכנז בא"י אמ"ה הנותן ליעף כח ונתקנה על שאדם מפקיד נשמתו בערב ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום ומחזירה לו בבוקר שקטה ושלוה וע"פ המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך וכו'".

והנה כתבו **התוס'** בברכות (מ"ו ע"א ד"ה וברכה) בשם רבינו תם ש'יהי רצון' היא מברכת המעביר שינה מעיני וכו' וצריך לומר ויהי רצון, ושפיר הוי מעין פתיחה סמוך לחתימה, "דסמוך לחתימה איכא ותגמלני חסדים טובים והיינו גמילות חסדים[1] שהקב"ה מעביר שינה מן האדם ומחדש כחו כדאמרינן במדרש חדשים לבקרים וגו' שהוא מחזיר הנשמה שלמה ושקטה בגוף כאשר היתה בתחלה אף על פי שהיתה עייפה והיינו כעין פתיחתה". והיינו שלבד מההודאה על עצם העברת השינה, יש כאן הודאה מיוחדת על מה שמחזיר אותנו אחר השינה נשמה שלמה ושקיטה וכו', וכיון שדבר זה נעשה ג"כ ע"י השינה, שפיר הוי מעין הפתיחה.

ויש לתמוה, דא"כ מה נתחדש בתקנת ברכת הנותן ליעף כח שהוא נמי כנגד ענין זה, למה תיקנו ב' ברכות על ענין אחד. ובאמת הובא מקצת דברי התוס' **במג"א** (שם סק"ה) בזה"ל "ואע"ג דבעינן מעין פתיחה סמוך לחתימה י"ל דתגמלני חסדים טובים היינו החסד שעושה הקב"ה שמעביר חבלי שינה מעיניו". וצ"ב למה החסיר רוב דברי התוס', דאינו הודאה רק על עצם העברת השינה, אלא גם על מה שנתחדש כוחותנו מחדש, ולמה השמיט נקודה זו[2]. ואולי המג"א נתקשה בזה, ומשו"ה הניח הדבר על עיקר העברת השינה, וצ"ע.

ובאמת **הב"ח** כבר הדגיש זה, דהביא דברי התוס' בברכת המעביר שינה, וכתב "כמש"כ רבנו בסמוך", [וכן **בביאוה"ג** כתב על זה לע' בתוס']. ובאמת בביאורי **האבודרהם** על ברכות השחר, כשהגיע לברכת הנותן ליעף כח כתב וז"ל "ויש מקומות שמברכים נותן ליעף כח **והטעם אפרשנו בגמלנו חסדים טובים**", וע"ש שכתב כמו דברי התוס', הרי בהדיא דענינם שוה, והדרינן לקושיתינו דתרתי למה לי.

וכפשוטו י"ל דהתם תיקנו נוסח חתימת הברכה על ענין זה כדי שיהא החתימה כעין הפתיחה, אך אין זה עיקר ענין הברכה, וא"כ שפיר יש מקום לתקן ברכה מיוחדת ע"ז, ובזמן הגמ' לא נראו לחז"ל צורך לקבוע ברכה מיוחדת ע"ז, ורק אחר זה מפני חולשת הדורות [ע' סדר היום] רצו לקבוע ברכה מיוחדת על ענין הזה.

וכ"ז את"ש לפי מה שנקטו רוב הפוסקים דברכה זו ניתקנה אחר זמן התלמוד, אולם לפי דברי הב"ח דהקדמונים היו גורסין כך בגמרא [אע"ג דלפנינו ליתא], א"כ בודאי תמוה, דא"כ כבר ניתקן ע"ז ברכה בפנ"ע ולמה להו לחז"ל לחזור ע"ז שוב בחתימת ברכת המעביר שינה. ואולי משו"ה נאיד הב"ח מפירוש התוס', ופירוש בדרך אחרת, דהחסדים טובים קאי על ההצלה מן היצה"ר, והוא המשך "ואל תשלט בנו יצה"ר וכו'". [ולדעתו הדרא קושית התוס' למה הוא מעין הפתיחה, ובעזה"י יתבאר בגליון הבא].

סדר הברכות

יש להעיר על סדר הברכה שמקדימין ברכת הנותן ליעף כח לפני הברכה של המעביר שינה, הלא מתחילה יש לברך על העברת שינה ואח"כ על הכח החדש, [ובפרט שראוי להקדים הברכה המוזכר בש"ס]. וע' **בלבוש** שביאר "שהיא מתוקנת על רחיצת פניו, והנאת הרגיעה היא מורגשת מיד קודם רחיצת הפנים".

המתנגדים לברך ברכה זו

דעת המהרש"ל והב"י

א] כתב **המהרש"ל** (שו"ת סימן ס"ד) "וברכת הנותן ליעף כח גם איני נוהג לאומרה מאחר שליתא בתלמוד בבלי ולא בתלמוד ירושלמי וכן שום מחבר לא הביאה אלא שהטור כתב טעם על סידורי אשכנז שנתקנה על פי המדרש חדשים לבקרים כו' ותימא הוא שהרי כתב האשר"י להדיא במסכת בכורות מיום שנחתם התלמוד אין רשות לשום אדם לתקן ולהוסיף ברכה חדשה אף לגאונים לית להו רשות ומ"ה נראה שלא לאומרה". וכ"כ **הב"י** "מאחר שלא נזכרה בתלמוד איני יודע איך היה רשות לשום אדם לתקנה ומצאתי שכתב האגור (הל' ברכות סי' פז) שראה מקטרגים עליה מטעם זה והרמב"ם וסמ"ק והרוקח לא הזכירוה והכי נקטינן". וכן פסק בשו"ע, אבל **הרמ"א** כתב דהמנהג הפשוט בבני אשכנזים לאומרה.

דעת האריז"ל לאומרו

ב] **והחיד"א בברכי יוסף** כתב דעכשיו נתפשט המנהג בגלילתנו ע"פ כתבי האר"י זצ"ל לאומרה [והאריז"ל מסדר הברכה אחר 'מלביש ערומים'] כי אף דקבלנו הוראת מרן קים לן דאלמלא מרן אף הוא ראה דעת קדוש האר"י זצ"ל גם הוא יורה לברכה. ומה גם שכתב הרב **כנסת הגדולה** דאיכא מאן דשמע דהדר ביה מרן בסוף ימיו. [וע' **בפנימיות התפילה** שהארכנו בדברי האריז"ל]. והוסיף **החיד"א** (בספר טוב עין סו"ס ז') "ואני בעניי אומר כי רבינו האר"י זצ"ל כל הנפלאות אשר גילה היה בכ"ב חדשים והיו תלמידיו מעלימין דבריו ובסתום חכמה. ומרן ושאר הרבנים לא ידעו אחד ממאה מגדולתו. והן בעון נח נפשיה דרב האר"י ז"ל בימי מרן, ויתכן שאח"כ ידע מרן מתלמידי האר"י ז"ל שכך היה אומר וחזר בו.

דעת הראשונים דמותר להוסיף ברכות

ובעיקר טענת המהרש"ל מדברי **הרא"ש** דאין לברך ברכה שלא הוזכרה בתלמוד, לאו כו"ע מודו לזה, דמצינו **רש"י בספר הפרדס** (עמ' נ"ז) שכתב וז"ל "ויותר הם [מ] מאה ברכות שהרי ברכות השחר(ית) הן יותר מעשרים **לפי שבני אדם הוסיפו לברך על כל צורך וצורך** ומן הדין לא היו ראוים אלא תמני סרי **ואין לחוש אם הוסיפו, [ד] לא נאמר אלא שלא לפחות אבל להוסיף יש לו רשות ולברך ע[ל] כל חביב לו**". [ויש עוד ברכות שדנו הפוסקים כגון מגביה שפלים, וע' בגליון על ברכת זוקף כפופים שהארכנו בזה]. וכ"כ **רבנו מנוח** (ברכות פ"א הט"ו) בענין מה שנהגו בחו"ל לומר ברוך ה' לעולם במעריב ולחתום ברכת "המלך בכבודו וכו'", דאע"ג דברכה זו אין לו שורש בהלכה, אפ"ה אין בה משום לא תשא דהא רבנן בתראי תקנוה **והרשות נתונה לכל גדול שבכל דור ודור לתקן ברכה לפי המתחדש לאנשי דורו דקי"ל (ר"ה כה ע"ב) יפתח בדורו כשמואל בדורו וכו'**".

השגת הט"ז על המהרש"ל

והנה בעיקר טענת המהרש"ל מדברי הרא"ש, האריך **הט"ז** (סי' מ"ו), דהרא"ש בעצמו בכתובות כתב בהדיא דשפיר לא הוי לא תשא כל שאומרה דרך ברכה, והוכיח מזה דאין כוונת הרא"ש בבכורות לבטל המנהג של המקומות שנהגו לאומרה, אלא לבאר טעם הנוהגים שלא לאומרה. ומסיק דבודאי אין אחר המנהג כלום.

מנהג עוקר הלכה

והגר"א (סי' מ"ו) ביאר דמנהג עוקר הלכה, [ומקור לזה מדברי **הירושלמי** בבבא מציעא (פ"ז ה"א) בענין שכירת פועלין דהכל הולכין אחר מנהג המדינה, מה שחייב הפועל לעשות, וע"ז אמר הירושלמי דזאת אומרת מנהג מבטל הלכה, ובכל דוכתא אמרינן הממע"ה חוץ מזו. ומבואר מדברי הגר"א דיש ללמוד מכאן לעניני או"ח ג"כ]. וכ"כ **האבודרהם** בהדיא בענין ברכת יראו עיניו במעריב "וכבר נהגו לאמרו ומנהג אבותינו תורה היא כדאמרינן (ירו' ב"מ פ"ז) מנהג מבטל הלכה".

דעת הב"ח

הב"ח (סי' מ"ו) הביא דעת המהרש"ל והב"י שאין לברך ברכה זו. ותמה על על דבריהם "מי הגיד להם שניתקנה ברכה זו אחר התלמוד אני אומר דהקדמונים היו גורסין כך בגמרא ומה שכתב רבינו עוד ברכה אחת יש בסדורי אשכנז ר"ל אע"פ שאינה בסדורי ספרדים לפי שלא היה נמצאת ברכה זו בגרסתם בגמ' מ"מ איכא למימר דהאשכנזים היו גורסין כך בגמ', וא"ת למה תקנוה חכמי התלמוד, י"ל שניתקנה על שאדם מפקיד וכו', והלא יש לנו גדול מעיד ע"ז, הלא הוא הסמ"ג (עשין כז) דקא חשיב בתוך י"ח ברכות ברכת הנותן ליעף כח"[3].

---

1. בעיקר מש"כ התוס' דהגומל חסדים טובים מרמז לזה, מדוקדק היטיב לפמש"כ בביאור הגר"א [בנגלה ונסתר, ע' עומק התפילה], הנותן ליעף כח בחסד, כי הוא המחדש בטובו, ובו חדשים לבקרים כו' כידוע, כל חדש בחסד, שיר חדש, עכ"ל.

2. וע' **בלבוש** דמשמע דכ"ז נכלל בהעברת השינה, ואולי כ"ז נכלל בדברי המג"א. וז"ל הלבוש "דשפיר הוי מעין פתיחה סמוך לחתימה מהמעביר שינה, דסמוך לחתימה איכא ותגמליני חסדים טובים, והיינו גמילות חסדים טובים, שע"י השינה יש לו לאדם מנוח ומרגוע מעמלו ויגיעו, ויש בו תועלת ג"כ בשינה שמעכל מאכלו, **ואח"כ הקב"ה מעביר ממנו השינה ומחדש כחו כבראשונה**, וכדאמרינן במדרש חדשים לבקרים וכו', **והרי אין לך גמילות חסדים מהשם יתברך יותר מהעברת השינה**, והיינו ממש מעין פתיחה סמוך לחתימה", ויל"ע במה שסיים "והרי אין גמילות חסדים יותר מן העברת השינה, אם כוונתו משום התחדשות הכוחות, או עצם העברת השינה דענין זה הוא כעין הפתיחה ממש, ולבד מזה יש עוד טובות דאינו ממש כעין הפתיחה, וצ"ע.

3. ויש להביא קצת מקור לברכה זו מדברי **הירושלמי בפרק תפילת השחר** (ברכות פ"ד ה"ב) דבית ר' ינאי אמרין הנוער משנתו צריך לומר ברוך אתה ה' מחיה המתים. וכתב **הגליון הש"ס**, "הא דאין מברכין אותו, עיין פרי חדש (ריש סימן מ"ו) שכתב שהוא בכלל מחיה המתים, **ולדעתנו הוא בכלל הנותן ליעף כח** ע"פ מש"כ הטור שם", עכ"ל. וביאור דבריו הוא, דהתחדשות הכח בא מהחזרת הנשמה שנותן לנו הקב"ה ושינה הוא א' משישים במיתה, והקב"ה נותן לנו כל יום מחדש חיים חדשים עם כוחות חדשות, וזהו ענין ברכה זו. ומדויק ג"כ מה שהירושלמי הביא אח"ז תפילה גדולה עם ברכה זו, "רבוני חטאתי לך יהי רצון וכו' שתתן לי לב טוב חלק טוב יצר טוב וכו'". והנה לא נתבאר לנו אם זהו חלק של הברכה או לא, ויתכן שהוא כעין מה שאנו עושין בברכת המעביר שינה דמסיימים יהי רצון עם ברכת הגומל חסדים, וצ"ע.

תפילה כהלכתה

הרב אלחנן ברונר שליט"א בעמ"ס נתיבות הברכה

הלכות ברכת המעביר שינה

ברכת המעביר שינה ביוהכ"פ וט' באב

כתב הרמב"ם (הל' תפילה פ"ז ה"ח) "ביום הכפורים ובתשעה באב שאין שם רחיצה אינו מברך נטילת ידים ולא המעביר חבלי שינה". והשיג הראב"ד (שם) והר"ן (יומא עח.) דליכא איסור לרחוץ פניו מפני לפלוף שבעיניו. ועכ"פ ע"י כלים טופחין בודאי שרי.[1] וכן נקט רבינו ירוחם (נ"ח ח"ב), ועי' בכס"מ (שם). אולם הגר"א במעשה רב (הל' ברכות השחר אות ט') חשש לדעת הרמב"ם וכתב "ולכן ביום כיפור שאין אומרים ברכת שעשה לי כל צרכי וברכת המעביר שינה יאמר אותן בלילה תיכף כשנועל מנעליו וכשרוחץ פניו[2]".

הניעור בלילה אם מברך

כתב המ"ב (סי' מ"ו סקכ"ד) וז"ל "עי' בספר א"ר שכתב דברכת אלהי נשמה וברכת המעביר שינה אין לברך אם היה ניעור כל הלילה. וכ"כ הח"א (כלל ח' ס"ט) והדרך החיים (סי' ד' סט"ז). [ואפילו לשיטת הרמ"א דברכות השחר נתקנו לברך על מנהגו של עולם, ולכך אפילו אינו נהנה מברך. מ"מ נשתנו ברכות אלו שנוסחתם פרטית על עצמו, (המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי, א' נשמה שנתת בי וכו'). ובפמ"ג ובשערי תשובה השאירו דבריו בצ"ע.[3] ומסיק בשע"ת דיראה לשמוע אלו השתי הברכות מאחר ויכוין לצאת. ואם ישן בלילה ששים נישמין לכו"ע יש לו לברך אותם". וע' בשע"ת שהאריך להקשות על פסק הא"ר וגם הוכיח מהאריז"ל שהיה מברך בכל ענין. ומכח זה כתב דאם לא יוכל לצאת מן השני, מן הראוי להביא עצמו לידי שינה אפילו רק למשך כמחצית שעה, כדי לחייב עצמו בהברכה.[4]

ברכת הנותן ליעף כח

ולענין ברכת הנותן ליעף כח, כתב הפמ"ג (סקי"ב) דכו"ע מודה דלדעת הרמ"א יכול לברך בניעור כל הלילה, אע"ג דאם לא ישן לא שייך החזרת הפקדון של נשמה חדשה עם כוחות חדשים, כיון דאינו מדבר על עצמו, שפיר מברך אמנהגו של עולם.

הניעור באמצע הלילה ודעתו לחזור ולישון

כתב **הפרי חדש** (ריש סימן מ"ו) "אם קם בחצות לילה לקרות תיקון חצות או ללמוד ודעתו לחזור ולישן ברכת המחזיר יניחנה לבוקר. וכ"כ הרמב"ם ז"ל (פ"ז מהל' תפילה ה"ג) וז"ל בשעה שייקץ בסוף שינתו מברך וכו', וכתב הכסף משנה דדוקא בסוף שינתו ולא כל זמן שייקץ באיזו שעה שתהיה. אבל ברכת הגומל [צ"ל המעביר שנה, וכן מבואר לקמן סימן מ"ז] וברכות התורה יברכם ויחזור ויברכם בבקר דשינת קבע בלילה על מטתו לכו"ע הוי הפסק", ואם תקפה עליו שינה לכו"ע אין לו לחזור ולברך אותם", עכ"ל. וביאור דעת הפר"ח הוא, דאם יחזור וישן אז כבר עבר העברת שינה הראשונה, ואם לא יברך אז, הרי כשיחזור ויישן שוב יפסיד ברכתו על השינה הראשונה.

ויסוד זה כתב **המ"ב** (סי' נ"ב סק"י) על דעת **הגר"א** דזמן ברכות השחר היא כל היום, ואפילו בלילה עד שעת השינה הוא חיובן אם שכח לאומרן קודם. וע"ז כתב המ"ב "ונ"ל דאם חוטפתו שינה לכו"ע לא יכול תו לברך ברכת המעביר שינה [דוגמת ברהמ"ז בסי' קפ"ד ס"ה עי"ש]". וכוונתו דכמו דאיכא שיעור עיכול לענין ברכות המזון, ואחר שאזדא ליה שביעתו שוב א"א לברך, ה"נ אחר שחטפתו שינה, אבדה ברכתו של העברת שינה הראשונה.[5]

אולם **המג"א** [סי' ו' סק"ח] הביא בשם **הסדר היום** "דהמשכים לקום ויצטרך לישן שנית יאמר **אלקי נשמה והמפיל חבלי וכו' בלא חתימה** וכשיקום שנית יאמר בחתימה"[6]. ומש"כ "המפיל חבלי וכו', כתב השע"ת דט"ס הוא וצ"ל "המעביר חבלי וכו'" [שהוא הגיר' בגמ' ובכמה ראשונים], וכ"ה הגירסא בהסדה"י לפנינו, ודלא כה**מחצית השקל** שביאר דכוונתו לברך ברכת המפיל לפני שהולך לישון פעם ב'[]. **והמ"ב** (סי' מ"ז סק"ל) פסק כדעת המג"א, וכתב **בביאור הלכה**, דאם בדיעבד בירך אחר שינה הראשונה, נחלקו בזה הפוסקים אם יחזור ויברך אחר שינה השניה, ומסיק דספק ברכות להקל.

אמירת שאר ברכות השחר באמצע הלילה

ולענין שאר ברכות השחר, כתב הפר"ח בהדיא (בסימן מ"ז) דיש להמתין עד הבוקר, חוץ מברכת המעביר שנה דיש לאומרה מיד כשיקיץ ויחזור ויברך בבוקר פעם שנית. אולם המ"ב (שם) כתב להיפך וז"ל "ואפילו במשכים אחר חצות לילה לאיזה ענין ודעתו לחזור ולישן עוד אח"כ שינת קבע, אפ"ה יוכל לברך כל אלו הברכות [לבד מאלקי והמעביר] ושוב לא יצטרך לברך אותם כשיקום בבוקר". נמצא דדעת המ"ב להיפך מדעת הפר"ח (בסי' מ"ז), דלענין המעביר שינה פסק להמתין עד הבוקר, ויברך אחר שינה הראשונה בלי שם ומלכות, ולענין שאר הברכות כתב דיוכל לברכם[7].

---

1. ומצינו חידוש **בספר המאורות** (הובא בקובץ שיטת קמאי ברכות ס:) שדעתו דאין הברכה ניתקן על רחיצת הפנים דוקא, דהרי הק' על הרמב"ם "וכי עיקר הברכה ההיא תלויה ברחיצת פניו, ואע"ג דבגמרא קאמר כד משי אפיה, איכא למימר **דאורחא דמילתא נקט, ומ"מ אם לא רחץ פניו בכל יום ויסיר לפלוף שבעיניו בסדינו או בענין אחר**, למה לא יברך ברכה זו". ונראה מדבריו, דענין הרחיצה הוא להסיר לפלוף שבעיניו, ולא עצם ההתעוררות שנעשה ע"י המים.

2. מבואר מזה חידוש גדול, דגם בסוף היום אכתי יש מעלה בזה ברחיצת הפנים להקיצו יותר משנתו.

3. והנה מקור לדבר זה הוא מה**א"ר** שהעתיק כן מהגהות השו"ע, שהוא **העטרת זקנים**. וכל המעיין בפנים יפלא, דהעט"ז בא לעשות פשרה בין דעת **המחבר והרמ"א**, והכריע כדעת **הטור** דיש ברכות דמברך בכל גווני ויש ברכות שמברכים רק אם נהנה. אמנם אנן נוהגים **כהרמ"א** לברך כל הברכות על מנהגו של עולם ולא כדעת הטור. וממקום שבאת, ע"ש שהוסיף גם ברכת מלביש אוזר ועוטר, ולמה הביא הא"ר דבריו לחצאין, וצע"ג.

ועוד ילה"ע דאם אנו חוששין שלא לברכם על מנהג העולם, למה סתמו הפוסקים ולא אמרו דאין לברך אא"כ רחץ פניו כמו שמבואר בהרמב"ם [וכל הראשונים הסכימו לו בזה לבד מספ' המאורות] דאם לא רחץ פניו אינו מברך, וצ"ע. ואולי לפי משכ"ה **השע"ת** דשאני ברכות אלו דאם בלי הנאה הוי כמו אומר שקר, כיון דנאמר בלשון יחיד. וי"ל דגם בברכות אלו מברכין על מנהגו של עולם, ומשו"ה אין אנו מקפידין על רחיצת הפנים, וכל ההקפדה הוא לגבי מה שנראה כמדבר שקר, ומשו"ה מקפידין שלא לברך בלי שינה, כיון שלשון הברכה מדבר על השינה שלו.

4. ובשו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' ס"ג) מדייק מדברי השע"ת דגם שינה ביום שפיר דמי. אולם הארכנו בברכת אלקי נשמה שמדברי הח"א והמ"ב משמע דלא מועיל אלא שינת הלילה, וכן השיב הגרח"ק זצ"ל בס"ס אשי ישראל.

5. וכבר האריכו בזה לענין ברכת אשר יצר, דדעת השו"ע הוא דאם שכח לברך אשר יצר ושוב עשה צרכיו פעם ב', חייב לברך ב' פעמים אשר יצר. והאריכו הפוסקים להשיג על השו"ע, והסכימו דאם כבר צריך לנקביו עוד הפסיד ברכתו ושוב אינו מברך אלא על השנית, (ע' מ"ב סי' ז' סק"א וסק"ו).

אך יש להקשות דשאני ברכת אשר יצר דמברך על כל עשיית צרכיו, אבל בברכות השחר נוהגים כדעת הרמ"א דמברכין על מנהגו של עולם, ומה בכך שחטפתו שינה. וגם יש לתמוה דהול"ל דכל מי שהלך לישן באמצע יום דאבד ברכתו. ולפי מה שחושש לדעת הא"ר דברכה זו שאני כמו ניעור כל הלילה דאין מברכים על מנהגו העולם את"ש [וגם הכא הוי כשקר דמדבר על עצמו וכבר חטפתו שינה]. ויתכן דבלאו דעת הא"ר, הכא שאני דכשהגיע הלילה שוב א"א לברך על מנהגו של עולם, דכבר הגיע זמן שכיבה, ואין לברך אלא על הנאתו בלבד. [וכמו"כ מצינו לענין ברכת הנותן לשכוי בינה לפני עמוה"ש דכתב המג"א דאין לברך אלא אם שמע קול תרנגול]. ולפי"ז את"ש דכ"ז שהוא עדיין יום לא הוי זמן שכיבה ומצי לברך על מנהג העולם, וצ"ע. ועוד יש להעיר, דלמה לא כתב כן לענין הנותן ליעף כח, דאם כבר חטפתו שינה דא"א שוב לברכו. ואולי לא דמי, דסו"ס עדיין נשאר לו איזה כח שניתן לו אותו היום, ולא דמי להעברת שינה, וצ"ע.

6. והעירו דמש"כ **הסדה"י** דיש לברך בלי שם ומלכות אחר שינה הראשונה, יל"ע אם כוונתו דמחויב לעשות כן, או דאם רוצה לברך הברכות השחר אחר שינה הראשונה אין לברך ברכה זו בשם ומלכות. אבל אם רוצה אין צריך לברך כלל. ומדברי השע"ת מבואר כצד א', דהרי לענין ברכת אלקי נשמה, הביא דעת הפר"ח דאין לברך עד הבוקר ע"פ דברי הר"מ לברך בסוף שינתו, וכתב דאין לחוש לזה, דכ"ז אם מתעורר ואינו קם ממטתו, אבל הקם לומר תיקון חצות וכדומה מודה הר"מ דיש לברך. אלא יעשה כהסדה"י לברך בלי שם ומלכות וכו'. והוסיף, דה"ה אם רוצה לברך פעם ראשונה עם שם ומלכות ופעם ב' בלי שם ומלכות. ומבואר דהבין דיש לחוש לברך אחר כל שינה [כמו שינת יום], ואם ממתין עד הבוקר כבר הפסיד ברכתו הראשונה, אלא דאין לברך ב' פעמים עם שם ומלכות, דיתכן דהוי כשאר ברכות השחר דאינו מברך יותר מפעם אחת ביום. ולפי"ז ה"ה לענין ברכת המעביר שינה, יש לו לברך ב' פעמים וכנ"ל.

אולם **המ"ב** [מ"ז ל'] לא הבין כן, דהרי כתב וז"ל "ואפילו במשכים אחר חצות לילה לאיזה ענין ודעתו לחזור ולישן עוד אח"כ שינת קבע **אפ"ה יוכל לברך כל אלו הברכות ושוב לא יצטרך לברך אותם כשיקום בבוקר לבד ברכת אלקי נשמה יאמר בלי חתימה והמעביר שינה יאמר בלי הזכרת השם**, ואח"כ כשיקום בבוקר יאמר אותן בהזכרת שם ומלכות כראוי". מבואר מדבריו, דקאי על מש"כ "דאם רוצה לברכן וכו' ושוב לא יצטרך וכו'", ואם היה חיוב מיוחד לברך אלו הברכות, היה צריך לפרוט את זה. ולפי"ז עיקר דינו של הסדה"י הוא דאין לברך עם שם ומלכות עד הבוקר, וכן משמע מהמחצית השקל, ע"ש.

7. ולא מצינו מקור מפורש כדבריו, אלא דיצא לו כפי הבנתו בדברי הסדה"י, לפי מה שבארנו בהערה לעיל. והנה הפר"ח מציין מש"כ לעיל (סימן מ"ו) והתם לא כתב אלא אלקי נשמה, והתם סמך הפר"ח על דברי הכס"מ דדייק מהרמב"ם לברך בסוף שינתו. ולפו"ר משמע דקאי דוקא על ברכת אלוקי נשמה ולא על שאר ברכות, אולם שפיר י"ל דהוא הקדמה לכל הברכות, דכשיקיץ בסוף שינתו יאמר אלוקי [הוא הברכה ראשונה], וכל הברכות נמשכין אחריו, וצ"ע.

פנימיות התפילה | ברכת הנותן ליעף כח

תקנת הברכה על התחדשות לבוש הרוחני

"הטעם לשתי ברכות אלו שהם מלביש ערומים וברכת הנותן ליעף כח נתקנו לסוד מה שנתבאר עתה בע"ה, והוא כי הנה אין אדם בארץ אשר לא יחטא, וע"י כך מפשיטין מעליו לבוש הקדושה, ומלבישין לנשמתו לבוש הקליפות בגדים צואים, גדמיון מש"ה 'ויתנצלו בני' אין עדים', ונמשך עליהם זוהמת הנחש, וכדמיון אדה"ר שנאמר בהם 'וידעו כי ערומים הם', ואח"כ כתיב 'וילבשם כתנות עור' משכא דחויא.

והנה הכל הוא כפי ערך החטא, כי אם החטא קל מתחלש כח הלבוש ההוא, אבל אננו מסתלק מעליו, ואם החטא הוא חמור, מסתלק הלבוש לגמרי מעליו. וכנגד ב' בחינות אלו תיקנו ב' ברכות אלו, וענינם הוא, כי הנה בכל לילה כאשר האדם מפקיד נשמתו ביד המלכות העליונה בסוד בידך אפקיד רוחי הנה הוא מחדשת אותה בסוד 'חדשים לבקרים כו'. ומי שנסתלק ממנו לבושו נותנת אליו בבוקר בחינת לבוש ומי שיש לו לבוש אלא שנחלש היא נותנת כח בלבוש ההוא.

והרי נתבאר **ברכת מלביש ערומים**, שנתקנה כנגד מי שנתפשט מעליו לגמרי מלבוש הקדושה, והנה הוא מתחדש עתה בבוקר לגמרי. וכנגד הבחינה השניה שנחלש מלבושו אך לא נפשט לגמרי תקנו **ברכת הנותן ליעף כח.**"

אריז"ל שער הכוונת (דרושי ברכות השחר)

ויסוד הענין הלבוש הרוחני, מבואר בזוה"ק (משפטים צ"ו ע"ב) עה"פ 'לא ימשול למוכרה בבגדו בה' "ופריש עלה לבוש יקר דיליה ומאן איהו שמא קדישא דאקרי אלוה, ודא הוא בבגדו בה לבושא יקירא דמלכא פריש עלה". ובענין הלבוש הזה, כתב **החרדים** (בסוף ספרו **פרק דברי כבושים** [אמרים קטנים המלהיבים לדביקות בהקב"ה]) וז"ל "תדמה כי כסות אורו יתברך חופף עליך, תעטה בו כשלמה, ולכל ישראל שתדבקהו לעבודתו יתברך, תדמה לכסותו בשלמתו יתברך. והזהר פן תלכלך בגד המלך בחטאות, אי נמי פן יסיר בגדו מעליך ותהיה ערום ממנו". ובענין לבוש הזה, כתב האריז"ל, דמתחדש לאדם בכל יום וניתן לו כח חדש לעבוד את בוראו. וזהו חיזוק עצום שמתחיל אדם בכל בוקר עם התחדשות של טהרה וקדושה. ואמרו חז"ל (ברכות נז ע"ב) דשינה היא אחד משישים ממוות, וכל יום יש בחינה של חיים חדשים עם כוחות חדשות. והיסוד בכל זה הוא, דכל יום ויום יש לה עבודה חדשה ותיקון חדש, וכל יום ויום האדם פועל כוחות חדשות בהבריאה שמעולם לא היו עד עתה, כמש"כ **הנפש החיים** (ש"ב פי"ג) מהזוה"ק, דכל תפילה אינו דומה לחברתה, ולבושא דלביש בצפרא לא לביש ברמשא וכו', **וכן כל יום שלפניו ולאחריו.**

תקנת הברכה על חידוש בריה חדשה בכל יום

וכתב **הרמ"ע מפאנו** (אלפסי זוטא ברכות ס ע"ב) "ונהגו לברך הנותן ליעף כח, ואומרים שיסוד ראשונים היא על חידוש מעשה בראשית בכל יום ולא הוצרכה הגמרא להזכירו, הואיל ואינו נטפלת למעשי בני אדם".

ולפו"ר דברין סתומים, מה זה טעם 'שלא הוצרכו להגמ' להזכירו' וחיובה פשוט יותר משאר הברכות. ויש לבאר דבריו, דכל שאר הברכות מתייחסים להחושים והפעולות של בני אדם, והם בכלל הטבע שנטבע בבריאת האדם עצמו, ובאמת הו"א דסגי לברכם עכ"פ בעם אחת בחייו, ועכ"ז קבעו חז"ל כל אלו הברכות לברכן בכל יום, אולם ברכת 'הנותן ליעף כח' כל מהותו הוא ברכה המתנת אלוקים של כוחות רוחניות וגשמיות הניתן לאדם מחדש כל יום, ולא נקבעו בטבע האדם, וע"ז פשיטא דיש חיוב חדש לברכם בכל יום. ובכח זה האדם פועל להוריד השפע בהבריאה המיוחד לאותו יום, וזהו מש"כ דנתקנה על חידוש מעשה בראשית.

ויש להוסיף בזה, דהטעם דבאמת מברכין כל הברכות בכל יום, כתב **הרשב"א** (שו"ת סי' קצ"א) "**לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה** דכתיב חדשים לבקרים רבה אמונתך צריכים אנו להודות לו יתברך על שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו **ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותם הברכות שאנו מברכים בכל בוקר ובוקר**". והרואה יראה דדברי הרשב"א אלו הוא ממש היסוד ומהות של ברכה זו, על התחדשות הבריה חדשה של כל יום, וכ"כ הטור דמיסוד על מקרא הזה של "חדשים לבקרים", וע"ז יש לכוון את דברי הרמ"ע מפאנו, דלא הוצרכו להזכירה, דזהו עיקר ההודאה שמתחדש בכל בוקר ופשיטא דצריך לשבח הקב"ה על זה, ולבד מזה תיקנו ג"כ לפרט כמה דברים פרטים של ה'בריה חדשה' של האדם.

'חלוקא דרבנן'

וממשיך **הרמ"ע מפאנו** "וראויה ברכה זו שתאמר אחר ברכת מלביש ערומים קודם להתעטף בציצית, כי החידוש בכל יום מלביש למה שלפניו ולפני פניו עד עולם. והמצות חוזרות ומלבישות את הכל, שמהן חלוקא דרבנן כנודע". והדברים יתבארו ע"פ המשך דברי **הרשב"א** שהבאנו, שמבאר הרשב"א ענין תקנת נטילת ידים בבוקר "ולפיכך אנו צריכים להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו". ומבואר דהאדם מקדש עצמו דומיא דכה"ג. ומצינו דהכה"ג נתקדש כל יום ע"י הבגדי כהונה, [ומחוסר בגדים הוי כזר], וכמו"כ יש לכל ישראל "חלוקא דרבנן" מלבוש רוחני, וכמש"כ האריז"ל. ומשו"ה מברכין אותה אחר מלביש ערומים, דע"י הלבוש הרוחני ניתן לאדם הכח שמתחדש בכל יום, [וזהו דרך אחרת מהאריז"ל]. ומייחס זה להציצית שע"י נתגלה הך חלוקא דרבנן, [כמו שאומרים בלשם יחוד לעטיפת הטלית].

תיקון טעות: הבאנו בגליון הקודם דברי הטור (סי' צ"ח) דראוי ללבוש בגדים נאים לתפילה 'כמו כה"ג', וצ"ל "**כגון בגדי כהונה**".

עומק התפילה

הרב אוריאל שונברג שליט"א מח"ס אור צפון

ברכת הנותן ליעף כח

הטור מבאר שנוסח ברכה זו נתקנה על פי דברי המדרש וז"ל המדרש: "חדשים לבקרים רבה אמונתך", בשר ודם מפקיד פקדון ביד חבירו ומחזירו לו בלוי ומקולקל, אבל אדם מפקיד בכל ערב את נשמתו ביד הקב"ה והיא עייפה, ומחזירה לו חדשה ורגועה, עכ"ל. והנה הגר"א מבאר שבברכה זו מברכים על החסד שהקב"ה משפיע עלינו המתבטא בהתחדשות כוחותינו בכל בוקר, וז"ל בסידור כתב יד, הנותן ליעף כח בחסד, כי הוא המחדש בטובו, ובו חדשים לבקרים כו' כידוע, כל חדש בחסד, שיר חדש, עכ"ל. וכן כתב רש"י על הפסוק "חדשים לבקרים" (איכה ג, כג), "מתחדשים חסדיך מיום ליום", עכ"ל. הקשר בין מידת החסד לכח ההתחדשות מבוסס על זה שמידת החסד מופיעה כהתפשטות תמידית של השפע, וזו פעולה המתחדשת בכל רגע. ואשר על כן, אדם עייף, וכל שכן ישן, כוחותיו מצטמצמים וחוזרים למקורם, וכאשר האדם מתעורר, הקב"ה בחסדו הגדול נותן לכוחותיו להתפשט מחדש, והיא ההתחדשות. ומדוקדק היטיב מה שפירשו התוס' [ברכות מו.] והאבודרהם חתימת הברכה הבא "בא"ה הגומל חסדים טובים, ע"פ דברי המדרש אלו "שהקב"ה מחדש כוחנו בכל בוקר כדאמרינן חדשים לבקרים וכו", הרי בהדיא דענין 'חסדים טובים' הוא התחדשות הכוחות.

ומבאר האמרי שפר (בביאורו לפירוש הגר"א הנ"ל), שהתחדשות הכוחות בכל בוקר אינה מוגבלת רק לכוחות גשמיים אלא שייכת גם להתחדשות הכוחות הרוחניים, שהם האור הגנוז שמלוה אותנו בגלות עד שנזכה לגילויו השלם, והוא מה שאנו מבקשים "אור חדש על ציון תאיר". אור חדש זה שמלווה אותנו בגלות הוא הנותן לנו את הכח לתקן את כל העולם מבקר לבקר ומיום ליום, עד שנצליח לסלק את העייפות של הגלות ולשיר שיר חדש בעולם החדש. ובזה יבואר דברי ה'סדר היום' [ע' ביאורי התפילה] שנתקן ברכה זו מחמת החולשה שירדה לעולם בהמשך הגלות. [וע"ע בדברי הגר"א על ברכת "שלא עשני גוי" וצרף למה שכתב הגר"א כאן].

ברכת המעביר שינה

יש לדקדק על ההבדל בין שינה מעיני לתנומה מעפעפי. ומתחילה יש לבאר שמה שחז"ל תלו את השינה בעיניים, אינו רק בגלל שסוגרים את העיניים בשעת השינה, אלא שהשינה קשורה בעצם לעיניים, שהרי בשעת השינה מסתלקים במקצת השכל והנשמה שמאירים את עיני האדם, וממילא מחמת סילוק זה אין עיניו יכולות להשגיח על מעשיו, וכאשר האדם קם ורוחץ את פניו מתעורר כח השכל להאיר ולהתפשט בכל הגוף. נמצא שיש שתי הבחנות בהתעוררות מן השינה, א] אחת היא יותר רוחנית, והיא מה שהשכל מתחיל להאיר את העיניים והאדם יכול אז להשגיח על מצבו, והוא סילוק השינה [וזה אפילו כאשר העפעפים עדיין סגורות]. ב] ההבחנה השניה היא יותר גשמית, והיא היכולת של העיניים להשגיח על כל פרטי מעשיו [כמו בהקב"ה כתוב לשון עינים על ענין ההשגחה כמש"כ (זכריה ד' י') "שבעה אלה עיני ה' המה שוטטים בארץ"], והוא סילוק ענין התנומה, וזה מתבטא בפתיחת העפעפים.

ובזה יבואר כפילות הלשון בברכה זו, שהרי העברת השינה מן העיניים היא שייכת להבחנה הראשונה, והעברת התנומה מן העפעפים שייכת להבחנה השניה. [ובזה יבואר היטיב ההמשך של ה'יהי רצון' ויתבאר עוד בגליון הבא בס"ד].

הוקדש לע"נ ר' מרדכי צבי ע"ה בן הר"ר יצחק אלימלך הי"ו, נלב"ע כ"ג טבת תשפ"ב

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה למייל bso6307929@gmail.com | **תגובות והערות בעניני מדור הלכה ניתן לשלוח:** a025861267@gmail.com | **ניתן לתרום בעמדת נדרים פלוס**

ביקוע הקליפה החיצונית בדרך אל הפנימיות

"ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי".

מה היא ראתה? כיצד היא ראתה?

אחת הסיבות שאין ללמוד ענייני מחשבה עמוקים אלא למי שהכין עצמו והתרגל למושגים הנכונים היא כדלהלן:

אדם מתרגל מקטנותו לחשיבה במושגים גשמיים. הוא רואה צורות גשמיות, שומע קולות וצלילים גשמיים ומרגיש תחושות בגופו. מתרגל הוא אפוא למחשבה שהמציאות "האמתית" היא המציאות הגשמית.

כשמדברים על מושגים רוחניים חושב הוא בלי משים בסגנון: הכל נכון, אבל אין זה ממשי. ואולי אף יותר מזה: אין זה אמת כמו מה שאני רואה בעיני ושומע באזני.

מה שמחמיר את הבעיה הוא שכיון שאין לנו מילים לדבר בהם ולהגדיר באמצעותן מושגים רוחניים, אלא אותן המילים שבהן אנו מדברים כשמדברים על מושגינו הגשמיים, משתמשים אנו ממילא באותם מילים גם כשמדברים על מושגים רוחניים. מחשבתנו נמשכת ממילא מעצמה לתאר את מושגי הפנימיות, המתוארים כאמור במונחים ארציים, על פי הצורות והמציאויות של אותם מונחים בהם אנו משתמשים בחיי היומיום הגשמיים. (כגון, כשמדברים על "מלך יושב על כסא רחמים" מציירים אנו בדעתנו צורת כסא המוכרת לנו וכאן אנחנו נעצרים).

נשאלתי: האם השפחה שראתה על הים מה שראתה, ראתה משהו באופן פיסי?

נאמר בחז"ל שבמעמד הר סיני עת היו כולם במראה הנבואה "ראו בלי עיניים ושמעו בלי אזנים ודברו בלי לשון".

כלומר, לא היה מראה פיסי. מה כן היה?

היה מראה נבואי.

אין ספק שהוא היה ברור יותר ומשכנע יותר ואמתי יותר מכל מראה פיסי.

הרמב"ם אומר שאחד הלימודים מעקדת יצחק הוא אודות הבהירות שיש לנביא בזמן מראה הנבואה שאין לו ספק מה הוא רואה ואת מי הוא רואה מה הא שומע ואת מי הוא שומע כי אם היה מקום לספק כלשהו לא היה אברהם רץ לעקוד את יצחק כי מי יחזיר לו את יצחק אם יתברר שלא הבין אל נכון.

כשאדם רואה ראיה פיסית משתמש הוא בעיניו כדי לקלוט את הצורה הגשמית של המראה ומשדר אותה למח, והמח משדר לנפש. הנפש לא רואה את החיצוניות הגשמית אלא את המהות הפנימית של הדבר. כיון שבין הדבר לבין הנפש יש כמה מתווכים עלול להיווצר שיבוש ואי הבנה בין

העצם הנראה לבין מה שראה הרואה. אך אם אפשר לדלג על המתווכים החומריים-גשמיים והנפש תראה את הדבר עצמו בלי המתווכים הרי הבהירות תהיה גבוה הרבה יותר.

וז"ל רבנו חיים לוצאטו ב"דעת תבונות": "אין דרך השגתם (של הנביאים) כמו שמשגת הדעת האנושית בדרך הטבעי, אבל היא השגה נשפעה בהם, וידיעה נחקקת שלא ייפול בה הספק וצורך העיון והרגל המופתים. אלא יתברר להם בלי שום ספק, שהמתגלה עליהם, ומדבר עמהם, יהיה כבודו ית' והוא המחדש בלבם הדמיונות הנבואיים ההם. ותיחקק בליבם ידיעה כמו כן - שישיגו פתרון המראה והחידה, וישיגו מה שהאדון ב"ה רוצה לגלות להם" (דעת תבונות סימן ק"פ).

וממשיך רמח"ל ואומר, שהנביא רואה את המשלים כגון אריה שור וכד' למרות שהקב"ה יכול היה להשפיע בלבו את הנמשל ישירות ללא הסיוע של המשל. כי רצה הקב"ה להראות לנביא את השורש הרוחני שלא אותם כוחות בעולם ובאמת הכוחות עצמם הנמצאים בעולם (כגון הנ"ל: האריה, השור וכד') הם השתלשלות של אותו יסוד רוחני שראה הנביא במראה הנבואה.

בשלב שני יהיה צורך להפוך את היוצרות ולהתרגל שגם כשמתיחסים למציאות הגשמית, האמת היא בפנימיות. "יד", "רגל", "כסא", "שלחן" וכד' אינם העצמים הגשמיים בלבד. הם הפנימיות של אותם עצמים. ובמילים אחרות לא החומר של היד הוא המהות שלה אלא הצורה (צורה לא במשמעותה היומיומית החיצונית. צורה הכוונה למהות העצמית של היד מבחינת תפקודיה הפנימיים).

נסביר את הענין: נניח שמנסים ליצור חיקוי למושג יד. אחד מעתיק את ידי ויוצר לה מקבילה בגבס וזו נראית בדיוק כמו היד שלי. השני המציא מכשיר שיורה קרן כלשהי שמסוגלת לפעול את כל הפעולות של יד. לאיזו משתי ההמצאות ראוי הכינוי יד? איזו "יד" קרובה יותר למהות המושג "יד"? ודאי זו שפועלת את הפעולות שיד עשויה לפעול, הגם שאין לה את דמות דיוקנה של היד האנושית.

וכיון שרוב בני האדם רגילים לחשוב על המראות הגשמיים והתחושות הגשמיות כאילו הם הדבר עצמו ואין בלתו לכן כשמדברים אתם על מושגים פנימיים מתקשים הם לעכל את היות אותם מושגים אמת מציאותית לפחות כמו מושגי החומר אליהם התרגלו.

ולכן, יתכן והשפחה ראתה על היום גם מראה גשמי כלשהו אך הוא טפל ולא נחשב לעומת המראה האמתי שראתה ברוח הנבואה ששרתה עליה. "מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי במראה הנבואה".

כשלומדים גמרא מתרגלים במהלך הלימוד לצאת מהספורים אל השורשים הפנימיים שהם באים ללמד. כשלומדים על שנים אוחזים בטלית לא מציירים שני אנשים אוחזים בטלית כי זה לא העיקר העיקר הוא לדעת את הדינים היוצאים מהסיפור דינים אלה ישמשו אותנו בהרבה מקרים דומים. ויותר מזה הצלחתנו להגיע ללבו של הסיפור תרגיל אותנו תמיד לראות את הפנימיות וכך אחרי שלומדים סוגיות רבות בנושאים שונים ותמיד תמיד מחפשים את היסוד הפנימי של הסיפור/ האירוע/הדין שהתנהל בפני הדיין, מתרגלים לחפש תמיד את הפנימיות המסתתרת מאחורי המעטה החומרי.

כשמגיעים אחר כך לכתבי מחשבה ופנימיות כבר צעדו צעד חשוב לקראת הבנת השפה וראיית היסודות העומדים בפנימיותה.

{ אז נדברו }

פרשת בשלח תשפ"ג | לסדר: "התיצבו וראו את ישועת ד' " | גליון מספר: 594

איך אסון כזה מתרחש כש"כל שולטני רוגזין כולהו ערקין..."??

כולנו הזדעזענו מהפיגוע המחריד בנווה יעקב בליל שבת קודש... באותה שבת שבדיוק קראנו ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר!!! מסתמא כל מי שהיה שם באזור הרגיש את התחושה שמחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה... כיון שנתנו רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע... ומקובלנו שכשה' מפגין כעס ה' מזמין קשר!! ה' רוצה שנתעורר ונשוב אליו...

מישהו שאל אותי: איך יכול להיות שפיגוע כזה מחריד התרחש בשעות הכי מרוממות בשבוע... הרי שלוש שעות לפני כן רבבות אלפי ישראל אמרו "כגוונא... וכל שולטני רוגזין ומארי דדינא כולהו ערקין ואתעברו מינה ולית שולטנא אחרא..." אז איך יכול להיות שבדיוק בליל שבת קודש מצא המארי דדינא להשליט רוגז ולזרוע אימת מוות ברחובות קריה??

אז האמת היא שהזוה"ק בעצמו מדבר על הנושא הזה... שבליל שבת יש סתירה מיניה וביה, מצד אחד בליל שבת קודש כל העולם נטהר ומתנקה מכל החבילין דמעיקין ומסואבין דרחיקין ומצד שני: מקובלנו שלילי רביעיות ולילי שבתות זה הזמן שהמזיקים שולטים בעולם... **אז איך זה הולך ביחד??** והזוה"ק עונה: שאדרבה!!! זה תלוי אחד בשני... דווקא בגלל שאז המזיקים מסתלקים... אז מתעוררת תנועה ערה!!! הם בתהליך של פינוי והסתלקות מכניסת שבת ועד חצות לילה ולכן דווקא אז צריך להישמר מהם במיוחד... כי הם בשטח!! זו הסיבה שבברכת השכיבנו יש נוסח מיוחד של שמירה לשבת "הפורש סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים... עד כאן הצגתי את הדברים בנימה מאוד שטחית ורדודה... כאילו יש פה איזה עומס תנועה של מזיקים... אבל אתה מבין שזה קצת יותר עמוק... **והפנימיות בזה היא כך:**

כשמגיע שבת יש התעוררות עילאית של קדושה! ואז באופן טבעי מתעוררת במקביל קונטרה... זה בדיוק כמו כל חיזוק רוחני שאני רוצה לקבל על עצמי... ובדיוק אז מתעוררת בתוך תוכי איזושהי הסתייגות ורגלים קרות... כן... זה לא במקרה... כל אחד מבין שדווקא בגלל שהולך לקרות פה משהו מאוד טוב... אז האופוזיציה מרימה קול זעקה... צא ולמד ממה שקורה היום במגרש השמאלני... תאמין לי שאני לא מבין מה זה פסקת התגברות... אבל דבר אחד הצלחתי להבין: שאם השמאל קם בכזו סערה על שתי רגליו האחוריות... כנראה שרוצים לעשות משהו מאוד חיובי... וזו הסיבה שדווקא בזמן הכי מרומם והכי גדול של ליל שבת... דווקא אז זה הזמן שצריך הכי הרבה שמירה מאחיזת החיצונים... **וזה הולך ביחד!!!**

והמסר הזה נחוץ מאוד... ויהי רצון שהחיזוק הזה לעילוי נשמת הנספים... לדעת ולזכור: שאם ב"ה תפסת את עצמך לידיים וחז"ל מבטיחים לך "הבא ליטהר מסייעין אותו"!!! מבטיחים לך סיוע... אבל צר לי לאכזב... אל תצפה לסיוע הזה על ההתחלה... אדרבה... בהתחלה אין ימי חסד... ההתחלה היא קרבית!!! ההתחלה היא מלחמת קיום להיות או לחדול... כי אל תשכח שיש פה כוחות החיצונים שהם לא כ"כ מהר מוותרים... אתה אמנם מראה להם מי בעל הבית ואתה עושה עבודה מצויינת... אבל תבין אותם שהם עדיין בודקים... מנסים לבדוק עד כמה אתה רציני... ולכן דווקא הימים הראשונים של החיזוק הם הימים הקשים ביותר!! שעליהם דוד המלך מתפלל: אלוקים ה' עוז ישועתי **סכותה לראשי ביום נשקו!!!** היום הזה ש**נושק** בין הריפיון לחיזוק!! הרגע האחרון הזה שלפני קריעת ים סוף זה היה הרגע הכי מסוכן... מה יש??? כי בדיוק ברגע הגדול הזה שמשה רבינו מכריז ואומר: התייצבו וראו את ישועת ה'... כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עד עולם... בדיוק אז היהודי הסתכל אחורה והוא זיהה את האדון המצרי עושה לו עם היד... **ואז העיניים שלהם נפגשו!!** הם הסתכלו אחד לשני לתוך תוך תוך העיניים!!! והמדרש אומר: שהתחילו שם קריצות... היהודי שעד לפני שבוע היה עבד בכל הוייתו... פתאום קרץ לאדון המצרי כמו עבד כנוע ושלח לו מסרון: דחילאק... זה בסדר... אני שלך... אוטוטו אני חוזר למצרים... ותחשוב שעוד רגע צריך להיקרע הים... ובדיוק אז מלאכי השרת אומרים לקב"ה: רגע רגע... במה היהודי ראוי להינצל יותר מהמצרי?? ועל הרגע הזה נאמר: כי באו בנים עד משבר וכח אין ללידה!!! יש פה משבר לידה!!! נולד פה מישהו!!! נולד פה יהודי שמוכן לקבל על עצמו עול מלכות שמים ולפרוש ממ"ט שערי טומאה... אבל דווקא על ההתחלה... יש כל מיני מגעים רציניים בינו לבין העבר... הוא נסוג לאחור... אלו היו רגעים לא פשוטים בכלל!! רגעים של אחיזת החיצונים!! ולמה?? דווקא!!! דווקא לגודל המעמד הגדול שהולך להתרחש בעוד רגע... דווקא בגלל זה יש פה מאבק על כל הקופה... "הכר נא דבר אמת למי החותמת ולמי הפתילים..." כל אחד מושך לכיוון שלו... החיצונים לא מוותרים עליו כ"כ בקלות... וכאן צריך המון המון גבורה ועקשנות... צריך לקפוץ לים בגבורה אדירה... ואל דאגה... מיד יגיע הסיוע המובטח... אבל זה לא יגיע על ההתחלה!! ההתחלה שמורה לך!! כניסת שבת זה התור שלנו לייקר את השבת... לקבל את השבת ולהתעלות מעל אחיזת החיצונים... (לא לחינם סעודת ליל שבת היא כנגד יצחק) ואז!! אחרי ההתחלה שלנו... אז מתבסם העולם ונסו הצללים... גם כעת ברגעים שחושך יכסה ארץ ולפעמים יש הסתרת פנים... זה התור שלנו להתעלות ולבחור בה' ולהכריז עבדיך אנחנו בכל מצב וללא תנאים!!! לא נותר לנו אלא להתחזק בייתר שאת בברכת השכיבנו!! שמקובל שכלל ישראל אמרו אותה בליל יציאת מצרים מתוך הבית... מתוך הכרה שגם בשביל לצאת מעבדות לחירות צריך פרוש עלינו סוכת שלומך... וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות...

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם בהוצאות הגדולות!!!:

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

גם בשבוע זה של ימי השובבי"ם, ניתן לרכוש את יומן המסע- **"וימאן"!**

הנכתב מתוך חזית הקרב, והעוסק בתעצומות השליטה והחוסן הפנימי הנדרשים ל'בן ישיבה' בדורנו הרדוד והנסחף, ו'דע מה שתשיב' בכל בעניינים אלו, ספר זה בין הייתר משמש כמנת דחף ל'גיבור הכח' של דורנו שנאבק ללא ליאות להוביל מנהיגות אסרטיבית מול הדחפים ורוחות זעף הנושבות גם במחוזותינו,

ניתן להשיג בפלא':

0527683095 0548446691

כמו"כ ניתן להשיג אצל הנציגים בישיבות ובמוקדי המכירה של גיליון זה.

התייצבו!!! די לפתאו'ם שמתרמסס...

חז"ל אומרים שבגלות מצרים עם ישראל בנו את פיתום ורעמסס!!! מה זה פיתום ורעמסס?? אומר המדרש: שפיתום זה היה שטח שיש בו בולענים... אתה בונה ובונה ופתאום נפער בולען והכל מתמוטט... קדימה... עוד פעם... "פיתום, שראשון ראשון פי תהום בולעו..." אותו דבר רעמסס!! רעמסס היה אזור גיאוגרפי כזה שמה שאתה בונה מתפורר ומתמוסס... ובזה התבטא ה"עבודת פרך" שאתה עובד על ריק... עבודה שאין לה קיצבה... אתה בונה ונופל ושוב פעם בונה ואתה לא רואה אופק... אתה לא יכול לסכם בסיפוק ולומר עשיתי משהו..

שמעתי שמבארים על דרך הדרש והחסידות:

שהעניין הוא שכשיהודי נמצא בגלות הנפש... בקטנות המוחין, הוא מצידו מנסה ומשתדל להתקרב לה'... מנסה לבנות משהו.. לבנות איזושהי מערכת של קשר עמוק עם ה'... הוא תופס חיזוק בתפילה... בתורה... מתחיל לקבוע עיתים... ותכל'ס... בסוף תמיד מגיע איזה בולען ואיכשהו זה נעלם...

גם כשאתה סו"ס בונה איזה משהו... ונראה לך שכבר אתה אוחז במקום אחר... פתאום רעמסס... פלעלעלעלע... הכל מתמוסס מול העיניים ואתה מוצא את עצמך בעיי חרבות...

בקיצור: עם ישראל במצרים לא הצליחו לבנות שום דבר קיים בעבודת ה' הפנימית שלו!! הם לא הצליחו להחזיק מעמד בשום דבר... זה מאוד מייאש לבנות את פיתום ורעמסס... זה לבנות ולבנות ותמיד הכל מתנפץ לך מול הפנים ואתה רואה שלא עשית כלום... **אבל זה לא נכון!! לא נכון!!!!**

כי יום אחד מגיע יום בהיר וצח והקב"ה מוציא את היהודי מהגלות מצרים הפרטית שלו... ה' מעמיד אותך על שפת הים ומראה לך את כל הפיתום והרעמסס שחשבת שהם נבלעו והתמוססו... ואז משה רבינו מראה לעם ישראל!!!

התייצבו!!!! די לפיתום ולרעמסס.. הגיע הזמן להתייצב!!! הגיע הזמן לפקוח עיניים ולראות ששום דבר לא נבלע... שום דבר לא התמוסס... היה רק נדמה לך שעמדת על אותו מקום... מים שקטים חודרים עמוק... עשית פה עבודה יסודית... בנית באישיות שלך כזו כניעה וכזו התבטלות לה' שבבת אחת מתגלה לפניך כל הבניה שבנית ששום לבינה ושום מאמץ לא נאבד ולא נשקע בעמקי המצולות... יום אחד זה קורה... יום אחד אתה מבין למפרע מה עשית פה... יום אחד אתה מגלה שלא נשארת על אותו מקום... אבל בתוך החומר והלבנים מאוד קשה להרגיש את זה... יתן ה' ובמהרה יתגלה ה' אלינו כעצם השמים לטוהר ויראה לכל אחד מאיתנו את הסל והמגריפה האישי שהוא עמל במלחמת היצר ובעבודת ה' איך ששום דבר לא נעלם. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך .

יהודים!!! חסר גשם!!! גם אם כעת יורד גשם...

נכון לשעת **תחילת** כתיבת שורות אלו אנו בעיצומה של עצירת גשמים ולא סתם אלא חמורה... וכבר כתבתי לפני שבועיים שמבחיניתי האויב הכי גדול של הגשמים זה התחזית מזג אויר!! כי אני מצידי כבר ממזמן הייתי מתחיל להגיד "ועננו בורא עולם..." רק מה נעשה שבתחזית אמרו שבסוף שבוע יש גשם... (וגם עכשיו!!! התחזית אומרת שהולך לרדת גשם והאמת היא שכבר יורד גשם) ותכל'ס. אחרי כל התחזית וגם אחרי הגשם שאולי ירד וכבר יורד בשעת **סוף** כתיבת שורות אלו... סו"ס אנחנו נמצאים סמוך ונראה לט"ו בשבט... שכידוע: כל ההגדרה ההלכתית של התאריך הזה הוא **"שכבר ירדו רוב גשמי שנה"** ואנחנו לא שם... אנחנו רחוקים מזה מאוד מאוד... ובא לא נפתח את הפה... אבל אם לא נצעק ונתפלל על זה... הרי כלל ישראל כבר מכיר מושגים ש"יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים..." ואנחנו כבר לא רחוקים מהתאריך הזה... ושוב: יש הבדל גדול בין פעם להיום... פעם גשם זה היה צורך הומניטרי!! ואילו היום זה לא הבעיה... היום הנושא המרכזי... אבא... תן חיוך משמים... ואם לא ירד מספיק גשם בחורף הזה... אנחנו נזופים למקום... ככה כתוב בתורה... ה' תלה את החיוך שלו ב"ונתתי מטר ארצכם בעיתו..." ואם לא ירד מספיק גשם בשביל שנה זו... זה אומר שבשנה זו אבא שבשמים לא חייך אלינו... וזה מאוד לא נעים!!! ישנה שמועה שהייתה חורף אחד בישיבת פוניב'ז שלא הלך בשידוכים... מאוד מעט התארסו... סיפרו את זה למשגיח ר' חצ'קל לוינשטיין זיע"א והוא ענה: מה אתם רוצים... החורף הייתה עצירת גשמים... זה אומר שה' פחות מאיר אלינו פנים... אז מה הפלא שגם השידוכים נתקעו...

אז פעם כשה' לא היה מחייך עם גשמים זה היה כרוך בפחד אמיתי... מה יהיה... אבל עכשיו אנחנו פנוים בלהתמקד נטו במאור פניו ית'!! אנא ה'... תחייך אלינו מבין העננים...

עכשיו!! סתם ככה: בשבועיים האחרונים הסתדר לי משהו בראש עם התחזית מזג אויר...

פתאום שמתי לב: שכל פעם שאנחנו מתפללים על גשמים... אנחנו משתמשים עם המילה **שנה!!!** שואלים על הגשמים... איפה? בברכת **השנים!!** גם בתפילה לעצירת גשמים אנחנו מתפללים על השנה... שמרה והצילה שנה זו... ועשה לה תקווה ואחרית שלום... גם בתפילת כה"ג ביו"כ... הוא מתפלל על השנה שאם שחונה תהיה גשומה!!! כלומר: אם נגזר שהקיץ יהיה חם במיוחד... אז שהחורף יהיה גשום... כלומר: פתאום קלטתי כשמתפללים על גשם זה לא כמו שמתפללים על חולה שצריך שהוא יבריא הרגע... גשמים זה תכנית עבודה רחבת היקף!!! השנה צריכה גשמים!! גם אם התפללת על גשמים ובתחזית אומרים שאין משהו באופק... לא זו הנקודה... זה לא דין ברגע זה!! זה דין בשנה!! בחורף של השנה הזו!!! ובאותה מידה אם ב"ה בדיוק היום יורד גשם זה לא מפריע לחכמים לגזור תענית כי בהסתכלות נרחבת של שנה הרי זה מאוד קצת ועדיין לא ירדו גשמים בשביל בורות שיחין ומערות... (זה לא סתירה שאם הייתה עצירת גשמים משמעותית והתפללו והנה התחילו גשמים... כמובן שיש כאן סימן יפה ואות לטובה וחז"ל תקנו נשמת כל חי מיוחד בשביל זה... ויוצאים ואומרים הלל הגדול... אבל עדיין!! זה לא סתירה שאחרי כן "וישב מרדכי אל שער המלך" ששב לשקו ותעניתו... גם לאחר האות לטובה שהמן הרכיב אותו על הסוס כי סו"ס הגזירה עדיין קיימת...)

אבל תרשה לי לומר חידוש מעניין שהתחדש לי השבוע:

אנחנו אומרים בק"ש "ונתתי מטר ארצכם בעתו **יורה** ומלקוש..." אומרים חז"ל מה זה יורה?? ש-מורה לאנשים להטיח גגותיהן!! אני לא מבין: למה התורה צריכה להגיד לי לעשות יריעות או זפת בגג...?? מה... זה חובה? רגע... ואם אני שלעפער... שעלי נאמר: "בשפלות ידיים ידלוף בית..." טוב לי עם הרטיבות מהגג... אין לי בעיה עם זה... אז למה התורה מורה לי בקנאות לקרא לשיפוצניק שיטפל ברטיבות?? הרי זה בעיה אישית שלי?

אז תרשה לי לומר מניסיון אישי... הרי כך: עד לפני שבועיים התפללתי על גשם... אפילו אמרתי "ועננו בורא עולם..." **אבל עדיין...** כנראה שבתוככי לבי לא לגמרי רציתי שירד גשם... תנחש למה?? לא יודע... בנעל שלי נפער איזה חור סמוי וכל פעם שירד גשם הגרביים שלי נרטבו וזה קר ומעצבן... תכל'ס... בתת הכרה שלי נרשם איזה ניגוד אינטרסים קטן שאם ח"ו לא ירד גשם... אז לפחות הגרביים שלי לא יהיו רטובות... ואז קניתי נעליים חדשות!!! וזהו... באותו רגע הסתלק הניגוד אינטרסים (אגב: לשאלת רבים... כן... זה הנעל של הסמארטפון.. בעצם אני קולט שהמים הרסו לי את המכשיר... עכ"פ קניתי "סמארטפון" חדש...)

אותו סיפור לגבי רטיבות... הייתה שנה אחת שהייתה לי רטיבות בתקרה... (צרות של אברכים שגרים בקומה אחרונה..) ותכל'ס... רציתי שיגיע גשם ו... ובאותה מידה רציתי שלא... **אז זהו!! שהתורה פונה אליך ואומרת:** אדוני היקר... אתה רוצה גשם??? אתה בטוח שאתה רוצה?? לא בטוח!! כל זמן שלא טפלת ברטיבות... אתה לא לגמרי רוצה... ואם אתה לא באמת רוצה... אל תתפלא שה' לא יוריד גשם... כי... בשביל להתפלל צריך לרצות ואתה לא לגמרי רוצה... ולכן אם אתה באמת רוצה שיום אחד ירד פה גשם... קודם תטייח את הגג שלך... תסלק את כל הדברים שגורמים לך לא לרצות גשם ואז!!! אז תתחיל להתפלל על גשם...

והמסר הזה הוא נכון גם בייחס להרבה דברים אחרים... היכרתי הרבה רווקים שמאוד רצו להתחתן... ועדיין... כשהם קצת נברו לעצמם עמוק בפנים... הם גילו שיש להם איזה פחד להתחתן והם לא לגמרי רוצים... ואם ככה: אז עזוב!! לפני שאתה מתפלל על שידוך... קודם כל תטייח את הגג... קודם תמלך בקונך!! תבקש מה' שיסדר לך את הראש... תנסה לסלק את בפחדים שגורמים לך לא לגמרי לרצות שידוך או ילדים... ולו בשביל התפילה!!! בשביל לאפשר כאן תפילה אמיתית!!! תבין: בן אדם שמתפלל ובלב שלו יש ניגוד אינטרסים שהוא לא לגמרי רוצה... זה בעייתי מבחינת התפילה... סו"ס יש לך עסק מול בוחן לבבות גולה עמוקות... לפעמים הקב"ה שומע פה צליל של לא רוצה יותר מרוצה!! בקיצור: הנפש שלנו מורכבת יותר ממה שאנחנו חושבים... יש לנו מכלול של רצונות... ואתה יכול מאוד מאוד לרצות משהו (ואוי ואבוי אם מישהו יגיד לך שלא..) וזה לא סתירה שיש לך איזה פרט שיתכן שהוא צדדי שגורם לך לא לרצות... זה כמו שאני רוצה ללכת לטיפול שיניים... אבל אני מתפלל שיתבטל התור כי כואב לי הזריקה... נו... זה סתירה?? זה לא סתירה... את הטיפול אני רוצה... ואת הזריקה לא... והניגוד אינטרסים הזה רוקד כל הזמן... רק ברגע שהייתי שלם עם הזריקה הזו... אז מצאתי את עצמי שם... וכן הלאה וכן הלאה... בל נשכח הכספומט שדרכו אפשר למשוך ישועות זה רצון... ה' משביע לכל חי רצון!!! אבל צריך שהכספומט הזה חלק ולא נתקע!! צריך לוודא שהרצון הוא שלם ואין איזה חור בנעל או דליפה בגג שגורמת לך ניגוד אינטרסים.. האם הוורט הזה נכון? לבחירתך...

הפסקת חשמל!!
הארקה עבדה ב"ה...

כשהייתי ילד שמעתי סיפור... סיפור בסגנון של פעם שהיו מספרים לילדים של פעם... הסיפור הוא שסבתא בשלה דייסה בסיר... (פעם היו מבשלים דייסה בסיר... זה נכון? אני כבר לא זוכר...) וסבתא שכחה... שכחה שהיא שמה את הדייסה והלכה לחנות דגים... והדייסה התחילה לגלוש... (למי שלא יודע... כשמרתיחים חלב בסיר ברגע שהוא מגיע לרתיחה הוא עולה ועולה עד שהוא גולש החוצה...) וזה גלש וגלש וגלש... ו... ו... וגלש!!! אבל סבתא לא יודעת כלום.. כי היא הלכה לחנות... ותכל'ס הדייסה ממשיכה לגלוש ולגלוש ואז כל הבית נהיה בריכה שלימה של דייסה... זה כבר הגיע עד הברכיים!!! והיות וסבתא לא יודעת כלום... והיא לא באה לכבות את האש אז זה המשיך לגלוש ולגלוש והבריכה של הדייסה טיפסה עד שהיא הגיעה לחלון... ואז הדייסה התחילה להישפך החוצה... ואז כככל העיר התמלאה בדייסה... וזה הציף את כל הרחובות... ואז כל הרחובות נהיו בריכה של דייסה... אנשים התחילו לשחות... ובשלב מסוים כבר היו צריכים סירות בשביל להגיע ממקום למקום... ולא ידעו מה לעשות... כולם עמדו אובדי עצות... ואז!!!! אז לפתע סבתא נזכרה שהיא שכחה לכבות את האש... הגיע מהר מהר סירה ולקחה את סבתא מהר מהר הבייתה... סבתא כיבתה את הפתיליה ואז הגיע הרווחה... "ויעבר אלוקים רוח על הארץ וישוכו הדייסה..." לאחר כמה ימים חרבה הדייסה מעל פני האדמה ואז נח יכל לצאת מהתיבה... <u>עד כאן הסיפור שסיפרו לי כשהייתי ילד... סיפור שגדלנו עליו!!!</u> אבל ב"ה יש לציין: שיום אחד גדלתי בשנה או בכמה שנים... וסו"ס השכלתי להבין שהסיפור הזה לא נכון!!! אבל!!!! הסיבה שהסיפור הזה לא נכון... זה לא רק בגלל הנתונים הטכניים המאוד מגוחכים שכל אחד מאיתנו מבין שזו בדיחה נחמדה... לא!!! עזוב... עזוב את הנתונים הטכניים... יש פה נקודה נוספת!!! <u>הסיפור הזה לא יכול להיות נכון בעיקר בגלל סיבה אחרת!!!</u>

בגלל שלא יתכן שהקב"ה יפקיר עולם שלם בידיים של סבתאלע אחת ששכחה את הדייסה על האש... ואני לא סתם הגעתי למסקנה המעניינת הזו... כי בשעתו, <u>בתור ילד הסיפור הזה מאוד הבהיל אותי ונתן לי תחושה של חוסר יציבות...</u> תחשוב שכל סבתאלע שהכינה דייסה ושכחה לכבות את הגז וזה התחיל לגלוש... זהו... הלך על העולם שלנו... יש לנו פה מבול של דייסה!! 15 אמה מלמעלה גברה הדייסה ויכוסו ההרים... <u>אז זהו שלא!!</u> אני סומך על מי שברא את העולם הגדול הזה... שהוא גם דאג לאמצעי אבטחה מינימליים שלא כל איזה תקרית שגרתית במטבח תסתיים באסון אקולוגי בקנה מידה עולמי... (ואגב: זה יסוד חשוב!!! כי גם היום שכבר אפשר להחריב את העולם בלחיצת כפתור... תכל'ס... זה לא לחיצת כפתור... עיין ערך פוטין שהכפתור הזה אמנם נמצא אצלו בהישג יד אבל הוא לא כ"כ ממהר להשתמש בו... בודאי לא באותה מהירות שסבתא שכחה את הדייסא על האש...)

<u>אז זהו ש... שלמרבה הפאניקה!!!</u> מצינו משהו כזה מלחיץ... הקב"ה ברא סוג של סבתאלע שהוא כן מסר בידיים שלו שיבר רציני ביותר שאם הוא לא לגמרי קולט עניין הוא עלול להביא מבול לעולם...

כן... זו גמ' מפורשת שאומרת שמי שחוטא בפגם יסוד הרי הוא כאילו מביא מבול לעולם... <u>ותחשוב על זה!!! זה מפחיד!!</u> סו"ס אנחנו אמונים על דברי חז"ל שאין בהם הגזמות... ובפרט שזה נפסק להלכה... וכתוב בפירוש: הקב"ה מוסר ביד כל צעיר קלאסי נשק כזה ארטילרי שברגע של חוסר רצינות הוא עלול להביא מבול לעולם... כלומר: אם מקודם אמרתי שלא!! אם מקודם אמרתי שהקב"ה לא מפקיר את העולם שלו בידיים של סבתאלע שבסה"כ שכחה את הדייסה על הגז... אז למרבה האבסורד כאן אנחנו מוצאים ש-כן יש כזה מושג!! הנה לך בחור צעיר בשיא רתיחת הדמים ויש לו ניסיונות ואם הוא לא זוכר להציב להם גבולות והוא נופל ברשת או עושה מה שלא צריך לעשות... זה עלול להסתיים כמו הסיפור עם הסבתא והדייסה אבל לא בצחוק... אלא ברצינות תהומית!!! כאילו מביא מבול לעולם... <u>נו... איך זה באמת יכול להיות???</u>

איך הקב"ה כביכול מפקיר עולם שלם בידיים של כל בחור צעיר???

הרי סו"ס הקב"ה הרי הבטיח שהוא לא יביא מבול לעולם... אז איך הוא מוסר לכל בחור צעיר את הנשק הכי מסוכן שבצי'ק אחד הוא יכול להביא מבול לעולם?? ובא נשאל ככה: בקצב הזה ממזמן כבר היה אמור להיות מבול רח"ל?? אז איך המבול הזה בכל זאת נבלם??

<u>והתשובה היא נוראה!! תשובה שחשוב מאוד לדעת אותה!!!</u>

אכן באמת!!! הקב"ה לא מפקיר את עולמו... והיות וכל צעיר יכול לעשות כאלו נזקים לו ולעולם... לכן יש מושג בעולם החשמלאות... מושג שנקרא <u>הארקה!!!!</u> מה זה <u>הארקה??</u>

העניין הוא: שבכל בית יש שקעים... רוצה להטעין פלאפון? לגהץ? לכבס? לחמם מים?? לכל זה צריך שקע!! כל הדברים הטובים שאתה רוצה היום... אתה צריך בשבילם שקע!!! כולל המחשב שאני כעת כותב בו... אבל השקע הזה... ככל שהוא מועיל לנו כ"כ הרבה... ככה הוא גם מסוכן מאין כמותו... ילד קטן שח"ו יכניס מפתח או מסמר לתוך השקע... אני לא רוצה להמשיך... כולי נאחז צמרמורת על עצם המחשבה מה כולנו יודעים שרח"ל יכול לקרות... כן... שקע הוא מקור חיבור לחשמל אבל באותה מידה הוא גם עלול לחשמל למוות!! אבל!!! כאן הגיעה ההמצאה הפלאית שנקראת הארקה!!! שאם יענקי הקטן הכניס מסמר לתוך השקע... באותו רגע נופל החשמל!!! נהיה הפסקת חשמל בכל הבית... ואז יענקי פורץ בבכי... אמאלע... אני מפחד... הפסקת חשמל... ואז אמא שלו גם פורצת בבכי יחד איתו... יענקי שלי... ברוך ה' נשארת בחיים... ובזכות מה?? בזכות ההפסקת חשמל הזו גופא!!!!

אם ח"ו לא הייתה כעת הפסקת חשמל... אתה רח"ל לא היית פה...

על אותו משקל: בחור יקר: זה לא צחוק!!! אתה שקע חשמלי... אולי כלפי חוץ אתה נראה תמים... כמו איזה שקע שתקוע בקיר... אבל למעשה אתה שקע!! אתה נקודת חיבור אינסופית!!! כל מעשה מצוה הכי קטן שלך מפעיל מערכות שלימות של שפע אלוקי... אתה יכול לזעזע את כסא הכבוד בעמידה בניסיונות שלך... אבל באותה מידה אתה גם יכול לעשות חורבנות בקנה מידה ולהביא מבול לעולם...

אבל!!!! היות ואבא שבשמים מידי אוהב אותך... וחבל לו עליך והוא לא רוצה שתעשה לעצמך נזקים בלתי הפיכיים!! <u>לכן יש מנגנון הרקה!!</u> שמה זה אומר?? שכל זמן שאתה משתמש עם השקע לדברים טובים... כל זמן שאתה מכניס תורה ומעשים טובים... זה עובד... זה מחובר... אבל ברגע שאתה מתחיל לעשות שטויות!!! באותה רגע אופס!!! קצר!!! הקב"ה בבת אחת מנטרל אותך מהחיבור... והופה... הפסקת חשמל... הקב"ה מנתק אותך מהעמדת מפתח שיש לך... מנתק אותך לכמה זמן מהחיבור האינסופי כדי שלא תהיה פה התחשמלות... ואתה תכל'ס מצוברח... פתאום אתה מרגיש מדוכדך... מרגיש חוסר מצב רוח... ואתה מרגיש ש'לא הולך לי' ואין לי כח ללמוד... ואין לי חשק לכלום... ובא לי כל הזמן לישון... ואתה מאוד מתוסכל מההרגשה שלך... אבל מה נעשה שאבא שבשמים לא מתחרט על ההפסקת חשמל הזו... היא נס ההצלה שלך!! אמא של יענקי מודה לה' על ההפסקת חשמל שהצילה את בנה..

הדרך היחידה של אבא שבשמים למזער את הנזקים שהם לא יהיו בלתי הפיכיים לגמרי!!! זה באמצעות הארקה!! בשניה שאתה נכשל בחטא שהוא אביזרייהו של כרת ומיתה... באותו שניה הקב"ה שולף את הדיסק.. עושה קצר!!! כדי שיענקי שלו האהוב לא יכרת... שישאר בחיים...

<u>וכאן כאמור!!!! זו הזדמנות לפתוח את אחת התופעות המוכרות:</u>

כל מי שנכשל על בסיס קבע בניסיונות דורנו... יודע שהתופעת לוואי הכי כאובה וקשה זו התחושה הכללית של האוייס!!!! חוסר מצב רוח טוטאלי... החשיפה והשייכות למושגים לא ראויים זה סוחט את כל המרץ והשמחת חיים.. מרוקן את כל חדוות הנעורים... עושק את כל החיוניות... זה הופך את הבן אדם למאובן... דופק לו את כל החיים... אין לו חשק לכלום... ומי שיודע על מה אני מדבר... מי כמוהו יודע עד כמה אני לא מגזים... שיהיה ברור: התחושה הזו קיימת רק אצל יהודי!!! ובפרט בקרב אלו שיש להם שייכות לעבודת ה'.. מה שבטוח: לגוי אין את הבעיה

הזו... **ולמה זה מגיע?? מאיפה נובעת התחושה הזיפתית הזו??**

אז התשובה השטחית והמקובלת היא: שכוחות טומאה וכו'... אבל ההגדרה היותר עמוקה היא: **שיש פה הארקה!!!** ברגע שיהודי לא קולט את גודל מעלתו ומשחק בשקעים כאילו מדובר בסבתא בישלה דייסה שמקסימום זה יגלוש על הכיריים והוא לא קולט שאדוני... יש לך עסק עם מתגים אינסופיים שבלחיצה לא נכונה הרי זה "מביא מבול לעולם"... לכן אין ברירה אלא לעשות קצר נקודתי!! הפסקת חשמל לעת עתה!!!! זה לשון נפש החיים:

"ולבל ידח ממנו נידח גזרה רצונו יתברך שלא יוכרתו ח"ו לגמרי כל היו"ד חלקי בחינת הנפש, רק הט' בחינת התחתונים... אבל בחינה עליונה סוד הכתר אינה נכרתת... אבל בחינת ה'רוח' עילאה אינו נפרד ממקומו ע"י עוונות התחתונים אלא שגורמים בו פגם וקלקול ח"ו בששה קצוות שלו"

עיי"ש באריכות גדולה... מגלה טפח ומכסה טפחיים... אנחנו לא אמורים להבין לגמרי את עומק הדברים... אבל הכיוון הוא שיהודי הוא בחינת יעקב **חבל** נחלתו... חבל שמשתלשל מכסא הכבוד עד עולמנו... וכל מצוה או עבירה שיהודי עושה הוא **משחק בחבל!!!** אבל האמת היא שזה בכלל לא משחק... זה לא צחוק... כי הוא מזיז את החבל כאן למטה... ואילו שם למעלה זה עושה פעולות נשגבות לטוב ולמוטב... אז כל זמן שהוא עושה עם החבל מצוות אז הלוואי... עליו נאמר: כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו... אבל ברגע שמיודעינו לא מבין עניין והוא באמת חושב שהוא משחק בחבל והוא לא קולט שהקצה השני של החבל נמצא אי שם ב'דמות מראה אדם' למעלה מהכסא... אז מה עושים?? כאן הקב"ה מרחם על היהודי ועושה קצר נקודתי בחבל כדי למזער נזקים!!!

והקצר הזה הוא הפסקת חשמל!!! וזה מורגש... אוהו מורגש...

כעת שאלת המיליון היא: איך מחזירים שוב את החשמל??

אני רוצה לאסוף את עצמי... לתפוס את עצמי לידיים... אבל אני מרגיש כזה סמרטוט... אני מרגיש ממש כמו אחד ששקוע במ"ט שערי טומאה שאין לי את המינימום חיוניות ואסרטיביות ושליטה עצמית בשביל להתחיל להזיז את העסק... אז מה עושים?? איך מתחילים להתניע??

אז התשובה היא נדושה... אבל זו האמת ותקח אותה כמות שהיא:

יש מצות עשה שנקראת תשובה!!!!

ותרשה לי לומר שה' נתן לנו מתנה שנקראת ימי השובבי"ם... ואמנם משום מה רשמית זה נקרא ששובבי"ם זה כל הזכויות שמורות לחסידים... אבל אם אתה שואל אותי... אני בתור ליטאי מרגיש שימי השובבי"ם קריטיים לליטאים הרבה יותר מלחסידים... אתה יודע למה?? כי אנחנו הליטאים קצת מתוסבכים עם המושג שנקרא תשובה... למה?? כי משום מה תשובה נקשרת לנו איכשהו עם חודש אלול... ויש לנו איזה באג עם חודש אלול... כל מושג וערך תורני שאיכשהו מתקשר לחודש אלול... אנחנו מתאבנים באותו רגע!!! ממילא גם המושג שנקרא תשובה מתערבל לנו בתוך הלחץ של אלול... כשאתה אומר לבחור ישיבה לעשות תשובה... הוא מיד מתחיל להריח את הצבע הטרי של תחילת זמן אלול עם כל האווירה הכבדה והמנוכרת של תחילת שנה עם ענן כבד של פלצות...

אז הנה!! ובשביל זה יש לנו כעת תקופה רגועה שנקראת ימי השובבי"ם... כעת אין לחץ!!! התקופה הזו לא באמת מתחילה והיא גם לא כ"כ נגמרת... לא ידוע לי שיש איזה תפילה נעילה בסוף שובבי"ם שזהו... אחרת את הרכבת... כבר לא שובו בנים... לא!!! אין כזה דבר!! הכל בסדר!! הכל רגוע... אין פה מירוץ מסביב לשעון... אנחנו בסה"כ באמצע חודש שבט... ופתאום נשמעת בת קול מתוקה מדבש ורווית געגועים... אבא שבשמים קורא לבניו ואומר: **שובו בנים שובבים ארפה משובותיכם...** אני מתגעגע אליך בני היקר... תשוב אלי!!

אז קדימה... כעת זה הזמן לעשות היכרות מחודשת מול המושג שנקרא תשובה... ולגלות שתשובה זה משהו מתוק!! זה משהו מאיר!!!

אני רוצה להקריא קטע קצר ומלוקט מתוך כמה פרקים בנפש החיים חלק א'... שאגב להזכירך: מדובר בספר שחיבר אבי עולם הישיבות הליטאי... וזה לשונו:

"וביאור פרטות סדר תקונם והתקשרותם (של חלקי הנפש) על ידי התשובה, שכאשר פגם האדם בחינת נפשו, ותרד פלאים לעמקי מצולות הקליפות ח"ו, אז ע"י וידוי דברים באמת מעומקא דליבא, בעקימת שפתיו בחינת נפש דרוח מעורר בקול דברים שלו עד לעילא לעילא וגורם שיתאצל תוספת קדושה ממנו יתברך עד שורש נשמתו לכלות ולהתם הכוחות הרע ומדרגות הטומאה ולהוציא ממסגר אסיר כל בחינותיה.

וכן אם פגם וקלקל בחי' רוחו ח"ו. בדבורים לא טובים... והגביר לעומת זה כח רוח הטומאה ר"ל. הנה ע"י החרטה אמיתית בלב ומתמרמר על גדול חטאו. מעורר ג"כ עד לעילא להשפיע תחלה תוספת קדושה ואור על נשמתו והיא מבהקת זיו אורה שנשפע עליה. גם על בחי' הרוח.

וכן אם חטא ח"ו במחשבה אשר לא טהורה. וגרם בזה שיסתלקו מעליו נצוצי זוהר נשמתו... אז ע"י עסק התורה בבינה יתירה בעומק תבונתו. מעורר שתאצל תוספת קדושה על שורש נשמתו להחזירה שתאיר עליו אורה. להשכילו בתוה"ק בבינה יתירה בסתרי טהוריה. ומאותו הקדושה משתלשל וכו'..

עכשיו בינינו: עזוב... בא לא נכנס לפרטים... גם אני וגם אתה לא מבינים לגמרי מה כתוב כאן... אבל דבר אחד כן הבנתי... הבנתי שתשובה זה אורות!!! תשובה זה השפעה של תוספת קדושה והארה וכו' וכו'...

כן!!! תשובה זה אורות!!!! כן... אתה מכיר את הבעלי תשובה הטריים שיש להם חשמל בעיניים... אז זהו שכן!!! זה בדיוק הרעיון של תשובה!! כשהנפש החיים מדבר על תשובה... זה הנושא שלו!! להחזיר את האורות... הייתה פה הפסקת חשמל וכעת אנחנו הולכים להחזיר את החשמל בחזרה לעיניים... וזה מעוגן בחינוך שקבלנו בישיבות...

מה אני מתכוין??? אצלנו תשובה בדרך כלל מצטיירת כדבר מפחיד שהולך יחד עם אימת הדין... ההלו... תחזור בתשובה מהר... אחרת זה יהיה כואב... אז זהו!!! שבשובבי"ם אנחנו מדברים על תשובה באווירה אחרת לגמרי... כעת אין איומים על הפרק... אף אחד לא מגיע בדיוק עכשיו ומצמיד לך אקדח לרקה... הלו... זה הולך להיות כואב... לא!!!

אז מה כן?? אנחנו כעת מדברים על הכאב שכבר קיים!! אנחנו מדברים פה על הליאות הנפשית המתמשכת שלך שהיא כבר כאן!!! הסמרטוטיות והחוסר טעם בחיים שמי כמוך כבר פוגש אותה יומם ולילה... אנחנו מדברים על ההפסקת חשמל המתמשכת שאבדת עניין ברוחניות ובחשק ומתיקות התורה וזה כואב לך... **הכאב כבר פה!!!** הפסקת חשמל הזו היא כבר עובדה מוגמרת!!! וכעת בשובבי"ם ולאו דווקא פונה אליך הנפש החיים ואומר לך: בא... תחזור בתשובה ואז... ואז מה יהיה?? יהיה אורות... הקב"ה יחזיר לך את החשמל... ואז יחזור לך האור בעיניים... ה' יחזיר לך את ההתלהבות ואת החיוניות שכ"כ חסרה לך...

תעיין שוב בנפש החיים (ובפרט בעיון בפנים הספר בחלק א' מפרק י"ב ואילך)

כל הנושא שלו בייחס לתשובה זה אורות ותוספת קדושה ולהוציא ממסגר אסיר וכו'... לא מוזכר שם מילה אחת על תשובה מזוית של אוי ואבוי... מותר לנו לפחות בשובבי"ם להסתכל על תשובה מזוית שכזו...

עכשיו: עוד עצה פרקטית נוספת: יש כאלו שברגע שהם מגיעים לתשובה הם מתחילים להסתבך ולהתפלסף ולהסתפק: איך אני חוזר בתשובה אם לא יעיד עלי יודע תעלומות...?? ההלו הגיע הזמן שנקלוט: שתשובה זה משהו שעובד!!! מה אני מתכוין?? כמו שעבירה זה משהו שעובד... ככה תשובה זה משהו שעובד... מי שעבר עבירה הוא לא עשה לומד'ס.. האם הוא מתכנן תמיד לעשות עבירות או לא... הוא עשה עבירה וזהו.. ומכאן ואילך בדיוק כמו שאני לא צריך להסביר לך שעבירה זה משהו שמטמא... מוריד... מקטין... מדכא... כי אתה מבין את זה טוב מאוד!!

אז זהו!! שתשובה זו אותה פעולה רק בכיוון ההפוך!!!

כמו שאתה מבין שהחטא ניטרל אותך מהשקע וגרם לך להפסקת חשמל.. ככה תשובה היא פשוט מחברת אותך בחזרה... זו פעולה לכל דבר!!

וממילא כמו שאת העבירות עשינו בלי להסתבך... ככה את התשובה אפשר לעשות בלי להסתבך... פשוט לקום ולשוב אל ה'... חרטה וידוי ועזיבת החטא... כלומר: תשובה זה לא משהו שבהכרח קשור לסליחות ולעשרת ימי תשובה... אדרבה... תשובה לצערנו זה משהו שבעיקר צמוד לעבירות!!! כמו שאת העבירות אתה יודע לעשות בלי סידור... ככה תשובה אפשר לעשות בלי סידור... כמו שלהתרחק מה' לא צריך הדרכה מיוחדת... ככה לשוב לאבא שבשמים לא צריך איזה תכנית משורטטת... פשוט לשוב לאבא שבשמים ואתה יודע לעשות את זה.. יש לך את זה... אל תשכח... אבא מחכה לך בסוכת המציל...

הט"ו בשבט הכי מרגש ושמח בכפר שלנו... שגם ממשיך לשמש אכסניה לתורה.

השנה ט"ו בשבט בכפר שלנו זה חג של ממש!!!! איזה התרגשות עצומה... כתרים מעוטרים כבר הוכנו לראשי הילדים... הבחורי ישיבות הכינו סיומי מסכת... הילדות הכינו בלונים וקישוטים... ושלט גדול הוצב בפתח הכפר: "הזורעים בדמעה ברנה יקצורו"!!! כן... ט"ו בשבט שאחרי שנת שמיטה זה תמיד תאריך מאוד מרגש בכפר שלנו... אבל הפעם בנסיבות הקיימות זה במיוחד... תנחש למה?? אז ככה: יש פה עשרות מטעי כרמים מסביב לכפר שלנו שבט"ו בשבט הזה הם יוצאים לראשונה מכלל ג' שנות ערלה ונכנסים לשנה הרביעית של כרם רבעי!! (ובדרך כלל אנשים מעדיפים לתזמן את שנת כרם רבעי שיצא בדיוק בשנה הראשונה שאחרי שביעית.) ולכן אם אתה זוכר.. בט"ו באב של שנת התש"פ היה פה סדרת מעמדות של נטיעת כרם... ט"ו באב זה התאריך האחרון שאפשר לנטוע... שיהיה שבועיים לקליטה ושלושים יום בשנה חשוב שנה ואז עלתה לו שנה... ואח"כ כל שנת התשפ"א- זו הייתה השנה השניה של ערלה... ואח"כ כל שנת התשפ"ב- שנה שלישית של ערלה ואז עקרונית בראש השנה האחרון של שנת התשפ"ג, זהו!! הושלמו שנות ערלה!! דא עקא: שא' בתשרי הוא ראש השנה רק לנטיעה!!! ואילו כעת ב"ה זה כבר לא נטיעה... זה כבר אילן... אה... אילן??? לאילן צריך לחכות עוד ארבע וחצי חדשים... עד ט"ו בשבט... ולכן כעת נעשה סגירת מעגל!!!

אבל אתה אולי שכחת... מה זה אומר לך ט"ו באב התש"פ?? אוי אוי... זה היא בשיא הקורונה... דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד... כולנו הסתובבנו עם מסכות והתפללנו לה'... מי יתן והראני ה' את נווהו... ואז!! בעיצומה של תקופה לא פשוטה זו... בדיוק אז התקיים המעמד המרגש של "הזורעים בדמעה"!! עקרונית כל אחד מבני הכפר היה מוכרח לנטוע כרם חדשה (למרות שלכל אחד יש כבר כמה וכמה כרמים נוספים...) ולישא עיניים למרום: אנא ה'... תזכה אותנו לקצור ברינה... תזכה אותנו בעוד שנתיים וחצי לעמוד כאן מול החלאקה של הכרם שיצא מכלל שני ערלה ונכנס לשנת רבעי!!! שהיה כל פריו קודש הילולים לה'... שנזכה לעלות לירושלים ששים ושמחים בבנין עירך ושמחים בעבודתך ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברכך עליה בקדושה וטהרה... כך עמדנו ונטענו את הכרם בדמעות!! בדמעות של שברון לב כשאנחנו לא יודעים מה ילד יום... ואכן גל רדף גל... מי שזוכר... הגל השלישי הגל הרביעי... חיסון ראשון... שני שלישי... (ואני כבר לא זוכר את כל השמות הלועזיים של המוטציות...) והנה הכרם לפנינו!!! ובעזה"ש בעוד כמה ימים יופיע כאן האשכול שביכר... אבל אנחנו לא נקשור אותי בגמי!!! ממש לא!! כי מתי מביאים ביכורים?? מהשנה החמישית ואילך שכל הפירות הם חולין ורק הפירות הראשונים הם הביכורים... אבל השנה?? זו השנה הרביעית והיה כל פריו קודש הילולים לה'!! ההכל עולה לירושלים... הכל בכל מכל... ואנחנו אוכלים את זה בטהרה באתר די ביה יחדון רוחין ונפשין!!! הולכת להיות שנה עסיסית ביותר... ותחשוב שאמנם כל שנה יש מישהו בכפר שלנו שבדיוק השנה חל הכרם רבעי שלנו... והוא מזמין אנשים על חשבונו כדי לאכול את הכרם רבעי בירושלים... אבל השנה זו הצטברות של כككולם... כן!!! עכשיו אנחנו פוגשים את ה"רנה יקצורו" של הזורעים בדמעה בין גל לגל של קורונה שלפני שנתיים וחצי... אוי... עוד ימלא פי תהילתך על כוס יין מלא של כרם רבעי בחצרות בית ה'... הולך להיות לנו חופשת קיץ ממושכת בצל השכינה...

כמובן... אנחנו עוד לפני זה... העיניים נשואות לשמים בהודאה על שעבר אבל לא פחות בצעקה לעתיד... סו"ס אנחנו רק בחורף ועד הקיץ יש עוד זמן... אבל כעת זה קורה בעיקר מצד החלות דין!! שכעת זה הראש השנה לאילן שבו הכרם עובר משנה שלישית לרביעית... אז כמובן: במקביל לשמחה הגדולה שתהיה פה... תהיה גם תפילת רבים על העצירת גשמים שעדיין לא סר אימתה... ואל תשכח שסיפרתי לך שלפני חודש הייתה פה סערה והיו פה נטיעות גפן שהתנודדו מקצה לקצה כמעט נעקרו מחיבורם שאז היינו צריכים לנטוע אותם שוב ולהתחיל חישוב מחדש של שני ערלה... בקיצור: עדיין ישנם אתגרים לא פשוטים ולא נותר לנו אלא להתפלל לה'... הושענא יקב מילק, הושענא כרם מתולעת.. הושענא יקבים וקמה, הושענא כרמים ושקמה, ו... ותתפללו עלינו!! ואדרבה... אולי בזכות השמחה הגדולה של מי שנטע כרם ועדיין לא חיללו... בזכות זה נזכה לשקט ונחת ושלווה מכל אויבינו ונזכה לשוב לבית ה' בשמחה...

עוד בשורה טובה הגיע לאזרנו!!! שישיבת הכהנים שהייתה אמורה לעזוב את הכפר שלנו... בסוף הם נשארים!! הסיפור היה שלפני כמה שנים ר' אליהו אחד מעובדי ה' בכפר שלנו שמאוד כאב לו העמארצות שהייתה אז בכפר שרובם אינם בני תורה... והוא החליט החלטה נועזת להחרים כמה דונמים בשדה אחוזה שלו!! וכידוע שסתם חרם לכהנים ובדיוק באותו שבוע הייתה משמרת מעזיהו!! והם זכו בשדה אחוזה הזו!! (בדרך כלל מאוד לא אוהבים את זה... כשמישהו מבני הכפר מוכר שדה אחוזה כולם מתארגנים לפדות אותה כמה שיותר מהר... אבל ברגע שמדובר בחרם לכהנים זה נחלט וזהו... אל חזור...) הבשורה הגיע למשמרת מעזיהו על הזכיה!!! וכצפוי... הגיע לשם ר' ירמיהו הכהן אחד מראשי בית אב של משמרת מעזיהו ומצא שהמקום הזה מתאים להקמת ישיבה... ר' אליהו קרן מאושר!! בדיוק זה מה שהוא רצה שיקרה... שיבואו לכאן קצת בני תורה וזה ירומם את המקום... ואכן נפתחה הישיבה ומאז כל הכפר שלנו התרומם... במשך השנים חצי מהכפר הפכו מעמי ארצות לחברים... מהפך לכל דבר!! אבל גם הישיבה גדלה... ואין הבור מתמלא מחולייתו... והראש ישיבה ר' ירמיהו התחיל להיות מודאג... נכון... יש לנו פה שטח בחינם... וזה חשוב!!! אבל לא מספיק שטח... אנחנו צריכים גם מחיה למאות הצורבים שלומדים כאן... ועם כל הרצון הטוב של אנשי הישוב ואחרי כל התמסרות שלהם עדיין!! מרובים צרכי עמך... אין ברירה אלא לעבור לאזור אחר שיש בו יותר ציבור... יותר אנשים וככה יצטבר יותר תרומה ויותר תרומת מעשר... לא יודע... ר' ירמיהו התחיל לגשש לאן הישיבה יכולה לעבור... (כן... שבט הלוי חי בניסים... הוא נייד... אם אנחנו לא נחזיק אותו מישהו אחר יחזיק אותו וההפסד כולו שלנו...) תכל'ס... אנשי הכפר נכנסו לאסיפת חירום... ניסו להציע הצעות... ניסו לקמץ מפה ולקחת משם ועדיין!! אין הקומץ משביע את הארי... הישיבה שב"ה גדלה לממדים עצומים... אנחנו תושבי הכפר הקטן לא מצליחים להחזיק את כולה... ותכל'ס... עד השבוע האחרון דובר שלמרבה הצער אנחנו הולכים להיפרד מהישיבה שהכפר שלנו חב לה את כל הרוחניות שלו!!!

אבל השבוע... בהשגחה פרטית מופלאה... פתאום התגלה משהו... ש... שעקרונית זה אמור להיקרא אסון כבד!!!! בקיצור: התברר שר' שמריהו... שיש לו את השדה תבואה הכי גדולה באזור!!! מתברר באופן פתאומי שמישהו שם עשה טעות טראגית... (אל תשאל אותי פרטים איך זה נתגלה... זה כבר סיפור בפ"ע) וכל הזרעים שאותם זרעו את השדה חיטה היו תרומה!! כלומר: התבלבלו בין שתי קופות... הייתה קופה אחת של חולין ואחת של תרומה... ולקחו את הסאה של תרומה ועם זה זרעו את כל השדה... בבת אחת מתברר שכל השדה נהפכה לתרומה!! חז"ל קנסו שגידולי תרומה תרומה!!! עקרונית מדובר באסון טראגי!!! אבל ארך לר' שמריהו חצי דקה לעכל את היקף הנזק ופתאום הוא פצח בריקוד נלהב... אנשים היו בטוחים שהשתבשה דעתו מרוב צער... אבל הוא מיד הסביר: יש לנו זכות לעוד שנתיים נוספות עם ישיבת הכהנים!!! יש לי בשבילם יבול של שדה שלימה... זה יספיק להם אי"ה לשנתיים הקרובות.

ט"ו בשבט הגיע, חג לסדר זרעים...

כמידי שנה כשמגיע ט"ו בשבט... זו הזדמנות להתחזק בהלכות תרומות ומעשרות!!! ותסלח לי... כל ההתעסקות יותר מידי בנושאים אחרים בט"ו בשבט גורמת לי להיכשל בגיחוך... יש כאלו שעסוקים בלהביא מלא מלא פירות יבשים וכל ט"ו בשבט מסתובב אצלם סביב הנושא הזה... יש כאלו שעסוקים בתפילה על האתרוג שיהיה כשר... זה פשוט מצחיק ומגוחך!!!

עכשיו כאן המקום להסתייג... מה פירוש מצחיק?? הרי כל המנהגים האלו לאכול פירות יבשים והתפילות על האתרוג וכו' וכו'... כל זה יסודתם בהררי קודש... כל זה מלוקט מהספרים הקדושים של רבותינו שמימיהם אנו שותים...

רק מה?? יש פה טעות היסטורית אחת פשוטה:

כשהחיד"א או הבן איש חי מחברים תפילה על האתרוג בט"ו בשבט הם נמצאים בחוץ לארץ!!! הם יושבים על גדות החידקל או בליוורנו ונפשם יוצאת בערגה ובכיסופים להגיע לארץ ישראל... אבל מה נעשה שאנחנו נמצאים על אדמת נכר... כאן כל היהודים מתאספים יחד ואז הנגיד מוציא איזה רימון מקובצ'ץ שהוא הצליח להשיג מארץ ישראל... וכולם מתרגשים... דמעות בעיניים... יושבים ושרים פיוטים על חיבת ארץ ישראל... בקיצור: מנסים להתרפק על משהו... אז אוכלים פירות... מתפללים על האתרוג..

אבל ההלו... אנחנו כבר פה בארץ ישראל!!!

יש לנו הרי הרים של שיעורי בית שעדיין לא עשינו!!!

רוצה שיעורי בית?? תגיד לי מה זה ט"ו בשבט?? מה זה התאריך הזה? מה בסה"כ שאלתי... שאלה הכי צנועה ומתבקשת... מה יש בתאריך הזה?? אז מילא ר' חצקל הבלן ור' קלמן הפרנס לא למדו בעיון את הסוגיות של סדר זרעים כי הם גרו בקראקא ומרוקו... כי בשבילם זה לא היה למעשה בכלל... וממילא מטבע הדברים סדר זרעים תמיד נדחה לסוף הרשימה... (כי אם כבר סיימתי יו"ד והתפניתי ללמוד את שאר הסדרים, בודאי שיש דין קדימה לסדר קדשים, כמו שרואים שמרן ח"ח דיבר הרבה על קדשים ולא דיבר מילה על זרעים) ואילו אצלנו זרעים זה הלכה למעשה!! ט"ו בשבט זה תאריך הלכתי מובהק!! יש לו השלכות על כל תפוז של שביעית ובננה של שמינית... ולא יתכן שבר אוריין ואדם שמכבד את עצמו ישב מול שולחן מפוצץ בפירות ויגיד את ककל השיר המעלות ולא יודע מימינו לשמאלו בהלכות תרומות ומעשרות!! זה לא שיך!!! **זה בייזיות!!!!**

תסלח לי: אבל זה כמעט כמו ללכת בפורים ולהשקיע את כל האנרגיה בתחפושות ונפצים ולשכוח שיש קריאת המגילה... האם הדוגמא הזו מספיק מובנת?? זה ככה כפשוטו!! צריך לדעת שברוך ה' זכינו ואנחנו בארץ ישראל ומכאן ואילך הלכות שמיטה ותרומות ומעשרות כאן בארץ ישראל הם הרבה יותר חמורים מההפרשת חלה שהאלטער זיידע שלי הקפידה במסירות נפש לשרוף בוויצטען שבהונגריה!!! (הפרשת חלה זו דוגמא טובה כי זה הדבר היחיד שכן הבאנו איתנו מאירופה ובזה אף אחד לא מקל ראש... ואילו תרומות ומעשרות לא הבאנו איתנו עם הדגם של הבית מדרש מרומניה... אבל ההלו... בשביל זה אנחנו כבר שבעים שנה כדי להחליף דיסק ולהבין שנתח נכבד מהתורה מחכה לנו בארון הספרים היהודי...) בקיצור: עמוד עמוד עמוד... עם האתרוג המסוכר בתוך הפה ועם הצימוק בידיים... קום הרגע וקח בידיים שלך רמב"ם זרעים!! וקדימה מתחילים ללמוד... (אם אתה רוצה קיצור דרך... יש היום כל מיני קיצורים שהוכנסו בתוך הקיצור שולחן ערוך... כמה פרקים קצרים שמפרטים את הלכות תרומות ומעשרות...) מה שבטוח: להתחיל ולגמור את ט"ו בשבט בפירות יבשים... זה לא שייך... עדיף כבר שתצא לטיול לראות את השקדיה פורחת... קדימה סדר זרעים!! הסדר המתוק ביותר...

די לדקירות... די לאלימות... (מילולית)

השבוע אנחנו שוב פוגשים את הצמד חמד: **דתן ואבירם!!!**

ברשותך קורא יקר: אני רוצה אחת ולתמיד להבין מי זה האנשים האלו.. מה הסיפור שלהם... הם כל פעם מחדש מצליחים לבלבל אותי..

בפרשת שמות פגשתי אותם לראשונה... אל תשאל איך הם רבו... הלך שם מכות... אפילו משה רבינו נבהל!!! רץ מהר להפריד ביניהם... ויאמר לרשע: למה תכה רעך? בקיצור: הבנתי שדתן ואביהם הם לא החברים הכי טובים בעולם... והנה... זה לא סוד שלאורך כל הפרשות הבאות אנחנו פתאום מגלים שהם **צמד חמד!!!** ברגע שמשה רבינו אומר "איש אל יותר ממנו עד בוקר..." שניהם פתאום עובדים בשיתוף פעולה מלא "ולא שמעו אל משה ויותירו אנשים ממנו עד בוקר..." הופה... הם כבר מדברים אחד עם השני... ואז מגיע עדת קורח... אז בכלל... שניהם סוגרים דיל משותף לצאת בבלוק חוסם נגד משה ואהרן...

אז נו... בסדר... בא נגיד שזה לא כזו קושיה גדולה... כי בסיידר... פעם הם רבו ואח"כ הם השלימו!!! מותר... קורה...

אבל מה שאני הכי מתפלא זה על אבירם בפרשת שמות!!! אני לא מבין: בשעתו... כשעדיין רבתם!!! כשעדיין לא השלמתם... ודתן התקוטט איתך כמו השונא הכי גדול והנה הוא כבר מרים עליך יד ועוד רגע זה נוחת עליך... וברגע האחרון הגיע איש רחום שנקרא משה!! והוא היחיד שנזקק לעזרתך ועמד לצידך ברגעים קשים... הוא נוזף בדתן.. רשע למה תכה רעך??? הייתי מצפה ממך שתפתח מול האיש הזה סנטימנטים חיוביים!!! שיהיה לך איזה פינה חמה בלב לאיש שלומך... סו"ס הוא היה בצד שלך... רצה לעזור לך... אבל לא!! אנחנו רואים שגם דתן וגם אבירם... שניהם כאחד מלשינים על משה... (ובשביל שמשה יוכל לחזור למצרים צריך ש"מתו כל האנשים המבקשים את נפשך..." שניהם בלי חילוק ביניהם...)

אני לא מבין את אבירם: איפה הנטיה הטבעית לפתח רגשות חיוביים כלפי מי שאיכפת לו ממך?? **וסתם ככה: אם כבר התחלתי לשאול שאלות...** איפה אהרן הכהן פה בכל בסיפור... הרי אהרן הכהן הוא המספר אחד בלהשכין שלום בין אדם לחבירו... וכל התיקים מגיעים אליו... ואם דתן הגיע למצב שהוא מרים יד על אבירם (או ההיפך) כנראה שהיה ביניהם איזה דין תורה מתמשך... אז איך אהרן הכהן עדיין לא התערב בתיק הזה וניסה לגשר ביניהם?? אדרבה... לא רק שאהרן הכהן לא הצליח איתם... אלא אדרבה... הם הם אלו שהובילו בסוף מערכה של מחלוקת נגד אהרן הכהן.. אז מה פה הסיפור???

אז תרשה לי להגיד וורט... גם אם הוא לא נכון בייחס לדתן ואבירם... אבל הוא קצת מוכר מהמגרש החברתי שלנו...

אל תשאל... למשה רבינו היה כנראה "טעות..." דתן ואבירם בכלל בכלל לא רבו!!! הם החברים הכי טובים... אבל מה... אתה לא יודע...?? ככה זה... הם חברים... ותוך כדי הם "יורדים" אחד על השני... עוקצים... בועטים... מה שנקרא: כמו חברים... זה סוג של סגנון... סוג של שפה...

דא עקא שמשה רבינו לא מכיר את החכמות האלו... משה רבינו רואה שני אנשים צורחים אחד על השני... מדברים בציניות ובבוטות אחד כלפי השני... ואז מגיע שלהם שהם מרימים יד אחד על השני... משה רבינו נזעק!!! רשע... למה תכה רעך...?? ואז שניהם ביחד מתנפלים על משה... מה אתה רוצה... מה אתה מתערב... תן לנו לריב כמו חברים!!

וזה לא מקובל!!! לא מקובל על משה רבינו!!!

זה לא שמשה רבינו לא מבין... **הוא לא מוכן להבין שיש כזה דבר!!!**

זו גמ' מפורשת ביומא, הגמ' שם אומרת שבית **שני** נחרב על **שנאת חינם,** שואלת הגמ', וכי בית ראשון לא נחרב על שנאת חינם?? **והא כתיב 'מגורי אל חרב היו.. לכן ספוק אל ירך' וא"ר אלעזר אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם?** עכ"פ מה כתוב כאן בשאלה? שיש כזו תופעה שאנשים אוכלים ושותים זה עם זה... הכל נחמד והכל סחבק... ותוך כדי הם דוקרים אחד את השני בחרבות שבלשונם!!! ציניות... דקירות... זה כואב... אבל תזרום... זה חלק מהחיים... זה חלק מהדמי חבר שצריך לשלם לזכות להשתלב בחברה הצינית והאכזרית שלנו...

ועל זה שואלת הגמ': נו... אם ככה, אז גם בבית ראשון היה שנאת חינם? (הפסוק הזה מדבר על בית ראשון)?? והגמ' עונה תשובה מאוד מעניינת: **ההיא בנשיאי ישראל הוואי!!!** כלומר: בבית ראשון העוילים עצמו לא דיברו בציניות ולא דקרו אחד את השני בחרבות שבלשונם... רק נשיאי ישראל!!! זו תופעה שהייתה קיימת רק אצל נשיאי ישראל...

אגב: קורא יקר: יש לך הסבר לתופעה הזו?? מה קרה שדווקא לנשיאי ישראל שהיה להם באג כזה... שהם היו דוקרים זה את זה בחרבות שבלשונם?? **התשובה ממש עומדת לי על הלשון...** מילא אני יהודי פשוט... אם פגעתי בי... אין לי בעיה לעשות פרצוף 'לא חבר' ומקסימום כאן נפרדו דרכנו.. אבל כשמדובר בנשיאי ישראל!! כשמדובר בבן אדם שנמצא בעמדה ציבורית... מה שנקרא "הוא באמצע.." הפרוז'קטורים עליו... גם אם מישהו פתאום החליט "להיכנס בו" ולפגוע בו עד עמקי נשמתו לעיני כולם... לא נעים לו לקום פתאום ולהפסיק את המשחק באמצע ולהגיד כל טוב.. נעלבתי... הוא לא מסוגל!!! הוא חייב להמשיך לשחק את המשחק הלאה... לזרום עם העלבון... בקיצור: לא זו בלבד שהוא נפגע עד עמקי נשמתו... אלא הוא גם צריך לחייך ואוי ואבוי לו אם יראו שאזיל סומקה ואתי חיוורא... בקיצור: אני לא צריך לספר לך איך זה נראה ברשתות החברתיות... אתה יכול לשפוך דם של בן אדם... והוא חייב להמשיך הלאה עסקים כרגיל.. .הוא לא יכול פתאום להיעלם מהזירה ולעשות פוס... הציניות החברתית מחייבת אותו להמשיך לאכול ולשתות זה עם זה ולדקור בחזרה מקסימום... וככה חיים להם קבוצות שלמות של אנשים שזה סוג השיח והשפראך שלהם... שפה צינית... בוטה... מתלהמת... והכל עוד בצחוק... כמו חברים!!!

אז זהו שלא!!! משה רבינו לא מקבל את הגרסה הזו!!!

גם אם דתן ואבירם הם צמד חמד... וכולם יודעים שהם מממזה חברים טובים... יש דברים מכאיבים שגם לחברים אסור להגיד אחד לשני... ---

יש היום איזה מין הוראת היתר כזו לשפוך את הדם של השני "כמו חברים..." לירות עליו חיצי מוות ולומר "הלא משחק אני..." **אין כזה דבר!!** אדוני היקר... אם לא ידעת... אז מהיום תדע יש דברים מעליבים באופן אבסולוטי שלא שייך 'לזרום' איתם... זה פוגע... זה יורד חדרי בטן...!! וזו השנאת חינם שמשה רבינו רואה לנכון להפריד ולהציל את שני הצמד חמד האלו אחד מידי השני... להפריד את החברות האומללה הזו...

עכשיו: שלא תבין לא נכון... יש כזה דבר לריב כמו חברים!!!

מה זה לריב כמו חברים??? היינו עד עכשיו שני חברים בלב ונפש... וקרה שפתאום עבר חתול שחור בינינו... היחסים התערערו... דרכינו נפרדו ולאחר תקופת ציונו או החלטנו להשלים או שלא... מותר לסיים ידידות בשלום ולא להתראות... כאן יתכן שאהרן הכהן ינסה להיכנס לתמונה ולגשר... או שהוא יצליח או שלא יצליח... אבל שאהרן הכהן ינסה לפשר בין דתן ואבירם? **אין!! אין לאהרן הכהן מה לעשות איתם!!!** מה אתה רוצה שהוא יעשה?? שיגיד לדתן שאבירם אוהב אותך?? תודה רבה... הוא בעצמו אומר לי שהוא מממממ עלי ותוך כדי הוא יורה בי חץ... הוא יושב ואוכל איתי במסעדה... ותוך כדי הוא מכפיש אותי ברשת... והכל בשם ה'דרימות' וה'כיף...' ואוי לך אם תגיד מילה... אוי לך אם לא תזרום עם השפראך... אתה לא בקטע...

נו... יש לאהרן הכהן מה לעשות עם "שני עברים ניצים" שכאלו???

אהרן הכהן יכול לגשר בין שני אנשים ש-רבים!!! שלא מדברים אחד עם השני ויש לאחד טינה בלב על השני... כאן רק תתן לאהרן את התיק ותוך כמה ימים הוא גורם להם להתחבק... אבל שני אנשים שאוכלים ושותים זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם???

עם זה אין לאהרן הכהן מה לעשות!!! ואם תשים לב: בפרשת קורח הם האנשים היחידים שמובילים מערכה אישית נגד אהרן!!! מילא קורח וראשי סנהדראות יש להם פה נגיעה אישית... יש להם טענה של שררה... אבל חוץ מהם כל כלל ישראל אוהבים את אהרן הכהן... כשאהרן הכהן מת כולם בוכים עליו אנשים ונשים וטף... אין אחד שלא אוהב את אהרן הכהן... כי אהרן הכהן כולו אגוטע ייד... רק טוב ונשמה נשפך ממנו...

היחידים!!! היחידים שלא מסתדרים עם האישיות של אהרן הכהן זה דתן ואבירם!!!

למה?? כי מה זה העדינות הזו?? מה פשר הנעימות הזו?? תן לנו לדרוך אחד על השני כמו חברים... תן לנו לדקור אחד את השני בחרבות שבלשוננו.. כן... אהרן הכהן בעצם האישיות הקורנת שלו ניטרל ומוסס את כל השפראך הציני והמתלהם והפוגעני של הרשתות החברתיות... **בשביל דתן ואבירם זה היה חורבן!!!** אתה לוקח לנו את כל החברים!! אנחנו רוצים חברים שמרביצים... שבועטים בבטן הרכה... ושזה יכאב... ברור שאהרן האוהב שלום היה האויב מספר אחד שלהם!

ועד היום זה כך... יש אנשים שחיים על הדקירות האלו... הם בונים לעצמם מעטפת חיים של אלימות מילולית ואוי ואבוי אם תעיז להיעלב... אתה תצא קטן... אז זהו שלא!!! מותר לך להיעלב... ולא סתם להיעלב אלא לנטוש כזו חבורה בגלל שבדיוק את זה הגמ' מגדירה שנאת חינם!! כן... זה שנאת חינם!!! איפה שדוקרים ואסור לך להגיד אי...

מבחיניתי החידוש הגדול שיצא לי כאן... שאנחנו מצידנו בטוחים שהשנאת חינם העיקרית מתבטאת במלחמות חורמה שבין מגזרים שונים... בין כל מיני קבוצות שיש ביניהם אי הבנה... אבל לא!! הגמ' ביומא מגלה לנו ששנאת חינם מחכה לנו דווקא בתוך הבית מדרש!!! מתוך הדיבוק חברים!! בתוך הפאברייגען.. שם בחדר תה עם הכוס קפה ביד... שם עומדים החברים הכי טובים ומנהלים שיח צברי ציני ודוקרני ויורים ללא הבבחנה... וזה!!! זה השנאת חינם!!! ומי שיבא וישאל: אז מה... צריך להתחיל לדבר בכפפות של משי...?? מה... אנחנו נקבות??

אז ככה: יש פה חילוקים אולי דקים... אבל מספיק קורטוב מינימלי של אינטלגנציה רגשית בייחסי אנוש וניתן להבדיל את הגבול הדק...

סו"ס אנחנו טיפוסים ישראליים... השפה שלנו חדה... עם הרבה הומור ואיפכא מסתברא (ולצערי הרב אני עמוק שם..) אני יכול להגיד לחבר שלי בצחוק לך מפה... או אפילו אני שונא אותך... והוא יבין שזה נאמר בבדיחה... כי כל הסיטואציה זועקת שאני רודף אחריו ואני אוהב אותו מאוד... (כמו שמצינו בנדרים שאני מדיר אותך מנכסי אם לא תבא לאכול אצלי... שכולם מבינים מיניה וביה שזה נאמר מרוב קשר עמוק ולכן זה לא נדר) אבל לעומת זאת:

יש נושאים מסוימים שראף הרגישות שלהם היא בחזקת גבוה... להגיד לבן אדם שהוא מכוער זה בדרך כלל רגיש... בפרט אם יש דברים בגו... (ושוב: לא תמיד אתה קובע אם יש דברים בגו... הוא מחליט..) להגיד לבן אדם בגיל העמידה בצחוק... ההלו... אתה מתחיל להזדקן... ברגע יש דברים בגו זה חץ בלב!! זה חץ שלא יוצא מהלב!! הבנת את ההבדל הדק??

יש משפטים סתמיים כאלו שגם אם הם לכשעצמם נשמעים מאוד בוטים... ברגע שבכל ההולך ילך זה נשמע בצחוק אז נו... שונא אותך הכוונה אוהב אותך... הרגת אותי זה החיית אותי... ויש גם כאלו שכשהם טועמים עוגה מאוד מאוד טעימה הם קוראים לזה רעל מרוב התלהבות... נו... נסתדר עם זה... (כמובן שיש מיעוט המצוי של אנשים רגישים במיוחד שגם עם הבדיחות האלו הם לא מסתדרים... אבל מה אפשר לעשות.. זה הכביש!!)

אבל כשמדובר בפגיעה ישירה!!! בנימה אישית!! אתה נוגע לי במראה שלי... במשפחה שלי... בנתון עובדתי שקיים בי... בדרך כלל זה דוקר!!! ואל תצפה ממני שאני אראה לך שנעלבתי... כי אסור!!! איסור חמור!! אני חייב לזרום איתך... על זה נאמר: ונוסף גם הוא על שונאינו... לא זו בלבד שנעלבתי גם אוי ואבוי לי אם אעיז להראות את זה...

ואני אגלה לך סוד: התופעה הזו קיימת לפעמים במרחב המשפחתי בין גיסים או גיסות שכל מפגש ביניהם מסתיים בתאונת דרכים... ולמה אני קורא לזה סוד?? כי הגיס שלך גילה את זה לי... לא לך... אז אנא... תפסיק את השנאת חינם החייכנית הזו שבתוך הבית... אל תגרום למשה רבינו להגיד לך: רשע... למה אתה יורה על החבר הכי טוב שלך...

אני כבר מכיר את סוג התגובות שמגיעים מכאלו מאמרים.. .ואני כבר יודע שיהיו כאלו שיגידו שצריך לתלות את זה... דא עקא שהנפגעים בדרך כלל אומרים את זה... אז אנא בבקשה: אם אתה מהסוג שלא רואים צורך לתלות את זה... אז אנא!!! דווקא אתה תתלה את זה על המקרר... די לשפה הצינית והפוגענית שבינינו... זה לא עושה לאף אחד טוב... בינינו... כשמישהו מדבר איתי בציניות... אתה יודע מה אני עונה לו?? ציניות זה זול!!! את זה אני יודע לעשות אולי אפילו יותר טוב ממך... עזוב... בא ננסה לדבר יפה... בא נראה אם נצליח... דא עקא שהמשפט הזה בעצמו ציני. האם מותר לי? אני חושב שזה כן..

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת בשלח

ירושלים: 4:39 מוקדם: 4:
בני ברק: 4:54 מוקדם: 4:44
מודיעין עילית: 4:48 מוקדם: 4:38
חיפה: 4:45 מוקדם: 4:35
טבריה: 4:42 מוקדם: 4:32

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

דברי רשכבה"ג רבינו מרן הגר"ג אדלשטין שליט"א בכינוס רבנים בביתו לחיזוק תוספת שבת:
דבר טוב מאד לחזק את הקדמת השבת בעשר דק' נוספות, לפני זמן הדלק"נ וכבר הורה זקן מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל, מאחר ושבת היא מקור הברכה ומשפיע ברכה, ויש לפרסם זאת בכל מקום, ושיהיה ס"ד לזיכוי הרבים.

בכינוס בענין חיזוק שמירת השבת ותוספת שבת השתתפו הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א רב שכונת שיכון ה' בב"ב ורבני ארגון תוספת שבת. שאלה: הם הגיעו מטעם ארגון שמעודד להכניס שבת מוקדם ורוצים לשאול כמה שאלות, והגיב מרן שליט"א: **כן, זה דבר טוב מאד.**

ושאל הרב זילברברג: האם כדאי לחזק בכל מקום עכשיו את הענין של תוספת שבת, כמו שהיה ברמת אלחנן, שמרן הרב שטינמן אז בזמנו כשנפטרו שם אנשים צעירים הוא אמר להקדים בעשר דקות, ואחרי שנה רבי יצחק זילברשטיין אמר לו: מלאך המוות עזב אותנו! אני הייתי אז השליח, ולכן אני כאן, הם ביקשו ממני. מרן שליט"א: **למה לא, זה דבר טוב מאד. שיהיה סייעתא דשמיא, זה דבר טוב מאד, יש כבר הוראה, מהרב שטינמן, כבר הורה חכם, כבר הורה זקן, למה לא, זה דבר טוב, מה השאלה.**

הרב זילברברג: כמה זמן ראוי שיוסיפו? מרן שליט"א: **הרב שטינמן אמר עשר דקות.**

הרב זילברברג: עשר דקות היה ברמת אלחנן, מה הראש ישיבה אומר? מרן שליט"א: **הרי כך היה ההוראה, עשר דקות, אז כמו שהיה פעם, כמו ההוראה.**

הרב זילברברג: מה יזכו המתחזקים בזה? מרן שליט"א: **מקור הברכה, כי היא מקור הברכה, שבת זה מקור הברכה, שבת משפיע ברכה. תפרסמו זאת בכל מקום, ושיהיה סייעתא דשמיא בזיכוי הרבים, בקדושת השבת.**

לקראת שבוע פר' בשלח שנתקנה ע"י החפץ חיים זיע"א לחיזוק תוספת שבת,
דבריו המיוחדים של מרן החפץ חיים זיע"א בספרו שם עולם:

שבת דומה לאורח חשוב המגיע לבקרו, ויש לטרוח בעבורו, וכשמשכים ביום ו' להכין לשבת ניצול מגיהנום מזמן זה, וגם מקיים מצוה דאורייתא של "והכינו" הנלמדת מהכנת המן במדבר (עיין ביאה"ל סי' ר"נ)

שם עולם סוף פרק ד': ..ובפרט שביום הששי בודאי מצוה גדולה היא להשתדל להכין צרכי שבת וכדכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו **ואפילו יש לו כמה משרתים מצוה שישתדל בעצמו ג"כ להכין שום דבר לצרכי שבת דמצוה בו יותר מבשלוחו וידמה בדעתו כאלו יבוא אליו להתאכסן שר גדול בשר ודם, כמה היה מכבד הבית ומציע המטות ולא היה חושב בעצמו שום פחיתות כבוד עבור זה אדרבה היה שמח על שהורשה לשמש לפניו וכ"ש לפני שבת מלכתא,**

וז"ל הרמב"ם בפרק ל' אף על פי שהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית חייב לעשות דברים שהן צורך השבת בגופו שזה הוא כבודו. חכמים הראשונים מהן מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן ומהן מי שהיה מבשל או מולח בשר או גודל פתילות או מדליק נרות ומהן מי שהיה יוצא וקונה דברים שהן לצורך השבת ממאכל ומשקה אף על פי שאין דרכו בכך וכו' עכ"ל. **ובפרט בימים הקצרים ומכ"ש כשרואה שכבר הוא סמוך לשבת שאז מחוייב לעשות בכל כחו לסייע לאנשי ביתו או להמשרתים שלו כדי שלא יבוא לחילול שבת דמאי שנא דאין לו מי שיכין או שהשליח אין לו פנאי. ושמעתי בשם גדול הדור אחד שאמר לפי מה שידוע מחז"ל דמי ששומר שבת בעוה"ז אז גם שם אפילו אם נתחייב ח"ו עונש גיהנם עבור עונותיו אינו נענש ביום השבת דנחשב לאיש ההוא זמן שבת מעת שהתחיל בע"ש להתעסק בצרכי שבת ומגין עליו זכות שבת וע"כ מאד צריך להשתדל בענין צרכי שבת וייטב לו בזה ובבא:**

לשונו של מרן החפץ חיים בספרו שם עולם פ"ו:
חלק א': עשירות באה בגלל שמירת שבת
ושריפות באים בגלל חילול שבת

כתיב בתורה שמור את יום השבת לקדשו וכל שמירה הוא ממלאכה וכתבו בלשון שמור דהוא מקור להורות לנו דתמיד צריך להתבונן בענין השמירה ממלאכה ואפילו בתחלת השבוע [דומיא דמאי דדרשינן בענין עונג שבת מקרא דזכור דצריך תמיד לזכור שבת אפילו מיום א' והלאה וכנ"ל בפ"ד] **דהיינו אם נוסע אז באיזה עסק או עושה איזה פעולה בימי החול יראה מתחלה לזרז את עצמו ולהתבונן במסעיו כדי שלא יבוא לחילול שבת דאם ימתין לזרז א"ע בע"ש גופא לפעמים אין מועיל כלום זריזותו מפני שהדרך רע או שאר סיבה [ובעו"ה מצוי אצל עגלונים שמעצלים ומתאחרים בעיירות הגדולות קודם נסיעתם לביתם ואינם רואים את הנולד מזה שמחמת זה מצוי שיבואו לבסוף לחילול שבת]**

וגדול עון חילול שבת מאד ובעבור זה מצוי דליקות כמאמרם אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש בה חילול שבת שנאמר וכו'. וטעם הדבר הוא **שכשם ששמירת שבת גורם להתברך מה' ובא לידי עשירות כמאמרם על הפסוק ברכת ה' היא תעשיר ואמרו במדרש דזו היא השבת ששבת גורם השפעה בעולם כן חילול שבת גורם לבוא כליה בנכסיו פתאום והוא הדליקה או שאר עניני הפסד כביזה וכיוצא בזה** [והוא אחד מן הסיבות שמצוי כהיום שבעלי כיסין יורדין מנכסיהם בזמן לא כביר והוא מפני שבעו"ה נתרבה חילול שבת בעולם] וכ"ש אם נכסיו נתרבו ע"י חילול שבת גופא בודאי יסובב איזה מאורע לבסוף ויכלו נכסיו פתאום כי ממון כשר שיבוא לאדם הוא מאוצר מלכו של עולם שהוא מזמין לו זה ולכך הוא שומרו מן המזיקין והפתאומיות שלא ילכו לטמיון וכאדם שנותן מתנה לבנו הוא משגיח עליו

שלא יתקלקל המתנה זו אצלו לא כן ממון האסור שבא ע"י גזל וחמס או ע"י חילול שבת אינן מאוצר מלך העולם כ"א שהאדם חוטף מעצמו ולכך חל מן השמים אח"כ ע"ז כל המקרים והצרות ומכלים גם ממונו הכשר שיש לו מכבר, והוא מה שאמר הכתוב יברכך ה' וישמרך ואחז"ל יברכך בממון וישמרך מן המזיקין והיינו דהממון שבא מברכת ה' שהוא מברך אותו בהם הוא שומרו אח"כ מן המזיקין שלא יכלוהו אותו ואת מעותיו משא"כ הממון שאדם לוקח מעצמו [דהיינו שהרויח אותם בזמן האסור או שהממון של אחרים] אינו שומרם כלל ועלול להיות הוא ג"כ ניזוק על ידם וכדכתיב עושה עשר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו והוא כולל לשני אופנים או שהממון נפרש ממנו או שהוא מהממון. **ואפילו אם רק הופקר אצלו איסור שהוא מדברי קבלה לבד עלול להיות יורד מנכסיו עי"ז וכמו שאחז"ל [גיטין ל"ז]** בתלת מילי נחתי בע"ב מנכסייהו וחד מינייהו דסיירי נכסייהו בשבתא דקעבר בזה על ממצוא חפצך ודבר דבר וק"ו על עונות שיש בהם איסור תורה בודאי יתמוטטו נכסיו לבסוף עי"ז ויאבד עשרו בענין רע מלבד עונשו הגדול השמור לו לעוה"ב אם לא עשה תשובה,

חלק ב': במעלת המקים שיעורים בהלכות שבת והמזרז לתוספת שבת הנלמד מפרשתינו.

והנה לפי מה שביארנו בכל הפרקים האלו את גודל זכות של שמירת שבת נכון לכל ירא וחרד לדבר ה' לפקח תמיד על גודל הענין הזה להזהיר לרבים על כל עניני שבת שלא יכשלו בם. וכדאיתא בילקוט ר"פ ויקהל אמר הקדוש ברוך הוא למשה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת וכו' להורות לישראל איסור והיתר. ואפילו הוא בעצמו זהיר מאד בקדושת שבת מ"מ אם יש בידו למחות ואינו מוחה נתפס בעונם כמו שאחז"ל בא וראה שאפילו לציר נאמן שהעיד עליו השם יתברך בכל ביתי נאמן הוא איתא במדרש שלפי ששהה לומר להם פרשת שבת ובינתים יצאו מן העם ללקוט הקפיד עליו הש"י ואמר עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי וגו' וכלל גם אותו בתוך כולם ומזה ילמדו חכמי התורה שלא להתעצל בזה לזרז להעם על ענין שמירת שבת ושלא להטיל דבר זה רק על דלת העם שדבריהם לא יהיו נשמעים אלא גם הם ילכו ויתעסקו בזה, וראיתי באיזה קהלות קדושות שנתיסדו אצלם חבורות הנקראות בשם מזהירי שבת והם מסבבין ברחובות ושווקים ע"ד סגירת החנויות ועל הדלקת הנרות שיהיה בזמנם וכן ע"ד הטמנת התבשילים על מחרת ישגיחו שלא יתאחרו בזה וכן יסבבו בבתי מרחצאות לזרזם שיצאו מבעוד יום וכיו"ב. **וכמה גדול זכות האנשים האלו כי הם מזכים רבים במצוה קדושה כזו ועליהם אמר הכתוב ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד ובודאי זכות שבת יעמוד לימינם לע"ל להגן עליהם מכל רע ולזכות לחזות בנעם ה' וכמה צריכין לשמוח אותן האנשים שזוכין לעסוק בענין קדוש כזה ומה נכון הוא שיתקבצו תמיד לטכס עצה איך להתנהג שלא ירפו ידיהם מזה כי בעו"ה גדול כח היצר בזה וטוב שיעשו חיזוק למצוה זו. וכעין שמצינו במסכת ר"ה כ"ג ע"ב שהיה עושה ר"ג סעודות גדולות לעדי החדש כדי שיהיו רגילין לבוא וייחדו לזה פרשת בשלח שבה התחילה התורה לזרז לענין שבת,** ואפילו אם יש איזה אנשים שלא יהיה זה להם לרצון ויבזוהו עבור זה לא יחוש לזה כלל ששכרו יותר גדול עבור זה שסבל עלבון עבור כבוד הש"י. וכדאיתא..

חלק ג': הבטחת החפץ חיים: גם מי שרק זהיר בעצמו בתוספת שבת ומקבל שבת בזמן, יזכה לילדים טובים וכשמואל הנביא!!

..וכמה חן ימצא בעיני הש"י עבור זה דהוא דומה ממש למי שמציל את בן המלך שלא יטבע בנהר כמה אהבה ניתוסף בלב אביו עליו ואף בזה הלא כתיב בנים אתם לה' אלהיכם וכשהוא מחלל שבת הלא נכרת נפשו מארץ החיים וכמה צרות גדולות מוכנות להפתח לפניו עבור זה וע"כ אל יתעצל בזה. וכן מצינו אצל נחמיה [י"ג] שהיה מזרז על ענין שמירת שבת ומריב עם חורי יהודה על זה וע"ש בכתוב שמוכח שעיקר החורבן היה בשביל חילול שבת. וזכות המזרז את ישראל לזכותם למצות גדול מאד כמו שאחז"ל באלקנה כשהיה עולה לרגל בכל שנה היה מכוין בכל פעם לזרז את ישראל שהם ג"כ יזכו במצוה זו לעלות לרגל וא"ל הקדוש ברוך הוא אתה כוונת לזכות את ישראל אני אוציא ממך בן שיזכה את ישראל וזכה ויצא ממנו שמואל וכן אחז"ל [בשבת דף כ"ג] הרגיל בנר [שבת] הויין לו בנים ת"ח **וזהו אפילו רק במי שזהיר בעצמו לבד וכ"ש במי שמזהיר תמיד לרבים שידליקו בזמנם.** והנה כשהיו ישראל בישובן היו תקועין שש תקיעות בערב שבת להבטיל את העם ממלאכה כדאיתא בשבת ל"ה והובא באו"ח סי' רנ"ו ועכשיו נתפשט המנהג מחמת זה ששלוחי צבור מכריזין מודיעין לעם דבר זה כדאיתא שם בהג"ה:

חלק ד': תיקון השובבי"ם של הח"ח: החיזוק בשמירת שבת מועיל למחילה על כל העוונות, ולקיום כל התורה וכל ברכותיו מתקיימים.

ואיתא במ"ר פרשת בשלח א"ר אלעזר בר אבינא מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים ששקולה שבת כנגד כל המצות. בתורה מנין שבשעה ששכח משה לומר להם מצות שבת אמר לו הקדוש ברוך הוא עד אנה מאנתם לשמור מצותי וגו' מה כתיב אחריו ראו כי ה' נתן לכם השבת. ובנביאים מנין שנאמר וימרו בי בית ישראל במדבר בחוקתי לא הלכו מה כתיב אחריו ואת שבתותי חללו. בכתובים מנין שנא' ועל הר סיני ירדת ודברת עמהם מה כתיב אחריו ואת שבת קדשך הודעת להם, **אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אם תזכו לשמור שבת מעלה אני עליכם כאילו שמרתם כל מצות שבתורה ואם חללתם אותו מעלה אני עליכם כאלו חללתם כל המצות, וכן הוא אומר שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע. בעת שאדם שומר את השבת גוזר גזירה והקב"ה מקיימה שנאמר אם תשיב משבת רגלך מה כתיב אחריו אז תתענג על ה' כמה דתימא והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך, ולא עוד אלא כל מה שאתה אוכל אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קיימת לו לעוה"ב שנא' והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר. וזכות שמירת שבת כהלכה מועיל למחול לו על כל עונותיו כמ"ש בגמרא כל המשמר שבת כהלכתו אפילו חטא כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע אל תקרי מחללו אלא מחול לו... (שם עולם פרק א')**

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040 .

וכל מאמינים

גִּלְיוֹן שְׁבוּעִי מִבֵּית 'בְּנֵי אֱמוּנִים'

פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח תשפ"ג שָׁנָה ט | גִּלְיוֹן מס' 469

בני אמונים
מתחזקים בענייני אמונה
לע"נ הרה"ח ר' חיים בן עזיון
בהרה"ח ר' אהרן צבי מרמורשטיין זצ"ל

ת.ד 102 בני ברק
פקס : 03-5055919
9139191@gmail.com

בְּנֵיי אֱמוּנִים

פְּנִינֵי תְּפִלָּה בַּפָּרָשָׁה

תְּפִלָּה בְּהַכְנָעָה מִתְּקַבֶּלֶת

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ" (יד טו)

תְּמִיהָה יְדוּעָה הִיא: וְכִי מָה יַעֲשֶׂה מֹשֶׁה בְּעֵת צָרָה אִם לֹא לִצְעֹק אֶל ה'?

רַבִּי אַרְיֵה צְבִי פְּרוּמֶר מִקּוֹז'גְלוֹב פֵּרֵשׁ כִּי לְפִיכָךְ תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס אֶת לְשׁוֹן הַכָּתוּב: "מַה תִּצְעַק אֵלַי", בְּמַשְׁמָעוּת: "קַבִּילִית צְלוֹתָךְ" - קִבַּלְתִּי תְּפִלָּתְךָ. לִדְבָרָיו, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא בָא לְהוֹרוֹת לְמֹשֶׁה לַחֲדֹל מִתְּפִלָּתוֹ, אֶלָּא אַדְרַבָּה לְהוֹדִיעוֹ שֶׁתְּפִלָּתוֹ הִתְקַבְּלָה, לֵאמֹר: "מַה תִּצְעַק" - מָה שֶׁצָּעַקְתָּ, הִגִּיעַ "אֵלַי" וּתְפִלָּתְךָ הִתְקַבְּלָה.

הוֹסִיף וְאָמַר הָרַב מִקּוֹז'גְלוֹב שֶׁכָּתוּב זֶה אַף רוֹמֵז לְכָךְ שֶׁקִּבָּלַת הַתְּפִלָּה תְּלוּיָה בְּעֹמֶק הַכְנָעָתוֹ שֶׁל הַמִּתְפַּלֵּל לִפְנֵי בּוֹרְאוֹ; "מַה תִּצְעַק" - אִם תְּפִלָּתְךָ תֵּאָמֵר בְּהַכְנָעָה, בִּבְחִינַת "מָה" (רֹאֵה רַשִׁ"י לְהַלָּן טז ז), מְבֻטָּח לְךָ שֶׁשַּׁעֲרֵי שָׁמַיִם יִפָּתְחוּ לְפָנֶיהָ וְהִיא תַּגִּיעַ "אֵלַי" ('אֶרֶץ צְבִי').

הַיָּם נִקְרָע 'לִפְנֵי מֹשֶׁה'

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ; וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה" (יד טו-טז)

בֵּאֵר רַבִּי יוֹסֵף שָׁאוּל נָתַנְזוֹן:

אִם מַטָּרַת קְרִיעַת יַם סוּף הָיְתָה כְּדֵי לְאַפְשֵׁר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר אֶת הַיָּם, יָכוֹל הָיָה לְהוֹלִיכָם עַל גַּבֵּי הַמַּיִם מִבְּלִי לִבְקַעַ אֶת הַיָּם. הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הַנֵּס דַּוְקָא בְּאֹפֶן זֶה הָיְתָה כְּדֵי לְהַרְאוֹת קֶבֶל עַם וְעֵדָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִכְפִּיף אֶת הַטֶּבַע לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים; בִּנְטוֹתוֹ יָדוֹ עַל הַיָּם הוּא יִקָּרַע לִשְׁנַיִם וּבִנְטוֹתוֹ יָדוֹ בַּשֵּׁנִית יָשׁוּבוּ הַמַּיִם לְאֵיתָנָם. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: "מַה תִּצְעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ" - עַל הַמַּיִם כְּעַל פְּנֵי הַיַּבָּשָׁה. וְאוּלָם לְפִי שֶׁבִּרְצוֹנִי לְהַרְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהַטֶּבַע כָּפוּף בְּפָנֶיךָ, לְפִיכָךְ: "וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבְקָעֵהוּ".

בְּכָךְ נָבִין אֶת הַסִּבָּה שֶׁתִּקְּנוּ לוֹמַר בְּבִרְכַּת הַגְּאֻלָּה שֶׁבִּתְפִלַּת עַרְבִית: "מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה"; הַסִּבָּה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּקַע אֶת הַיָּם הָיְתָה "לִפְנֵי מֹשֶׁה" - לְהַרְאוֹת שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִשְׁלִיטוֹ עַל הַטֶּבַע ('דִּבְרֵי שָׁאוּל' מַהַדּוּרָא קַמָּא).

תְּפִלַּת מֹשֶׁה תְּלוּיָה בִּתְפִלַּת יִשְׂרָאֵל

"וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק" (יז יא)

דָּרְשׁוּ חֲזַ"ל בַּמִּשְׁנָה (ר"ה כט א): "וְכִי יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה עוֹשׂוֹת מִלְּחָמָה אוֹ שׁוֹבְרוֹת מִלְּחָמָה? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִים כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמִשַּׁעְבְּדִים אֶת לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם הָיוּ מִתְגַּבְּרִים, וְאִם לָאו הָיוּ נוֹפְלִים".

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהָבִין: וְכִי יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה' אֵינָן 'עוֹשׂוֹת מִלְּחָמָה', הֲלֹא פְּעָמִים רַבּוֹת מָצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה הִצִּיל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָךְ שֶׁפָּרַשׂ יָדָיו בִּתְפִלָּה לְמַעֲנָם?

הַמַּהַר"ם חָבִיב בֵּאֵר כִּי אָכֵן, בָּרוּר הָיָה לְחַכְמֵי הַמִּשְׁנָה שֶׁ"יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה' יְכוֹלוֹת הָיוּ לַעֲשׂוֹת מִלְּחָמָה, וְעַל זֹאת תָּמְהוּ: מַדּוּעַ אִם כֵּן מִפַּעַם לְפַעַם הֵנִיחַ יָדָיו מִלְּהִתְפַּלֵּל וְנָתַן לַעֲמָלֵק לִגְבֹּר? וְהֵשִׁיבוּ שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה שְׁלוּחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הָיְתָה הַצְלָחַת תְּפִלָּתוֹ תְּלוּיָה בָּהֶם; בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְשַׁעְבְּדִים לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, הָיָה לוֹ כֹּחַ לִפְרֹשׂ יָדָיו בִּתְפִלָּה לְמַעֲנָם, וְכַאֲשֶׁר הִתְרַפּוּ מִכָּךְ, נֶחְלַשׁ כֹּחוֹ וְהוּא הָיָה מֵנִיחַ יָדָיו ('יוֹם תְּרוּעָה' ר"ה כט א).

אַף הַ'שִׁפַּת אֱמֶת' בֵּאֵר כָּךְ וְהוֹסִיף שֶׁיְּסוֹד זֶה מְרֻמָּז בַּפָּסוּק עַצְמוֹ: "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ" הֲרֵי זֶה אוֹת וְסִימָן כִּי "וְגָבַר יִשְׂרָאֵל" וּמְשַׁעְבְּדִים הֵם אֶת לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם ('שִׁפַּת אֱמֶת' פר' זָכוֹר תר"נ).

תְּפִלָּה – עַד שָׁלוֹשׁ שָׁעוֹת

"וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק" (יז יא)

מַדּוּעַ הֵנִיחַ מֹשֶׁה יָדוֹ מִלְּהִתְפַּלֵּל, הֲלֹא בְּכָךְ גָּרַם לַעֲמָלֵק לִגְבֹּר?

כִּתְשׁוּבָה לְכָךְ הֵבִיא הָרַמְבָּ"ן אֶת דִּבְרֵי בַּעַל 'סֵפֶר הַקַּנָּה' (סי' קלח) שֶׁמֹּשֶׁה מֻכְרָח הָיָה לְהָנִיחַ אֶת יָדוֹ מֵעֵת לְעֵת, לְפִי שֶׁ"אָסוּר לְאָדָם לִשְׁהוֹת שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת כַּפָּיו פְּרוּשׂוֹת הַשָּׁמַיִם".

רַבִּי מְנַחֵם רֶקַאנָטִי בִּפֵּרוּשׁוֹ לְפָסוּק זֶה מֵבִיא שְׁנֵי טְעָמִים לְאִסּוּר זֶה: א. שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ הַמִּתְפַּלֵּל אֶת בּוֹרְאוֹ יוֹתֵר מִדַּי [כָּךְ נִרְאֶה אַף מִדִּבְרֵי הַגְּרָ"א שֶׁפֵּרֵשׁ אֶת הַפָּסוּק (מִשְׁלֵי כה יז): "הֹקַר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ", שֶׁלֹּא יַרְבֶּה אָדָם לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת יוֹתֵר מִשָּׁלוֹשׁ שָׁעוֹת]. ב. מִשּׁוּם שֶׁתְּפִלָּה הַמִּתְאָרֶכֶת יוֹתֵר מִשָّלוֹשׁ שָׁעוֹת חוֹסֶמֶת אֶת הַמִּקְטְרְגִים וְכֹחוֹת הַטֻּמְאָה, וְיֵשׁ בְּכָךְ מִשּׁוּם שִׁנּוּי סִדְרֵי הַבְּרִיאָה.

בַּסֵּפֶר 'נֶפֶשׁ חַיָּה' (תקפד ד) כּוֹתֵב כִּי כְּדֵי שֶׁלֹּא לַעֲמֹד בִּתְפִלָּה מֵעַל שָׁלוֹשׁ שָׁעוֹת רְצוּפוֹת, נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל לְהַפְסִיק בְּיָמִים נוֹרָאִים בֵּין תְּפִלַּת שַׁחֲרִית לְתְפִלַּת מוּסָף.

פִּתְחוּ שְׁעָרִים

דְּבַר מְיַסֵּד וּנְשִׂיא 'בְּנֵי אֱמוּנִים'

הָאֱמֵן וְהָאֱמוּנָה

אַחַר מַעֲמַד קְרִיעַת יַם סוּף הֶעְפִּילוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִרוּם פִּסְגַּת הָאֱמוּנָה, וּכְפִי שֶׁמְּעִידָה הַתּוֹרָה בְּפָרָשָׁתֵנוּ (שְׁמוֹת יד לא): "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם, וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת ה' וַיַּאֲמִינוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ".

רַבֵּנוּ בַחְיֵי, מִגְּדוֹלֵי מְפָרְשֵׁי הַמִּקְרָא, לָמַד מִפָּסוּק זֶה גִּלּוּי נִפְלָא עַל סוֹד עֲנַיַּת אָמֵן, וְאֵלּוּ דְּבָרָיו: "וּמִפְּנֵי שֶׁהָאֱמוּנָה יְסוֹד כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, תִּקְּנוּ לָנוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בִּתְפִלָּה וּבִבְרָכוֹת לַעֲנוֹת אָמֵן".

נִרְאֶה שֶׁרַבֵּנוּ בַחְיֵי מְבַקֵּשׁ בְּדִבְרָיו לְהַבְהִיר לָנוּ שֶׁגַּם כַּיּוֹם, אַלְפֵי שָׁנִים לְאַחַר אוֹתוֹ מַעֲמָד, עֲדַיִן יָכוֹל כָּל אֶחָד מֵאִתָּנוּ לְהַעְפִּיל לְדַרְגַּת אֱמוּנָתָם שֶׁל דּוֹר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם. בְּאֶמְצָעוּת עֲנַיַּת אָמֵן סְלוּלָה הַדֶּרֶךְ לְכָל יְהוּדִי בַּאֲשֶׁר הוּא לְהַשְׁרִישׁ וּלְחַזֵּק אֶת אֱמוּנָתוֹ בְּלִבּוֹ.

רַבֵּנוּ בַחְיֵי הִבְּלִיא לְחַדֵּשׁ, שֶׁעֲנַיַּת אָמֵן אֵינָהּ רַק הִצְטָרְפוּת לְבִרְכַּת הַמְּבָרֵךְ, שֶׁאִלּוּ כֵּן, נִתָּן הָיָה לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּאֶמְצָעוּת אָפְנֵי שֶׁבַח אֲחֵרִים. חֲכָמִים בָּחֲרוּ דַּוְקָא בְּמִלָּה "אָמֵן" - בְּנִקּוּדָהּ הַמְּדֻיָּק - כִּי יֵשׁ בְּמִלָּה זוֹ כֹּחַ עָצוּם וּמְפֻלָּא לִבְנוֹת מִשְׁכַּן אֱמוּנָה בְּלֵב כָּל אָדָם וְאָדָם.

עֲבֻדָּה זֹאת יְכוֹלָה לְהַסְבִּיר לָנוּ מַדּוּעַ קָשְׁרוּ חֲכָמִים לַעֲנַיַּת אָמֵן סְגֻלּוֹת כֹּה רַבּוֹת וְהַבְטָחוֹת מְפֻלָּאוֹת לְמַקְפִּיד עַל עֲנִיָּתָהּ כָּרָאוּי. שֶׁהֲלֹא כָּל בַּר דַּעַת מֵבִין וּמַכִּיר כִּי הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה בְּיוֹתֵר לְהַמְשִׁיךְ יְשׁוּעוֹת וּבְרָכוֹת לָאָדָם הִיא הָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה וְהַתְּמִימָה, זוֹ שֶׁמִּתְבַּטֶּסֶת בְּלֵב הָאָדָם בְּאֶמְצָעוּת הָאָמֵן.

לַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי דִּבְרֵי 'רַבֵּנוּ בַחְיֵי' יְכוֹלִים לָתֵת לָנוּ הֶבֵּט נוֹסָף לְטַעֲמוֹ שֶׁל הַמִּנְהָג הַקָּדוּם לוֹמַר בְּרָכוֹת הַשַּׁחַר בְּחַבְרוּתָא. שֶׁהֲרֵי יְסוֹד הַתְּפִלָּה הוּא הָאֱמוּנָה, וְכַאֲשֶׁר זוֹכֶה הָאָדָם לְהַשְׁרִישׁ אֱמוּנָה בְּלִבּוֹ עוֹד לִפְנֵי הַתְּפִלָּה בְּאֶמְצָעוּת עֲנַיַּת אָמֵן, הֲרֵי תִּגְדַּל בְּכָךְ מַעֲלַת תְּפִלָּתוֹ עַד אֵין שִׁעוּר.

אִם נְבָרֵךְ מִדֵּי בֹּקֶר בְּרָכוֹת הַשַּׁחַר בְּחַבְרוּתָא, וּמִתּוֹךְ כָּךְ נִתְפַּלֵּל בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה, בְּוַדַּאי תִּתְקַבֵּל תְּפִלָּתֵנוּ בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן. אָמֵן.

בִּקְרִיאַת 'אָמֵן - יְסוֹד כָּל הַתּוֹרָה'
שַׁבָּת שָׁלוֹם

יעקב דוב מרמורשטיין.

לְעִלּוּי נִשְׁמַת אִמִּי מוֹרָתִי מָרַת דְּבוֹרָה בַּת הרה"ח ר' דֹּב מַרְמוֹרְשְׁטֵיין ע"ה

נֵס מֻפְלָא בְּ'זֹאת חֲנֻכָּה'

בְּרֶגַע נוֹרָא אֶחָד, בְּיוֹם שֵׁנִי ב' בְּטֵבֵת 'זֹאת חֲנֻכָּה' תִּשְׁסָ"ט, הִשְׁתַּנּוּ חַיָּיו שֶׁל ר' רָפָאֵל אַרְיֵה דּוֹיְטְשׁ שֵׁיחִי' מִמּוֹדִיעִין עִלִּית.

בְּאוֹתוֹ בֹּקֶר, עָלָה ר' רָפָאֵל אַרְיֵה, שֶׁבְּאוֹתָם יָמִים נִקְרָא בְּשֵׁם ר' אַרְיֵה בִּלְבַד, אֶל גַּג בִּנְיָן בִּרְחוֹב רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא שֶׁבִּשְׁכוּנַת מְגוּרָיו בְּרַכְפֶּלֶד כְּדֵי לְסַיֵּעַ לְאָחִיו הַקַּבְּלָן בְּפִקּוּחַ עַל הַפּוֹעֲלִים וְעַל הָעֲבוֹדָה הַמִּתְבַּצַּעַת בַּמָּקוֹם.

וּבֵינְתַיִם, בִּשְׁכוּנַת בְּרַכְפֶּלֶד הִתְחוֹלְלָה בּוּקָה וּמְבֻלְבָּלָה. הַיְּדִיעָה עַל הַפִּגּוּעַ הָעֲבֵרָה בִּמְהִירוּת לְאַנְשֵׁי כֹּחוֹת הַבִּטָּחוֹן. הַתַּלְמִידִים הִסְתַּגְּרוּ בְּכִתּוֹתֵיהֶם וְכֹחוֹת הַבִּטָּחוֹן הֵחֵלּוּ בְּחִפּוּשִׂים אִינְטֶנְסִיבִיִּים אַחַר הַמְּחַבֵּל.

הָיָה זֶה בְּאַחַד מִסְּבָבֵי הַלְּחִימָה בְּדָרוֹם הָאָרֶץ. יוֹמַיִם לִפְנֵי כֵן נֶהֱרְגוּ כַּמָּה יְלָדִים עֲזָתִיִּים, וְגַלֵּי הַהֶסָּתָה שֶׁעָלוּ מֵרְצוּעַת עַזָּה שָׁטְפוּ בְּעָצְמָה אֶת כָּל הָרְכּוּזִים הָעֲרָבִיִּים בָּאָרֶץ. מְחַבְּלֵי הַחַמָּאס הִסִּיתוּ אֶת חַבְרֵיהֶם בְּכָל רַחֲבֵי הָאָרֶץ לָצֵאת בִּ'שְׁבִיתַת הִזְדַּהוּת עִם אַחֵיהֶם הָעַזָּתִיִּים', וְכָךְ, גַּם הַפּוֹעֲלִים שֶׁבָּחֲרוּ לְהַגִּיעַ לַעֲבוֹדָה הָיוּ טְעוּנִים מְאֹד.

כָּאָמוּר, ר' אַרְיֵה עָלָה אֶל גַּג הַבִּנְיָן שֶׁבּוֹ פִּקֵּחַ עַל הַפּוֹעֲלִים, נִגַּשׁ לְאַחַד הַפּוֹעֲלִים הַוָּתִיקִים שֶׁעָבְדוּ תַּחְתָּיו וְהֶעֱבִיר לוֹ כְּדָבָר שֶׁבִּשְׁגְרָה כַּמָּה הוֹרָאוֹת עִנְיָנִיּוֹת בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדוֹת שֶׁעָלָיו לְבַצֵּעַ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם.

מוֹדִיעִין עִלִּית

בְּאוֹתָם רְגָעִים שֶׁהוּ ר' אַרְיֵה וְהַפּוֹעֵל לְבַדָּם עַל הַגַּג, וּלְפֶתַע, בְּפֶתַע פִּתְאוֹם קָפַץ הַפּוֹעֵל לְעֶבְרוֹ וְתוֹךְ שֶׁהוּא מְסַנֵּן בְּאַרְסִיּוּת 'אַתֶּם הוֹרְגִים יְלָדִים בְּעַזָּה' הוּא הִנְחִית עַל רֹאשׁוֹ בִּפְרָאוּת אֶת הַפַּטִּישׁ שֶׁאָחַז בְּיָדוֹ, 'פַּטִּישׁ הַרִיסָה' בְּמִשְׁקַל חֲמִשָּׁה ק"ג, וּלְאַחַר מִכֵּן אַף דָּקַר אוֹתוֹ בְּאַכְזָרִיּוּת וְנִמְלַט מֵהַמָּקוֹם.

ר' אַרְיֵה צָנַח עַל הָרִצְפָּה מִתְבּוֹסֵס בְּדָמוֹ, אוּלָם הָעֶרְבִּי לֹא הִסְתַּפֵּק בְּכָךְ, הוּא יָרַד לַקּוֹמָה שֶׁמִּתַּחַת, דָּקַר אֶת בַּעֲלֵי הַדִּירָה וּפָצַע אוֹתָם בְּאֹרַח קַל, לְאַחַר מִכֵּן יָרַד לָרְחוֹב, דָּקַר וּפָצַע עוֹד שְׁלוֹשָׁה אֲבְרָכִים, וּלְבַסּוֹף הִתְקַשֵּׁר לְקַבְּלָן יְהוּדִי שֶׁהִכִּירוֹ, וְתוֹךְ שִׁמּוּשׁ בְּתֵרוּץ שֶׁ'הוּא לֹא חָשׁ בְּטוֹב', בַּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְהַסִּיעוֹ חֲזָרָה לְכִוּוּן הַמַּחְסוֹם בַּכְּנִיסָה לִכְפָּרוֹ.

וּבֵינְתַיִם, בִּשְׁכוּנַת בְּרַכְפֶּלֶד הִתְחוֹלְלָה בּוּקָה וּמְבֻלְבָּלָה. הַיְּדִיעָה עַל הַפִּגּוּעַ הָעֲבֵרָה בִּמְהִירוּת לְאַנְשֵׁי כֹּחוֹת הַבִּטָּחוֹן. הַתַּלְמִידִים הִסְתַּגְּרוּ בְּכִתּוֹתֵיהֶם וְכֹחוֹת הַבִּטָּחוֹן הֵחֵלּוּ בְּחִפּוּשִׂים אִינְטֶנְסִיבִיִּים אַחַר הַמְּחַבֵּל. אֶחָד מִמִּתְנַדְּבֵי הַהַצָּלָה, עַסְקָן מֻכָּר בָּעִיר, הִבְחִין בִּמְכוֹנִית שֶׁבָּהּ יָשַׁב הַמְּחַבֵּל פּוֹנָה לָצֵאת מִשְּׁכוּנַת בְּרַכְפֶּלֶד. הוּא עָצַר אֶת הַמְּכוֹנִית וּבִקֵּשׁ לִבְדֹּק אֶת הַמְּחַבֵּל. מִשֶּׁהִבְחִין בְּיָדָיו הַמְּגֻאָלוֹת בְּדָם הוּא חָשַׁד בּוֹ. הִתְפַּתֵּחַ בֵּינֵיהֶם עִמּוּת קָצָר, הַמְּחַבֵּל שָׁלַף סַכִּין, וּבְתַגּוּבָה הָעַסְקָן שָׁלַף אֶקְדָּח, יָרָה בּוֹ וּפָצַע אוֹתוֹ בְּאֹרַח אָנוּשׁ.

בְּשָׁעָה שֶׁאַנְשֵׁי הַהַצָּלָה טִפְּלוּ בַּפְּצוּעִים, וְאַנְשֵׁי הַבִּטָּחוֹן חִפְּשׂוּ אַחַר הַמְּחַבֵּל, אִישׁ לֹא יָדַע כִּי בַּאֲתַר הַבִּנְיָה שֶׁעַל הַגַּג שׁוֹכֵב ר' אַרְיֵה מִתְבּוֹסֵס בְּדָמוֹ. הוּא שָׁכַב כָּךְ בְּמֶשֶׁךְ דַּקּוֹת אֲרֻכּוֹת וְיָכוֹל הָיָה אַף לְהִשָּׁאֵר כָּךְ עוֹד דַּקּוֹת אֲרֻכּוֹת נוֹסָפוֹת, אִלְמָלֵא בְּחֶסֶד ה' שְׁנַיִם מִידִידָיו, הָרַב חַיִּים הַנְפְּלִינְג שֵׁיחִי' וְהָרַב עוֹדֵד מַגִּירָא שֵׁיחִי', אֲשֶׁר טֶרֶם שָׁמְעוּ עַל כָּךְ שֶׁהַמְּחַבֵּל נִתְפַּס, עָלוּ עַל הַגַּג כְּדֵי לְחַפֵּשׂ אַחֲרֵי הַמְּחַבֵּל, וְשָׁם גִּלּוּ לְחֶרְדָּתָם אֶת יְדִידָם מְחֻסַּר הַהַכָּרָה.

ר' אַרְיֵה הֻבְהַל לְבֵית הַחוֹלִים כְּשֶׁהוּא פָּצוּעַ בְּאֹרַח אָנוּשׁ וְהֻכְנַס מִיָּדִית לְסִדְרַת נִתּוּחֵי חֵרוּם שֶׁהִצִּילוּהוּ מִמָּוֶת מִיָּדִי. דָּא עָקָא שֶׁעֵקֶב הַפִּגִּיעָה הַמּוֹחִית הַקָּשָׁה שֶׁעָבַר, הָיוּ הָרוֹפְאִים פֵּסִימִיִּים מְאֹד לְגַבֵּי סִכּוּיֵי הַחֲלָמָתוֹ.

בְּמַהֲלַךְ הַשָּׁבוּעוֹת הָרוֹפְאִים, בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ וַחֲבֵרָיו שֶׁל ר' אַרְיֵה קָרְעוּ אֶת הַשָּׁמַיִם לִרְפוּאָתוֹ. בְּהוֹרָאַת הָרַבָּנִים הוֹסִיפוּ לוֹ שֵׁם 'רָפָאֵל', וּמֵאוֹתוֹ יוֹם וָאֵילָךְ הַשֵּׁם 'רָפָאֵל אַרְיֵה בֶּן וַרְדָּה' הִתְפָּרְסֵם בְּכָל אֲתָר וַאֲתָר. כָּל מִי שֶׁשָּׁמַע עַל הַמִּקְרֶה הַכּוֹאֵב הִתְגַּיֵּס לִתְפִלָּה וּלְקַבָּלוֹת טוֹבוֹת, בְּרַבִּים מִתַּלְמִידֵי הַתּוֹרָה וּבָתֵּי הַסֵּפֶר הֶעֱתִירוּ לִרְפוּאָתוֹ, כְּשֶׁבַּד בְּבַד בְּבֵית הַחוֹלִים נִלְחָמִים הָרוֹפְאִים עַל חַיָּיו.

לְאַחַר חֳדָשִׁים רַבִּים, בְּנִסֵּי נִסִּים פָּקַח ר' רָפָאֵל אַרְיֵה אֶת עֵינָיו לָרִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁהַפִּגִּיעָה הַקָּשָׁה שֶׁעָבַר גָּרְמָה לְכָךְ שֶׁהוּא לֹא הִצְלִיחַ לְזַהּוֹת אֶת הַיּוֹשְׁבִים סְבִיבוֹ. רַק לְאַחַר שָׁנָה שְׁלֵמָה שֶׁל תַּהֲלִיךְ שִׁקּוּם אִינְטֶנְסִיבִי חָזַר גּוּפוֹ שֶׁל ר' רָפָאֵל אַרְיֵה לְתַפְקֵד. לְאַחַר כִּשְׁנָתַיִם וָחֲצִי הִסְתַּיֵּם תַּהֲלִיךְ הַשִּׁקּוּם הָאָרֹךְ וְהַמְּיַגֵּעַ, וְר' רָפָאֵל אַרְיֵה יָכוֹל הָיָה לָשׁוּב לְבֵיתוֹ וּלְהַמְשִׁיךְ לְהִתְאוֹשֵׁשׁ לְאִטּוֹ מֵהַפִּגִּיעָה הַמּוֹחִית הַקָּשָׁה שֶׁעָבַר.

בְּמַהֲלַךְ כָּל הַתְּקוּפָה הַקָּשָׁה שֶׁעָבַר, מֵעִיד ר' רָפָאֵל אַרְיֵה, כִּי הַדָּבָר שֶׁהֵכִי חִזֵּק אוֹתוֹ וְנָסַךְ בּוֹ כֹּחוֹת, הָיְתָה הָעֲבֹדָה שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הֶעֱתִיר עָלָיו בִּתְפִלּוֹת. "'מִ'דָּן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע' הָיָה שְׁמִי 'רָפָאֵל אַרְיֵה בֶּן וַרְדָּה', שָׁגוּר בְּפִי הַבְּרִיּוֹת". מַצָּבוֹ הַקָּשֶׁה נָגַע בְּלִבּוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי.

כְּדֻגְמָה לְכָךְ מְצַיֵּן ר' רָפָאֵל אַרְיֵה אֶת הַמִּקְרֶה הַבָּא: "בַּשָּׁבוּעַ הָאַחֲרוֹן הָיְתָה צְרִיכָה אִמִּי שֶׁתִּחְיֶה' לְסַדֵּר מַשֶּׁהוּ בְּמִשְׂרַד הַפְּנִים. כַּאֲשֶׁר הִבְחִינָה הַפְּקִידָה בִּשְׁמָהּ וּבְשֵׁם מִשְׁפַּחְתָּהּ הִיא שָׁאֲלָה אוֹתָהּ, 'הַאִם אַתְּ אִמּוֹ שֶׁל הַהוּא מֵהַסִּפּוּר עִם הַפַּטִּישׁ...?'". מִסְתַּבֵּר שֶׁהַשֵּׁם הַכֹּל כָּךְ מֻכָּר הָיָה עַדַיִן חָרוּט בִּלְבָבָהּ, אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנִים לְאַחַר מִכֵּן.

ר' רָפָאֵל אַרְיֵה מְבַקֵּשׁ לְהַצְבִּיעַ בִּמְיֻחָד עַל הַהַשְׁפָּעָה הַמִּתְמַשֶּׁכֶת שֶׁל הַתְּפִלּוֹת עַל הִתְקַדְּמוּתוֹ הָרוּחָנִית. מֵאָז הַחְלָמָתוֹ וְעַד עַתָּה, בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה עוֹרֵךְ הוּא בְּיוֹם 'זֹאת חֲנֻכָּה' - הַיּוֹם שֶׁבּוֹ אֵרַע הַפִּגּוּעַ - סְעֻדַּת הוֹדָיָה בְּהִשְׁתַּתְּפוּת יְדִידִים וּמַכָּרִים, כַּאֲשֶׁר גֻּלַּת הַכּוֹתֶרֶת הִיא סִיּוּם הַמַּסֶּכֶת שֶׁהוּא עוֹרֵךְ בְּמַהֲלַךְ הַסְּעֻדָּה, מַסֶּכֶת שֶׁאוֹתָהּ הוּא לוֹמֵד בְּעָמָל וּבִיגִיעָה בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ.

ר' רָפָאֵל אַרְיֵה מְסַכֵּם אֶת הַשִּׂיחָה בַּמֶּסֶר הַבָּא: "כַּאֲשֶׁר נִחַת עָלַי הַפַּטִּישׁ שֶׁאֵים לִגְדֹּעַ אֶת חַיַּי, הָיִיתִי בָּטוּחַ שֶׁזֶּהוּ הַסּוֹף. כַּאֲשֶׁר הִתְעוֹרַרְתִּי לָרִאשׁוֹנָה בְּבֵית הַחוֹלִים וְנוֹכַחְתִּי בְּמַצָּבִי הַקָּשֶׁה וּבְחֹסֶר יְכָלְתִּי לְתַפְקֵד, יָכֹלְתִּי לְהִתְיָאֵשׁ וְלִדְעֹךְ, אַךְ בְּחַסְדֵי שָׁמַיִם וּבְכֹחַ הַתְּפִלּוֹת בָּחַרְתִּי לְהֵאָחֵז בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. הֶחְלַטְתִּי בְּלִבִּי כִּי מֵאוֹתוֹ יוֹם וָאֵילָךְ אַשְׁקִיעַ אֶת כָּל כֹּחוֹתַי לְהִתְקַדְּמוּת, פִּיזִית וּרוּחָנִית, וּבְחַסְדֵי שָׁמַיִם זָכִיתִי לְסַיְּעָתָא דִּשְׁמַיָּא עֲצוּמָה, וְהִנְנִי עוֹמֵד כָּאן לִפְנֵיכֶם כְּאַחַד הָאָדָם".

נִשְׁמַע מִפִּי בַּעַל הַמַּעֲשֶׂה

בְּרָכוֹת שֶׁאֵינָן נַעֲנוֹת בְּאָמֵן

אַחַר הַמְּבָרֵךְ לְלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת

א. מִי שֶׁשָּׁכַח לְהַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם בִּבְרָכָתוֹ, אֵין חוֹבָה לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא יָצָא יְדֵי חוֹבַת בְּרָכָה. וְאוּלָם אַחַר מִי שֶׁהִזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם בִּבְרָכָתוֹ אַךְ לֹא הִזְכִּיר בָּהּ מַלְכוּת, אָסוּר לַעֲנוֹת אָמֵן, כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה.

מְקוֹרוֹת וּבֵאוּרִים:

בַּ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ' (או"ח רטו ב) נִפְסַק: "שֵׁנָּה מִמַּטְבֵּעַ הַבְּרָכוֹת, אֵין עוֹנִים אַחֲרָיו אָמֵן". וְכָתַב הַ'מִּשְׁנָה בְּרוּרָה' (שָׁם יא): "וְדַוְקָא שֶׁשִּׁנָּה בְּאֹפֶן דְּלֹא יָצָא בַּבְּרָכָה מֵהַמַּת זֶה, וַהֲרֵי הוּא כְּמְבָרֵךְ בְּרָכָה לְבַטָּלָה, שֶׁאָסוּר לַעֲנוֹת אָמֵן אַחֲרָיו". וְהִנֵּה בַּ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ' (או"ח ריד א) נִפְסַק שֶׁאִם שָׁכַח הַמְּבָרֵךְ לְהַזְכִּיר בִּבְרָכָתוֹ שֵׁם אוֹ מַלְכוּת, אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת בְּרָכָה. מֵעַתָּה, הַשּׁוֹכֵחַ לְהַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין חוֹבָה לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן, מֵאַחַר שֶׁלֹּא יָצָא יְדֵי חוֹבָה בִּבְרָכָתוֹ אֵין לֶאֱסֹר זֹאת, לְפִי שֶׁלֹּא הוֹצִיא הַמְּבָרֵךְ שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה. (שו"ת 'בְּצֵל הַחָכְמָה' ח"ה סי' פט. וּרְאֵה 'דֶּרֶךְ פִּקּוּדֶיךָ' מִצְוָה לו חֵלֶק הַדִּבּוּר אוֹת ד). וְאוּלָם אִם הִזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם וְלֹא הִזְכִּיר מַלְכוּת, מֵאַחַר שֶׁלֹּא יָצָא יְדֵי חוֹבַת בְּרָכָה, לְפִי שֶׁהַזְכָּרַת מַלְכוּת מְעַכֶּבֶת, נִמְצָא שֶׁהִזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, וְדִינוֹ כְּדִין הַמְּבָרֵךְ בְּרָכָה לְבַטָּלָה שֶׁאֵין לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן ('נוֹטְרֵי אָמֵן' ח"ב עמ' כ, ע"פ בֵּאוּר הַלָּכָה שָׁם ד"ה 'וְאִם דִּלֵּג').

•

ב. הַמְּבָרֵךְ לְלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת בְּרָכָה שֶׁכָּתְבוּ הַפּוֹסְקִים לְבָרְכָהּ כָּךְ, כְּגוֹן בִּרְכַּת 'בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי' לְמִי שֶׁנִּכְנַס בְּנוֹ לְעֹל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁיֵּשׁ שֶׁפָּסְקוּ לְאוֹמְרָהּ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת לְפִי שֶׁלֹּא הֻזְכְּרָה בַּגְּמָרָא, אֵין חוֹבָה לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן.

מְקוֹרוֹת וּבֵאוּרִים:

בִּרְכַּת 'בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי' לֹא הֻזְכְּרָה בַּגְּמָרָא כִּי אִם בַּמִּדְרָשׁ (ב"ר סג י), וּמִשּׁוּם כָּךְ נֶחְלְקוּ הַפּוֹסְקִים (רְאֵה שו"ע או"ח רכה ב ובמשנ"ב שָׁם ח) אִם יֵשׁ לְאוֹמְרָהּ בְּהַזְכָּרַת שֵׁם וּמַלְכוּת. וְכָתַב בַּ'הֲלִיכוֹת שְׁלֹמֹה' (תְּפִלָּה, עמ' רצג) שֶׁאִם מְבָרְכִים אוֹתָהּ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת, אֵין עוֹנִים אָמֵן אַחֲרֶיהָ. כָּךְ עוֹלֶה אַף מִדִּבְרֵי הַ'שַּׁעֲרֵי אֶפְרַיִם' (שַׁעַר ד סְעִיף לג) שֶׁכָּתַב לְגַבֵּי בִּרְכַּת 'דַּיָּן הָאֱמֶת' שֶׁמְּבָרְכִים הָעוֹלִים לַתּוֹרָה בִּתְשִׁעָה בְּאָב "שֶׁמֵּאַחַר שֶׁאוֹמְרִים אוֹתָהּ בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת וְאֵין כָּאן עֲנִיַּת אָמֵן, נוֹהֲגִים לְאוֹמְרָהּ בְּלַחַשׁ". אַף הַנּוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר שֵׁם ה' בְּבִרְכַּת "הַמְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בָּרַבִּים" לְפִי שֶׁלֹּא הֻזְכְּרָה בַּתַּלְמוּד בַּבְּלִי (רְאֵה טָ"ז או"ח מו ט), נוֹהֲגִים לְאוֹמְרָהּ בְּלַחַשׁ לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִים אָמֵן אַחֲרֶיהָ (שו"ת 'בְּצֵל הַחָכְמָה' שָׁם).

בַּ'הֲלִיכוֹת שְׁלֹמֹה' שָׁם כָּתַב שֶׁהוּא הַדִּין שֶׁאֵין לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר אֲמִירַת "בָּרוּךְ אֵ-ל הַהוֹדָאוֹת" בְּסִיּוּם 'מוֹדִים דְּרַבָּנָן', זֹאת לְפִי שֶׁנְּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַחֲתֹם זֹאת בְּשֵׁם, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הֻזְכְּרָה חֲתִימָה זוֹ בַּתַּלְמוּד בַּבְּלִי (שו"ע או"ח קכז א; טָ"ז שָׁם ב. וּרְאֵה משנ"ב שָׁם ד). בְּשׁוּ"ת 'שַׁלְמַת חַיִּים' (או"ח קלג) טוֹעֵן הַשּׁוֹאֵל שֶׁיֵּשׁ לְחַיֵּב לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר 'מוֹדִים דְּרַבָּנָן', לְפִי שֶׁדִּינוֹ כִּבְרָכָה הַפּוֹתַחַת בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, וּכְפִי שֶׁבִּרְכוֹת תְּפִלַּת הָעֲמִידָה נֶחְשָׁבוֹת כָּךְ כֵּיוָן שֶׁהֵן נִסְמָכוֹת לְבִרְכַּת אָבוֹת שֶׁמַּזְכִּירִים בְּפִתִּיחָתָהּ שֵׁם וּמַלְכוּת (רְאֵה משנ"ב רי"ד ב). וְאוּלָם הַגְּרִי"ח זוֹנֶנְפֶלְד הֵשִׁיבוֹ: "הָא וַדַּאי שֶׁאֵין מַזְנִיחִים לָעוֹנֶה, אֲבָל לְחַיֵּב מִן הַדִּין לֹא בְּרִירָא. אֲבָל עַל כָּל פָּנִים עַל כָּל בְּרָכָה אֲפִלּוּ מִי שֶׁמְּבָרֵךְ לַחֲבֵרוֹ רָאוּי לַעֲנוֹת אָמֵן. וּבְאֹפֶן שֶׁיּוֹדֵעַ הַמְּבָרֵךְ שֶׁאֵין נִזְהָרִים בָּזֶה, רָאוּי לוֹ לְבָרֵךְ כֵּיוֹצֵא בְּאֵלּוּ בְּלַחַשׁ". מִשְּׁמָע מִדְּבָרָיו שֶׁאַף בִּבְרָכָה שֶׁאֵין מַזְכִּירִים בָּהּ שֵׁם וּמַלְכוּת רָאוּי לַעֲנוֹת אָמֵן, אֶלָּא שֶׁאֵין בְּכָךְ חוֹבָה. וְאוּלָם רְאֵה בְּשׁוּ"ת 'בְּצֵל הַחָכְמָה' שָׁם שֶׁדִּיֵּק מִדִּבְרֵי הַ'שַּׁעַר אֶפְרַיִם' שֶׁהַמְּשַׁנֶּה מִמַּטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים, וְאֵינוֹ מַזְכִּיר שֵׁם וּמַלְכוּת בִּבְרָכָתוֹ, "אֵין שׁוּם תּוֹעֶלֶת בַּעֲנִיַּת אָמֵן עַל בִּרְכָתוֹ". וּמ"מ אַף הוּא מוֹדֶה שֶׁאֵין אִסּוּר לַעֲנוֹת אָמֵן עַל בִּרְכָתוֹ, כְּפִי שֶׁלֹּא אָסְרוּ עָלָיו לְבָרֵךְ.

וְהִנֵּה אַף אֵלּוּ הַסּוֹבְרִים שֶׁיֵּשׁ חִיּוּב גָּמוּר לַעֲנוֹת אָמֵן עַל בִּרְכַּת הַזִּמּוּן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַזְכִּירִים בָּהּ שֵׁם וּמַלְכוּת (רְאֵה משנ"ב קצח ד), מִכָּל מָקוֹם מוֹדִים הֵם שֶׁהַשּׁוֹכֵחַ לְהַזְכִּיר שֵׁם ה' בִּבְרָכָתוֹ אוֹ שֶׁמַּשְׁמִיטוֹ מִסָּפֵק, אֵין חִיּוּב לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן. זֹאת מִשּׁוּם שֶׁבַּבְּרָכוֹת שֶׁתִּקְּנוּ מִלְּכַתְּחִלָּה לְהַזְכִּיר בָּהֶם שֵׁם שָׁמַיִם, אִם אוֹמְרִים אוֹתָם לְלֹא הַזְכָּרַת ה', מְשַׁנִּים מִכָּךְ מִמַّטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים. וְאוּלָם בִּרְכַּת הַזִּמּוּן שֶׁנִּתְקְנָה מִלְּכַתְּחִלָּה לְלֹא הַזְכָּרַת שֵׁם וּמַלְכוּת, יֵשׁ לַעֲנוֹת אַחֲרֶיהָ אָמֵן (שו"ת 'בְּצֵל הַחָכְמָה' שָׁם צ).

אִמְרוֹת קֹדֶשׁ מֵאֵת כ"ק מָרָן אַדְמוֹ"ר מִבּוֹבּוֹיְאַן שְׁלִיטָ"א

בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (קיט ב) מוּבָא: "אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הָעוֹנֶה אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ בְּכָל כֹּחוֹ - קוֹרְעִין לוֹ גְּזַר דִּינוֹ". רַשִּׁ"י (שָׁם ד"ה בְּכָל כֹּחוֹ) מְפָרֵשׁ שֶׁ'בְּכָל כֹּחוֹ' פֵּרוּשׁוֹ 'בְּכָל כַּוָּנָתוֹ'. וְאִלּוּ תּוֹסְפוֹת (שָׁם ד"ה כָּל הָעוֹנֶה) מְפָרְשִׁים שֶׁהַכַּוָּנָה 'בְּקוֹל רָם', וּמְבִיאִים בְּשֵׁם הַפִּסִיקְתָּא: "כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וְאוֹמְרִים יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ בְּקוֹל רָם, מְבַטְּלִים גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת". הָבָה נְקַבֵּל עַל עַצְמֵנוּ כֻּלָּנוּ יַחַד, לַעֲנוֹת "אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעוֹלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא", בְּכַוָּנָה וּבְקוֹל רָם - 'בְּכָל כֹּחוֹ'.

צְרִיכִים לוֹמַר כָּל אָמֵן בְּקוֹל וּבְכַוָּנָה. הֲלֹא זוֹ הָיְתָה הָעֵצָה שֶׁל כְּלַל יִשְׂרָאֵל תָּמִיד, אַף בַּזְּמַנִּים הַקָּשִׁים בְּיוֹתֵר, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֲרִים אֶת הַפִּיּוּט (לְיָמִים נוֹרָאִים) "עֵצָתוֹ אֱמוּנָה", שֶׁהָעֵצָה הִיא אֱמוּנָה.

הֲרֵי הַצַּדִּיקִים אָמְרוּ עַל הַפָּסוּק (תְּהִלִּים קטז י): "הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר", שֶׁכְּכָל שֶׁמְּדַבְּרִים וּמְשׁוֹחֲחִים בֶּאֱמוּנָה, כָּךְ זוֹכִים וּבָאִים לֶאֱמוּנָה. וְהִנֵּה, כָּל אָמֵן שֶׁעוֹנִים הִיא בִּבְחִינַת "הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר", וַהֲרֵי זוֹכִים לַעֲנוֹת אָמֵן עֲשָׂרוֹת פְּעָמִים בְּיוֹם, וְלִפְעָמִים מְאוֹת פְּעָמִים בְּיוֹם. הָבָה נַקְפִּיד מְאֹד עַל הַכַּוָּנָה, בְּכָל פַּעַם שֶׁנַּעֲנֶה אָמֵן.

עַל דִּבְרֵי הַגְּמָרָא (שַׁבָּת קיט ב): "מַאי אָמֵן? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֵ-ל מֶלֶךְ נֶאֱמָן", מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י (שָׁם ד"ה אֵ-ל): "כָּךְ מֵעִיד עַל בּוֹרְאוֹ שֶׁהוּא אֵ-ל מֶלֶךְ נֶאֱמָן", עַל יְדֵי עֲנִיַּת אָמֵן מִתְחַזֵּק הָאָדָם יוֹתֵר בֶּאֱמוּנָתוֹ. וּמוּבָא מִצַּדִּיקִים שֶׁ"אֱמוּנָה" הִיא מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה, עַל יְדֵי הָאֱמוּנָה אֶפְשָׁר לִמְשֹׁךְ הַכֹּל; לִמְשֹׁךְ טוֹבָה וְלִמְשֹׁךְ חֲסָדִים וְרַחֲמִים (ער"ה תַּשְׁפַּ"א).

•

קַדִּישׁ הוּא עִנְיָן שֶׁל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם. כָּתוּב (וַיִּקְרָא כב לב): "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְשֶׁאוֹמְרִים קַדִּישׁ וְעוֹנִים אַחֲרָיו אָמֵן, אֲזַי מְקַדְּשִׁים שֵׁם שָׁמַיִם בָּרַבִּים. קִדּוּשׁ ה' שֶׁכָּזֶה נַעֲשָׂה גַּם בַּאֲמִירַת "בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ" וְאָמֵן שֶׁל כָּל הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה. הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (וַיֵּלֶךְ רפה ב) מַפְלִיג מְאֹד בְּמַעֲלַת עֲנִיַּת אָמֵן, שֶׁהִיא פּוֹתַחַת שַׁעֲרֵי רַחֲמִים וְשַׁעֲרֵי בְּרָכָה, כַּכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ כו ב): "פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים", וְדָרְשׁוּ (שָׁם) "אַל תִּקְרֵי אֱמוּנִים אֶלָּא אֲמֵנִים" (י"ג בֶּאֱלוּל תַּשְׁעָ"ג).

אוֹצְרוֹת אֱמוּנִים

שֶׁגֶב מַעֲלַת עֲנִיַּת אָמֵן

אָמֵן – עֲבוֹדַת הַלֵּב

עַל מַעֲלָה מְיֻחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ בַּעֲנִיַּת אָמֵן בְּכַוָּנָה, עוֹמֵד רַבִּי בִּנְיָמִין יְהוֹשֻׁעַ זִילְבֶּר בַּעַל הָ'אָז נִדְבָּרוּ' (ח"ב סי' עט):

כַּיָּדוּעַ חֲכָמִים (תַּעֲנִית ב א) מְכַנִּים אֶת הַתְּפִלָּה "עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בַּלֵּב". וְאוּלָם מְבָאֵר הַ'חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת' (שַׁעַר חֶשְׁבּוֹן הַנֶּפֶשׁ פ"ג הַחֶשְׁבּוֹן הַתְּשִׁיעִי) שֶׁלְּפִי שֶׁקָּשֶׁה לָאָדָם לְצַמְצֵם מַחֲשַׁבְתּוֹ, תִּקְּנוּ חֲכָמִים לְהוֹצִיא אֶת מִלּוֹת הַתְּפִלָּה בְּפֶה, שֶׁכֵּן בְּכָךְ יוּכַל לִקְשֹׁר אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ לְמִלּוֹת הַתְּפִלָּה וּלְהִתְפַּלֵּל בְּכַוָּנַת הַלֵּב כָּרָאוּי.

וְאוּלָם הַשּׁוֹמֵעַ בִּרְכַּת חֲבֵרוֹ וְעוֹנֶה אַחֲרָיו אָמֵן בְּכַוָּנָה, הֲרֵי הוּא עוֹבֵד בְּכָךְ אֶת קוֹנוֹ בַּלֵּב בִּלְבַד, כְּפִי צוּרַת מִצְוַת הַתְּפִלָּה מֵעִקַּר הַדִּין. מִשּׁוּם הַמַּעֲלָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת שֶׁיֵּשׁ דַּוְקָא בַּעֲנִיַּת אָמֵן, אָמְרוּ חֲכָמִים (בְּרָכוֹת נג ב): "גָּדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְּבָרֵךְ".

'אָמֵן' – צֵידָה לַדֶּרֶךְ

כַּאֲשֶׁר שִׁמֵּשׁ ר' אֵלִיָּהוּ רוֹט כְּמַשְׁגִּיחַ בִּישִׁיבַת רוּז'ין בִּירוּשָׁלַיִם, הִתְאַרְגְּנָה פַּעַם נְסִיעָה לַמְּקוֹמוֹת הַקְּדוֹשִׁים. ר' אֵלִיָּהוּ בִּקֵּשׁ שֶׁהַבַּחוּרִים יִצְטַיְּדוּ לִנְסִיעָה זוֹ בְּדִבְרֵי מַאֲכָל מְגֻוָּנִים, שֶׁיֵּשׁ לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּרָכוֹת שׁוֹנוֹת. לְאַרֶךְ כָּל מַהֲלַךְ הַנְּסִיעָה בֵּרְכוּ הַבַּחוּרִים זֶה אַחַר זֶה בְּרָכוֹת הַנֶּהֱנִין בְּקוֹל, כְּשֶׁהַכֹּל עוֹנִים אַחֲרֵיהֶם אָמֵן.

נְסִיעָה מְלֵאַת הִתְעוֹרְרוּת זוֹ נֶחְרְתָה לָעַד בְּלֵב הַנּוֹסְעִים. כְּשֶׁמֵּעַל הַכֹּל שִׁמְּשָׁה לָהֶם כְּהַשְׁרָאָה דְּמוּתוֹ הַקּוֹרֶנֶת שֶׁל ר' אֵלִיָּהוּ, שֶׁנִּכָּר הָיָה עָלָיו, כִּי אֵין בְּעֵינָיו תַּעֲנוּג יוֹתֵר גָּדוֹל מֵאֲשֶׁר עֲנִיַּת אָמֵן ('אִישׁ חָסִיד הָיָה' עמ' רסח).

גְּבִיר אַדִּיר

יִקְרָתָהּ שֶׁל עֲנִיַּת אָמֵן אֵצֶל רַבִּי זַלְמָן בְּרִיזֶל הָיְתָה לְלֹא גְּבוּל וּמִדָּה. בְּכָל שְׁעוֹת הַיּוֹם, הֵחֵל מִשְּׁעוֹת הַבֹּקֶר הַמֻּקְדָּמוֹת הָיָה עָסוּק בְּאִסּוּף אֲמֵנִים. רָגִיל הָיָה לוֹמַר "הִנְנִי גְּבִיר אַדִּיר". אֶת סוֹד עָשְׁרוֹ הָאַגְּדִי הָיָה מוּכָן לוֹמַר בְּאָזְנֵי כָּל מִי שֶׁרַק מוּכָן הָיָה לִשְׁמֹעַ; מִשְּׁתַּדֵּל אֲנִי לַעֲנוֹת אָמֵן בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם כְּכָל שֶׁבְּיָכְלְתִּי וְזוֹכֶה אֲנִי לְצִבּוּר אֲמֵנִים לְלֹא גְּבוּל. וְכִי יֵשׁ לָכֶם שֶׁמֶץ שֶׁל מֶשֶׁג עַל שָׁוְיָהּ שֶׁל אָמֵן אֶחָת?

כַּאֲשֶׁר הָיוּ מְכַבְּדִים אוֹתוֹ לָשֵׂאת דְּבָרִים, לֹא הָיָה אוֹמֵר דִּבְרֵי חִדּוּשׁ, אֶלָּא מִיָּד הָיָה נִגַּשׁ לְעִנְיָן שֶׁבָּעַר בְּעַצְמוֹתָיו: דִּבְרֵי חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַל שֶׁגֶב מַעֲלָתָהּ שֶׁל עֲנִיַּת אָמֵן ('ר' זַלְמָן' עמ' 283;281).

אִגֶּרֶת אֱמוּנִים

מִכְתָּב מִקּוֹרֵא נֶאֱמָן

לְמַעֲרֶכֶת הֶעָלוֹן הַיָּקָר 'וְכֹל מַאֲמִינִים' שָׁלוֹם וּבְרָכָה,

כֶּעָלוֹן הַמְּשַׁמֵּשׁ בָּמָה לְחִזּוּק עֲנִיַּת אָמֵן, מוֹצֵא אֲנִי לְנָכוֹן לִשְׁלֹחַ לָכֶם מֶסֶר שֶׁשָּׁמַעְתִּי מִפִּי אֶחָד מִצַּדִּיקֵי יְרוּשָׁלַיִם, הַמַּרְבֶּה לִפְקֹד אֶת צִיּוֹן הַתַּנָּא הָאֱלֹקִי רַשְׁבִּ"י בְּמִירוֹן.

כְּשֶׁבָּאִים לְעוֹרֵר רַחֲמֵי שָׁמַיִם בְּמִירוֹן, יֵשׁ לְהִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא יִסּוֹג אָדָם שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם בְּשָׁעָה שֶׁנִּמְצָא בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ. כְּלַפֵּי מָה הַדְּבָרִים אֲמוּרִים?

הִנֵּה אָמְרוּ בַּזֹּהַר (וַיֵּלֶךְ רפה ב): "כָּל מַאן דְּשָׁמַע בְּרָכָה מֵהַהוּא דִּמְבָרֵךְ, וְלָא אִתְכַּוֵּן בְּאָמֵן, עֲלֵיהּ נֶאֱמָר "וּבֹצֵי יֵקָלוּ". מַאי עָנְשֵׁיהּ? כְּמָה דְּלָא פָּתַח בִּרְכָאן לְעֵילָא, כָּךְ לָא פָּתְחִין לֵיהּ" [תַּרְגּוּם ע"פ 'מָתֹק מִדְּבַשׁ': כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרָכָה מִפִּי הַמְּבָרֵךְ, עָלָיו נֶאֱמָר "וּבֹצֵי יֵקָלוּ". וּמָה עָנְשׁוֹ? כְּמוֹ שֶׁהוּא לֹא פָּתַח שַׁעֲרֵי הַבְּרָכוֹת לְמַעְלָה, כָּךְ לֹא פּוֹתְחִים לוֹ שַׁעֲרֵי שֶׁפַע].

כְּפִי הַיָּדוּעַ הַבִּנְיָן הַבָּנוּי עַל קֶבֶר הָרַשְׁבִּ"י מְשַׁמֵּשׁ כְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּמִתְקַיְּמִים בּוֹ מִנְיָנִים רַבִּים בְּמַהֲלַךְ הַיּוֹם. אִם נִכְנָס אָדָם וְשׁוֹמֵעַ שַׁ"ץ חוֹזֵר הַתְּפִלָּה אוֹ מְבָרֵךְ בְּרָכָה, וְאֵינוֹ עוֹנֶה אָמֵן כָּרָאוּי, סוֹגֵר הוּא בְּכָךְ שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם. לְדַבָּרִים הַלָּלוּ יֵשׁ מַשְׁמָעוּת מְיֻחֶדֶת בְּאַתְרָא קַדִּישָׁא מִירוֹן, אֲשֶׁר הַבָּאִים לְהַעְתִּיר שָׁם מִסְתַּמְּכִים עַל כָּךְ שֶׁשַּׁעֲרֵי שָׁמַיִם פְּתוּחִים בּוֹ לְקַבָּלַת הַתְּפִלּוֹת - אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהִסְתַּמֵּךְ עַל כָּךְ, וּבוֹ בַּזְּמַן לְהִתְעַלֵּם מִדִּבְרֵי הָרַשְׁבִּ"י עַצְמוֹ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ?!

עוֹד אָמְרוּ בַּזֹּהַר (שְׁלַח קסב א): "מַאן דְּקָצַר בְּאָמֵן וְלָא מַאֲרִיךְ בֵּיהּ גּוֹ נִיחָא, יִתְקַצַּר מֵחַיֵּין דְּהַאי עָלְמָא" [תַּרְגּוּם: מִי שֶׁמְּקַצֵּר בַּאֲמִירַת אָמֵן וְאֵינוֹ מַאֲרִיךְ בּוֹ לְאוֹמְרוֹ בְּנַחַת, יִתְקַצְּרוּ חַיָּיו בָּעוֹלָם הַזֶּה]. דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי מַרְעִידִים כָּל לֵב וּמְחַיְּבִים אֶת הַבָּא לִפְקֹד אֶת צִיּוּנוֹ הַקָּדוֹשׁ לַעֲנוֹת אָמֵן בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ בְּכַוָּנָה וּבְנַחַת, שֶׁאִם לֹא כֵּן, יִתָּכֵן שֶׁבִּמְקוֹם בְּרָכָה מֵבִיא עַל עַצְמוֹ הֵפֶךְ הַבְּרָכָה ח"ו.

אוֹתוֹ צַדִּיק הוֹסִיף וְהִמְלִיץ עַל כְּגוֹן דָּא אֶת לְשׁוֹן הַבַּיִת הָאַחֲרוֹן בְּפִיּוּט "וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לָחַי": כַּאֲשֶׁר "תּוֹרָתוֹ מָגֵן לָנוּ הִיא מְאִירַת עֵינֵנוּ" וְאָנוּ הוֹלְכִים לְאוֹרָהּ וּמְקַיְּמִים אֶת הַכָּתוּב בָּהּ, אֲזַי מֻבְטָחִים אָנוּ כִּי "הוּא יַמְלִיץ טוֹב בַּעֲדֵנוּ".

אֵלֶּה דִּבְרֵי 'הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ'
שִׁמְעוֹן דָּוִד לֵוִי
עיה"ק יְרוּשָׁלַיִם תָּ"וּ

נִתָּן לִשְׁלֹחַ מִכְתָּבִים לְפַקְס שֶׁמִּסְפָּרוֹ 08-9746102
אוֹ לִכְתֹּבֶת הַמֵּייל: 9139191@gmail.com

צַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ

בְּרָכוֹת וְאָמֵן בְּמִשְׁנַת בַּעַל הַהִלּוּלָא

הַמָּקוֹם עָלָיו עָמַד בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּעִיר מֶטֶרְסְדוֹרְף (לְשֶׁעְבַּר 'מֶטֶרְסְדוֹרְפּ') שֶׁבָּאוֹסְטְרִיָּה, שֶׁנֶּהֱרַס עַל יְדֵי הַנָּאצִים ימ"ש

ה'בִּינַת יִשָּׂשכָר'
ט"ז בִּשְׁבָט תַּקְנָ"ח

רַבִּי יִשָּׂשכָר בֶּער בְּלוֹךְ הָיָה בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְשׁוֹן מֵהַמְבּוּרְג בַּעַל 'נְזִירוּת שִׁמְשׁוֹן' עַל שו"ע או"ח וְ'תּוֹסְפוֹת חֲדָשִׁים' עַל שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. לָמַד תּוֹרָה מִפִּי אָבִיו וְנֶחְשַׁב לְתַלְמִידוֹ הַמֻּבְהָק שֶׁל רַבִּי יְהוֹנָתָן אַיְבְּשִׁיץ.

הֵחֵל מִשְׁנַת תַּקְנָ"ח כֹּהֵן כְּרַב בְּמִסְפַּר עָרִים בְּמוֹרַבִּיָּה (כְּיוֹם צֶ'כִיָּה), וְכַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים לְאַחַר מִכֵּן, נִקְרָא לְכַהֵן פְּאֵר כְּרַב בְּסֶעמֶנִיץ שֶׁבְּהונְגַרְיָה, שָׁם הִתְפָּרְסְמָה גְּדֻלָּתוֹ וּקְדֻשָּׁתוֹ בְּקֶרֶב קְהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל. בִּשְׁנַת תַּקְמָ"ה הִדְפִּיס בִּפְרָאג אֶת סִפְרוֹ 'בִּינַת יִשָּׂשכָר' הַכּוֹלֵל דִּבְרֵי מוּסָר וְתוֹכֵחָה.

בְּעָרוֹב יָמָיו, בְּרֹאשִׁית שְׁנַת תַּקְנָ"ח, הִתְקַבֵּל כְּרַב בָּעִיר מַטְרְסְדוֹרְף, וְלִמְגִנַּת לֵב כַּעֲבֹר כַּמָּה חֳדָשִׁים בְּלֵיל שִׁשִּׁי ט"ז בִּשְׁבָט תַּקְנָ"ח נִסְתַּלֵּק לְבֵית עוֹלָמוֹ. הַ'חֲתָם סוֹפֵר' שֶׁהָיָה עִמּוֹ בְּקֶשֶׁר קָרוֹב נִקְרָא לְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ בְּרַבָּנוּת.

חִדּוּשָׁיו עַל הַמִּשְׁנָיוֹת הָיוּ בִּידֵי הַ'חֲתָם סוֹפֵר', וּבְהִשְׁתַּדְּלוּת בְּנוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן סוֹפֵר מִקְּרָאקָא שֶׁבְּצוּ בְּמַהֲדוּרַת מִשְׁנָיוֹת לֶעמְבֶּרג תַּחַת הַשֵּׁם 'בְּנֵי יִשָּׂשכָר' - זֹאת לְפִי שֶׁלֹּא הִשְׁאִיר אַחֲרָיו בָּנִים. בְּמִכְתַּב הַסְכָּמָתוֹ לְהַדְפָּסַת מִשְׁנָיוֹת אֵלּוּ, כָּתַב רַבִּי שִׁמְעוֹן סוֹפֵר כִּי אָבִיו הַ'חֲתָם סוֹפֵר' הָיָה "מַפְלִיג מְאֹד בְּשִׁבְחֵי תּוֹרָתוֹ וּקְדֻשָּׁתוֹ" שֶׁל הַמְּחַבֵּר.

חֲשִׁיבוּת הַתּוֹכֵחָה עַל זִלְזוּל בְּאָמֵן

בְּסִפְרוֹ 'בִּינַת יִשָּׂשכָר' (בְּרֹאשׁ פֶּרֶק 'דֶּרֶךְ חַיִּים') כּוֹתֵב רַבִּי יִשָּׂשכָר בֶּער כִּי אַל לוֹ לְרַב הָעִיר מִלְּהַמְּנַע מִלְּהוֹכִיחַ אֶת בְּנֵי עִירוֹ, גַּם אִם יִנְטְרוּ לוֹ בְּנֵי הָעִיר שִׂנְאָה עַל כָּךְ. וּמוֹסִיף: אֶחָד מֵהַדְּבָרִים שֶׁצָּרִיךְ הָרַב לְהוֹכִיחַ וּלְעוֹרֵר אֶת בְּנֵי עִירוֹ עֲלֵיהֶם הוּא שֶׁיַּקְפִּידוּ לַעֲנוֹת כָּל אָמֵן וְאָמֵן כָּרָאוּי וְכַהֲלָכָה, וּבִפְרָט שֶׁיַּקְפִּידוּ עַל אוֹתָם שְׁלוֹשָׁה סוּגֵי אֲמֵנִים שֶׁאוֹדוֹתֵיהֶם הִזְהִירוּ חֲכָמִים בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (מז א): א. 'אָמֵן חֲטוּפָה' - הַנַּעֲנִית שֶׁלֹּא כְּנִקּוּדָהּ הַמְּדֻיָּק; ב. 'אָמֵן קְטוּפָה' - שֶׁהָעוֹנֶה קוֹטֵף וּמַבְלִיעַ אֶחָת מֵאוֹתִיּוֹתֶיהָ; ג. 'אָמֵן יְתוֹמָה' - שֶׁעוֹנֶה מִבְּלִי לִשְׁמֹעַ אֶת הַבְּרָכָה.

בַּעַל 'בִּינַת יִשָּׂשכָר' מוֹסִיף וְכוֹתֵב שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ כְּבָר רָמַז עַל חוֹבַת הַזְּהִירוּת בִּשְׁלוֹשׁ אֲמֵנִים אֵלּוּ בַּפָּסוּק (תְּהִלִּים נ טז): "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹקִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי"; 'חֻקָּי' רָאשֵׁי תֵּבוֹת: 'חֲטוּפָה', 'קְטוּפָה', 'יְתוֹמָה'.

הַמְּעֻנְיָנִים לְקַבֵּל אֶת הֶעָלוֹן הַשְּׁבוּעִי לְתֵבַת הַמֵּייל, יִפְנוּ לַכְּתֹבֶת: 9139191@gmail.com

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת בשלח

פי"ד ה': **ויגד למלך מצרים כי ברח העם וגו'**. וברש"י איקטורין שלח עמהם וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים באו והגידו לפרעה ביום הרביעי וכו'.

מכאן מוכח שמשה רבינו מעולם לא ביקש מפרעה להוציא את בני ישראל לחירות עולם אלא רק שיתן להם ללכת לעבוד את ה' במדבר דרך שלושת ימים, אך יישארו עבדיו ויחזרו אח"כ לעבודתם כמקודם. וכפי שאמר פרעה למשה במכת ערוב "לכו זבחו לאלקיכם בארץ" והיינו שכל המו"מ היה על עבודת ה' היכן תהיה, ותשובת משה היתה "לא נכון לעשות כן כי תועבת מצרים נזבח לה' אלקינו וגו' ולא יסקלנו, דרך שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו לה' אלקינו וגו'". ונמצא א"כ דמה שאמר פרעה בליל מכת בכורות "קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל" כוונתו היתה שיצאו מהרה ע"מ לעבוד את ה' בכדי שלא ימותו כל מצרים, אך לא נתכוון לשחררם מעבדות כלל וכאשר סיים דבריו "ולכו עבדו את ה' כדברכם".

ולכך נאמר כאן "כי ברח העם" אחר שראו שהתרחקו יותר מכפי שנדברו והוכיחו שאין כוונתם לחזור, ומה שאמרו פרעה ומצרים "מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו" היינו שנתנו להם פתח להמלט אך לא ששחררו אותם לחפשי. (וכבר ביארנו מה טעם ביקש משה רק על זאת ולא שיוציאם לחירות, ואף זה היה טעם לדבר כדי שיגרום למצרים לרדוף אחריהם והקב"ה יקח מהם את נקמתו בים סוף).

ואם כנים הדברים נמצא שבטביעת המצרים בים סוף אז נעשה עיקר היציאה מעבדות לחירות ולא היה רק גמר היציאה, שהרי נמצא שטרם נשתחררו מתחת יד מצרים אלא נחשבו עבדיהם לכל דבר עד שעת מיתתם בים סוף, והגם שבני ישראל ידעו שהם יוצאים ממצרים לחירות עולם כפי שהבטיחם משה עפ"י ה', סו"ס כל שלא יצאו מתחת ידם לגמרי לא יצאו כלל מעבדות לחירות שהרי בכל רגע יכולים עדיין לתופסם בחזרה והם עדיין לא שיחררום מתחת ידם כלל, וא"כ מעשה היציאה לחירות נעשה במיתת מצרים וכאשר שאמר להם משה "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראותם עוד עד עולם".

ובגמ' מגילה (י"ד א') מבואר ששירת הים נאמרה על היציאה מעבדות לחירות, דאמרי' "ומה מעבדות לחרות אמרינן שירה ממיתה לחיים לא כל שכן", וביאר רש"י דהכוונה לשירת הים, וכאמור למעלה שרק אז נעשו בני חורין ולא קודם. אכן זה יש לתמוה דהלא קריעת ים סוף היה גם ממיתה לחיים דהלא המצרים באו להורגם וכפי שאמרו בנ"י למשה - "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר וגו' כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר", וא"כ צ"ע דאמנם אע"ג דהיה גם מעבדות לחירות הלא אין כאן ק"ו לאחשורוש שהרי היה ג"כ ממיתה לחיים.

ומכח קושי' זו ביאר הטורי אבן במגילה דלא כרש"י שאין כוונת הגמ' על שירת הים אלא על ההלל שאמרו בנ"י בליל מכת בכורות עם אכילת הפסח והמצה והמרור כמבואר במדרש, והלל זה היה על היציאה לחירות בלבד. ולדבריו נמצא שכבר בעת יציאת מצרים יצאו מעבדות לחירות, לפי שסו"ס יצאו ממצרים ע"מ לצאת מידי מצרים ואף המצרים נתכוונו באותה שעה לשחררם אלא שאח"כ חזרו בהם, ואח"כ בקריעת ים סוף היה רק הצלה מחודשת מצד מה שבאו המצרים לנקום בהם אך כבר נשתחררו מקודם.

ובדעת רש"י יש ליישב שכאשר פרעה ומצרים רדפו אחרי בנ"י לא נתכוונו להרגם אלא לכובשם כבתחילה תחת ידם כאשר אמרו "מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו", ומה שאמרו בנ"י למשה "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר" כוונתם שכעת ינתנו למשיסה ולבז ביד מצרים אשר ינקמו בהם על שניסו להמלט מתחת ידם ולפגוע ברבים מהם ולתת עליהם יד קשה יותר מבתחילה (וכעין זה טענו למשה במצרים - "ירא ה' עליכם וישפט וגו' **לתת חרב בידם להרגנו**", שע"י שהרימו ראש לפני פרעה ניתנו למשיסה וליד קשה מבתחילה ובודאי לא היה גזירת מות הגם שהזכירו לשון להרגנו, וע"ז ממש אמרו כעת למשה "הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל וגו'" וברש"י - והיכן דברו ירא ה' עליכם וישפט, ומוכח שגם כאן לא נתכוונו לגזירת מיתה).

ואאמו"ר דייק כדברי רש"י דהלא עיקר שירת הים נסוב על היציאה מעבדות לחירות, שכל עניינה על מפלת מצרים והנקמה שנעשתה בהם וכמעט שלא הוזכר הצלת בנ"י מידם ומוכח שהשירה היא על היציאה מידם מעבדות לחירות ולא על ההצלה מידם ממיתה לחיים.

פי"ד כ"ב: **ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם**. פי"ד כ"ט: **ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם**. ויש לבאר את טעם כפילות המקראות, ועוד צריך לבאר דהנה יש שינויי לשון ביניהם דבפסוק הראשון כתיב **ויבואו בנ"י** ובשני כתוב **ובנ"י הלכו**, ועוד דבפסוק ראשון כתיב **בתוך הים ביבשה** ובשני כתיב **ביבשה בתוך הים**. עוד צ"ב הא דכתב במדרש בטעם דכתיב **חמה** בלא וא"ו לפי ששרו של מצרים מקטרג עליהם הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז ומפני מה ניצלו ולכך כתיב בלא וא"ו לשון חימה שהיתה נטויה עליהם, וקשה שכתוב כך רק בפסוק השני אמנם בראשון כתיב **חומה** בוא"ו ומאי שנא.

ומובא ביאור בשם הגר"א דהנה טעם שבנ"י זכו שנקרע להם הים הוא בזכות נחשון ושאר צדיקים שקפצו לים במסי"נ ורק כשבאו לידי סכנה נקרע להם הים, ושאר בני ישראל הלכו בעקבותיהם אחר שנקרע הים בזכות הכת הראשונה. ולפי"ז ביאר דב' הפסוקים הם כנגד שני הכתות דפסוק הראשון הוא נגד הכת הראשונה של הצדיקים שקפצו לים במסי"נ ולכך כתיב בהו הלכו בתוך הים ביבשה לפי שבתחילה היה ים ורק אח"כ הלכו ביבשה ואילו האחרונים כבר הלכו ביבשה שבתוך הים, וממילא רק בפסוק השני כתיב חמה בלא וא"ו שכנגדם היה הקטרוג אבל הראשונים זכו להנצל בזכות עצמם ע"י שקפצו לים. (וכמו"כ כתיב אצל הראשונים ויבואו בנ"י בתוך הים לפי שבאו תחילה אבל השניים הלכו אחריהם ולכך כתי' ובנ"י הלכו ביבשה וגו').

עוד נראה לבאר המקראות על דרך הפשט, שהנה ב' פעמים היטה משה את המטה על הים, בראשונה שנבקע הים על ידו ובאו בנ"י לתוך הים ואז באו מצרים אחריהם, ושוב היטה בשנית את המטה שישוב הים לאיתנו על מצרים וזה היה בעוד בנ"י בתוך הים והיה בזה נס כפול שחזר רק על מצרים ולא חזר על בנ"י והיה באותו זמן במצב של חצי חומה חצי ים.

ובזה מתבאר הכל כמין חומר שלכך הוכפל הפסוק השני לתאר נס זה שאע"פ שחזר על המצרים עדיין בנ"י הולכים ביבשה בתוך הים, ולכך בפסוק ראשון כתיב **ויבואו בנ"י** לפי שאז נכנסו לים ולכך כתיב **בתוך הים ביבשה** שהנס היה בזה שהים הפך ליבשה וממילא הלכו בתוך הים והפך ליבשה, אך בפסוק השני שכבר הלכו ביבשה וחזר הים על המצרים ולא חזר עליהם א"כ לכך כתיב **ובנ"י הלכו ביבשה בתוך הים** והיינו שהיבשה חזרה והפכה שוב לים ואעפ"כ הלכו בתוכה. והנס גדול ומכופל שאע"פ ששב הים לאיתנו עצר לפניהם ולא עלה עליהם וזהו "בתוך הים" כפשוטו, ומיושב בלשון **ובנ"י הלכו** שמשמעו הלכו בו מעיקרא לפי שמדבר בשעת הליכתן בו שחזר על המצרים ולא חזר עליהם.

ובזה מתיישב הא דכתיב בפסוק השני **חמה** בלא וא"ו, לפי שכל שכתוב בתורה בכתיב חסר מלמדנו שאינו בתוקפו וממילא ה"ה כאן שהיה נס גדול שלא היתה החומה בתוקפה שהים שב עליה בחלקה ואעפ"כ נעצרו המים אצל בנ"י. וגם דברי המדרש מיושבים אל מקומם שדוקא בפסוק השני נדרש ענין ה"חמה" לפי שכעת היה מעשה טביעת מצרים למול הצלת בני ישראל בזמן אחד, ובאותה שעה קטרג השר של מצרים ופשוט.

וזהו פשוטו של מקרא של סוף שירת הים - "כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב ה' עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", והיינו שעיקר השבח וההודאה הוא שבאותו זמן ששב הים על המצרים עדיין היו בני ישראל הולכים ביבשה שבתוך הים וכמבואר למעלה.

שוב מצאתי עיקר הדברים מפורשים באבן עזרא (י"ד כ"ט) "טעם להזכיר זה פעם אחר כי פרעה היה טובע ועוד נשארו אנשים מישראל עוברים וזה פלא בתוך פלא כי במקום שישראל עוברים בים היה שם רוח קדים מייבש ובמקום פרעה וחילו הביא ה' רוח אחרת להמס המים שנקרשו ונעשו חומות והנה שתי רוחות בים ושני המקומות קרובים".

פט"ז ד': **הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא.** וברש"י - אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט.

בגמ' יומא (ע"ה א') צדיקים ירד על פתח ביתם בינונים יצאו ולקטו רשעים שטו ולקטו וכו', צדיקים לחם בינונים עוגות (משמע קודם אפיה - רש"י) רשעים טחנו בריחים, ע"כ. וצריך טעם ענין זה שנעשה במן שכל אחד קיבלו כפי דרגתו האם יש כאן ענוש לרשעים ולבינוניים, ועוד יש מקשים שא"כ נדע תמיד בכל אחד את דרגתו לפי המן והיאך טעו מבני ישראל במחלוקתו של קרח.

ונראה לבאר כל זה דהנה כידוע מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ואינן באין כלל מכח השתדלותו אלא בהיפך למרות השתדלותו, וכתב בזה בעל מסילת ישרים (פרק כ"א) - שכבר היה האדם יכול להיות יושב ובטל והגזרה היתה מתקיימת אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם בזעת אפך תאכל לחם אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו שכן גזר המלך העליון והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להמלט ממנו וכו' אך לא שההשתדלות הוא המועיל אלא שההשתדלות מוכרח וכיון שהשתדל הרי יצא ידי חובתו וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות, עד כאן לשונו הטהור.

ועולה מדבריו דהאדם מחוייב לדעת שאין השתדלותו מועיל כלום אלא רק כפריעת מס אך מקבל את מזונו מצד מה שנגזר עליו, ולכך אסור לשום יהבו על השתדלותו וכן לא ירבה בו שהרי אינו מועיל כלום ובעיקר אסור לעשות שום השתדלות של איסור שלא תועיל כלום, אלא אדרבא ישום ביטחונו בהקב"ה שמקבל הכל ממנו ויידע שאינו פועל כלום מכחו והשתדלותו, ובכך גופא נפטר מקיום חובה זו או מצמצמה להכרחי ומזונו בא ברווח מאליו.

והנה היה המן מזון מן השמים בלא שום מעשה או השתדלות וטירחה, ואעפ"כ היה בזה נסיון גדול לאלו שלא חיו במידת הביטחון בהקב"ה, לפי שהיה צריך לחיות בחוש ובידיעה שמקבלים מזונותיהם מהקב"ה ואין מועיל מעשה האדם כלל, ולכך נאסר להותיר למחר למען דעת שחיים יום יום מפי הקב"ה וכשם שירד היום כן ירד למחר, ולא הכל עמדו בנסיון אלא היו שהותירו למחר בפחדם שלא יהיה להם מה לאכול לפי שחשבו שהכל תלוי במעשי ידם וחריצותם, ולכך לא קיימו את המצוות התלויים במן שיסודם לדעת ולהאמין שהכל מהקב"ה ואין בכח החריצות כלום.

ובזה נראה לבאר גם את ענין המרבה והממעיט, שהמרבים חשבו שהכל תלוי בחריצות מעשיהם וטרחו ואספו הרבה וסוף שלא הועילו כלום במעשיהם שהיה במידה אחת עם הממעיטים שרק עשו אסיפה מועטת והגיעם מזונותם מן השמים כמו כולם. ואפי' ביום הששי אספו הכל כבכל יום והנה מצאו לחם משנה שהיה כפול ליומיים ולא היה צורך להרבות באסיפה כלל כמ"ש רש"י עה"פ לקטו לחם משנה, **שכך הוא טבעו של המן שאינו תלוי בהשתדלות וחריצות כלל.**

ועפי"ז נראה לבאר ענין הא דרשעים היו צריכים ללקט מרחוק ואח"כ לעבד את מזונם, דיתבאר דאינו שכר לפי הדרגא הרוחנית אלא רשעים היינו לענין זה שהיו חלושים באמונה וביטחון ויצאו ע"מ ללקט בחריצות ובריבוי כענין המרבה דלעיל, ולפיכך כפום דרגתם נאלצו לקיים השתדלותם בריבוי הליקוט בטורח ובריחוק מקום, שמכיון שיצאו לפעול עפ"י כחם וחילם כן נגזר עליהם כמו כן שירבו טירחתם וכמו בכל המרבה בהשתדלות שאינו מועיל כלום אלא רק מרבה את טירחתו. וסוף שלא עלתה בידם אלא כמידת הצדיקים אשר יודעים את האמת שבין כך הכל מידי הקב"ה ואין מועיל ההשתדלות כלום, ולפיכך יוצאים ומלקטים במועט מן הסמוך לביתם ועולה בידם למזונם כפי מידתם כמו שמועיל בכל השתדלות במזונות כאשר סומכים ובוטחים על הקב"ה. ולפי"ז מיושב עוד שענין קרוב ורחוק הוא בצדיקים ורשעים בענין מידת הביטחון, אבל קרח ועדתו שהיו אנשים גדולים לא היו רשעים לענין זה ולא טרחו אחר מזונם ולכך לא נמדדו בענין זה.

פט"ז י"א: **וידבר ה' אל משה לאמר, שמעתי את תלונת בני ישראל וגו' בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו לחם וגו'.** צ"ע מה נוסף בדברי ה' כעת על מה שדיבר קודם למשה ואמר לו - **הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו'**, ומשה כבר הודיע את זאת לבני ישראל - **בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע.** וכתב הרמב"ן שעיקר התוספת היה באומרו "שמעתי את תלונות בני ישראל" להודיעם שנחשב להם לעוון, וכתב עוד דיתכן שהודיעם בזה שמעתה יהיה לחוק קבוע כל ימי היותם במדבר.

עוד יש לעיין מדוע בתחילת הענין ענו משה ואהרן יחדיו לכל העם "**ערב וידעתם כי ה' המוציא אתכם מארץ מצרים ובקר וראיתם את כבוד ה' וגו'**", ואילו אח"כ דיבר משה לבדו "**ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע וגו'**", צ"ע בזה במה נחלקו הענייינים לשנים ומה הענין שבתחילה דיברו יחד ולבסוף דיבר משה לבדו. וברמב"ן כתב שמשה פירש את מאמרו הראשון היאך תדעו כי ה' הוציא אתכם שהוא בתת לכם בערב בשר לאכול וכו', ולא נתבאר מה פשר חילוק הענינים בדרך זו ומדוע חזר ופירש לבדו בלא אהרן.

והנראה לבאר בזה דהנה נאמר בתחילת הענין שבני ישראל נתלוננו על משה ואהרן כאחד על שהוציאו אותם אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב, והנה היו בני ישראל מאמינים בהשי"ת אחר שראו את כל המכות הגדולות שהביא על מצרים ואת קריעת ים סוף וכבר נאמר "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו", אמנם חשבו בדעתם שלא כל הנהגת משה ואהרן עמהם הוא עפ"י ה' וסברו שמה שהוציאום אל המדבר היה מדעתם ולא עפ"י ה' ולכך נתלוננו עליהם דיקא ולא על ה', וכפי המפורש בפסוקים "וילונו כל עדת בני ישראל **על משה ואהרן** במדבר וגו' כי **הוצאתם אתנו** אל המדבר הזה וגו'", ומאידך הזכירו את ה' בתוך תלונתם "מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים וגו'" ומוכח שהאמינו בו ולא עליו היתה תלונתם.

ובזה יתיישב שעיקר תשובת משה ואהרן לבני ישראל היתה שלא עלינו תלונתכם שהרי הכל עפ"י ה' ועליו היא תלונתכם, והוכחתם לבנ"י היתה שאמרו שתראו שייעשה לכם בזה נס ופלא היאך תקבלו את מזונותיכם ותדעו כי ה' הוציאכם למקום הזה וא"כ לא עלינו תלונתכם אלא על ה', וכפי שאמרו "ונחנו מה כי תלינו עלינו". ולפי שזו עיקר תשובתם לא הזכירו עדיין כיצד יבואו מזונותיהם אלא רק הודיעום שייעשה ע"י נס ובזה תדעו שהכל מאת ה', ולפיכך בזה השיבו אהרן ומשה יחד לפי שהיתה התלונה על שניהם. ואח"כ בא משה לבארו כיצד יתרחש נס זה שבערב תאכלו בשר ובבקר לחם לשובע, ובזה פירש משה לבדו לפי שאליו נאמרה מקודם נבואה זו של "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים", ושוב חזר משה ואמר "בשמע ה' את תלנתיכם אשר אתם מלינים **עליו** ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על ה'".

ורצה משה עוד להוכיחם ולהראותם בחוש שהכל מאת ה' ועליו תלונותם ולכך הוסיף ואמר לאהרן שיאמר לבנ"י שיקרבו לפני ה', שהרי תלונותם היא עליו וא"כ עניינם הוא עם ה' לבדו וצריכים לעמוד לפניו. וכאשר נפנו בני ישראל אל המדבר נגלה כבוד ה' בענן והודיעם ששמע את תלונותם ובין הערבים יאכלו בשר ובבקר לחם לשובע, וכל זה כדי להראותם שהכל מאתו ותשובתם ממנו.

ועפ"י הביאור הנ"ל יש ליישב תמיהה גדולה, דהנה עשרה נסיונות ניסו אבותינו את הקב"ה במדבר עד שנגזר עליהם במרגלים למות במדבר (כפי שנאמר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקלי), ובגמ' ערכין (ט"ו א') מבאר כל העשרה נסיונות ובהם שנים במן דכתיב אל תצאו ויצאו (בשבת) ואל תותירו והותירו, ותמוה מדוע לא נכלל גם מה שנתלוננו בבקשת הלחם מעיקרא, ואע"פ שביקשו דבר שנצרכו לו סו"ס ביקשוהו בלשון תלונה וכפי שכתב רש"י בתלונתם על המים (לעיל ט"ו כ"ה) "ראה קשי ערפן שלא נמלכו במשה בלשון יפה בקש עלינו רחמים שיהיה לנו מים לשתות אלא נתלוננו" וא"כ מ"ש הלחם.

ויתבאר שכל העשר נסיונות נתלוננו **על ה'** על מה שעשה עמם ולא האמינו בו וכפי שנאמר בתהילים (ע"ח) "וידברו באלקים אמרו היכול א-ל לערוך שלחן במדבר וגו'", ונמצאנו שתמיד המתלוננים היו מפחותי מבנ"י הנקראים בתורה "העם" ועמם הערב רב, אכן בתלונות הלחם והבשר נתלוננו "כל עדת בני ישראל" שהם גדולי בני ישראל, והביאור שכאן לא נתלוננו על ה' אלא נתלוננו **על משה ואהרן** שחשבו שלא היה עפ"י ה' ולא כפרו בה' ולכך אינו נחשב מעשרה נסיונות שניסו את ה' ודו"ק.

להערות והארות: 7644905@gmail.com

כמה פעמים ראית אבידה והסתפקת אם נהגת כהלכה?

במצוות השבת אבידה מצוי חוסר בהירות בפרטי ההלכות, כך שפעמים רבות אדם שרואה אבידה לא ברור לו, האם חייב להגביה ולהכריז או שעדיף להשאיר את האבידה במקומה. וכן מתי מותר "להתעלם", ומתי יכול לזכות לעצמו.

גם לאחר שהגביה את האבידה, לא תמיד ברור, כיצד מכרזים, ומה נחשב סימנים, ובאיזה סימנים מחזירים, ומה עושים עם האבידה כשלא באו הבעלים.

מחמת אי הבהירות בפרטי ההלכה, ומחמת שבזמנינו פעמים רבות הכרזה על מציאת האבידה לא יעילה, בעיקבות כך המוצאים "חושבים" שאין טעם להגביה את האבידה ולנסות להשיבה. ורבים נכשלים מבלי משים בחשש דאורייתא של "לא תוכל להתעלם".

כמה מהנידונים:

א. מצא חפץ שערכו הממוני מועט, או מצא חפץ שאם ישאיר אותו במקומו מסתבר יותר שיחזור לבעלים - האם צריך להגביה ולהכריז, או עדיף שישאירו במקומו, או שמא עדיף להניחה על גדר במקום שמצא?

ב. מצא חפץ של קטן עם סימן - האם זה נחשב "אבידה מדעת" ופטור מהשבה? מצא חפץ ליד פח האשפה - האם יכול לזכות בו? מצא עגלת תינוק בכניסה לבנין, או מצא אופניים של ילדים מונחים ליד הבנין - האם יכול לזכות בהם?

ג. הכריז ולא נמצאו הבעלים - האם חייב לשמור את האבידה לעולם. האם אדם אחר יכול לזכות באבידה לאחר שהמאבד התייאש. האם לאחר פטירת המוצא יכולים בניו לזכות באבידה.

- בחוברת זו תמצא את חילוקי הדינים שמוצא אבידה צריך לדעת כשרואה אבידה.
- תמצית ההלכות שצריך המוצא לדעת אחר שהגביה את האבידה, תוך שימת דגש על הנידונים המצויים בזמנינו.
- כמה מאמרי "בירור הלכה" בנידונים אקטואליים המצויים בהשבת אבידה.

ידיעות אלו נחוצות לכל אחד כדי שלא ניכשל ח"ו בעשה ובל"ת דאורייתא.

ניתן לקבל בפניה "לבירור הלכה" במייל: 7623172@gmail.com
או בנדרים פלוס "אוסף גליונות" ע"י שליחת הודעה או בישיבת מיר בבנין המרכזי בחדר כביסה.

תקציר הנידונים בחוברת

הנידון - בירור המנהג בזמנינו להשאיר ברחוב ולא להגביה אבידות שערכם הממוני מועט.
יתבאר באלו אבידות אפשר להתעלם וא"צ להגביה ולהכריז,
ויתבאר האם אפשר לומר חידוש זה גם באבידות דמדינא חייב בהשבה.
באבידות שערכם הממוני מועט, האם עדיף להגביה ולהניח על הגדר או עדיף להתעלם ולהשאיר ע"ג קרקע.

יתבאר מה עיקר הדין, במצא אבידה שמקום שאין משתמר כלל, במקום שמשתמש לגמרי, במקום שמשתמר קצת, מה הדין כשאין סימן, וכשיש סימן, ויתבאר באיזה אבידות בזמננו אפשר להקל ולא להגביה. ..... **טו**

נידון א' - מצא חפץ של קטן עם סימן, כגון מעיל, סוודר, ילקוט, משחק. האם זה נחשב "כאבידה מדעת", ופטור מהשבת אבידה. והאם תלוי בגיל הילד שאיבד, ובסוג החפץ שאבד. ומה הדין כשיש על החפץ שם וטלפון.
ב' מצא חפץ שהונח ליד פח אשפה האם הוא הפקר ויכול לזכות בו.
ג' אדם הניח שקיות עם דברים שקנה ברה"ר ע"מ לחזור ולקחתם, האם זה "אבידה מדעת" ואף שיש סימן המוצא יהיה פטור מהשבה. והאם החפצים שמצא הם הפקר ויכול המוצא לזכות בהם.
הניח שקיות עם דברים שקנה ברה"ר שאין בהם סימן, האם לכ"ע הרי הם הפקר ויכול המוצא לזכות בהם.
ד' עגלת ילדים בכניסה לבנין, אופנים של ילדים לא קשורים ליד הבנין, לחם וחלב שהונחו לפנות בוקר ליד חנות מכולת, האם הם הפקר ויכול לזכות בהם.

ויתבאר דיש כמה אופנים של "אבידה מדעת" והנפק"מ ביניהם / נתן לקטן כסף והקטן איבד, האם המוצא חייב בהשבה, והאם הכסף הפקר ויכול המוצא ליטול לעצמו / ויתבאר האם יש חילוק אם נתן לקטן לקנות בכסף או לשחק בכסף / ויתבאר מה הדין כשקטן איבד חפץ שהקנו לו "בדעת אחרת מקנה" ..... **כב**

הנידון - מצא כסף, ולא ידוע אם המאבד הרגיש בנפילתו, (לדעות דהיום אין רגילות למשמש בכיסו).
או מצא חפץ ללא סימן, ולא ידוע אם המאבד הרגיש בנפילתו.
האם יכול להגביה ע"מ לזכות לאחר זמן שוודאי יתייאשו הבעלים.

יתבאר דנחלקו הפוסקים האם בזמננו אבידת כסף נחשב יאוש של"מ / הגביה את האבידה קודם יאוש אין לו להגביה ע"מ לזכות בה לאחר שהמאבד התייאש משום "דבאיסורא אתי לידיה", יתבאר מה ההבנה של "באיסורא אתי לידיה". / הגביה אבידה שאין בה סימן האם נעשה שומר / מצא אבידה שאין בה סימן האם חייב להגביה / שיטת הרמב"ם בספק הינוח, ביאור הכס"מ, ביאור הש"ך, ביאור סמ"ע רעק"א והגר"א, והנפק"מ לנידון דידן. / חידוש הריטב"א והנחל"ד בדין יאוש של"מ דבאופן שהדבר ברור שאילו היה יודע היה מתייאש אף לאביי מהני, והנפק"מ לנידון דידן. .....**כט**

הנידון - מצא בחו"ל במקום שיש רוב גויים חפץ שהמאבד לא הרגיש בנפילתו (יאוש שלא מדעת) האם רשאי לקחת לעצמו
באופן הנ"ל אם הביא המאבד הישראל סימן האם המוצא חייב להשיב לו.
מצא בחו"ל במקום שיש רוב גויים חפץ שספק אם המאבד הרגיש בנפילתו (ספק יאוש שלא מדעת) האם רשאי לקחת לעצמו.
מצא אבידה שיש בה סימן במקום שיש בו רוב חילונים (תחנה מרכזית בתל אביב) האם צריך להשיב או רשאי לקחת לעצמו.

יתבאר דהמוצא אבידה במקום שיש רוב עכו"ם, יש ג' סיבות להתיר - א. תליה שהחפץ שייך לעכו"ם. ב. יאוש, המאבד חושב שהעכו"ם ימצא ויטלנה לעצמו. ג. יאוש, אף אם ישראל ימצא, המאבד חושב שהמוצא לא יחזיר משום דיתלה שנפל מעכו"ם / ויתבאר מה הדין ברוב עכו"ם שאין יאוש ויש תליה ברוב, ויתבארו כמה אופנים שאין יאוש ויש תליה ברוב - ומה הדין ברוב עכו"ם שאין תליה ויש יאוש, ויתבארו כמה אופנים שאין תליה ברוב ויש יאוש. ..... **לו**

הנידון - מצא אבידה והכריז ולא נמצאו הבעלים
א' האם חייב לשמור אותה לעולם.
ב' האם אדם אחר יכול לקחת את האבידה מהמוצא ולזכות בה לאחר שהמאבד התייאש.
ג' האם לאחר פטירת המוצא יכולים בניו לזכות ולהשתמש באבידה
(יתבאר דהדין "יהיה מונח עד שיבוא אליהו" הוא עד פטירת המוצא, דלאחר פטירת המוצא בניו יכולים לזכות באבידה, ולכן אין בידינו אבידות מאבותינו ואבות אבותינו).

יתבאר שיטת הרא"ש דבחצר יש "באיסורא אתי לידיה" ואם הגיע אבידה לחצרו קודם ייאוש בעלים אין החצר זוכה, לא לבעל החצר ולא ליורשיו, ויתבארו הטעמים בזה. / יתבאר האם בעל החצר יכול לזכות באבידה אחרי יאוש, בקנין אחר. ..... **מד**

הנידון - המוצא אוכל ברחוב האם חייב להגביהו או סגי שיניחו בצד הדרך.
האם יש חילוק לדינא בין מצא דבר מאכל באריזה, למצא דבר מאכל ללא אריזה.
והאם יש חילוק בין אוכל שיתקלקל אם ידרכו עליו, לאוכל שלא יתקלקל אם ידרכו עליו.
ויתבאר האם להלכה "מעבירין על האוכלין" / למ"ד "אין מעבירין" האם האיסור רק לדרוך על האוכל או חייב להזיז את האוכל לצד או חייב להגביהו / המוצא אוכל בצד הדרך במקום שאין נדרס האם חייב להגביה / אוכל המושלך ברחוב שאין רגילות לאוכלו מחמת שאינו נקי האם יש חיוב להגביהו. ... **מט**

אבן הטוען

הזדמנות מיוחדת לזיכוי הרבים
ע"י תלית 'אבן הטוען' בביהמ"ד, כוללים, ישיבות ומקומות מרכזיים.
הזריז נשכר!!

"אבדה מצוות השבת אבידה"

בשנים האחרונות השתרשה תופעה שאנשים "מתעלמים" מאבידות, ובוחרים שלא להגביהן ולא להכריז עליהן, מחמת שבזמנינו הכרזה על מציאת האבידה לא יעילה מאחר שאין מקום מיוחד וקבוע להכריז על האבידות, וכן המודעות שתולים נשארות תלויות לזמן קצר מאד.

בעקבות כך המאבד כלל לא יודע שאבידתו נמצאה. וכן המוצא לא מצליח להחזיר את האבידה, ומחמת כן, אנשים רבים לא רואים טעם להגביה את האבידה ולנסות להשיבה. וע"י כך פעמים רבות מבטלים מצוות עשה דאורייתא של "השב תשיבם" "ולא תוכל להתעלם".

באמצעות
אבן הטוען
נזכה להשיב
את "המצוה שאבדה",
ואת האבידה לבעליה.

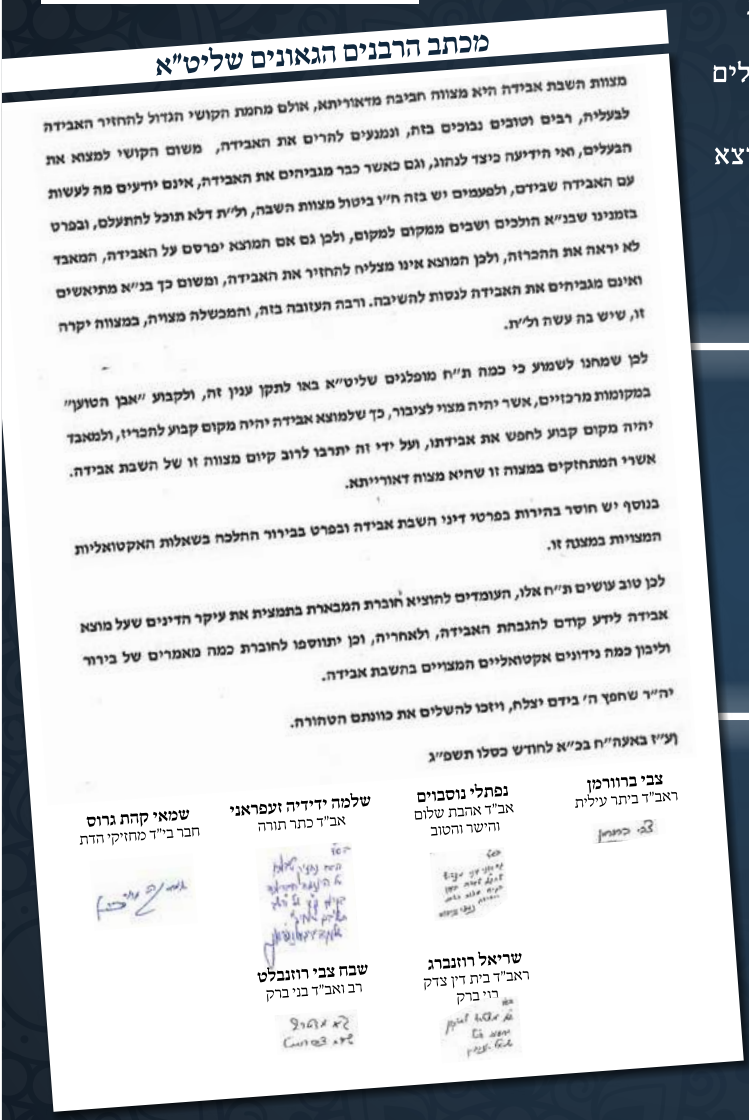

מכתב הרבנים הגאונים שליט"א

מצוות השבת אבידה היא מצווה חביבת מדאוריתא, אולם מחמת הקושי הגדול להחזיר האבידה לבעליה, רבים וטובים נמנעים להרים את האבידה, משום הקושי למצוא את הבעלים, ואי הידיעה כיצד לנהוג, וגם כאשר כבר מגביהים את האבידה, אינם ידעים מה לעשות עם האבידה שבידם, ולפעמים יש בזה ח"ו ביטול מצוות השבה, ול"ת דלא תוכל להתעלם, ובפרט בזמנינו שבנ"א הולכים ושבים ממקום למקום, ולכן גם אם המוצא יפרסם על האבידה, המאבד לא יראה את ההכרזה, ולכן המוצא אינו מצליח להחזיר את האבידה, ומשום כך בנ"א מתיאשים ואינם מגביהים את האבידה לנסות להשיבה. ורבת העזובה בזה, והמבשלה מצויה, במצווה יקרה זו, שיש בה עשה ול"ת.

לכן שמחנו לשמוע כי כמה ת"ח מופלגים שליט"א באו לתקן ענין זה, ולקבוע "אבן הטוען" במקומות מרכזיים, אשר יהיה מצוי לציבור, כך שלמוצא אבידה יהיה מקום קבוע להכריז, ולמאבד יהיה מקום קבוע לחפש את אבידתו, ועל ידי זה יתרבו לרוב קיום מצוות זו של השבת אבידה. אשרי המתחזקים במצוה זו שהיא מצוה דאורייתא.

בנוסף יש חוסר בהירות בפרטי דיני השבת אבידה ובפרט בבירור החלכה בשאלות האקטואליות המצויות במצוה זו.

לכן טוב עושים ת"ח אלו, העומדים להוציא חוברת המבארת בתמצית את עיקר הדינים שעל מוצא אבידה לידע קודם להגבתת האבידה, ולאחריה, וכן יתווספו לחוברת כמה מאמרים של בירור וליבון כמה נידונים אקטואליים המצויים בתשבת אבידה.

יה"ר שחפץ ה' בידם יצלח, ויזכו להשלים את כוונתם הטהורה.

וע"ז באעה"ח בכ"א לחודש כסלו תשס"ג

צבי ברוורמן
ראב"ד ביתר עילית

נפתלי נוסבוים
אב"ד אהבת שלום והישר והטוב

שלמה ידידיה זעפראני
אב"ד כתר תורה

שמאי קהת גרוס
חבר בי"ד מחזיקי הדת

שריאל רוזנברג
ראב"ד בית דין צדק רוי ברק

שבח צבי רוזנבלט
רב ואב"ד בני ברק

◄ "אבן הטוען" הינו שלט קבוע מעוצב, עם מספר הלכות הנחוצות לידיעת המוצאים, אשר תחתיו יש גליון לרישום פרטי האבידות והמציאות.

השלט מיועד לתליה במקום קבוע ובולט במקומות מרכזיים, כגון: בתי כנסיות, בתי מדרשות, כוללים, ישיבות ומקוואות. ועל ידו יהיה למוצא מקום קבוע להכריז, ולמאבד יהיה מקום קבוע לחפש את אבידתו, ובזה יתרבו לאין ערוך קיום מצוות השבת אבידה בכמות ואיכות.

ניתן לקבל שלט "אבן הטוען" בחינם ע"מ לתלותו ברשות הגבאים בפניה "לבירור הלכה" במייל: 7623171@gmail.com
או בנדרים פלוס "אוסף גליונות" ע"י שליחת הודעה או בישיבת מיר בבנין המרכזי בחדר כביסה.

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב.)

פרשת בשלח

וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאנָ כָל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת: וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לה' כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: (טו, כ-כא).

הנה כתיב בקרא (יג, יח) 'וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם', ופירש"י בפירושו השני, שהביאור של 'וַחֲמֻשִׁים עָלוּ' הוא: שאחד מחמישה מכלל ישראל יצאו ממצרים, וארבעה חלקים מתו בשלושת ימי אפילה (במכת חושך) עיי"ש, - [ובתנחומא הובאו בזה כמה דעות, ודעת רבי נהוראי שם, שיצאו ממצרים רק אחד מחמשת אלפים!! (או אפי' פחות מזה), עיי"ש].

והנה חלק מרבותינו המפרשים סוברים, שמכת חושך הייתה בחודש ניסן (רמב"ן, רבנו בחיי, ועוד), - ומעתה לפי"ז נמצא, שקריעת ים סוף (בכ"א בניסן) הייתה בזמן שכמעט כל בני ישראל היו בתוך שלושים יום לפטירת קרוביהם, (שהרי לפחות ארבעה חלקים מכלל ישראל מתו בימי מכת חושך, ולדעת ר"נ הנ"ל מתו הרבה יותר).

ולפי"ז נמצא מבואר בתורה, שלמעשה כל הנשים שרו וניגנו בתופים ובמחולות לאחר קריעת ים סוף, אע"פ שבעצם רובן ככולן היו בתוך שלושים יום לפטירת קרוביהן.

ולכאו' יש מקום לשאול בזה, דאם אכן מבואר בזה בתורה להדיא, שאי"צ לנהוג בניהוגי אבלות בשלושים יום שלאחר מיתת הקרובים, א"כ כיצד חז"ל תיקנו לנהוג בניהוגי אבלות בכל השלושים יום שלאחר מיתת הקרובים, (ועל מיתת אב ואם י"ב חודש).

והרי ידוע מש"כ הט"ז (יו"ד סי' קיז, א) שדבר שמפורש בתורה להיתר, אין לחז"ל כח לאסור אותו, - וא"כ כיון שמבואר בתורה שכל הנשים שם לא נהגו בניהוגי אבלות, ואע"פ שעמדו בתוך השלושים יום לפטירת קרוביהן, א"כ יל"ע כיצד חז"ל תיקנו שיש חובה לנהוג באבלות בכל השלושים יום שלאחר מיתת הקרובים.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה יש לדון ליישב זה בכמה דרכים: - א. יש לדון האם אכן כל הנ"ל נחשב כדבר המפורש בתורה להיתר, משום שדי בזה שהמעשה עצמו מפורש בתורה, שכתוב להדיא בקרא שכל הנשים שרו וניגנו בתופים ובמחולות.

ואע"פ שלא מפורש להדיא בתורה, שהם היו באותו זמן בתוך שלושים יום למיתת קרוביהן, אך מ"מ המעשה עצמו מפורש להדיא בתורה, וכיון שאנו יודעים שדבר זה הי' בתוך שלושים למיתת קרוביהן, א"כ יל"ע כיצד חז"ל יכולים להחמיר במה שלמעשה מבואר בתורה שדבר זה מותר.

או"ד דאע"פ שחז"ל פירשו את תיבות 'וַחֲמֻשִׁים עָלוּ', שהכוונה שרק אחד מחמשה (או אפי' רק אחד מחמשת אלפים וכנ"ל) יצאו ממצרים, והשאר מתו שם, אך מ"מ יש לדון דאין זה חשיב כדבר שמפורש בתורה, שהרי רש"י הביא גם פירוש: 'וַחֲמֻשִׁים עָלוּ', שעלו מזויינים בכלי זיין.

ועוד, שגם לפי הפירוש הנ"ל שכוונת 'וַחֲמֻשִׁים עָלוּ' היינו שרוב בנ"י מתו במצרים, אך מ"מ אין מפורש בתורה מתי הם מתו, ורק חז"ל אמרו שהם מתו במכת חושך.

ועוד, שאין מפורש בתורה שמכת חושך הייתה בחודש ניסן, ורק לפי החשבון של המפרשים הנ"ל עולה שמכת חושך הייתה בניסן, וא"כ יתכן דאין זה חשיב כדבר המפורש בתורה להיתר, כיון שלמעשה לא מפורש בתורה שהנשים שם בעצם היו בתוך ימי השלושים למיתת קרוביהן, - ויל"ע בזה.

- ב -

ב. הנה אלו מבנ"י שמתו במכת חושך, הם הרי היו רשעים שלא רצו לצאת ממצרים, וא"כ יל"ע האם בכלל הי' צריך להתאבל עליהם (עי' ברמ"א יו"ד סי' שמ, ה), - ואם אכן הם היו בגדרי הרשעים שאין מתאבלים עליהם, א"כ לק"מ ממה שמבואר שכל הנשים שרו וניגנו בתוך השלושים יום למיתת קרוביהן, כיון שבין כך הן לא היו צריכות להתאבל עליהם.

- ג -

ג. לדעת רבנו בחיי שמכת חושך התחילה בר"ח ניסן, א"כ י"ל שבזמן שהקריבו קרבן פסח בי"ד בניסן הי' זה נחשב כיו"ט עבורם שעוקר אבלות שלושים.

וא"כ שוב לק"מ ממה שמבואר שכל הנשים שרו וניגנו בתוך השלושים יום למיתת קרוביהן, כיון שבאמת גם אילו הן היו צריכות לנהוג בניהוגי אבלות כל שלושים יום, אך מ"מ האבלות שלהן בין כך כבר פקעה בי"ד בניסן בזמן הקרבת הפסח שנחשב כיו"ט.

[**ואע"פ שנחלקו הב"י והד"מ** (יו"ד סי' שצט) האם בזמנינו נוהגים באבלות בערב פסח בזמן הקרבת הפסח, או"ד דנחשב כיו"ט ואין נוהגין בו באבלות, אך מ"מ י"ל דבזמן שהיו מקריבים בפועל קרבן פסח, לכו"ע זה הי' כיו"ט שעוקר את אבלות שלושים.

ויש להוסיף בזה עוד את דעת הר"ן בפסחים, שבפסח מצרים הי' עליהם אז גם איסור מלאכה, וא"כ נמצא שביצ"מ בט"ו בניסן הי' יו"ט ממש, שהי' בכוחו לעקור אבלות שלושים, (אילו כבר היו מתקנים אז את דין אבלות שלושים)].

- ד -

אכן כל זה מהני רק לגבי אבלות על שאר קרובים, אך לגבי אבלות י"ב חודש על אב ואם הרי יו"ט לא עוקר את האבלות, וא"כ שוב יש להקשות בזה, שודאי היו שם הרבה נשים שהיו באבלות על הוריהן שמתו במכת חושך, ולגביהן היו"ט לא עקר את האבלות, ומ"מ מבואר בתורה שכל הנשים שרו וניגנו בתופים ובמחולות וכנ"ל.

[**ואמנם יש מקום לפלפל ולומר בזה,** שהאבלות החמורה על אב ואם זה משום 'כיבוד אב', וא"כ לגבי זה י"ל, שגם אי נימא שהרשעים שמתו במכת חושך היו רשעים 'לתיאבון' שיתכן שבעצם צריכים להתאבל עליהם (ואכמ"ל בזה).

אך מ"מ יתכן שלמעשה אי"צ להתאבל על רשעים כאלו יותר משלושים יום גם באביו ואמו, כיון דיש דס"ל דאין כיבוד אב לאחר מיתה באב רשע אפי' ברשע לתיאבון, וא"כ נשאר בזה רק אבלות שלושים כשאר קרובים (ואכמ"ל בזה), ולגבי זה היו"ט שפיר עקר את האבלות].

והנה כל זה הוא רק לדעת רבנו בחיי, שמכת חושך התחילה בר"ח ניסן, אך לדעת הרמב"ן שמכת חושך התחילה בערך בח' ניסן, והרשעים מבנ"י שמתו במכת חושך הרי מתו במשך ג' ימים כמובא ברש"י, א"כ נמצא שבזמן הקרבת הקרבן פסח רבים מבנ"י היו עדיין באמצע שבעת ימי האבלות על קרוביהם.

וא"כ לגביהם היו"ט של הקרבת הפסח הי' עוקר רק את אבלות שבעה, ולא הי' עוקר להם את השלושים (ואכמ"ל בזה), וא"כ לדעת הרמב"ן שוב הדק"ל.

- ה -

ד. והנה ידידי הרה"ג ר' **יעקב שרף** שליט"א העירני לומר בזה עוד, שכיון שהמעשה הנ"ל שהנשים שרו וניגנו בתוך ימי השלושים למיתת קרוביהן הי' לפני מתן תורה, לכן אין להקשות מזה כלל על דברי הט"ז הנ"ל, כיון שי"ל שכל דבריו נאמרו רק על מה שהי' ונכתב במפורש להיתר לאחר מתן תורה, ודו"ק.

[**ודע** שבעצם היו דיני אבלות גם לפני מ"ת, וכמובא בפרשת ויחי (נ, י) שיוסף עשה ליעקב אבל שבעת ימים, - וע"ע ברמ' הל' אבל פ"א ה"א, ובאבן האזל שם פ"ה ה"ב אות ב, ואכמ"ל בזה].

- ו -

ה. ועוד יש לדון בעיקר ההנחה שהנחנו, שרוב בנ"י שיצאו ממצרים היו אבלים על קרוביהם שמתו בימי מכת חושך וכנ"ל, שבאמת שי"ל שדבר זה אינו מוכרח, כיון שיתכן לומר שאלו שמתו במכת חושך הם בעצם היו משפחות שלמות של רשעים, שמתו כולם במכת חושך.

והיינו שלרשעים שמתו שם לא היו כלל אחים צדיקים שיצאו ממצרים, אלא גם אחיהם היו רשעים ומתו יחד עימם, וגם הורים לא היו להם, כיון שהוריהם מתו עוד לפני מכת חושך, (ורק בני דודים צדיקים היו להם שיצאו ממצרים, אך לבני דודיהם אין דין להתאבל עליהם כלל), וא"כ לק"מ משום שלפי"ז באמת בנ"י לא היו אבלים כלל ביצ"מ.

ו. ועוד י"ל שגם אם לאמיתו של דבר המתים כן היו מפוזרים בכל המשפחות של כלל ישראל, ולמעשה רוב בנ"י אכן היו אבלים על קרוביהם, - אך מ"מ י"ל דכיון דדבר זה אינו מוכרח וכפי שביארנו לעיל, לכן כבר א"א לומר שמפורש בתורה להיתר שאין ניהוגי אבלות בכל השלושים יום.

כיון שלמעשה אין זה מפורש בתורה כלל, משום שהרי תיתכן מציאות שבנ"י לא היו אבלים כלל ביצ"מ וכנ"ל, - ולכן גם אם באמת המציאות הייתה שבנ"י כן היו אבלים ביצ"מ, אך מ"מ אין זה נחשב כמפורש בתורה להיתר, ודו"ק.

לעילוי נשמת
ר' **אהרן** ב"ר **אשר** זצ"ל
נלב"ע ו' בשבט תשפ"א
ת.נ.צ.ב.ה.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

להקלטת תגובות הערות והוספות
קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת.
להנצחת שמות לע"נ ולרפו"ש וכדו' (50₪), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

קיצור הלכות נשיאת כפיים

חלק ב'

סדר העליה

לה. כשעולים עומדים בדוכן[לו] כשפניהם כלפי הארון קודש ואחוריהם כלפי העם, ואינם פורסים ידיהם עדין[לז].

לו. כשמסיים הש"ץ מודים, אם יש שם שני כהנים[לח], קוראים להם: כהנים. בכל מקום כמנהגו, יש מקומות שהש"ץ קורא כהנים[לט], ויש מקומות שאחד מהקהל קורא כהנים[מ]. ויש מקומות שהש"ץ אומר אלוקינו ואלוקי אבותינו וכו'[מא]. ובמקומות שאומר הש"ץ או"א יאמרנו בלחש עד שיגיע למילת כהנים ואז אומרו בקול רם, וחוזר ואומר עם קדושך כאמור בלחש[מב].

לז. ואם יש שם רק כהן אחד לא יקראו כהנים[מג].

לח. אם יש שם כהן אחד גדול יותר מבן י"ג שנה, וכהן אחד קטן פחות מבן י"ג, במקומותינו שאחד מהקהל קורא כהנים או שהש"ץ אומר או"א וכו', קוראים כהנים. ואם יש מקום שהש"ץ אינו אומר או"א וכו' אלא הש"ץ רק קורא כהנים לבד, לא יקרא[מד].

לט. ואין המקרא שקורא כהנים רשאי לקרות כהנים עד שיכלה מפי רוב הציבור אמן שעונים אחר ברכת מודים[מה].

מ. בברכת כהנים צריך שפני הכהנים יהיו כנגד פני הקהל[מו].

מא. קודם המצוה מברכים 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה'[מז]. ואין הכהנים רשאים להתחיל ברכה זו עד שיכלה דיבור קריאת כהנים מפי הקורא[מח].

מב. וכל כהן מברך לעצמו. ולא שאחד יברך והאחרים יענו אמן[מט].

מג. ונחלקו הראשונים אם מברכים ברכה זו קודם שמחזירים הכהנים פניהם כלפי העם או אחר שמחזירים פניהם. ולכן נוהגים כיום כדי לצאת ידי שניהם שמתחילים הברכה בעוד שפניהם כלפי ההיכל, ובתוך הברכה קודם שאומרים וצונו לברך וכו' מחזירים פניהם כלפי העם וגומרים הברכה[נ].

מד. כשמחזירים פניהם לא יחזירו אלא דרך ימין, ולכן כשעולים לדוכן ופניהם כלפי ההיכל שהוא במזרח וקוראים להם כהנים, מתחילים להחזיר פניהם כלפי העם לצד ימין שלהם שהוא בדרום ואחר כך למערב נגד הציבור[נא].

מה. אחר הברכה[נב] מגביהים ידיהם כנגד כתפותיהם[נג], ומגביהים יד ימנית קצת למעלה מהשמאלית[נד], ופושטים ידיהם, וחולקים אצבעותיהם[נה] ומכוונים לעשות ה' אוירים[נו], ואלו הן: בין ב' אצבעות לב' אצבעות אויר אחד. ובין אצבע לגודל. ובין גודל לגודל. ופורשים כפיהם באופן שיהא תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים[נז].

מו. וצריך להיזהר שיניח גודל הימין על גודל השמאל שלא יתפרדו כדי שלא ישבר החלון, שאם יתפרדו אין הרוח שבין

לו ויש להעיר דיש שמדרכי הענווה, או שמתעצלים ועומדים ברצפת בהכ"נ למטה ואינם עולים לדוכן, ויש לדעת דיש ענין **לכתחילה** במקום שאפשר בעמידה על הדוכן דוקא, וכמו דאיתא בכ"מ ש"עולים לדוכן". עיין בפתחי תשובה (להגרי"א איסרלין סע' י) ובפמ"ג במשב"ז סי' ק"ל ס"ק ב.

לז סע' י.

לח דכתיב "אמור להם" דהיינו לומר לכהנים שיברכו את ישראל, ולהם משמע לשנים. [ס"ק לג]

לט וס"ל דלא חשיב הפסק בתפילה, כמו דלא חשיב הפסק מה שהש"ץ מקריא להם מילה במילה, והטעם דנשיאת כפים צורך תפילה הוא [ס"ק לד].

מ כמו שכתבו התוס' בברכות לד. [ד"ה לא] דחשיב הפסק מה שקורא הש"ץ כהנים ולכן אחד מבני הקהל קוראם, עיי"ש.

מא ובתוס' שם כתבו דכה"ג אפשר דלא חשיב הפסק, דכיון שהוא בלשון ברכה ותפילה לא גרע מעניית "אמן".

מב סע' י

מג שם

מד כמבואר בס"ק לח. ויש לחוש לדעת המבי"ט.

מה סע' יח ובמשנ"ב שם.

מו כדילפי' בגמ'. והוא לעיכובא מן התורה. [ס"ק נ]

כתב בליקוטי הלכות [לה"חפץ חיים", סוטה לח. עין משפט אות ס] וז"ל: ומה שממשיך הכהן הטלית על פניו לא חשיב הפסק, ובאיזה מקומות עושין עמוד גבוה לש"ץ יותר מקומת איש אפשר **שלכתחילה** טוב שיזהרו הכהנים העולין לדוכן שלא יעמדו נגד אותו העמוד כי הוא מפסיק בינם לבין העם ולא הוי פנים נגד פנים. ע"כ. וציין למש"כ באות ז שם לקמן. והיינו דמש"כ באות ס הוא לשיטתו באות ז. ועיי"ש. ויל"ד לפי"ז דאפשר דלכתחילה גם טוב שיזהרו שלא לעמוד מאוחרי כהן אחר אם שייך. ומה שאמרו בגמ' דאריכי באפי גוצי לא מפסקי, אפשר דהוא רק גבי הציבור דאין לדבר סוף. ויל"ד בזה.

מז סע' יא.

מח סע' יח.

מט ס"ק מא.

נ ס"קמ.

נא סע' יז ובמשנ"ב שם.

נב בסדר השו"ע סע' יא-יב מבואר שמגביהים ידיהם אחר הברכה רק, ובשו"ע הגר"ז (סי"ז) מבואר שבדוקא הוא כדי שתהיה הברכה עובר לעשייתה. וכן נוהגים המדקדקים.

ועיין בלשון המשנ"ב ס"ק לט דמשמע בלשונו שנושא כפיו קודם הברכה.

נג דין זה של הגבהת הידים הוא לעיכובא כמו שיובא לקמן. ויש להעיר בזה שבבאר שבע (סוטה לז:) כתב דצריך להגביה את כל הזרוע כנגד הכתף ולא סגי בהגבהת כפות הידים לחוד, וכן מפורש בשו"ת הרדב"ז (ח"ח סי' יט) ובקרי"ס (הל' תפילה פי"ד) ועיין ערכין יט: שם מבואר דכל מקום שנא' יד הכוונה לכל הזרוע. ואמנם בשו"ת אבנ"ז (או"ח סי' לא בסופו) נקט דסגי בהגבהת כפות הידים לחוד, אך משמעות לשון המשנה וכל הפוסקים דמגביהין "ידיהם" כנגד כתפותיהן משמע כבאר שבע וכו', **וכן נוהגים המדקדקים.**

נד דגמרינן ברכה זו ממה דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, הרי דצריך נשיאת ידים. ובהאי קרא הכתיב ידו רמז דצריך להגביה יותר אחד ומסתמא היא הימנית. סע' יב ובמשנ"ב.

נה דאיתא בתנחומא פרשת נשא משגיח מן החלונות - מבין אצבעותיהם של כהנים. מציץ מן החרכים - בשעה שפושטים כפיהם. ס"ק מד.

נו רמז לזה ממה דכתיב "ה"חרכים - ה' חרכים. ס"ק מה.

נז שו"ע שם.

הימין לשמאל נחשב לאויר כלל. ויש שכתבו שבין מלה למלה, וכל שכן בין פסוק לפסוק, רשאי לקרב את הגודלים עם האצבעות אם הוכבד לו[נח].

מז. בשעה שהכהנים מברכים את העם לא יביטו ולא יסיחו דעתם, אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמו שעומד בתפילה[נט].

מח. ולא יסתכלו בידיהם, ולכן משלשלים הטלית.[ס]

סדר הברכה

מט. הש"ץ מקריא את הכהנים מילה במילה החל מ'יברכך', והם עונים אחריו על כל מלה עד שיסיימו פסוק ראשון, ואז עונים הציבור אמן. וכן אחר פסוק ב', וכן אחר פסוק ג'[סא].

נ. וצריך הש"ץ להקריא מתוך הסידור ולא בעל פה[סב].

נא. הקראת הש"ץ היא רק למצוה לכתחילה ואינה מעכבת[סג].

נב. ולא יקריא הש"ץ 'יברכך' עד שתכלה אמן שאחר ברכת אשר קדשנו וכו' מפי הציבור. וכן 'יאר' ו'ישא' אינו רשאי להתחיל עד שיכלה האמן מפי הציבור. וכן לא יתחיל להקריא תיבה אחרת עד שיסיימו הכהנים התיבה שלפניה[סד].

נג. **ואין הכהנים רשאים להתחיל בתיבה עד שתכלה התיבה מפי המקרא**[סה].

נד. ואין הציבור עונים אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים[סו].

נה. כשאומרים הכהנים התבות יברכך, וישמרך, אליך, ויחנך, אליך, לך, שלום, הופכים לדרום ולצפון[סז].

נו. ונוהגים שמאריכים בניגון תבות אלו, כי כל אחת מהן הוא סוף ברכה בפני עצמה[סח].

נז. ובימים טובים במקומות שאומרים הציבור 'רבון' בין קריאת המקרא לאמירת הכהנים 'שלום' והכהנים מנגנים אז, ראוי לכל כהן שינגן, דאל"כ הוא הפסק בין קריאת המקרא לאמירת הכהנים[סט].

דברים המעכבים בברכה

נח. אין מברכים אלא בלשון הקודש, ובעמידה, ובנשיאת כפים, ובקול רם[ע].

נט. **דברים אלו הם לעיכובא מן התורה**[עא]. ואפילו בדיעבד לא יצאו אם לא ברכו כן. ולכן אם אינו יכול לברך כדינו טוב שיצא מבהכ"נ קודם רצה[עב].

ס. כהן שהוא חלוש ואינו יכול לעמוד אלא על ידי סמיכה, לא ישא כפיו, דהוא כישיבה[עג].

סא.מי שידיו רועדות ואינו יכול להגביה אותן, אינו נושא כפיו, ואפילו בדיעבד מעכב, ואפילו אם יעשה לו סמוכין שיהיו קשורים בכובע שבראשו ויכניס בהם ידיו באופן שיהיו נשואות למעלה לא מהני כיון דהוי על ידי סמיכה, ואנן בעינן שישאו ידיהם ממש[עד].

סב.ואם אפשר לו להגביה את ידיו לשעה מועטת, יגביה בשעת אמירתו יברכך ויניח בשעה שמקריא החזן בין תיבה לתיבה ויחזור ויגביה בשעת אמירת התיבה[עה].

סג. מה שאמרו בקול רם היינו בקול בינוני, ולאפוקי בלחש[עו].

סד.ומכל מקום לפעמים צריך בקול רם ממש כגון שהמתפללים הם רבים, שצריך שיהא כל הקהל שומע. ואם אינו יכול להגביה קולו באופן שכל הקהל ישמע, לא יעלה, ויצא קודם רצה[עז].

סה.כהן שקולו צרוד באופן שאינו יכול לדבר בקול בינוני כי אם בלחש, אינו יכול לישא כפיו, וטוב שיצא קודם רצה[עח].

סו. כהן שהציבור שונאים אותו או הוא שונא את הציבור, סכנה הוא לכהן אם ישא כפיו. ולכן יצא מבית הכנסת קודם רצה אם אינו יכול לכוף את יצרו ולהסיר השנאה מלבו. ועל זה תקנו בברכה "לברך את עמו ישראל באהבה"[עט].

נח ס"ק מג

נט שהרי מתפללים שיברך השם יתברך את ישראל. סע' כג ובמשנ"ב.

ס רמ"א סע' כג. ובמשנ"ב: משום היסח הדעת, וזכר למקדש שלא היו מסתכלים כיון שהשכינה היתה שורה על ידיהם.

סא סע' ג, בשו"ע וכרמ"א. ובמשנ"ב: מדכתיב אמור להם ודרשינן מלמד שהחזן אומר להם אמרו.

סב ס"ק מט

סג ס"ק מט. ויל"ע בראי' שהביא שם, דהא הוא עצמו בס"ק צז כתב דהש"ץ אינו עולה והוא המקריא, ושוב ליכא ראי' מהתם. וצ"ע.

סד סע' יח ובמשנ"ב.

סה הוא מדינא דגמרא (סוטה לט:) והובא בשו"ע שם. ובמשנ"ב: כדי שישמעו הציבור התיבה יפה מפי הכהנים ולא תתערב בה שמיעתם מהמקרא.

סו שו"ע שם.

סז סע' מה. ובמשנ"ב: והטעם שנהגו כן, כדי שתתפשט הברכה לכל האנשים שעומדים מצדיהם. והמג"א כתב הטעם משום דכל אלו התבות הם לנוכח.

סח שם ועיין במשנ"ב הביאור בזה. וכתב שם עוד דהוא טעם גם על הא דהופכים בהם לדרום ולצפון.

סט ביה"ל סע' מה דכשמנגנים אפשר דגם זה הוא בכלל התחלת אמירת התיבה. ועיין בביה"ל סי' ס"ה סוף ד"ה קראה וכו', דגם כדי שלא יהי' שהה כדי לגמור כולה צריך כל כהן לנגן.

ע סע' יד.

עא דילפינן מקראי, בלשון הקודש דכתיב כה תברכו - בלשון הזה. ובעמידה דכתיב לשרתו ולברך בשמו - מה שירות בעמידה דכתיב לעמוד לשרת ה"נ ברכה. ובנשיאת כפים דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. ובקול רם דכתיב אמור להם - כאדם האומר לחבירו. [ס"ק נ]

עב שם

עג ס"ק נא

עד ס"ק נב

עה שם

עו ס"ק נג

עז שם

עח שם

עט ס"ק לז

מתוך הקונטרס 'קיצור הלכות נשיאת כפיים'. לתגובות ומוקדי מכירה ניתן לפנות למייל 54321654K@gmail.com

שלימה משנתו

פרקים לדמותו הזכה ולחיבוריו
של הגאון המובהק מחבר ספרים רבים בהלכה אגדה מוסר ונסתר,
הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן זצללה"ה
בעל המשנת יוסף על שביעית, שו"ת י"ד חלקים ועוד,
ראש כוללי שומרי החומות ורב דבהמ"ד סדיגורה
נלב"ע שבת קודש י"ד טבת תשפ"ג

הרה"ג ישי לסר

הגאון רבי יוסף ליברמן זצ"ל נודע בשערים בחיבורו הגדול "משנת יוסף" שעשאו למרא דשמעתתא בעניני שביעית החמורים. במהלך השנים הוסיף להוציא תחת שם זה שו"ת נרחב בהלכה בעל י"ד חלקים, ספרי אגדה, דרשות, מוסר, נסתר, עד להפליא כאשר כל דבריו מצטיינים בסדר ובהירות, ומוטעמים לחיך.

אישיותו המיוחדת גילמה בתוכה בתי מדרש ואסכולות שונות, שהיו בו לאחדות אחת נפלאה. מקורו נובע בעירו של החת"ס וממשיכי דרכו (וכן הוא נין ונכד לחת"ס), לאחר מכן ינק תורה בישיבת חברון, ובהמשך דבק בחסידות. מזיגה זו ניכרת בחיבוריו. כאשר דן הוא בהלכה, נשמעים בדבריו היטב יסודות העיון הישיבתי וצורת החשיבה וההסברה. וכאשר הוא מדבר בעניני עבודת ה', להבת הלב בוקעת ועולה, ומרבה להביא גחלי אש הן מתורת החת"ס, והן מרועי החסידות.

במאמרנו נעסוק בתולדות חייו וחיבוריו. רובי הדברים נמסרו לנו ע"י ידידנו הרה"ג ר' אברהם שמריה שליט"א.

מפרשבורג לירושלים

הגאון רבי יוסף ליברמן זצ"ל נולד בפרשבורג בו' ניסן תרפ"ח. כל חייו נהג להזכיר את יחוסו לחתם סופר (דרך אביו שהיה נין של מרת שמחה לעהמן בת החתם סופר) וגדולים רבים אחרים. הוא אף כתב ספר שלשלת היוחסין בנושא (סוכם בקיצור בסוף ספר דברות מנחם מוקצה לחתנו הגרמ"מ פוקס).

על אביו ר' טוביה ז"ל הוא סיפר (מובא במשנת יוסף על אגדות על הש"ס שקלים) "לעולם לא אשכח הרגע, כשליווני בנסעי לישיבה, כשהגענו למקום שנפרדנו נשאר עומד ומסתכל עלי וצועק אחרי: 'שתגדל לגדול בישראל' כי היתה זו שאיפתו בחיים והיה זה כל הנחת שלו בראותו צאצאיו עוסקים בתורה. זכורני כד הוינא טליא בעמדי בראש השנה ליד אבא ז"ל בבית הכנסת כשהגענו לקדושת כתר הטיתי אזני לשמוע איזה משלושת היהי רצון יאמר, היבקש עושר שהיה אז זקוק לו? רוח הקודש? או בנים כשרים? ושמעתי את לחשו שתתן לי בנים טובים וכשרים והגונים לעסוק בתורתך ומצותיך".

עוד מסופר על האב (מובא בביוגרפיה על אחיו רבי פנחס ליברמן בעל ה'לב טוב' על החוה"ל)

"שלח אותם מיד ללמוד בישיבות קדושות, ומאידך היה משתדל שבבית המסחר או ביקבי היין לא יבקרו מעולם, והם עצמם לא ידעו אף פעם ברזי ייצור היין. כשיעצו לו ידידיו הרבים שמכיון שיש לו שני בחורים צעירים שמא יואיל להכניסם למסחר היין שיעבדו ביחד אתו ויהיו לו לעזר רב, לא רצה אפילו לשמוע על כך ואכן בגלל זה מכר אח"כ את חלקו וזכויותיו ביקבי מוצא כדי שלא יהיה זה לפוקה ומכשול לבניו להפריעם מלימוד התורה".

דעת לנבון

בימי ילדותו בפרשבורג התקרב אל הגאון רבי עקיבא סופר בעל הדעת סופר, והקשר המשיך גם בא"י. אחרי פטירתו של הדעת סופר, כתב רבי יוסף ספר עליו בשם "רבי עקיבא ותורתו". בהקדמה הוא כותב: בחיים חיותו זכינו להתחמם לאורו, להתבשם מאור

תורתו וצדקתו, אך גם אחר עלותו לגנזי מרומים צורתו מרחפת לפני עינינו תמיד, וזכרונו לא מש ולא ימוש מקרבנו.

אל עמק חברון

רבי יוסף עלה ארצה עם הוריו, בתחילת שנת ת"ש ונכנס ללמוד בישיבת לומזא בפתח תקוה (כך סיפרה בתו הרבנית פוקס תליט"א). ואח"כ עלה לירושלים יחד עם אחיו ללמוד בישיבת חברון, שם התקרב אל רבותיו הגר"י סרנא והגר"א כהן (על פי עדותו של משמשו הרב יוסף ירוסלבסקי, רבי אהרן כהן הוא זה שכיוון את רבי יוסף להיות חסיד). על רבי אהרן כהן כתב בהקדמה למשנת יוסף שביעית: "וחובה קדושה עלי להזכיר את מורי ורבי, האי כהנא רבא וקדישא, הגאון הגדול ציס"ע כקש"ת מוהר"ר אהרן כהן זצ"ל ריש מתיבתא דחברון בעל ספרי 'בית אהרן', שעבד את השי"ת במסי"נ, בתורה בשקידה גדולה בחריפות עצומה והבנה עמוקה, בעבודה בחסידות ופרישות בדביקות נפלאה להשי"ת, ובגמילות חסדים בכל נפשו ומאודו. מה נהדר היה מראהו, יראת ד' היתה חופפת עליו כל היום, חבל על דאבדין ולא משתכחין, זיע"א.

בהגיעו לפרקו נשא את רעיתו הרבנית מלכה בת רבי יחיאל חיים לאבין האדמו"ר ממקאוא (חמיו בזוו"ש של רבי אהרון מבעלז) והמשיך ללמוד בכולל שע"י ישיבת חברון ובהמשך בישיבת שער השמים.

באותן השנים למד אדריכלות בעצת גיסו הרבי מבעלז זצ"ל שהורה לו להמשיך לעמול בתורה, תוך כדי שהוא נהנה מיגיע כפיו, כדי שלא ליהנות מכתרה של תורה. יכולותיו אלה היו לשימוש תורני בסוגיא הסבוכה של גבולות הארץ אשר נדרש לה הבנה וידע במגוון שטחים. כמו"כ ניתן ליכולות אלה ביטוי בשרטוט המפות של גבולות הארץ ב"משנת יוסף". בשנים היותר מאוחרות הוא כבר קיבל על עצמו עול רבנות והרבצת תורה.

משנת שביעית

בשנת תשכ"ד הוציא לאור את ספרו הראשון משנת יוסף (ח"א) על מסכת שביעית. חיבור זה הוא כרכא דכולא ביה - פירושי הראשונים מוגהים ומוהדרים, ליקוט גדול מדברי האחרונים, בירורים והערות, ופתיחה גדולה באגדתא דשנת השמיטה. ספר זו היה הראשון שפתח צוהר למסכת שביעית בצורה מפורטת סדורה מעמיקה ובהירה. חיבור שכזה בדרך כלל נעשה ע"י 'מכון', על אחת כמה וכמה בנושא עמום וחמור כסוגיות שביעית, וכאן הוא מלאכתו של אדם אחד. לאחר הוצאת חלק א' המשיך והוציא שלשה חלקים נוספים, וסיים את הכרך הרביעי בשנת תשל"ב. ספר זה הפך להיות ספר היסוד בעניני שביעית, הן בביאור הסדור על המשניות, והן בקונטרסים מיוחדים המבררים ומלבנים נושאים עמומים בשביעית, ובמיוחד בירור גבולות הארץ שבזה הוא מרא דשמעתתא.

נודעה הכרעתו בענין מה שנקרא "הערבה הצפונית" שם הגדיר במשנת יוסף חלק ב עמ' קיב ובשו"ת חלק א סימן מד את הגבול הדרומי והגדיר את הישוב נאות הככר כחוץ לארץ (אף שרטט מפה מקצועית המקלה מאוד על הלומד בהבנת הענין). הבד"ץ העדה החרדית בראשות המנחת יצחק סמכו ידיהם על קביעות זו (הם אף הזמינוהו להרצות לפניהם את דבריו כמו שמובא שם, וכן הזמינוהו אף קודם לכן, בשנת תשכ"ו כדי לדון על הבננות

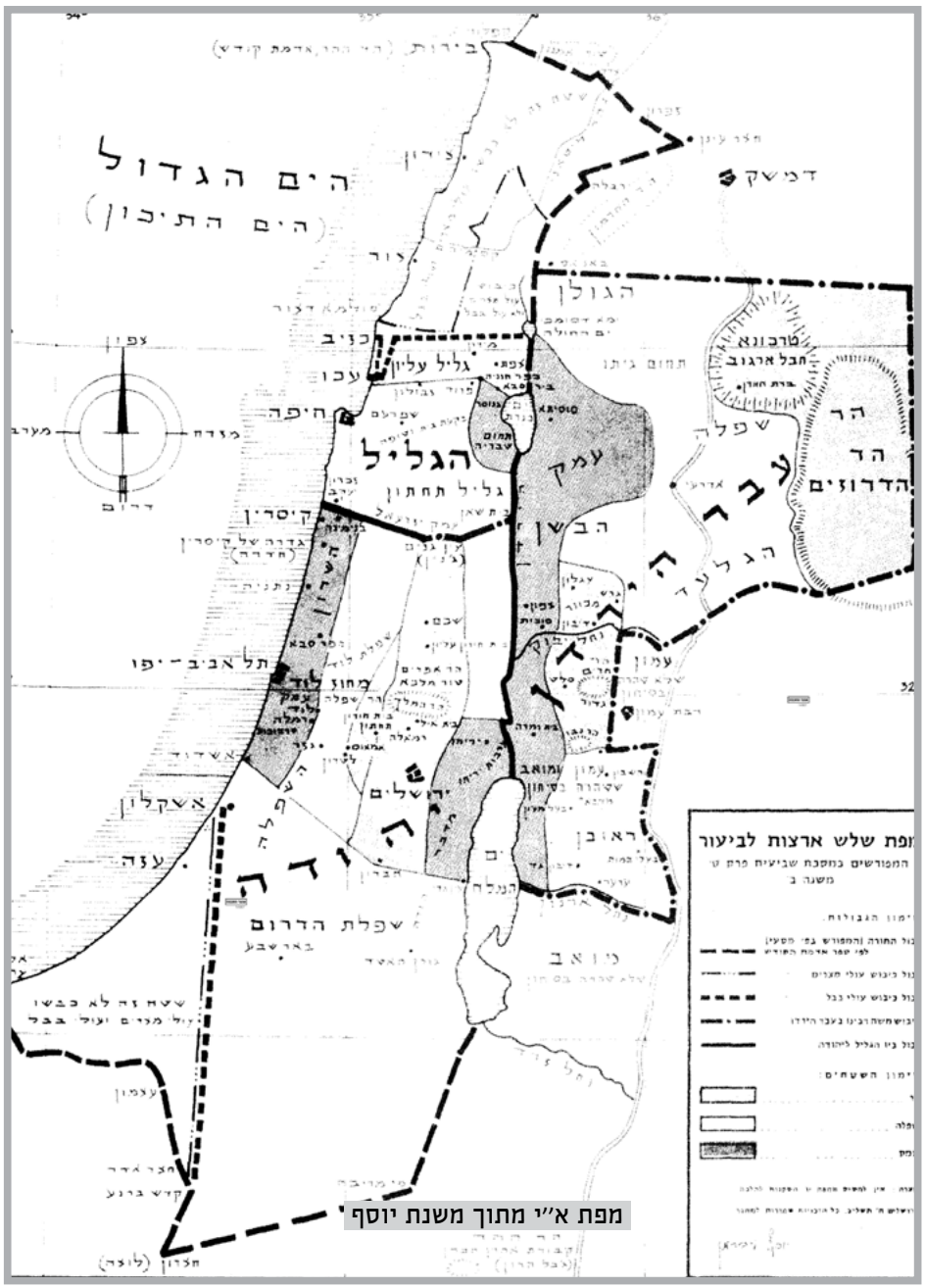

מפת א"י מתוך משנת יוסף

מעבר הירדן כמו שהביא בשו"ת חלק א סימן י"ט) וכך הם נוהגים עד היום (בשו"ת משנת יוסף על הלכות שביעית דן רבות בנושא זה וענה בטוב טעם למפקפקים על דבריו).

סביב חיבור זה היו לו התכתבויות עם חכמי דורו ביניהם הקהלות יעקב והשבט הלוי (שלימים נעשה מחותנו).

תרץ את שבתותיה

פעל רבות למען חיזוק השמיטה בארץ ישראל מלבד עיסוקו ההלכתי בנושא זה (חוץ מחיבורו על מסכת שביעית, הוציא לאור יותר מד' כרכי שו"ת על הלכות שביעית בלבד) ואף יצא למסע עם גאב"ד קוממיות הרב מנחם מנדל מנדלזון זצ"ל ועם הפני מנחם זצ"ל (אז ראש ישיבת שפת אמת) לישובי הנגב לחזק את שומרי השמיטה (תיעד מסע זו בשו"ת בסוף חלק ב).

את האחריות שלו למצוות השמיטה ניתן לראות במה שבתחילת ספרו על שביעית הציב הקדמה גדולה באגדתא בדבר מעלת שנת השמיטה, הרי שאין זה רק חיבור תורני על מקצוע בתורה, אלא נסיון להעמיד את מצוות השמיטה על תילה, לחזקה ולסעדה, הן בבירור הלכותיה והן בעידוד והלהבה לשמירתה.

איש על העדה

בהמשך חייו כיהן כרב בסדיגורא בירושלים וענה לשואלים מקטן ועד גדול בענוות חן, ואף כשהיה זקן וחולה לא היה מסרב לענות לשואלים או לברך כפי שהתבקש. וכן הרביץ תורה כראש ישיבת שומרי החומות במשך שנים רבות.

ספרא רבה

הוציא לאור ספרים רבים העוסקים בכל מכמני התורה הן בהלכה (ט"ו כרכים של שו"ת משנת יוסף), והן בסוגיות הש"ס (שיעורים שמסר בכולל שומרי החומות), והן בדרשות ומאמרים (נודע כנואם בחסד עליון). אחד מהמאמרים המפורסמים הוא "אגרת לאברך" (דרשות ומאמרים חלק א סימן י"ח)בו מיקד את האברכים במטרתם "וכבר המשילו רבותינו בספריהם משל לבעל משפחה דטפלי תלויין ביה ואין בידו לפורטה אפילו שוה פרוטה. יעצו לו אוהביו לנסוע ליריד לקנות בזול ולמכור ביוקר ולהרויח משהו למחיית ביתו מה עשה הסתובב ביריד, הסתכל על הקונים ומוכרים, וביטל כל יום היריד , ולערב שב ריקם .כן שנותינו בהם... עד מאה ועשרים שנה ,הזמן קצר והמלאכה

מרובה ובעל הבית דוחק ומי יודע מה ילד יום אל תזלזל איפא בשנותיך ימיך ורגעיך היקרים אשר כולם נחוצים ביותר להשגת המטרה הגדולה לדעת ש"ס ופוסקים".

כמעט שליש

עוד עודד את הלימוד בשישי ושבת "עשה חשבון וראה, שבין בקיץ ובין בחורף אפשר ללמוד בעש"ק 6 שעות ברווח, וכן ביום שבת קודש ובמוצש"ק ואפילו יותר מזה, וזה אפילו עם תפילות בארוכה, וסעודות שבת כראוי, ועזרה בבית ושינה בשבת תענוג. שני ימים ע"ש וש"ק מתוך שבעת ימי השבוע הם 28% מהשבוע כמעט שליש חיי האדם ומי פתי יאבדם ח"ו במו ידיו".

בית ה' נלך

עסק רבות בעניני קדושת בית הכנסת, וחיבר ספר שלם בעומק העיון ואסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. כמו"כ פרסם מאמרים נגד הבאת טלפון נייד לבית הכנסת (הובא במשנת יוסף סוגיות הש"ס חלק ב) וכן נגד הבאת טלפון נייד לכולל (הובא בשו"ת משנ"י חלק ד סימן טו).

בהקדמה לספר על ביהכ"נ, הציב את 'מאמר התפילה' בו האריך בהדרכה כיצד להתיחס לתפילה, ואלו הן חלק מדבריו "בדומה לזה ראיתי לפני שנים רבות משל למלך אדיר שהופיע לפני עמו בעיר הבירה בתהלוכת כבוד והשרים והפרתמים ורוכבי הסוסים האבירים סביביו ומקהלת המנגנים לפניו ואחריו הגבורים אחוזי חרב וכל עמו עומדים בצדי הדרכים במחיית כפיים ובקריאות כבוד למלך. והנה קבוצת נערים צוענים יחפים לבושי סחבות גם הם רצים אחרי הסוסים וצועקים הידד למלך, כי גם זה שייך לכבוד המלכות שכל העם מהשרים הגבוהים עד בן השפחה אשר אחר הריחיים כולם ישמחו במלכותו ויכבדוהו כל א' לפי מדרגתו. כן הדבר אתנו בני אדם ילודי אשה קרוצי חומר, הגם שאין שום ערך ודמיון לנו עם משרתי א ל שרפי מעלה אשר פותחים פיהם בקדושה וטהרה להללו ולשבחו, בכל זאת גם זה שייך לכבוד מלכותו ית"ש, שגם הנמלים הקטנים נבערי הדעת היחפים גם הם קדוש וברוך יאמרו, וזה הנותן לנו עוז לפתוח פינו בתפלה בשבח והודאה למלך א-ל רם ונשא ית"ש".

בשבילי אגדתא

בתוך סדרת משנת יוסף, ישנם כמה כרכים העוסקים באגדות חז"ל. מתוך ההקדמה: והנה בש"ס נמצאות הרבה אגדתות, עד שאפשר לומר שבין חמשה לעשרה אחוזים מדפי הגמרא, הן אגדתא... מעודי העירוני רעיוני להתבונן קצת באגדות הש"ס מדי לומדי בגמ' ביחיד או ברבים...

את צנועים חכמה

עסק רבות בתורת הנסתר (למד בחברותא עם הג"ר דניאל פריש זצ"ל מחבר הפירוש מתוק מדבש על הזוהר) ואף הוציא לאור את "שערי האידרא" פירוש על האידרא רבה והאידרא זוטא ע"פ דברי האר"י שהדפיס יחד עם הפירוש "יפה שעה" של רבי שלמה הכהן וכן על סיפרא דצניעותא, וזכה להסכמות גדולי ישראל וגדולי המקובלים (מקובל אחר ידידו מנוער הג"ר שריה דבליצקי זצ"ל התחיל לכתוב חיבור דומה והפסיק כשראה שרבי יוסף ליברמן כתב מה שתכנן לכתוב. מפי הרב שי כפיר), וכן ספריו בלולים בתורת הנסתר, ואף הדריך את השואלים בלימודה. כמו כן הוציא כרוז נגד

מכוני קבלה ועל העוסקים בתורה זו שלא בטהרה.

לא פסיק פומיה

היה דוגמא לכל סביבתו בהתמדת התורה כפי שהעיד חתנו הג"ר מנחם מענדל פוקס שליט"א (שהגאון זצ"ל היה גר אצלו בשבע השנים האחרונות) "שאין אצלו מושג של בטלה", וכן "האגרת לאברך" (שהבאנו לעיל) הוא בעצם הספד על עצמו. משמשיו העידו שמאז שהגיע לרמות (בשנותיו האחרונות) סיים את הש"ס מספר פעמים. בחגים (בנוסף ללימודים הרגילים) היה לומד את המסכת הקשורה לחג. כמו כן השכים תמיד בשעה מוקדמת (לכל המאוחר 4 לפנות בוקר) כי אמר "אביי ורבא מחכים לי" זאת למרות שלא היה ישן מוקדם, וכן אם היה נח בצהריים אחרי רגע קט כבר היה מתעורר וממשיך ללמוד (הרמ"מ פוקס).

היה מקפיד לומר את תיקון חצות בכל לילה אף כשהיה חלש וחולה, וגם כשהתאשפז בבית החולים, וכן היה מכוון שעון מעורר כל לילה ב2 לפנות בוקר כדי לומר אם לא הספיק (הרמ"מ פוקס).

היה מתפלל על כל מי שביקש ממנו גם אם לא הכיר אותם, וכן אם הזמינוהו לשמחה ולא יכל להשתתף היה תמיד מתפלל עליהם.

על אף היותו כולו ענווה (כמו שהספידו הגר"צ ברוורמן שליט"א בלוויתו שזו היתה פנינת מעלתו) כשהיה צריך למחות על פרצות בחומות הדת היה מארגן שיוציאו כרוז ואף היה שולח להחתים רבנים עליהם (עיין לדוגמא בספרו שו"ת משנת יוסף חלק י"ג בענין שנשים לא ילכו לפסיכולוג וכן לרופא נשים).

פליטת סופריהם

היה מעודד לכתיבת חידו"ת, כפי שכתב במכתב לת"ח אחד: "בימים אלה בפרט, ובתקופתנו בכלל, וכששכינתא בגלותא, והקב"ה כביכול מתאונן אוי לי שהחרבתי את ביתי והגלתי את בני, כמה נשגב הענין לשמח כביכול את הקב"ה בדברי תורתו הקדושה, דקוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא, ועל אחת כמה וכמה כשהם מכוונים לאמיתת ההלכה, ובשעה שעוזבי תורה רוצים וזוממים למעט ח"ו לומדי תורה, גדול הענין להרבות בלימוד ובהתעמקות בתורה, אשר כדברי האוה"ח הק' בזכותה נגאל בקרוב בביאת גואל צדק בב"א".

רודף שלום

בכתביו עורר רבות על מידת השלום, וז"ל בפתיחתו לשו"ת משנת יוסף חי"ב: "בעוה"ר נתרופף השלום מאד בקרבנו, בין יראי ה' שומרי תורה ומצוות, וכל אחד רוצה לכפות דעתו והשקפתו על אחרים בכח הזרוע באלימות והשמצות, אשר זה גורם פירוד לבבות ושנאת חנם ולשוה"ר... והיצר מסמא עיני האדם לחשוב ששנאה זו מצוה".

בסבר פנים יפות

היה מקבל כל אדם, בחור כמבוגר, בסבר פנים יפות באופן נדיר, ובענווה פשוטה.

בחור מבני עדות המזרח היה מקורב אליו, ואחרי נישואיו התקשר הרב ליברמן לאמו הביתה ואמר שראה מודעה שנפתח כולל חדש לבני עדות המזרח, ונראה לו לפי הפרטים שזה יכול להתאים לבנה...

פעם בא אליו צורב ודיבר איתו בענין תחומי א"י, ואמר לרב "אני סבור כך וכך". הרב השיב לו: "לי זה לא מתיישב על הלב, אבל אתה למדת הענין ומותר לך לומר אחרת..."

באחד המקומות התפרסם מפי בעל המעשה, שפעם אחת התקשר אל הרב ליברמן לשאול שאלה קשה בהלכות בישולי עכו"ם. אמר לו הרב שהשאלה קשה וצריך לעיין בה, ושישאיר לו את פרטיו וישוב אליו אם תהיה לו תשובה. לאחר כמה ימים הוא מקבל טלפון מהרב ליברמן שמספר לו שהפתק עם הפרטים נאבד, אך כיון שזכר שם השואל, התקשר למוקד 144 וחיפש את מספר הטלפון. לאחר שקיבל כמה מספרים, ניסה אחד אחד, עד שהגיע לשואל השאלה...

"מאד נתרגשתי..."

יפה לציין מה שכתב באחת ההקדמות למשנ"י: סיפר לי רב אחד שעבר פעם מאוחר בלילה ע"י ישיבה, וראה בבהמ"ד רק בחור אחד, והוא מרקד ומטפח בידיו, והספר פתוח לפניו. משגמר לרקוד חזר בהתלהבות ללימודו, ואמר בקול, הרי זו היא סברת התוס'... מאד נתרגשתי בשמעי זאת, אכן אחז"ל הדודאים נתנו ריח אלו בחורי ישראל וכו'. והרי הם זוכים למתת אלקים בסברא ישרה, עד שכל עצמותיהם תגלנה בשמחה.

מהנהגותיו

מרשימותיו של רבי יוסף ירוסלבסקי שליט"א, משמשו בשנותיו האחרונות:

תמיד הקפיד לקחת איתו את הכסף לתת צדקה בתפילה, ולא שבדרך אגב יש כסף אז נותנים צדקה.

אף פעם לא שמעו ממנו מילה רעה על אדם.

היה כואב לו כשהיתה סיבה שלא אמרו תחנון, היה מרגיש שהפסיד משהו.

כשהיה סנדק לא רצה לגלות לציבור כדי שלא יפסידו את התחנון.

היה מתפלל את כל התפילה כסדר, מקרבנות עד עשר זכירות וי"ג עיקרים.

היה מתפלל על כל אחד שביקש ממנו. כשהיה רואה בעיתון שמות לתפילה, תמיד הקפיד להתפלל עליהם אף שלא הכיר אותם.

פעם הלכנו בבוקר לתפילה וראינו יהודי שרץ לפני התפילה לקחת את העיתון מתיבת הדואר, וחזר הביתה. שאלתי את הרב האם זה בסדר שהולכים קודם התפילה לקחת את העיתון? השיב לי הרב בעינו הטובה, כנראה שרוצים להתפלל ברפאנו והולכים לראות את השמות שצריכים להתפלל...

פעם השתתפתי בלויה של אחד מהרבנים. ניגשתי אל כמה ת"ח לבקש ברכה על הילדים. רובם נענו וברכו, אבל אחד הרבנים אמר לי, 'זה לא הזמן עכשיו'. סיפרתי את זה לרבינו וענה לי, איני מבין את זה, מישהו רוצה ברכה, למה לא לברך?

בימי זקנותו לא רצה בשום אופן להעזר בגוי.

לתגובות והערות | yrlesser@gmail.com

הוצאה לאור
צוף

להאיר על הארץ

בשורה טובה לכל עמלי התורה
עם הוצאתו לאור של

ספר

תורת הארץ

העוסק בענייני מצוות הארץ
על סדר פרשיות התורה והמועדים

מאת הרה"ג
רבי **אברהם יוסף חבצלת** שליט"א

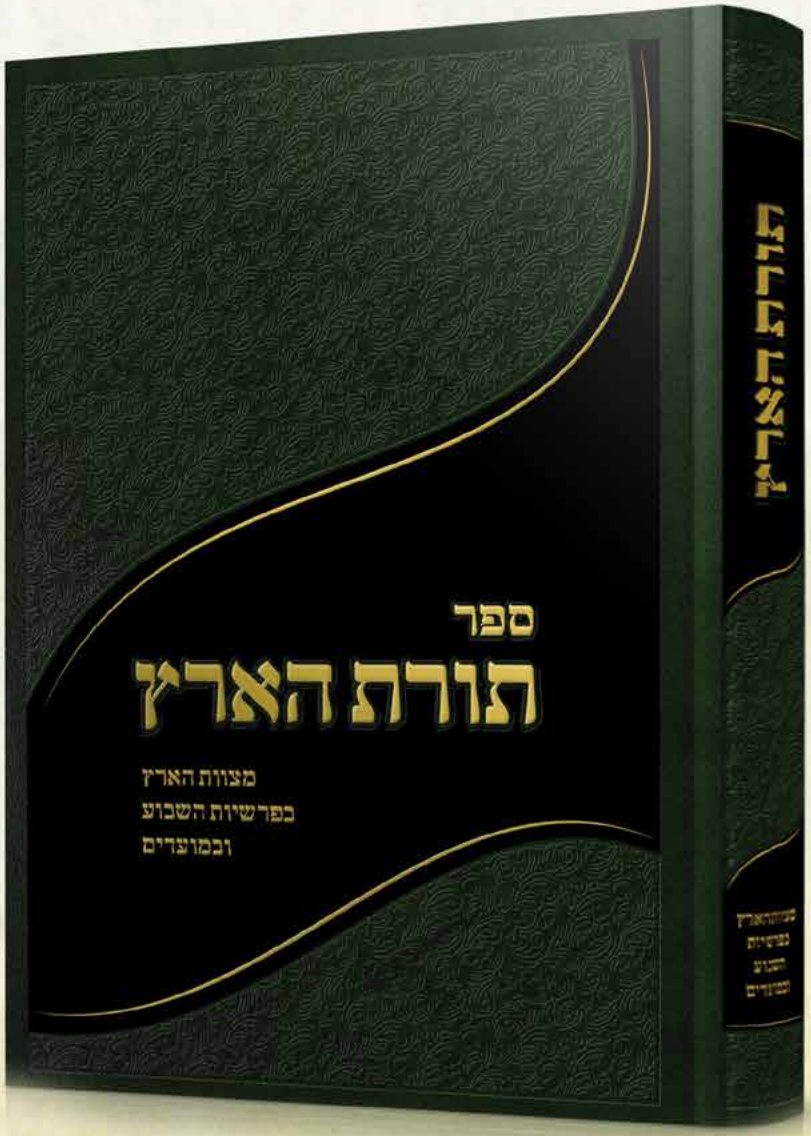

הערות וחידושי תורה
מתוקים מדבש ונופת צופים
על סדר פרשיות התורה
וכולם סביב המצוות
התלויות בארץ

מן הנידונים המרתקים שבספר:

ברכת המוציא על לחם מחיטה שגדלה בעציץ • ערלה בגפן שנטע נח • איזה מעשר הפריש אברהם אבינו • חילול מעשר שני בכרטיס אשראי • 'חינוך' למצוות התלויות בארץ • נגעי בתים בגוש קטיף • קיום 'לבסומי' ביין של שביעית • תחפושת כלאים לשמחת פורים

מחיר מיוחד לרגל ההוצאה
20 ₪

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | הוצאה לאור צוף | הפצה: י. בלוי

בס"ד

הוצאה לאור צוף

חדש על המדף!

להסב ליד שלחן השבת ברוממות מלימוד
הפרשה לאורם של גדולי המוסר והמחשבה!

ספר
מי הדעת

חומש שמות

אוצרות דעה ולקחי מוסר שנשמעו מפי
הגה"צ רבי **ישראל מאיר המניק** זצוק"ל
משגיח ישיבת 'יד אהרן'

מלאים מזן אל זן
בביאורים נפלאים ויסודיים
בתורה ומפרשיה,
יסודות נאמנים, פנינים נפלאים,
לצד עובדות והנהגות
שקיבל מרבותיו
ובפרט מרבו המשגיח
רבי שלמה וולבה זללה"ה

כרך חדש!

הוצאה לאור צוף
להשיג בחנויות הספרים המובחרות

הפצה: קולמוס
הפצת ספרים שעובדת.

ניתן להשיג גם: בירושלים 02-5867651 ▪ בבני ברק-050-4170937 ▪ מודיעין עילית- 052-7642347

הוצאה לאור צוף

חדש על המדף!

בשורה חשובה לבן הישיבה

הופיע וראה אור הספר

שחובה על כל בן ישיבה, הורים ומחנכים, לקרוא

"לבות החכמים"

• הדרכה לבן ישיבה •

מאת הגה"צ

רבי צבי פלונצ'ק שליט"א

במסורת רבותינו גדולי המוסר זי"ע

הספר ערוך בכתיבה חדה,
מנופה ומלוטשת ותוכו רצוף אהבה,
מסרים החודרים ללבות החכמים
ומתיישבים על דעתם.

וראיתי שהוא מרומם את נפש הצורה
ומלמדו ... המחבר שליט"א מבאר איך אפשר
להתעלות מדברים קטנים ולגדול בתורה

(מתוך הסכמת מרן רבנו חיים קניבסקי זללה"ה)

הדרכה כללית ללימוד, לימוד עיון,
התמדה ושקידה, חשק בלימוד, סוף זמן,
בחירה, יראה, קנאות, מצוות, נשמה, הר
סיני, תאוות, מעגל השנה, רוממות

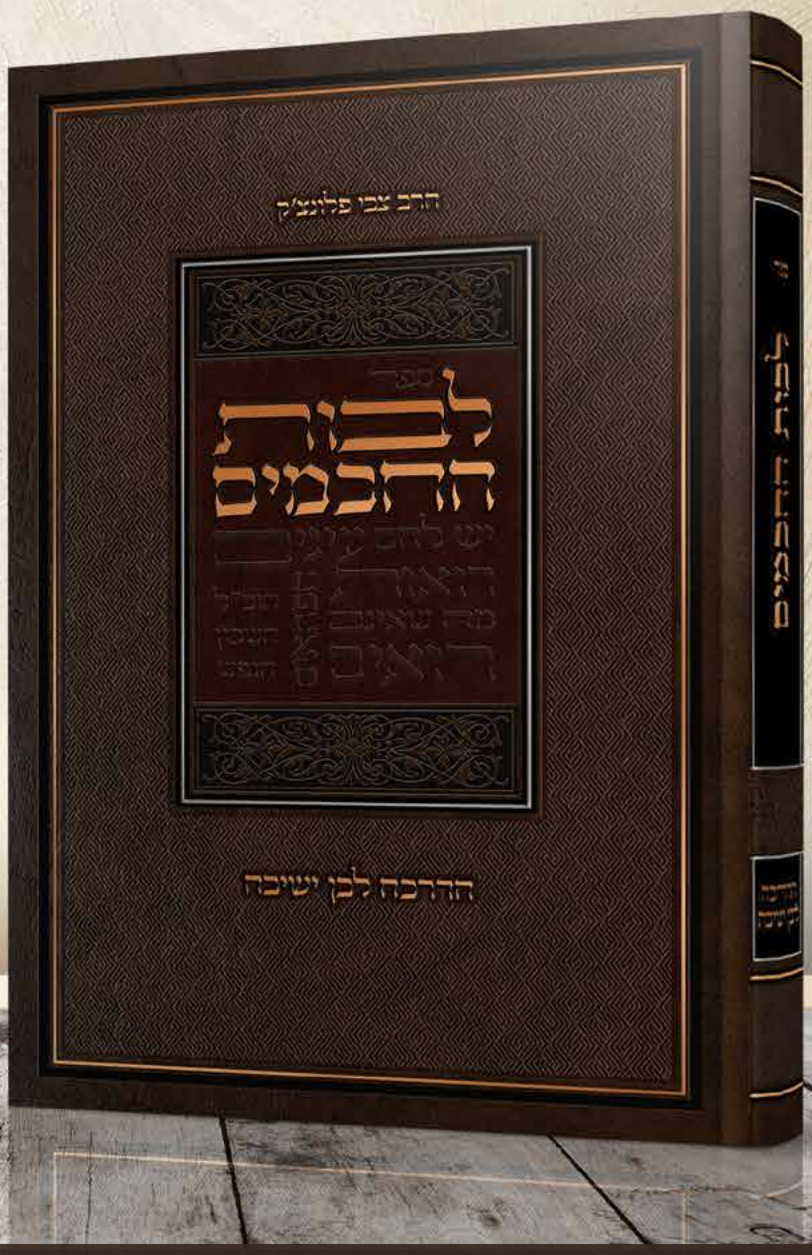

להשיג בחנויות המובחרות או אצל המחבר | הו"ל צוף | הפצה קולמוס

לדעת
מבחנים שבועיים בדף היומי
חפץ חיים. אהבת חסד ומשנ"ב
0737-289-669

אל תישאר מאחור

גם לך יש הזדמנות פז להצטרף היום ללימוד יומי

מבחן אמריקאי עם הגרלות ענק בכל שבוע!!!

פרס ראשון
500 ₪ במזומן

פרס שני
זכות קניה
בסך: 400 ₪
ברשת החנויות: יפה נוף פלדהיים

פרס שלישי 10 זוכים
זכות קניה
בסך: 120 ₪
ברשת החנויות: יפה נוף פלדהיים

בחודש שבט

לכבוד רבבות המתחילים **מסכת נזיר** ב'דף היומי', ולרגל תחילת מחזור נוסף בספרים '**חפץ חיים**' ו'**אהבת חסד**',

יתקיימו הגרלות ענק בע"ה בנוסף להגרלות השבועיות

פרס ראשון
שבת נופש
במושב יסודות כולל קייטרינג
מבית אולמי 'עטרת' בני ברק 053-3126391

פרס שני 10 זוכים
זכות קניה
בסך: 400 ₪
ברשת החנויות: יפה נוף פלדהיים

פרס שלישי 10 זוכים
סט
משנה ברורה
'דרשו'

פרס רביעי 10 זוכים
סט
'קצות החושן'
(הגר"י דזמיטרובסקי)

*לכל מבחן יוגרל פרס נוסף לזוכה הראשון ביותר

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל': 0737-289-669 בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com בפקס: 0799-414-144 בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל': 0737-289-669 בשלוחה 4

הוצאת דעת
חיזוק להחדרת ידיעת התורה

• יומא טבא לרבנן •

ספר

שערי חכמה

חלק ב'

כללים ויסודות בסדר קדשים,
בהל' הקדשות תמורה וולדות מוותָרות, מעילה, שגגות, בכור
ומעשר בהמה על פי דברי הראשונים והאחרונים

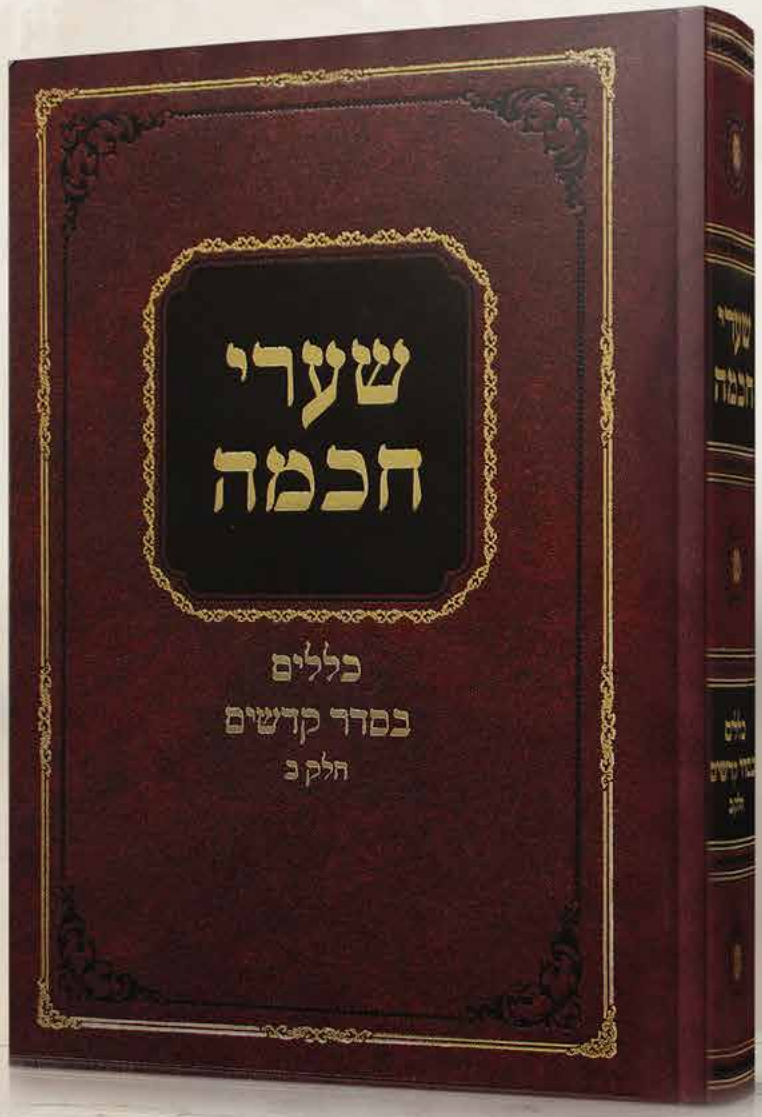

תועלתי מאוד ללומדי בכורות, ערכין, תמורה, כריתות, מעילה, הוריות, ולכל ענינים אלו הקשורים בש"ס

חמשה פרקים:

• סוגי הקדשות • תמורה וולדות מוותָרות • שגגות • בכור אדם, בכור בהמה, פטר חמור, ומעשר בהמה • מפתח על סדר הש"ס

ניתן להשיג: 02-5710718